

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTA DOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU SOSYOLOJİSİ VE ANTROPOLOJİSİ
ANABİLİM DALI

GÜNEY KORELİ MİSYONERLERİN TÜRKİYE'DEKİ
FAALİYETLERİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Ali Ulvi ÖZBEY

İstanbul – 2018

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTA DOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU SOSYOLOJİSİ VE ANTROPOLOJİSİ
ANABİLİM DALI

GÜNEY KORELİ MİSYONERLERİN TÜRKİYE'DEKİ
FAALİYETLERİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Ali Ulvi ÖZBEY

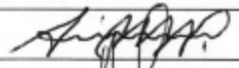

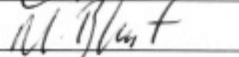

Danışman
Prof.Dr. Ali COŞKUN

İstanbul – 2018

TEZ ONAYI

Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi Anabilim Dalında Doktora öğrenimi gören 708415008 no'lu Ali Ulvi ÖZBEY'in hazırladığı "Güney Koreli Misyonerlerin Türkiye'deki Faaliyetleri" konulu DOKTORA TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, M.Ü. Lisansüstü Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 19/01/2018 tarihinde saat 14:00 da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin ..k..a..b..u..l..ü.....' ne OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

Tez tarafımızdan okunmuş, kapsam ve kalite yönünden Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof.Dr.Ali COŞKUN	Kabul	
Prof.Dr.Ahmet TABAKOĞLU	Kabul	
Prof.Dr.Zeki ARSLANTÜRK	Kabul	
Doç.Dr.İsmail DEMİREZEN	Kabul	
Yrd.Doç.Dr.İ.Murat BOZKURT	Kabul	

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 01.02.2018 tarih ve 2018/2-10 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet TABAKOĞLU
Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları
Enstitüsü Müdürü

-Sınav evrakları 3 iş günü içinde ıslak imzalı 3(üç) kopya halinde Enstitüye teslim edilmelidir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖNSÖZ	vi
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
KISALTMALAR	x
TABLolar DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Önemi	2
3. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	3
4. Araştırmanın Metodu ve Sınırlılıkları	6
4.1. Verilerin Toplanması	7
4.2. Verilerin İşlenmesi, Çözümü, Yorumlanması	8
4.3. Konu ile İlgili Araştırmalar	8
1. BÖLÜM: DİN	10
1.1. Din Kavramı Üzerine	10
1.2. Sosyoloji Kavramı Olarak Din	16
1.3. Genç Bir Bilim Olarak Din Sosyolojisi	27
1.4. Din ve Toplum İlişkisi	30
1.5. Din Değişirme Olgusu	37
2. BÖLÜM: HİRİSTİYANLIK	44
2.1. Hıristiyanlık ve Hıristiyanlar	44
2.2. Hıristiyanlığın Gelişimi ve Dönüşümü	46
2.3. Hıristiyanlar Arasındaki Farklılıklar	47
2.4. Hz. İsa'nın Hayatı	48
2.5. Hz. İsa ve Akdeniz Dünyası	50
2.6. Hz. İsa Yahudiliği ya da Yahudi Hıristiyanlığı	50
2.7. Büyük İskender ve Hıristiyan Tarihindeki yeri	54
2.8. Reform ve Hıristiyanlık	56
2.9. Hıristiyanlıkta Pavlus Karakteri	60

2.10. Hıristiyan Düşüncesinde Mabet Olarak Kilise.....	64
2.11. Hıristiyanlık Düşüncesinde İnciller	66
2.11.1 Matta İncili.....	70
2.11.2. Markos İncili.....	71
2.11.3. Luka İncili.....	72
2.11.4. Yuhanna İncili.....	74
2.12. Hıristiyanlıkta Mezhebi Farklılıklar	75
2.12.1. Katolik Mezhebi.....	77
2.12.2. Ortodoks Mezhebi.....	78
2.12.3. Protestanlık Mezhebi	79
3. BÖLÜM: MİSYONERLİK	83
3.1. Misyon ve Misyonerlik Kavramına Genel Bakış.....	83
3.2. Hıristiyan Misyonerler ve Hizmet Ettikleri Amaçlar.....	87
3.3. İlk Dönem Misyon Öncüsü Olarak Pavlus	89
3.4. Osmanlı Topraklarında Misyonerlik Faaliyetleri.....	91
3.5. Osmanlı Topraklarında Aktif Katolik ve Protestan Misyonerler.....	98
3.6. Hıristiyan Misyonerlerinin Çalışma Alanları.....	103
3.6.1. Eğitim-Öğretim Alanı	104
3.6.2 Sağlık ve Sosyal Yardım Alanı.....	108
3.7. Osmanlı İmparatorluğunda Dominant Bir Unsur: ABCFM	112
3.8. Misyon Faaliyetlerinde Entelektüel Bir Yapı: Cizvitler	116
3.9. Osmanlı Dönemi Ermeni İsyanlarında Misyonerlerin Etkisi.....	117
3.10. Geçmişte ve Günümüzde Misyoner Teşkilatları.....	121
3.11. Misyonerlerin Hedef Kitleleri.....	122
3.12. Misyonerlikte Kullanılan Metodlar.....	124
3.13. Misyonerliğin Yakın Çağ Kavramlarıyla İlişkisi.....	128
3.13.1. Oryantalizm ve Misyonerlik	129
3.13.2 Antropoloji ve Misyonerlik.....	131
3.13.3 Küreselleşme ve Misyonerlik İlişkisi.....	135
3.13.4 Sömürgecilik ve Misyonerlik.....	139
3.13.5. Dinlerarası Diyalog ve Misyonerlik.....	143
3.14. Teoloji Bilimi Olarak Misyoloji	147

3.15. Savaş, Çatışma ve Kriz Dönemlerinde Misyonerlik.....	153
4. BÖLÜM: EVANJELİZM	155
4.1. Evanjelizm Kavramı Üzerine.....	155
4.2. Evanjelizm'in Tarihsel Arka Planı.....	161
4.3. Evanjelizm ve Misyonerlik	163
4.4. Evanjelizm ve Alt Dini Akımları.....	168
4.4.1. Presbiteryenler	168
4.4.2. Metodistler	169
4.4.3. Baptistler	171
4.4.4. Yehova Şahitleri.....	172
4.5. Amerika'da Evanjelizm ve Büyük Uyanış	174
4.6. Mesihî Siyonizm Olarak Evanjelizm	177
4.7. Medya ve Evanjelizm	182
4.7.1. Televanjelizm Kavramı Üzerine.....	185
4.8. Fundamentalizm ve Evanjelizm İlişkisi.....	187
4.9. Evanjelizm ve İslam'a Bakışı	191
4.10. Ticari Proganda Ürünü Olarak Din.....	193
5. BÖLÜM: GÜNEY KORE VE KORELİ MİSYONERLERİN TÜRKİYE'YE YÖNELİK FAALİYETLERİ	195
5.1. Genel Hatlarıyla Güney Kore	195
5.2. Coğrafi Yapısı.....	196
5.3. Tarih Öncesi Dönemi Kore Yarımadası	196
5.4. Üç Krallık Dönemi Kore Yarımadası (M.Ö. 53- M. 668).....	197
5.5. Birleşik Şilla Krallığı Kore Yarımadası (668 - 918).....	197
5.6. Koryö Krallığı Kore Yarımadası (918 - 1392)	198
5.7. Chosön Krallığı Kore Yarımadası (1392 - 1910)	198
5.8. Japon İşgali Döneminde Kore Yarımadası (1910 - 1945).....	199
5.9. Bağımsızlık ve Bölünme (1945 - 1953).....	199
5.10. 1950 Kore Savaşı ve Müttefik Olarak Türkiye.....	200
5.11. Kore Yarımadasında Dinler	202
5.11.1. Şamanizm.....	202
5.11.2. Budizm.....	203

5.11.3. Konfüyonizm.....	204
5.11.4. İslam.....	205
5.11.5. Hıristiyanlık	207
5.11.5.1. Katoliklik	208
5.11.5.2. Protestanlık	209
5.12. Kore’de Evanjelizm ve Misyonerlik İlişkisi	212
5.13. ABD’de Hıristiyan Kore Diasporası	215
5.14. Kore Tarihinde Modern Kadın Algısında Misyonerlik Etkisi	215
5.15. Kore Sinemasında Hıristiyan Motifleri.....	216
5.16. Koredeki Çeşitli Hıristiyan Kuruluşlar	217
5.16.1. İncil Araştırmaları ve Misyon (BISAM).....	218
5.16.2. Uluslararası Misyon Araştırmaları Derneği (IAMS).....	218
5.16.3. Çocuklar, Gençlik Ve Misyon	218
5.16.4. Kore Dünya Misyonları Derneği	219
5.16.5. Kore Misyon Değerlendirme Hizmetleri	219
5.16.6. Busan Dünya Misyon Konseyi	219
5.17. Kore Hıristiyan Üniversiteleri.....	219
5.17.1. Busan Presbiteryen Üniversitesi	220
5.17.2. Katolik Kwandong Üniversitesi.....	220
5.17.3. Daegu Katolik Üniversitesi.....	220
5.17.4. Daejeon Katolik Üniversitesi.....	221
5.17.5. Pusan Katolik Üniversitesi.....	221
5.17.6. Gwangju Katolik Üniversitesi.....	221
5.17.7. Incheon Katolik Üniversitesi	221
5.17.8. Kore Baptist Teoloji Üniversitesi	222
5.17.9. Kore İncil Üniversitesi	222
5.17.10. Presbiteryen Üniversitesi ve Teoloji Kurumu.....	222
5.18. Kore Misyonerlik Tarihindeki Önemli Kişiler	223
5.18.1. John Rose	223
5.18.2. Horace Grant Underwood	224
5.18.3. John F. Goucher	224
5.18.4. Anna P. Jacobson	224

5.18.5. Gregorio de Céspedes	225
5.18.6. Antonio Correa.....	225
5.18.7. Mark Trollope	225
5.18.8. Henry G. Appenzeller	226
5.19. Koreli Evanjelistler ve Hedef Ülke Olarak Türkiye	226
5.20. Türkiye’de Güney Koreli Misyonerlerin Faaliyetleri	228
5.20.1. Yayın Faaliyetleri.....	228
5.20.2. Ev Kiliseleri Faaliyetleri	229
5.20.3. Sinema Unsurlarından Yararlanma.....	230
5.20.4. Dernek ve Kurs Bazındaki faaliyetler.....	230
5.20.5. Gezerek Yapılan Misyonerlik Faaliyetleri.....	231
5.21. Ulusal ve Yerel Basında Güney Koreli Misyoner Algısı.....	231
5.22. Güney Koreli Misyonerlere Karşı Halkın Tepkisi.....	234
SONUÇ	236
BİBLİYOGRAFYA.....	240

ÖNSÖZ

Tarih boyunca topraklarımızda Hıristiyanlığın yayılması adına bazı çalışmaların mevcut olduğuna dair çeşitli bilgileri hem yerli kaynaklardan hem de yabancı kaynaklardan edinebilmekteyiz. Günümüzde de halen varlığını devam ettiren misyon noktasında çeşitli uygulamalar söz konusudur. Türkiye’de bu anlamda misyonerlik faaliyetleri yürüten grupların başında Protestan gruplar gelmektedir. Bunlar ABD, Almanya, İsveç, Güney Kore ve Fransa gibi ülkeler tarafından desteklenmektedir. Söz konusu misyoner gruplar bireysel ve toplumsal programlar uygulamaktadırlar.

Hıristiyanlaştırma faaliyetlerinde davranışlar ve uygulamalar kişiye yönelik seçilir. Hedefteki bireyler toplumun herhangi bir kesiminden herhangi bir problemi bulunan (sağlık, ekonomik, ailevi ve psikolojik v.b) kişiler olabilir. Bu noktada hedef kişinin temel ihtiyaçları ve zaafı tespit edilir. İhtiyaçları belli bir plan dahilinde kısmen karşılanır. Zayıf yönleri değerlendirilerek Hıristiyan propagandasının aktarılmasına hazır hâle getirilir. Bireysel programa tabi tutulan bu fertler sık sık ziyaret edilerek dostluk kurulur ve güvenleri kazanılır. Tabii bunlar içerisinde yurt dışında yaşama, yabancı dil öğrenme, ekonomik olarak maddi getirisi fazla iş hayali gibi talepleri olanlar olabilirler. Bu durumda kişinin özelliklerine göre yapılan bir programeşliğinde strateji belirlenir. Sonraki aşamada çeşitli vaatlerle Hıristiyanlığı empoze yoluna giderler.

Ülkemizde çoğunlukla misyonerlik faaliyetleri için bulunan ve kısa süreli dahi olsa seyahatlerinin bir kısmını Hıristiyan propagandasına ayıran Güney Koreli misyonerler çalışmamızın kilit noktasını oluşturmaktadır. Zira Hıristiyanlığı kabul ettikten hemen sonra büyük bir hızla dünyanın değişik ülkelerinde misyonerlik faaliyetlerine başlamaları araştırılmaya değer bir unsur olarak karşımıza çıkmıştır. Ve özellikle ülkemizin doğu bölgesinde yoğunlaşarak faaliyetlerine hız vermeleri etnik kökene dayalı ayrımcılığı kaşımaları yorumlarına sebep olmuştur.

Bu yüzden bizde bu çalışmada misyonerlerin çeşitli alanlarda gerçekleştirmiş oldukları faaliyetleriyle insanları hangi şekillerde etkilemekte olduğunu belirlemek istiyoruz. Yapılacak bu çalışmayla din toplum ilişkisine farklı yaklaşımlarla insanlardaki misyonerlik algısının nasıl şekillendiğinin belirlenmesi gerektiğine inanıyoruz.

Doktora eğitimim sürecince danışmanlığımı yapan, tez konusunun

belirlenmesinden, tezin tamamlanmasına kadar geçen süre içerisinde kıymetli desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Ali COŞKUN'a teŐekkür etmek malumun ilamından başka bir Şey değildir. Ancak yine de malumları ilam etmek gerektiğini bilerek kendisine Őükranlarımı sunmak isterim. Bu çalışmanın, tamamlanma aşamasında değerli gürüŐ ve desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Ahmet TABAKOĞLU'na, Yrd. Doç. Dr. İbrahim Murat BOZKURT'a, teŐekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmanın çeşitli aşamalarında yardımlarını esirgemeyen ArŐ. Gör. İbrahim ENBERLİTAŐ'a ise müteŐekkirim.

Bu çalışmanın araştırma sürecinde ve yazım aşamasında kendilerini zaman zaman ihmal etmeme rağmen destek ve sevgilerini hiçbir zaman esirgemeyen çok kıymetli anneme, eŐime ve ilkokuldan eğitimimin son dönemine kadar akademik hayatıma yön verirken feyz aldığım örnek insan maddi manevi her Şekilde yanımda olan babam Edip ÖZBEY'e Őükranlarımı sunuyorum.

Ali Ulvi Özbey

İstanbul, 15 Kasım 2017

GÜNEY KORELİ MİSYONERLERİN TÜRKİYE’DEKİ FAALİYETLERİ

Ali Ulvi ÖZBEY

Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Doktora Tezi, Ocak 2018

Danışman: Prof. Dr. Ali COŞKUN

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu ve sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca siyasi, ekonomik, kültürel ve jeostratejik öneme sahip bir ülke olmuştur. Osmanlı imparatorluğunun yıkılışına denk gelen 18. y.y’n sonları ile 19. y.y.’ın başlarından itibaren sömürge arayışı içinde olan batılı devletler bu durumdan faydalanmak adına çeşitli faaliyetlerden geri kalmamışlardır. Osmanlı topraklarına ayak bastıkları günden itibaren haçlı seferlerinin misyonunu devam ettirme niteliğindeki bu akınlar günümüze kadar neredeyse aralıksız bir şekilde devam etmektedir.

Teknolojinin gelişmesine binaen dünyanın küresele bir köy haline dönüştüğü çağımızda misyonerlik faaliyetleri ana amacını muhafaza ederek yeni stratejilerle Asya kıtası üzerindeki saldırıların din kisvesi altında sürdürmektedir. Özellikle Ortadoğu coğrafyasında yaşanan son gelişmeler İslam dünyasında bir gedik açarak misyon faaliyetlerine kolaylık sağlamıştır. Bu minvalde savaşlar, iç çatışmalar ve kaos ortamı Hıristiyanlık propagandası için uygun zemin olup İslam dinini de kötölemek için de bir fırsata dönüşmüştür.

Türkiye’deki misyonerlik faaliyetlerinin son yüzleri ise Güney Koreli Evanjelist misyonerler olmuştur. Dünya genelinde yürütmüş oldukları faaliyetlerin benzerini aynı stratejiler ışığında Türkiye’de gözü kara bir şekilde gerçekleştirmek Evanjelist Korelilerin ne denli aidiyet duygusuna sahip olduklarını göstermektedir.

Bu çalışmada Güney Koreli misyonerlerin çok yakın zamanda başlayıp günümüze kadar devam eden misyonerlik faaliyetleri ile stratejilerden bahsedilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Misyoner, Güney Kore, Evanjelist, Türkiye, Faaliyet

ABSTRACT

During the history of the Ottoman Empire and the Republic of Turkey which was founded after that, it has become a country with political, economic, cultural and geostrategic preservation. The western states in search of colonialism since the beginning of the 18th century and the beginning of the 19th century, which correspond to the collapse of the Ottoman Empire, have not left behind various activities in order to benefit from this situation. These influences, which are the continuation of the mission of the crusades since the day when they pressed their feet against the Ottoman lands, continue almost nonstop until today.

In our age the world was transformed into a global village by the development of technology, the missionary activities in our time are continuing with the new strategies and the attacks on the Asian continent under cover of the religion. Recent developments especially in the geography of the Middle East make missionary activities easy by making a breach in Islamic World. In this way, wars, internal conflicts and chaos have become a suitable ground for Christian propaganda, and it has turned into an opportunity to dismiss the Islam.

The last faces of missionary activities in Turkey have been South Korean evangelist missionaries. It is evident that Evangelical Koreans have a sense of belongingness in order to realize the similarities of the activities they have carried out globally in the light of the same strategies in Turkey. In this study, the missionary activities and strategies of the South Korean missionaries starting from very near time and continuing to today are mentioned.

Key words: Missionary, South Korea, Evangelist, Turkey, Activity

KISALTMALAR

ABCFM	:American Board of Comissioners for Foreign Missions
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri.
a.s	: Aleyhi Selam
BPU	: Busan Presbyterien University
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DCU	: Daeugo Catholic University
DrI.	: Derleyen
Ed.	: Editör
Hız.	: Hazreti
IAMS	:The International Association for Mission Studies
KBTU	: Korean Baptist Theological University
KWMA	: Korean World Mission Assocation
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
No.	: Numara
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
vb.	: Ve Benzeri
Vol.	: Volume
y.y.	: Yüz yıl

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. 1909 Yılında Anadolu Ve Rumeli'deki Protestan Misyoner Örgüt ve Cemaatleri

Tablo 2. 1845-1904 Yıllarında Amerikan Misyoner Okullarının Sayısal Görünümü

Tablo 3. Osmanlı Topraklarında Kurulan Amerikan Hastaneleri ve Dispanserler

Tablo 4. Amerika'da Yaşayan Hıristiyanların İsrail'e Sempati Duyma Oranları

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

Araştırmamızın konusu, son yıllarda artan misyonerlik propagandalarında Güney Korelilerin Türkiye'deki faaliyetleridir. Tarih boyunca kavimlerin ve toplulukların varlığını devam ettirmesinde dini argümanların yeri önemini korumuştur. Tarihi ve dile bağlı ortak değerleri paylaşmanın yanısıra inanç temelli yaşam süren toplumlarda bu dini argümanlar en önemli sosyal etmenlerdir. Dolayısıyla beşerî bilimcilerin bu kavram üzerindeki araştırmaları ilk dönemden beri devam etmektedir. Din ile medeniyet arasında sürekli bir paralellik bulunmuştur, dinsiz bir medeniyete ne rastlanmış ne de böyle bir şey düşünülmüştür.¹

İman (inanç) insan fitratında olmazsa olmaz bir unsur olarak kendini göstermektedir. İnsan, bu olguyu metafizik unsurlarla giderdiği gibi çeşitli dünyevi metalar ve öğelerle de doyurabilmektedir. Mağaralarda ve taş kavuklarında ilkel bir hayat geçirmiş toplumların bile din duygusundan yoksun yaşamadıkları, her toplumda “Allah”, “Sonsuzluk” gibi kavramların yer ettiği, bize intikal eden eserlerde görülmektedir. Arkeolojik araştırmalar, her toplumun yıkıntıları arasında mabet ve mihrapların bulunduğunu bize göstermektedir.²

Bu sebeple farklı ülkelerde, farklı coğrafyalarda yaşayan milyonlarca insan farklı inanç ve düşünceye sahip inanç sistemine inanmaktadır. Dinlerin çeşitliliği konusunda halihazırda söylenenler ciddiye alınırsa, dinlerin tek bir ağacın dalları olduğunu düşünemeyiz. Bu nedenle dinin tek tanımı imkânsız görünmektedir. Dini, “doğaüstü”, “kutsal ve profan” kelimelerinin ayrımı ve “nihaî ilgi” kavramlarına göre tanımlama çabalan, dinî ifadenin görünüşlerini açıklayabilir, ancak onlar bizzat dinin anlamını vermek için hemen hemen (hardly) yeterli değildir.³ Kutsal olan (sacred) ve kutsal olmayan (profane) ayrımı din tanımının daha net bir özelliği olarak karşımıza çıkar.

¹Osman Turan, **Tarihî Akışı İçinde Din ve Medeniyet**, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1.Basım, 1998, s.7.

²A. Hamdî Akseki, **İslam Fitrî Tabii ve Umumî Bir Dindir**, İstanbul: Diyanet İşleri Reisliği Yayınları, 1.Basım, 1943, s.156.

³Thomas A.Idinopulos ve Temel Yeşilyurt, **Din Nedir?**, [Electronic Version]Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Vol.5, No.5, 1999,(13 Kasım 2017), s.155.

Çünkü dünya iki farklı alana ayrılmıştır ve kutsal olan şeyler (ki; sadece ilah, ruh/ruhlardan ibaret değildir. Bir ağaç, taş, su kaynağı vs. fiziki şeyler de olabilir ve sınırları oldukça geniştir) – din olaylarını dinî olmayandan ayırmaktadırlar.⁴

Küreselleşmenin son yıllarda büyük bir hız göstermesiyle dünya devletleri tek kültür etrafında toplanmaya yönelmiştir; Hıristiyan kültürünün hâkim kültür olması sebebiyle de Hıristiyan olmayan toplumları Hıristiyan yapmak maksadıyla dünyanın birçok yerinde misyoner faaliyetleri devam etmektedir.⁵ Kültürel ve genetik özellikleri kendisine benzemeyenleri “ötekileştiren” Batı düşüncesi, Hıristiyanlığı bu kapsamda ortak bir zemin olarak ele almaktadır. Hıristiyan olmayan toplumlar, Batı için, ehlileştirilmeye, hidayete ulaştırılmaya, insanîleşirmeye ve medenîleşirmeye ihtiyacı olan topluluklardır.⁶

2. Araştırmanın Önemi

Tüm dünyada ve ülkemizde kamuoyunun gündeminden düşmeyen misyonerler ve misyonerlik faaliyetlerinin kökenleri 300 yıldan fazla bir geçmişe dayanmaktadır. İlk ortaya çıkışından bu yana birçok coğrafyayı etkileyen misyon hareketleri çağa damgasını vuran Osmanlı imparatorluğunu da menfi olmamak kaydıyla her zaman olumsuz bir yönde etkilemiştir. Özellikle Osmanlı topraklarına gelip azınlıklarla etkileşim haline girmeleriyle birlikte yaşanan birçok hadisede misyonerlerin olaylardaki payını gözlemleyebilmekteyiz. Bu araştırma Türkiye’de Koreli misyonerlerin faaliyetlerini tarihsel arka planından almak üzere detaylı bir şekilde incelendiği bir çalışma niteliğindedir.

Genel olarak Türkiye’de misyonerliğe dair çok çeşitli çalışmaların olmasına rağmen Güney Koreli misyonerlerin Türkiye’deki faaliyetlerine geniş bir şekilde yer

---

⁴Muharrem Yıldız ve Mehmet Mekin Meçin, “Din Fenomenolojisi ve Belli Başlı Öncüleri”, [Electronic Version] Ekev Akademi Dergisi, No.53,2012, (10 Temmuz 2017), s.253.

⁵Mustafa Cencer, *Medyaya Yansıyan Şekliyle Misyonerlik Faaliyetleri (1999-2005)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2006), s.1.

⁶Bayram Ali Çetinkaya, “Misyonerlerin Epitemolojik Kaynağı Olarak Oryantalizm”, [Electronic Version] Journal of Islamic Research, Vol.20, No.1, 2007, s.399.

veren çalışmaların eksikliği böyle bir çalışmanın yapılması hissini doğurmuştur. Bu çalışmanın yazın alanındaki eksikliği kısmen de olsa gidereceğine inanıyoruz.

3. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Misyonerler, özellikle de eski sömürge ve Üçüncü Dünya ülkelerinde faaliyette bulunanlar, kendilerini lütufta bulunan medeniyet temsilcileri olarak görürler; başkalarına, daha iyi bir yaşam vaadiyle gelen bu kişiler kimi zaman öğretmen, kimi zamanda maddi ve manevi rahatsızlıkları iyileştirebildiklerini iddia eden hekim olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷

Ortadoğu coğrafyasında yıllardır devam eden misyon hareketlerinin Türkiye toprakları üzerindeki emelleri farklı bir boyutu kapsamaktadır. Jeopolitik konumunun yanısıra son dönemlerde yaşanan gelişmeler ışığında Türkiye, İslam ülkeleri tarafından lider ülke olarak görülmektedir. Dünya çapında mevcut misyon hareketleri Hıristiyanlık dinin yayılmasının yolunun Türkiye'den geçeceğini ve bir noktada Ortadoğu'ya açılan kapının anahtarı olacağını çok iyi bilmekteler.

Ülkemizde son 20-30 yıllık dönem içinde misyon hareketlerinin yoğunluk kazanmasına rağmen Anadolu toprakları Hıristiyanlık propagandalarına Osmanlı devletinin son dönemlerinden beri maruz kalmaktadır. Yabancı ülkelere tanınan siyasi kolaylıkları kendi din propagandalarında fırsata çeviren misyonerler, arşivlere çoğunlukla Osmanlı topraklarında yaşayan azınlıkları tahrik edip kışkırtan toplum içinde fitne çıkarmakla suçlanan gayri müslimler olarak geçmiştir.

Türkiye'de misyonerlik faaliyetlerinin son dönemlerde büyük bir hızla artması ve yabancı kökenli bu insanların arasında özellikle Güney Koreli misyonerlerin bulunması gerek kamuoyunda gerekse medyada toplumun büyük ölçüde dikkatini çekmektedir. 1950 Kore Savaşından bu yana iki ülke arasındaki dostane ilişkilere gölge düşürülmesinden endişe edilen bu misyonerlik faaliyetlerinin karşılıklı müzakerelerinden

---

⁷ Kenelm Burridge, *In the Way: A Study of Christian Missionary Endeavours*, Canada: University of British Columbia, 1. Basım, 1999, s.5.

sonra gerekli tedbirler alınacağından umut edilerek böyle bir çalışma içine girilmiştir. Zira bu sorun önümüzdeki yıllarda toplumsal bir problem olarak karşımıza çıkacak ve iki ülkede bundan olumsuz yönde etkilenecektir diye çeşitli öngörüler bulunmaktadır.

Amacımız, din kavramının açıklanmasından başlamak üzere Hıristiyanlığın ortaya çıkışını, yayılışını sonrasında yaşanan süreç sonucunda misyonerlik olgusunun sistematik bir şekilde dünya genelinde uygulanış biçimlerini ve Türkiye’de misyonerlik faaliyetlerinin hangi şart ve ortamlarda geliştiğini bu hareketlilikte Güney Koreli misyonerlerin faaliyetlerini mümkün olduğu kadar ilk elden kaynaklara ulaşarak, bilimsel araştırma metodlarına uygun olarak araştırmak ve temel özellikleriyle ortaya koymaktır.

Bu noktada çalışma, konu içeri bakımından genel olarak beş bölüm üzerine bina edilmiştir. Bölümler daha sonra alt başlıklarıyla genişletilerek detaylı bilgilerin verilmesine olanak sağlamıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde, din kavramı ele alınarak din tanımı, din toplum ilişkilerinde din unsurunun önemi, sosyolojik olarak din kapsam ve etkileri, din sosyolojisinin sosyal bilimleri içindeki konumu, din değiştirme şekilleri ve nedenleri araştırmaya uygun olarak irdelenmiştir.

İkinci bölümde ise, din olarak Hıristiyanlık, Hıristiyanlığın tarihi, Hz. İsa’nın Hıristiyanlık dinindeki yeri ve önemi, misyonerliğin ilk kurucusu olarak pavlus ve hayatı, Hıristiyanlık dininde temel kavramlar alt başlıkları halinde incelenmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde, misyonerlik kavramı, misyonerliğin Anadolu’ya gelişi ve Osmanlı imparatorluğu dönemindeki gelişimi, misyonerlikte kullanılan metodlar ve hedefleri ile Osmanlı toprakları içinde yaşanan azınlık olaylarında misyonerlerin etkisi anlatılmaktadır.

Evanjelizm’in anlatıldığı dördüncü bölümde genel olarak kavramın tarihsel süreci içindeki gelişimi, Amerika’daki sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel süreci, yakınçağ kavramlarıyla olan ilişkileri bu ilişkilerin dünya coğrafyasına yansımalarından bahsedilmektedir.

Beşinci bölüm genel olarak Güney Kore Hıristiyanlık tarihinin başlamasındaki

sürecin işleyişini ülke içinde gerçekleştirilen misyonerlik faaliyetlerinin toplum içinde bulunduğu karşılığı, Güney Koreli misyonerlerin faaliyet alanı olarak Türkiye'yi seçme nedenleri ile halkın Güney Koreli misyonerler bakış açısını ele almaktadır.

Çalışmanın mahiyetinin tam olarak anlaşılması için araştırmada kullanılan şu terimlerin tanımlanmasında yarar görülmektedir;

Din: Birçok kültürde ve dilde farklı telaffuzu olmasına rağmen inanmak, ibadet, gidilen yol gibi ortak anlamları barındırması din kavramını anlamada bir işaret görevi görmektedir. Din kavramının bu kadar farklı anlamlara gelmesi bu kavramın bütün yönleriyle tanımlanmasını güçleştirmiştir. Dini tanımlama girişiminde bulunan pek çok düşünür, genellikle, onun sadece bir yönünü vurgulamış, böylece birbirinden farklı çok sayıda din tanımı ortaya çıkmıştır. Bu farklılık, bir taraftan din olgusunun karmaşık doğasından, diğer taraftan ise bu tanımları ortaya atanların bireysel duygu, değer ve dünya görüşlerinin etkisi altında kalmalarından kaynaklanmaktadır.⁸

Hıristiyanlık: Hıristiyanlık, Yahudilik ve daha sonra İslam gibi, kutsal kitaba sahip ilahi bir dindir. Hıristiyanlık, din felsefesinden veya ibadet kültüründen daha fazlasıdır. Bu, akılın bir teorisi değil, insanın tarihinin düzleminde, diğer insanlardaki gibi her noktada sınanan Hz. İsa'nın insan üzerinden günah ve ölüm ile zafer kazanan kurtarma gücünün gelişimidir.⁹

Protestanlık: Protestanlık, Ortodoks ve Katolik Kiliselerinin dışındaki birçok grup ve oluşumu içeren geniş bir Hıristiyan mezhebini tanımlamaktadır. Düşünce ve pratikleriyle, asıl binayı meydana getiren Katolik mezhebinden önemli farklılıkları bulunan Protestan mezhebinin tarihi temelleri 16. y.y. dini şekillenmelere dayanmaktadır. Protestanlıkta kilise karşıtı dini şekillenmenin temelini, Katolik kilisesinin başındaki papanın ve ruhban sınıfının dinsel konum yetkilerinin dışına çıkararak politik ve dünyevi amaçlar peşinde oldukları Hıristiyan halk üzerinde seküler bir hegemonya kurdukları düşüncesi oluşturmaktadır.

---

⁸ Niyazi Akyüz ve İhsan Çapçioğlu (Ed.), **Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi**, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2011, s.40.

⁹H.Orton Wiley, **Christian Theology**, Vol.1, Kansas City: Beacon Hill Press of Kansas City,1.Baskı,1940, s.122.

Misyon ve Misyonerlik: Misyoner kelimesi resmi kilise teşkilatı ya da herhangi bir Hıristiyan cemaat tarafından Hıristiyan mesajını ve dinini yaymak amacıyla özel olarak yetiştirilen ve bu çerçevede Hıristiyanlık dışı toplumlarda görevlendirilen yetkili, görevli kimse, görevli rahip papaz anlamında kullanılmaktadır. Dini literatürde ise, Hıristiyan kiliselerinin, Hıristiyan olmayan ülkelerde bu dini yaymak için kurdukları müesseselere misyon ve bu müesseselerde görev yapan kişilere de misyoner denmektedir. Genel anlamda misyon başka dinden olan insanları kendi dinlerine kazandırmak amacı ile kurulan ve faaliyet gösteren her türlü teşkilat özel anlamda ise Hıristiyanların Hıristiyan olmayan ülkelere Hıristiyanlığı yaymak için kurdukları teşkilat demektir.

Evanjelizm: Yunanca'da "iyi haber, müjde, İncil" anlamlarına gelen evangelion terimi ile ilgili ilk referanslara Yeni Ahit metinlerinde rastlanır. Yeni Ahit'te üç kez, İsa Mesih'in ilahi kurtarıcılık misyonuna dayalı Hıristiyan inancının temel mesajını vazederek kişiler evanjelist olarak adlandırılır. Bu bağlamda mevcut kanonik İncillerin yazarları olduklarına inanılan Matta, Markus, Luka ve Yuhanna evanjelist ismiyle anılmaktadır.

Bu anlamın dışında Hıristiyan geleneğinde evanjelik ve evanjelizm terimleri İncil mesajını yayma faaliyeti olarak misyonerlik anlamında da kullanılmaktadır. Bu bağlamda evanjelizm İncil mesajını insanlara götürme anlamına misyonerlikle evanjelist ise bu işi yapan misyonerle özdeş anlamda kullanılmaktadır.

4. Araştırmanın Metodu ve Sınırlılıkları

Sosyal olayların araştırılmasında başlıca iki metod kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi, konu ile ilgili belgelerin incelenmesi ve çözümlenmesini ifade eden dokümantasyon metodu; ikincisi ise, anket, mülakat ve soru cetvelleri yoluyla sosyal realitenin doğrudan gözlenmesine dayanan uygulamalı metottur.¹⁰

Bu araştırmada konu gereği, dokümantasyon metodu kullanılacaktır. Konu ile ilgili kaynaklar tespit edilecek ve belgeler taranıp incelenecektir. Öncelikle konu ile ilgili

---

¹⁰ Zeki Arslantürk, **Araştırma Metot ve Teknikleri**, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1. Basım, 1999, s.80.

kitaplara, daha sonra süreli yayınlara ve internete başvurulacaktır. Konu, elde edilen veriler ışığında ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu araştırmada konu ile ilgili kavramlar tespit edilecek, bu kavramlar konuyu ışık tutması bakımından kısaca anlatılacaktır.

Araştırmamızda özellikle Koreli misyonerler ile görüşme yapılması konusunda planlanan program, Koreli misyonerler tarafından sakıncalı bulunmak suretiyle reddedilmiştir. Uzun yıllar boyunca Türkiye’de kalan bazı Koreli misyonerlerin bu görüşme neticesinde olabilecek adli ceza sonucu sınır dışı edilme korkusu bu görüşmenin gerçekleşmemesinde en büyük etkendir.

4.1. Verilerin Toplanması

Çalışma hakkındaki veriler, mevcut kayıt ve dokümanlar incelenerek doküman metodu diye bilinen metot ile bir araya getirilmiştir. Mevcut kayıt ve dokümanlar tespit edilerek elde edilen dokümanlar okunmuş çalışmamızla ilgili yerler not alınmış ve veriler değerlendirilerek tahlil edilmiştir.

Çalışma ile ilgili İngilizce tetkik eserler tespit edilmiştir. Özellikle ikinci ve üçüncü bölümlerdeki kavramlar batı menşeli olduklarından İngilizce kaynakların araştırılıp kullanılması kaçınılmaz olmuştur.

Bununla birlikte özellikle son bölümde Güney Kore devletinden bahsedilmesinden dolayı Korece kaynaklar da taranmış ve birincil kaynak olma hasebiyle araştırmamızda ikinci yabancı dil olarak kullanılmıştır.

Misyonerlik konusunda misyon faaliyetlerinin büyük bir gizlilikle yürütülmesi çoğu zaman ulaşılmak istenen belgelerin erişimine imkân tanımamıştır. Ancak buna rağmen farklı dillerde gerçekleştirilen aramalar neticesinde konu ile ilgili az da olsa belge ve kaynak elde edilmiştir. Elde edilen veriler fişler halinde not edilmiştir.

4.2. Verilerin İşlenmesi, Çözümü, Yorumlanması

Dokümantasyon tarama biçiminin araştırma yaklaşımına uygun olarak konu hakkındaki veriler, önceden kaydedilmiş çeşitli yazılı belgelere ulaşılarak elde edilmiş ve elde edilen düzensiz bilgiler tetkik edilen süre ve yer göz önüne alınarak bir sistem içinde bir araya getirilerek yorumlanmıştır.

Elde edilen bütün verilerin objektif bir şekilde çalışmamızda kullanılması konusunda büyük hassasiyet gösterilip, bu bilgiler en ince ayrıntısına kadar araştırılmıştır. Bir araya getirilen bütün veri kaynaklarından uygun ve sağlam bilgiler elde etmek ve doğru sonuçlara ulaşmak için, toplanan her bilgi uygunluk ve güvenilirlik açısından değerlendirilip, eleştirel bir bakış açısı ile analiz edilerek kullanılabilirliği olanlar seçilmiştir.

Çalışmanın, güvenilir verilere dayandırıldığını göstermek ve bilginin güvenilir olup olmadığını araştırmak veya benzer konuda daha fazla bilgi almak isteyen kişilere yardımcı olmak adına dipnotlar kullanılmıştır. Giriş bölümünden başlamak üzere sayfa altlarında (1)'den başlayarak numaralandırılma kullanılmıştır. Dipnotlarda kitap; önce yazarın adı ve soyadı, eserin adı, basım yeri ve basım tarihi, baskı sayısı son olarak da bilginin hangi sayfadan alındığı (s.) konulduktan sonra belirtilmiştir. Birden fazla çalışmasından faydalanan yazarların, kaynaklarını dipnotlarda gösterirken, eser adlarının kısıtlanması tercih edilmiştir. Makale adları tırnak (“”) içinde verilmiş süreli yayınların makalelerine internet üzerinden erişildiğini göstermek adına (Electronic Version) ifadesi kullanılmıştır.

4.3. Konu ile İlgili Araştırmalar

Bu çalışmanın konusu Güney Koreli misyonerlerin Türkiye’de yapmış oldukları faaliyetlerdir. Bu konu hakkında yapılan çalışma yok denecek kadar azdır. Bu konuyla ilgili bilgiler sadece misyonerlik ile ilgili kitapların satır aralarında geçmektedir bu konuyla ilgili doğrudan müstakil sadece Güney Koreli bir vatandaşın Türkiye’de hazırlamış olduğu yüksek lisans tez çalışmasıdır.

Bununla birlikte misyonerliğin genel bir şekilde yazın hayatına kazandırılan çeşitli kaynaklar mevcuttur. Bu konuda Bayram Küçüköğlü'nün *Türk dünyasında Misyoner Faaliyetleri: Dünyü, Bugünü, Yarını* isimli eser tarihsel belgelere dayandırılması yöneyüle oldukça önemlidir. Eser gene olarak misyonerlerin Türk dünyasındaki çeşitli ülkelerinde misyon faaliyetlerini anlatmaktadır.

Aynı şekilde Musa Çakır'ın *Misyonerler Meleketinize Dönünüz* isimli 1968 tarihli eseri misyonerler ile yaşanan tartışmalara verilen cevapları yazıya geçirmek suretiyle oluşturulan ilk dönem eserlerden biridir. Yazar daha çok öğrencilik yıllarında kendilerinin misafir ettiği misyonerlerle olan diyaloglarından bahsederek misyonerlerin vermiş oldukları çelişkili cevaplar üzerinde durmaktadır.

Alanında uzman olarak bilinen Şinasi Gündüz ve Mahmut Aydın'ın ortak yazar olarak kaleme aldıkları *Misyonerlik: Hıristiyan Misyonerler* adlı eser genelde Hıristiyan misyonerlerin genel yapısından, çalışma alanlarından, metot ve yöntemlerinden bahsetmektedir.

Aynı zamanda bayram Sevinç' e ait *Hıristiyan olan Türkler ve Türk Misyonerler* isimli eserinde yazar misyonerlikle ilgili bazı bilgilerin ardından Hıristiyanlaşmanın psikolojik, sosyolojik sebeplerini de yazıya aktarmaktadır. Eserde genel olarak dinsel dönüşümde etkili olan faktörler ile bu faktörlerin misyon faaliyetlerinde misyonerlere sağlamış olduğu kolaylıklardan da bahsedilmektedir.

Bu eserlerden farklı olarak satır aralarında da olsa misyonerlik konusuna değinen farklı Türkçe, İngilizce ve Korece kitaplar bulunmaktadır. Bu çalışmada ilgili bölümlerde dipnotlarda bu kaynaklara da yer verilmiştir.

1. BÖLÜM: DİN

1.1 Din Kavramı Üzerine

Din, tarih boyunca metafizik alemle insan arasındaki ilişkinin kurulmasında, insanın yaşamında yer verdiği üstün güç ya da güçlerin tanımlanıp ifade edilmesinde ve insanın sığınma ve yakarma gibi duygularını cevaplamada önemli bir rol oynamıştır.¹¹ Herhangibir din kendi takipçilerini öngördüğü şekilde hareket etmeleri için kendi etkisi altında turmaktadır. Burada özellikle önemli olan din ahlakı için daha yüksek bir kaynak veya temel iddia etmede benzersiz bir iddiaya sahip olmasıdır. Aslında bu tutum ve iddia yaratıcı istediğinden dolayı değil grubumuz böyle bir şeyi arzuladığından kaynaklandığı için son derece tehlikeli bir yaklaşımı halini almaktadır. Başka bir deyişle, din, sonuçta kutsalları veya doğaüstü düşünceleri ve eylemleri bireylerin davranışlarını etkilemek için kullanılmaktadır.

Toplumdaki en güçlü, en derinden hissedilen etkili güçlerden biri olan dinin, toplumsal hayatın önemli bir boyutunu teşkil ettiğini vurgulamak gereklidir. Bu demektir ki toplumsal boyut, dinin önemli bir parçasıdır.¹² Aynı zamanda Din, siyasi veya varoluşsal olsun, özgürlük hizmetinde bir aracı kavram olarak da kullanılabilir.

Bilim adamları dinlerin tanımında bir veya birkaç ortak yön bulmak için çaba göstermişlerdir. Ancak bir sonuca varamamışlardır. Bu durum, din için seksenden fazla tanımın yapılmasına sebep olmuştur.¹³ Donald M. Lewis and Richard V. Pierard din olgusu ile ilgili olarak mevcut kanıların aksine şu önermeleri ileri sürmüştür. Bu iki akademisyen:

”20. yüzyılın ikinci yarısında, dünyevileşme tezi'nin savunucuları, dinin modern çağ öncesi toplumlarla ilişkili tarihi bir düşünce olduğunu ve modern dünyada ise yok olmasının kaçınılmaz olduğunu ileri sürdü. Bu süreç elbette zaman alacaktı, fakat kültürel gecikme yaşansa bile dinin yavaş yavaş ortadan

¹¹Şinasi Gündüz(Ed.), **Yaşayan Dünya Dinleri**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2010, s. 23.

¹² Ejder Okumuş, **Din ve Toplumsal Çatışma**, İstanbul: İnsan Yayınları, 1. Basım, 2017, s.37-38.

¹³ Hüseyin Tefviki, **Büyük Dinleri Tanımak**, Muhammed Karaduman(Çev.), İstanbul: el-Mustafa Yayınları, 1.Basım, 2013, s.13.

kalkmasına şahit olunacaktı. Günümüzde bu teorisyenlerin bu iddialarında yanlışlıkları genel olarak bilinmektedir. Dinin yavaş yavaş ortadan kalması bir tarafa aksine dinin dünya üzerindeki yayılımı hızla gerçekleşmekte ve kamusal alandaki etkisi kendini daha fazla hissettirmektedir. Bu gelişmeler ışığında şu an başka teorisyenler dünyevileşme tezinin çöktüğünü açıklamak üzere sekülerleşme sonrası tez ışığında yeni araştırmalar üzerinde çalışmakta.”

cümleleriyle fikirlerini savunma yoluna gitmişlerdir.¹⁴ Din, bazı kimselerin ileri sürdükleri gibi, çeşitli dış etkilerle insana sonradan aşılınmış düşünce mahsulü bir kurum değildir. O, insanla ikiz doğan yüce bir duygunun eseridir.¹⁵ Din, cinsiyetler, kuşaklar, sınıflar veya diğer toplumsal gruplar arasındaki ilişkileri düzenleyen söylemleri destekleyebilir. Aynı zamanda ideal bir toplum, cinsiyetler ve gruplar arasındaki ideal ilişkiler için modeller de sağlayabilir.

İnsanın dini anlama faaliyeti, devam eden bir süreçtir. Dinin özünde zaman içinde herhangi bir değişiklik meydana gelmemesine rağmen, sosyal hayat mütemadiyen değişir. Sosyal hayatta ortaya çıkan bu değişiklik insanın anlama kodlarına tesir eder ve dini anlama düzeyinde paralel bir değişikliğin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.¹⁶

Din, sosyal yaşam koşullarının sunduğundan daha iyi bir dünya beklentisi gereksiniminden doğar. Din, bu koşullarla ilgili umutsuzluğa hayali bir çözümdür, sıkıntılar dünyasından bir sığınaktır.¹⁷

İnsan ruh ve bedenden oluşmaktadır, bedeni ihtiyaçlarını günlük yaşamda karşılayan insanoğlu, manevi ihtiyaçlarını ise din duygusu ile karşılar. İnsanın hayatta karşılaştığı sıkıntılarda ona en çok dayanma gücü sağlayan olgu dindir.¹⁸

---

¹⁴ Donald M.Lewis ve Richard V. Pierard, **Global Evangelicalism**, Illinois: Intervarsity Press, 1.Basım, 2014, s.11.

¹⁵ Ahmet Kahraman, **Mukayeseli Dinler Tarihi**, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 10.Basım, 2013, s.23

¹⁶ Ramazan Kurtoğlu, **Evanjelizm**, İstanbul: Destek Yayınları, 1.Basım, 2017, s.60.

¹⁷ Kurt, s.93.

¹⁸ Serdar Ay, *Misyonerlik ve Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi SBE, 2007, s.4.

Gerçektende inanılan din, inanların zihinlerini ve yaşam biçimlerini bir şekilde etki altına almaktadır. Bunun sebebi şu şekilde ifade edilebilir: Din, bir dünyayı anlama ve kendini o dünyada belli bir yere yerleştirme modeli olarak işlev gören bir fenomendir.¹⁹

Din, toplumsal işleyişin düzenli ve etik bir şekilde devam etmesini sağladığı için önemli bir mekanizma işlevi görmektedir. Doğruluğunu, sorgulanmazlığını ve körü körüne bir bağlılığı topluma dayattığı vakit toplumsal çatışma bu bağlamda kaçınılmaz olacaktır. İşte bu noktada, din sosyolojisinin, her şeyden önce beşeriyetin gelmiş bütün dinlerini göz önünde bulundurmakla yükümlü olduğunu; ancak, bunun hiçbir zaman dinler arasında mevcut değer farklarının göreliliğini kabul anlamına gelmeyeceğini hatırlatmak gerekir.²⁰

Durkheim'in de üzerinde önemle durduğu gibi din, sosyal yapı unsurlarının sabit kalması veya korunmasında işlevsel bir rol oynamaktadır. Bunların arasında sözcülemi atalara tapmanın toplumun ihtiyaçlarının yerlerini korumak gayesi güttüğü, ikrar verdirme ayinlerinin cinsel kimlik ve ergenliği tanımlayıcı törenler oldukları, mitosların sosyal kurumlar için anayasalar temin ettiği, artık açık bir biçimde gösterilmiştir.²¹ Başka bir deyişle, her ne olursa olsun (ya da değilse de) din, kuşkusuz, toplumsal bir fenomen ve dolayısıyla, diğer toplumsal olgularla sürekli karşılıklı, etkileşimli bir ilişki içindedir. Din sosyal bir kurum olarak tanımlanmaktadır. O, dünyada mevcut pek çok oluşum içinde, ilk bakışta fark edilen, en güçlü ve en yaygın sosyal kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.²² İslam'a göre din aslında tektir. Çünkü mutlak varlık Allah birdir ve insan O'nun karşısında gerçekte tek bir yol bulabilir. Bu yol demek olan din, insanın fitratı gereği ve aklı, aynı zamanda hisleri istikametinde tek Allah inancı esasına göredir.²³ İslama göre din tevhid dinidir ve dinin yüce hakikati hem fitri hem kesbidir. İnsan fitraten İslam üzeredir. Allah fikri, insanda

---

¹⁹ Okumuş, s.64.

²⁰ Freyer, s.54.

²¹ Ejder Okumuş, “**Toplumsal Değişme ve Din**”, [Electronic Version] Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 2009, Vol.8, No.30, (06 Ekim 2017) , s.326.

²² Zuckerman, s.52.

²³ Sezen, s.11.

doğuştan gelir.²⁴ Dinin başka bir özelliği ise, çok daha açık ve kolay anlatılabilir olması, değişmeyen bir inanç kümesini içermesi ya da ima etmesidir. Dini gruplar, bu olgu ve deneyimleri açıklamak ya da haklı kılmak için çaba gösterdiklerinde bazı açıklamalar geliştirir ve nihayetinde sistemleştirilen "gerçekler" vasıtasıyla bir inanç yapısını keşfederler. Dini gruplar ve sosyolojisi için Abdalbaki Kinsün yayınlamış olduğu bir makalede şu görüşleri ifade etmektedir:

*"Dini gruplar konusunda şöyle genel bir eleştiriyle yaklaşmak daha doğru bir seçenek gibi durmaktadır. Dini gruplar konusunda, Wach ve Mensching'in bir taksimi olan doğal dini gruplar/özdeş dini gruplar ile sırf dini gruplar/ dinden doğan dini gruplar ayrımı, yaygın kabul görmektedir. Son dönem din sosyologlarının dini gruba yönelik sosyolojik araştırmalarında bu ikili taksimin esas alındığı görülmektedir. Oysa daha gerilere inildiğinde dini grup sosyolojisinde sistematik tanımlamaların ve taksonomik kalıpların pek de geçerliliği olmadığı ortaya çıkacaktır. Sosyolojik anlamda dini grupların daha çok yapısı, doğuşu, gelişimi, değişimi, grup kimliği, karizmatik yapısı, liderlik, grup ilişkileri, dönüşüm ve dağılma gibi süreçler ekseninde daha net ve basit bir biçimde ortaya konulmaya çalışıldığı görülmektedir."*²⁵

Kinsün dini gruplarla ilgili düşüncelerini batılı düşünürlerin bakış açısıyla değerlendirdikten sonra devamında dini grupların katagorize edilmesi konusunda tekrar batılı düşünürlerin perspektifinden onların diliyle şu cümleleri yazıya döker: Dini gruplar çeşitli açılardan kategorilendirilse de Batıda genel anlamda din sosyolojisi literatüründe dini gruplar "doğal dini gruplar" ve "dinden doğan dini gruplar şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Doğal dini grupları; aile, kılan ve kabile, mahalli birlikler (köyler ve şehirler), milli din birlikleri, cinsiyet ve yaş üzerine temellenmiş ibadet grupları şeklinde sıralamak mümkündür. Dinden doğan gruplara gelince gizli cemiyetler, sır cemiyetleri,

---

²⁴ Sezen, s.12.

²⁵ Abdalbaki Kinsün, "Dini Gruplar Sosyolojisi", [Electronic Version] Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2016, Vol.4, No.8, 28 Eylül 2017, s.218.

evrensel dinler ve yüksek tipli dinler gibi gruplar bunların içerisinde sayılabilir.²⁶

Batılı din sosyologları genel olarak dini grupları; topluma verilmiş birer cevap, birer sosyal realite ve sosyalleşme çabaları olarak algılamaktadır. Bu durum Batı'da birçok dini grubun resmen tanınmasıyla yakından ilgilidir.

Batı'da dini grup tipolojileri genellikle 'church-sect' dikotomisinden hareketle; 'ecclesia', 'sect', 'denomination' ve 'cult' kavramları etrafında oluşmuştur. Öte yandan B.R. Wilson gibi bazı sosyologlar, bu sınıflamayı teolojik bularak, kendilerine göre daha sosyolojik bir dini grup tipolojisi önermişlerdir.²⁷

Her önemli dinin kutsal kitabı ya da kendi temel esaslarını belirlediği ve bunların yazılı olduğu kitapçıkları mevcuttur: Kuran, İncil, Mormon Kitabı, Bhagavad-Gita, Kutsal Yazılar Işığında Bilim ve Sağlık v.b. Dahası, her büyük din resmi ya da yazılı inançlara ek olarak farklı yorumlara da sahiptir: Örneğin, peygamberlerin, diğer haleflerin, din kurucularının yorumlanması veya bunlar üzerinden açıklamala gidilmesi gibi. Dindeki bu nakilci anlayış sadece önceki toplumlarla sınırlı olmayıp günümüz toplumuyla da ilgili bir kavramdır ve yazılı olmayan açıklamalar, efsaneler, atasözleri şeklinde yeni kuşaklara ağız yoluyla aktarılmaktadır. Burada, elbette, dini gruplara özgü olmayan bir özellik ile ilgileniyoruz; zira her türden grup farklı inançlara sahip olabilmektedir. Her ne kadar inançları birey açısından tutum ve düşünceler kümesi olarak görsek de, grup inançları, grup tarafından kurulan veya kabul edilen normların başlığı altına girer.

Normlar, bir başka deyişle, bir grubun üyelerinin nasıl davranması gerektiğini değil, aynı zamanda inandıkları şeyi, olayları ve olayların nasıl yorumlanacağını, ilişkilendirileceğini de açıklar. Durkheim'in de üzerinde önemle durduğu gibi din, sosyal yapı unsurlarının sabit kalması veya korunmasında işlevsel olmaktadır. Bunların arasında sözcüğü atalara tapmanın toplumun ihtiyaçlarının yerlerini korumak gayesi güttüğü, ikrar verdirme ayinlerinin cinsel kimlik ve ergenliği tanımlayıcı törenler oldukları, mitosların sosyal kurumlar için anayasalar temin ettiği, artık açık bir biçimde

---

²⁶ Kinsün, s.222.

²⁷ **Din sosyolojisinde Dini Grup Tipolojileri**, <http://sosyolojisi.com/din-sosyolojisinde-dini-grup-tipolojileri/242.html> (22 Temmuz 2017).

gösterilmiştir.

Din, insan varlığının yaşam ve tecrübelerinin üç temel boyutuyla ilgili sorulara, belirli özellikleri olan bir Tanrı kavramıyla yanıt getirmeye çalışan inanç sistemidir. Doğaüstü Tanrısal güç ya da varlıkla ilgili inançların, bu varlığa yönelik manevi eğilimlerin ve Tanrı'ya yapılan ibadetin oluşturduğu bütünlüktür.²⁸

Dini grupların inançlar ve normlar açısından ayırdedici özelliği, en sade ifadeyle bu inançların konusuna dayanmaktadır. Gerçekleştirilen bir eylemde ya da ritüelde esas itibariyle dini bir şey olmadığını anlamak önemlidir; bir eylem ya da uygulama yalnızca grup onu böyle tanımladığında dini olmaktadır. Dolayısıyla, bir yemeği yeme eylemi, çoğu zaman sırf beslenme amacıyla olmayabilir ya da birinci yüzyıl Hıristiyanlarının bir "agape" (aşk bayramı) veya Son Akşam Yemeği'nin törenle yürürlüğe konması bu şekilde anlam kazanmaktadır.

Hollandalı sosyologlar Van Baal ve Van Beek'e göre din "İnsanın hayatında peş peşe gelen varoluşuyla ilgili (eksiztansiyal) problemlerini çözme konusundaki yetersizliklerinin kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkan yalnızlık ve yardıma muhtaç olma duygusundan kurtulmasını sağlayarak yaşadığı çevreyle iletişim kurduğu bir semboller sistemidir. Bu iki araştırmacıya göre bütün dinler içerdikleri kaçınılmaz tezatlarına ve karmaşık ilkelerine karşın, kaotik insan hayatını kozmoza dönüştürüp düzenli hale getirerek ona yeni bir anlam kazandırır.²⁹ Max Müller'e göre:" Tapınma ihtiyacı insanla kardeştir. Vahşi ve medeni kavimlerde, hatta mağaralarda hayvani bir hayat yaşayan insanlarda bile bu vardır. Geriye doğru ne kadar gidersek gidelim dinsiz bir milletin yaşadığını görmüyoruz."³⁰

Eliade'e göre beşerî ruhun metafizik alemde tartışmasız bir doğrunun varlığına inancı olmadan hayatini devam ettirmesini düşünmek zordur. İnsanın tecrübe ve çabalarına atfedilemeyen bir bilincin ortaya çıkmasını tasarlamak mümkün değildir.³¹

---

²⁸ Efsun Ergezen, *Günümüz Ateistlerinde Hayatı Anlamlandırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi SBE, 2004), s.5.

²⁹ İsa Kuyucuoğlu, *Batı'da Din Sosyolojisi*, 1. Basım, Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2008, s.42.

³⁰ Ahmet Kahraman, *Dinler ve Misyonerler*, 1. Basım, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006, s.8-9.

³¹ Kuyucuoğlu, s.43.

Dinin belki de en meşhur tanımı; dini inançların temel özelliğinin, onların her şeyi, kutsal-kutsal olmayan/profan, dini-dünyevi/seküler olmak üzere iki grup içerisinde sınıflandırmak olduğunu söyleyen Emile Durkheim'e aittir.³²

Marx ve Eengels'e göre, din ideolojik olarak, yoksunlar ve sömürülenler için bir teselli ve telefi; sömürülenler ve bu sürdürmeye yardım eden bir işlevi deruhte ediyordu. Bu görüş Engels'in İngiltere'de kendi zamanındaki siyasal olaylar üzerine ve Hıristiyanlığın ilk zamanlarda gördüğü işlevler üzerine yaptığı yorumlarında vurgulanmıştır.³³

Ali Fuad Başgil'e göre din, herşeyden evvel ruhumuzla sezdiğimiz akl-ı selim ile düşünüp, kabul ettiğimiz ilahi bir kanun, şek içinde bunalan insan ruhunun ışığı, yalnız inanma değil aynı zamanda bilme ihtiyacının ifadesidir.³⁴

Nitekim insanın bulunduğu her yerde din de vardır. Çünkü din insanın ikizidir, onunlar birlikte doğmuştur. Bu nedenledir ki insanoğlu, tarih boyunca her zaman ve her yerde yaratanını aramış ve onun huzurunda kulluk duyguları içinde saygıyla eğilmesini bilmiştir.³⁵

1.2 Sosyoloji Kavramı Olarak Din

Her din, inananlarına yeni bir zihniyet getirir. Dinin getirdiği zihniyet, toplumun hayatının. Din dışında kalan bölümlerinde de etkili olur. Bir dine özgü zihniyet, sadece tabiata karşı değil, aynı zamanda aile, eğitim, ekonomi ve devlet gibi toplumsal kurumlara ve olgulara da tavır takınmayı gerektirir.³⁶

Tarihsel süreçte, toplumların geçirdiği değişim süreçleri içinde sosyal bir karaktere sahip olması, inananlarına belli birtakım değerler ve semboller sistemi vererek

---

³² Ian Thompson, **Odaktaki Sosyoloji**, Bekir Zakir Çoban (çev.), İstanbul: Birey Yayıncılık, 2004, s.24.

³³ Yasin Aktay, Sosyolojinin Nesnesi Olarak Din, **Din Sosyolojisi**, Yasin Aktay ve M.Emin Köktaş (drl.) , Ankara: Vadi Yayınları, 2007, s.12.

³⁴ Ali Fuad Başgil, **Din ve Laiklik**, 11. Basım, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2016, s.70-71.

³⁵ Kahraman, s.7.

³⁶ Akyüz-Çapcıoğlu, s.45.

bir zihniyet kazandırdığı için merkezi bir yer işgal etmiş bulunan din, bu önemi sayesinde başlangıçtan beri sosyolojinin imtiyazlı konuları arasında yerini almıştır.³⁷

Dinin sosyal bir olgu olduğunu iddia etmek için birkaç şeyi önermek gerekmektedir. Öncelikle beyanın gayri ahlâk karşıtı bir amacı mevcuttur. Dolayısıyla, dinin gerçeği veya kusuru hakkında konuşma isteği doğmayacaktır. Dinin iyi, gerçek ve güzel anlamında konuşulması, felsefeciler, teologlar ya da başkaları için, hatta sosyologlar için hararetle ve teşvik edici bir hal alabilmektedir; lakin bu gibi düşüncelerin sosyoloji ile ilgisi yoktur.

Dini tecrübe yalnızca akıldan ibaret olmadığı gibi, umut ve korku gibi duygular ile içiçe geçirilmiştir bu nedenle salt insan gerçekliğinin soyut ilkelerinden meydana gelen filozofların ifade ettiği olgu ile de bağlantılı değildir.³⁸

Gerçekliği doğru bir şekilde tanımlamayı iddia eden sosyoloji, uygulayıcılarının dinlerinden başka herhangi dinden, topladıkları bilgilerin ve verilen tarafsızlık ve objektiflik ilkesine uygun olmasını talep etmektedir. Ama illaki söz konusu insanın kendi dini olduğu zaman tamamen tarafsız ve ne olursa olsun objektif kalabilmesi bu ağır durumda tamamen mümkün olmayabilir. Ancak son zamanlarda sosyoloji alanında yapılan araştırmalar ışığında gerçekleştirilen tartışmalar aslında bunun tersinin de olabileceğini ispatlamıştır.

Sosyolojik çalışmalarda mutlaka bir veya iki bireyin istenilen objektif ve tarafsız vasıflarını karşılayabilecek durumda olması her zaman arzu edilen bir durumdur.

Din: Pedagoji, teoloji, felsefe, psikoloji, sosyal antropoloji, tarih ve dini çalışmalar gibi çeşitli disiplinlerde bir çalışma nesnesi olarak işlev görmüştür. Daha öncede vurgulandığı gibi farklı disiplinler arasındaki sınırlar mutlak değil, akışkan ve değişmektedir.

---

³⁷ Mustafa Keskin, “**Din ve Toplum İlişkileri Üzerine**”, [Electronic Version] Dinbilimleri Akademik Araştırmaları Dergisi, 2004, Vol.4, No.2, (06 Ekim 2017), s.8.

³⁸ Christopher Dawson, **Religion and Culture**, Washington, D.C.: The Catholic University of America Press, 2.Basım, 2013, s.xvii.

Din, tarih boyu metafizik alemle insan arasındaki ilişkinin kurulmasında, insanın yaşamında yer verdiği üstün güç ya da güçlerin tanımlanıp ifade edilmesinde ve insanın sığınma ve yakarma gibi duygularını cevaplamda önemli bir rol oynamıştır.³⁹

Sosyologlar, filozoflar, teologlar ve din tarihçileri gibi birçok farklı akademisyen aynı teorilere ilgi duyabilmektedir. Bazı akademisyenler kendi alanındaki uzman partnerlerinden ziyade farklı disiplinlerdeki uzmanlarla daha çok bilgi ve veri alışverişinde bulunmaktadır. Örneğin, aile kavramı incelendiğinde çeşitli birçok farklı alanda uzaman bir araya gelebilmektedir aynı durum ritüel çalışmalarında veya toplumsal cinsiyet eğitimlerine ilgi duyan uzmanlar içinde geçerlidir.

Dini çalışmalar son birkaç on yılda birden fazla şekilde değişime uğramıştır. Geçmişten günümüze gelinerek konuşmak gerekirse, eski metinlerden modern bireylere, seçkinlerden popüler dine, belirli dini sistemler ve kurumların çalışmasından toplumda mevcut dini işaretlerin araştırılmasına kadar dini anlamda birçok kavram ve olguda değişiklikler yaşanmıştır. Din sosyolojisinin genel sosyolojiden özünde farklı olmadığını bilmek önemlidir.

Sosyolojiye göre din, hangi yolla olursa olsun, özünü teşkil eden kutsalın tecrübesidir. Bu tecrübeden doğan bütün sosyal meselelerdir. Fakat kutsal ile ilgili yorumlarda da tek yanlı nazariyeler, sosyolojinin nazariyelerine dahil olmuştur. Böylece, dinin mahiyeti ile, yani ne olduğu, doğuşu, kaynağı ile meşgul olmaz görünen sosyoloji, nazariyelerle buralara uzanmıştır. Tabiatüstü, insanüstü, cemiyetüstünün sosyal şartlarla münasebetinde objektiflik gayreti, sosyoloji için elzemdir.⁴⁰ Sosyolojik bakış açısından üç karakteristiği itibariyle teşhis edilebilir. Bunlardan birincisi inançlar ve inanılan alanın ya da iman alanının niteliğidir. İkincisi ibadet, ayin ve ritüellerdir. Üçüncüsü ise, aynı inanç topluluğuna mensup olma duygusudur.⁴¹

---

³⁹ Gündüz, **Yaşayan Dünya Dinleri**, s.23.

⁴⁰ Yünni Sezen, **Sosyoloji Açısından Din**, 3. Basım, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1998, s.81-82.

⁴¹ Abdurrahman Kurt, **Din Sosyolojisi**, Bursa: Dora Yayınları, 1. Basım, 2011, s.44.

Yeni dini hareket kavramı, çoğu 1950'lerden sonra ortaya çıkan, 1970'lerden itibaren de yaygın bir ilgi görmeye başlayan ve söylemlerinde coşkun bir dini, ruhi ve felsefi yaşantı vaat eden birbirinden farklı oluşumları ifade etmek için kullanılmaktadır.⁴²

Kökenleri farklı dini geleneklere uzanan yeni dini grupların ileri düzeyde sanayileşmiş seküler Batı toplumlarında ortaya çıkışı, 20. Yüzyıldaki çarpıcı sosyo-ekonomik ve siyasi gelişmelerle ilintilidir.⁴³ Bu nedenle onların ortaya çıkışının izlerini, modernleşme, sekülerleşme, Reformasyon ve Aydınlanma gibi Kıta Avrupası'nda yaşanan beş asırlık tecrübeye aramak mümkündür.⁴⁴ Aydınlanma, 17. Yüzyılda başlayıp 18. Yüzyılın sonuna kadar devam eden bir felsefe hareketidir. Roma'nın yıkılmasından sonra Hıristiyan inancı çerçevesinin dışına çıkan ilk bilimsel harekettir.⁴⁵

Yeni dini hareketlerin sosyal rolü konusunda bilim insanları farklı görüşler ortaya koymaktadır. Birçoğu bu hareketlerin sosyal güçsüzlüğünü vurgularken, küçük bir azınlık ise, bu hareketleri, yeni ve dini bir altın çağın temsilcisi olarak yorumlamaktadır.⁴⁶ Bir sosyal hareket veya sosyal grup incelenirken hareketin oluşumu, liderlik, kurumsallaşma, hareketin veya grubun geçirdiği dönüşümler, parçalanma ve yeni hareketlerin veya grupların çıkışı gibi olgulara dikkat etmek gerekir. Gerek tarihsel büyük dinler gerekse küçük ölçekli yeni dini hareketlere bir bütün olarak bakıldığında benzer yönlerinin olduğunu, benzer süreçlerden geçtiğini görmekteyiz.⁴⁷

İnsanın dini yönelimli hareketlere katılma ihtiyacı duymaları ve hayatlarının belli zamanlarını bu etkinliklerde geçirmeleri, bugüne kadar sosyologları meşgul etmiştir.⁴⁸ Dini gruplar istek, umut, problem ve hedefleri ifade etmekle ilgili kavramların açıklandığı olgulardır. Grup içinde etkileşim halinde olan bazı grup üyeleri kaza, ölüm, gökgürültüsü ya da benzeri şeylerin neden gerçekleştiğini bilmek isterken; bazıları yaratıcı ile bağımlılık ilişkilerini pratiklerle (doğru ibadet ve ritüel etkinlik) ifade etmek

⁴² Mehmet Ali Kirman, "**Batıda Ortaya Çıkan Yeni Dini Hareketlerin Bazı Özellikleri ve Toplumsal Tabanları**", [Electronic Version] Dini Araştırmalar, 1999, Vol.2, No.4, (12 Ağustos 2017), s.223.

⁴³ Kurt, s.228.

⁴⁴ Kurt, s.229.

⁴⁵ Peter Pikkert, **Hıristiyan Batı Efsanesi**, Zeynep Ovalıoğlu(Çev.), İstanbul: Gerçeğe Doğru Kitapları, 1.Basım, 2009, s.20.

⁴⁶ Furseth-Repstad, s.263.

⁴⁷ **Yeni Dini Hareketler**, <http://www.bingol.edu.tr/media/231530/1DiN-SOSYOLOJiSi-Yeni-Dini-Hareketler-14-sayfa.pdf> (12 Temmuz 2017).

⁴⁸ Mehmet Özay, **Sekülerleşme ve Din**, İstanbul: İz Yayıncılık,1.Basım, 2007, s.215.

isterler; bazıları tanrıdan ödül kazanmayı umar, bazıları ise şu anki yaşamlarını sonsuz bir yaşamla değiştirmeyi diler. Bu hedeflere ulaşmada ise belirlenen normlar üzerinde uzmanlaşma şart koşulmaktadır.

Hedefini gerçekleştirmek isteyen fert için gerçekleştirilen ritüel ya da pratikler doğüstü güçlerin elde edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Normlar hedefleri izlerken roller ise her ikisini birden izler. Grup, bir lider (rahip, şaman, haham, gurus, peygamber, papaz) üzerinde hemfikir olur ve bu liderin görevlerini tanımlar. Dansçılar, kantörler, büyücüler, koro şefleri, Evanjelistler, ilâhiyat profesörü, Evanjelik idarecileri, araştırma ve anket yöneticileri, halkla ilişkiler yöneticileri, haber bülteni yazarları, kilise komisyon üyeleri, edebiyatçılar, yönlendiriciler, yıllık spagetti yemeğinin başkanı vb. gibi kişiler ritüel eğlenceler konusunda uzmanlaşmıştır. Aslında bunların her biri grup içinde yönlendirici olarak diğer üyeleri kanalize eder. Kısmen de olsa bu uzmanlık alanları dini gruplarda sınıflaşmaya da neden olabilmektedir. Dini grubun oluşması, var olan bir tabii grup içinde bir dinin veya yeni bir din yorumunun yerleşmesi şeklinde olabilir. Dini grup, yaşanan dini tecrübenin yoğunluğu ve şiddetine bağlı olarak tabii grup üzerinde çok etkili olabileceği gibi, kısmi bir etki yapması da mümkündür. Dinden kaynaklanan, eski toplumsal yapılardan tamamen farklı bir grubun oluşması da mümkündür.⁴⁹ Dinin bir grup olgusu olduğu iddiası hem söylediklerini hem de söylemediği şeyleri hariç tuttuğu için önemlidir. Dışladığı şey tabii ki bireysel yönüdür. Elbette din, çeşitli şekillerde bireysel bir meseledir; kişisel duygular ve düşünceler içerir. Bunun yanı sıra din, bireyler hangi dini sistemi tercih ederse etsin kişinin tamamen kişisel bir inanç meselesidir. Yine de bir kişinin kişisel dini inançlarını sistematik bir şekilde inceleyebileceğini beklemek mantıksız olacaktır. Her dini grubun birlik ve beraberliği bazı kanaatlar üzerinde temellenir. Bu kanaatlar iman ve nasları açıklama, Tanrı ile yakınlaşma ve bağları pekiştirme gayesine yöneliktir. Bu gaye ibadetler, ayinler gibi eylemlerle, üyeler arasında kardeşlik duygusunu geliştirmekte ifadesini bulur.⁵⁰

Sosyoloji, grup davranışının sistematik bir şekilde incelenmesine kararlı kılmada, dinin grup boyutuna odaklanmada hiçbir problem taşımaz. Grupla başlanır ve

---

⁴⁹ Gülay Cezayirli, “**Dini Grup ve Toplumsal Grup**”, [Electronic Version] A.Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi, 1997, Vol.37, No.1, (06 Ekim 2017), s.370.

⁵⁰ Cezayirli, s.372.

ve gruptaki yeni üyelerle sosyalleşmek istenir. Diğer bir deyişle, grup, kişiyi (üye) grubun diğer üyeleriyle birbirleriyle bağlı ve işlevsel bir ilişkiye sokmak ister; böylece yeni üye, grubun neyi temsil ettiğini görmüş olur, grup içinde bir rolü üstlenir ya da grup içinde bir rol sahibi olabilir. Bu şekilde grubun amaçları ve hedeflerine ulaşmasına yardımcı olur. Bu sürecin bazıları yapılandırılmamıştır ve diğer üyelerle olan gayri resmi temaslar ve çeşitli etkinliklerle vasıtasıyla gerçekleşir; geri kalan kısımları ise eğitim kurumları ve süreçleri aracılığıyla yapılandırılıp ve biçimlenir.

"İlkel" toplumlarda (genelde av ve toplamaya dayalı tarih öncesi toplumlar), sosyalleşmede olduğu gibi dinsel toplumsallaşmada da ilişkiler kanunlara veya diğer bağlayıcı unsurlara dayalı olmayan sistem üzerine kurulmuştur. Toplum içinde yaşayan çocuklar grubun inançlarını ve yaşayışlarını birbirleriyle sohbet ederek ya da büyüklerinden çeşitli masallar dinleyerek kademeli olarak öğrenir ve bu şekilde gelecek nesillere aktarır. Benzer şekilde, çocuk dini inançlarla ilişkili olan uygulamaları da bu tarzla öğrenir. İlkel için, doğrusu kuvvetli dini sezgiye sahip birçok insanlardaki gibi, içinde yaşayacak bir yer olarak dünya, bütün bütün güzel ya da korkunç, çetin yada rahat bir yer değildir: onlar, aynı zamanda onu, görünmez kuvvetler görünen çevre vasıtasıyla parlayan ve korku ile sevgi, düşmanlıkla lütuf, ruhani ile şeytani, ruh alemi ile tanrıların ışık saçan ihtişamı içteki gözle anlaşılabilen heybetli, kutsal, te mel bir çevre olarak görmektedirler.⁵¹ İlkel topluluklar "kapalı" topluluk -yani bilhassa adetler ve tabularla idare olunurlar- olmaya meyillidir. İlkel topluluklar, her çeşit ahlaki kaideler tartışılabilen, bir akli ve tenkidi tarz için de araştırılabileneski Atina'yla karşılaştırılabilir bir gelişme merhalesine yaklaşmamışlardır.⁵² Belirtildiği gibi, dinsel toplumsallaşma, "ilkel" toplumlarda genel sosyalleşmeden çok zor ayırdedilebilir; çünkü üyeler, dini, diğer düşünce veya bilgi alanlarından çok bariz bir şekilde ayırt etmezlerdi. Bununla birlikte, "ilkel" dinin sosyalleşmesinde bir ölçüde örgütlenme ve planlama mevcuttur. Örneğin Wallace, "ilkel" dinin tezahür ettiği bireysel ifadeyi şamanik ve komünal olmak üzere iki biçimde birbirinden ayırır. Bir şaman (cadı doktoru ya da tıp adamı gibi), insana daha fazla erişime sahip olduğu için dini ritüelleri de

---

⁵¹ Smart, s.321

⁵² Ninian Smart, Günay Tümer(Çev.), "Tarih Öncesine Ait Dinlerle İlkel Dinler", [Electronic Version] A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1982, Vol.25, No.1, (06 Ekim 2017), s.317.

gerçekleştirme hakkına da sahipti. Açıkçası şamanik etkinliği izlemek, sonrakiler için bir öğrenme tecrübesi haline gelmiştir.

Komünal toplumlarda gerçekleştirilen bazı geleneksel ayinler de bu kişilerin ortak sembollerini, sadakatlerini ifade etmede ve bu tecrübeleri sonraki nesillere aktarmada çok büyük bir öneme sahiptir. Dolayısıyla büyük oranda sosyalleşme ve öğrenme, bu "ilkel" din dinamikleri düzeyinde gerçekleşmektedir. Bu şartlar din sosyolojisi açısından en ilkel din türünü karakterize eden şartlardır. Cahiliye dönemindeki arapların Lât ve Uzzâ gibi putlara karşı tutumları da işte bu anlamda ilkel bir dinî tezâhürdü.⁵³

Gayri resmi sosyalleşme hâlâ kimliğini korumakta, tarım ve endüstri toplumlarında etkili olmaya devam etmekle birlikte, rollerin bu sahada daha fazla uzmanlaşması ve eylemlerin farklılaşmasıyla dini sosyalleşme de bu oranda daha fazla resmi bir hal almaktadır.

Din öğretmenleri özel olarak dinsel pratiklerde yeni olan kişileri yaptıkları dini törenlere davet ederek bu kişilere ritüel işleyişleri hakkında bilgi vererek aşamalı olarak din öğretilerini kazandırır. Dini grupların toplumsallaşması ya da eğitici amacı, İsa tarafından klasik bir şekilde özetlenmiştir: "Bunun için gidin ve tüm ulusların öğrencileri olun, onlara sana buyurduğum her şeyi gözlemlemelerini öğretin."⁵⁴ Bu, saf ve basit sosyalleşmeyi ifade eder: bilginin iletilmesi ve uygun aktivitelerde eğitim verilmesi. Çoğu dini grup bu süreci ömür boyu görmektedir.

Tarih boyunca dünyanın dört bir köşesinde insanlar cemaatler toplantılarına, mezhebi ritüellere, cemaatle namaza, aile gezilerine, ekümenik konseyler gibi dini faaliyetlere katılımda her zaman öncelik tanımışlardır. Bununla birlikte zaman zaman toplumdan uzak bir yerde mistik ayinlerin yapıldığı gizli oturlara da şahit olunmaktadır. Ancak bunların çoğu bile, bu faaliyeti teşvik edici, hatta yapılandıran ve koordine edebilen büyük bir din alt grubuna (Katoliklik veya Budizm gibi) aittir. Zuckerman dini gruplar için:

---

⁵³ Ahmed Yüksel Özemre, **Din ve Misyonerlik**, İstanbul: Pınar Yayınları, 1.Basım, 2004, s.15.

⁵⁴Matta,28:19-20

“Dinler denilince, eğer başka bir şey değilse, ilk akla gelen özellik onların sosyal bir grup olduğudur. Yurtlarında İncil okuma grupları veya bağımsız cemaatlerle tanışan üniversite öğrencileri, sıcak bir yaz gün dönümünde ormanda toplanan işgüzar dinsizler ya da milyonlarca müntesibi bulunan tarikat ve cemaatler dini yapılarıyla aşikâr bi şekilde sosyala topluluklar olarak karşımıza çıkarlar.”

ifadelerini kullanmaktadır.⁵⁵

Bu ve benzeri toplantı organizasyonlarında gruba öncülük edecek lider vasfında bir fert devamlı bulunmaktadır. Grubun ikinci önemli özelliği yapılan tanımı göre, grup üyelerinin belirli ortak hedefleri paylaşmasıdır. Aslında, ilk etapta bir araya gelmelerinin asıl nedeni budur ancak bu durum grup üyelerinin bilinçli bir şekilde gerçekleştirdiği eylem değildir.

Bir grubun ortak hedeflere sahip olduğunu söylemek, ortak sorunlarla karşı karşıya olan kişilerin temas kurduğunu ve bu sorunları çözme hedefi doğrultusunda birlikte çalışmaya karar verdiğini ifade eder. Temel sosyolojik kavramı içeren bir grup kurma süreci, tüm insanlık süreci boyunca problem çözme faaliyetlerinden oluşmaktadır. Grup eyleminin yöneldiği bazı sosyal hedefler bulunmalıdır. Hedef, grubun niçin veya hangi sebeplerle var olduğu sorusunun yanıtını oluşturur. Grupları yığınlardan ayıran onların belli orandaki sürekliliğidir. Toplumdaki gruplar birbirlerinden merkezi işlevleriyle ayrılırlar.⁵⁶

Modern toplumların karmaşık yapısı birden fazla ve rekabet halinde dini yapılar barındırmaktadır. Bu yapı içinde herhangi bir dini yapıya aidiyet duymayan gruplarda mevcuttur. Bu durumda din belirli toplum katmanlarında sosyal bütünleşmeyi sağlamaktadır.⁵⁷

---

⁵⁵ Phil Zuckerman, **Din Sosyolojisine Giriş**, İhsan Çapçıoğlu-Halil Aydınalp (çev.), Ankara: Birleşik Kitapevi, 1. Basım, 2006, s.51.

⁵⁶ Ahmet Faruk Kılıç, **“Din Sosyolojisinde Dini Gruplar”**, [Electronic Version], Değerler Eğitimi Dergisi, 2007, Vol.5, No.13, (07 Ekim 2017), s.38.

⁵⁷ Furseth-Repstad, s.269.

Grubunu üçüncü özelliğine gelindiğinde grubun paylaşılan normlara tarafından sürdürüldüğüne şahit olunacaktır. Grup hedeflerini belirlediği andan itibaren bu hedeflere ne zaman, nerede ve nasıl ulaşılacağı üzerinde gerekli istişareler yapılarak hedefe varma yolunda adımlar atılmaktadır. Bu özelliklerin tümü, grubun bir veya tüm üyeleri tarafından uygun davranış prosedüründe normale ilişkin doğal beklentilerdir. Dördüncü olarak, her grup üyesinin yerine getirmesi gereken bir veya bir dizi rolü vardır. Bu nedenle, belirtilen bu rol, grubun yürütmek istediği belirli normlardan oluşur. Grup içinde farklı rollerin geliştirilmesi, emeğin bölünmesi olarak bilinen şeyin ortaya çıkmasına vesile olur. Bu nedenle, bir üye gruptan ayrıldığında veya yeni bir rol üstlendiğinde, grubun başka bir üyesi ya da yabancı biri istihdam edilecekse iş bölümünün dengede tutulması gerekebilir. Beşincisi, bir grup birlikte toplu olarak işlev görmektedir. Statü sistemi, farklı roller ve bu rollerdeki bireylere farklı güç, yetki ve prestij miktarlarının verilmesi belli bir hiyerarşik sisteme göre düzenlenmektedir. Elbette farklı grupların statü sıralamalarını belirlemek için farklı ölçütleri vardır.

En büyük ünvanı ve prestij taşıyan roller Grup koordinasyonunu, karar vermeyi ve yorumlamayı içeren çeşitli faaliyetleri gerçekleştirebilen kişilere verilmektedir. Ancak çoğu zaman bu kriterlerin dışında kıdem, servet ve akrabalık da etkili olabilmektedir. Altıncı, grup üyeleri kendilerini grupla özdeşleştirme hissi duyar ve ibunu: "Ben aitim" şeklinde ifade eder.

Grup taahhüdü, özveri ve kimlik derecesi, üyeden üyeye farklılık gösterir ve çoğu grup bu derecenlendirmeyi farklı şekillerde tolere edebilir. Ancak, üyelerinin belirlenmesinde ve taahhütünde bir ölçü olmadan, grubun devamlılığının sağlanması mümkün olmayacaktır. İfade edilen bu altı özelliğin bütün dini gruplar için kabul edilmeyeceği aksine daha az grupları kapsadığı yapılan çalışmalarla ıspatlanmıştır.

Din, insanların doğum ve ölüm gibi hayatın dönüm noktalarına anlam verme arayışına karşılık gelmesiyle insanlığın gündeminde olmaya devam etmektedir.⁵⁸ Medeniyetler ve değişik büyüklükteki toplumlar farklı kültürel karakterlere sahip olduklarından dini yaşayışları, ibadetleri ve alışkanlıkları da farklılıklar göstermiştir.

---

⁵⁸Özay, s.218.

Lakin, bütün dinlerin kökeninde kutsal olduğuna inanılan vakalar ya da çeşitli doğa üstü varlıklar ve bunlara ibadet etme onlardan korkma ve çeşitli ritüeller vardır. Özellikle, ölüm karşısındaki acizlik ve bazı doğa olayları karşısında çaresiz kalmak insanları birtakım inançlara ve fikirlere sevk etmiştir. Dolayısıyla insanlar bu olayları doğaüstü, sırt nitelikli güçlerle açıklamaya çalışmışlardır.

Dini bir sistem, sadece özel şebekelere ve gruplaşmalara yol açarak değil, belirli bir toplumda bireylerin ve toplulukların insana-dünyaya ilişkin belli bir tasavvuru ifade etmelerine ve yaşamalarına aracılık eden zihinsel bir evreni tanımlayarak da sosyal bağ üretmektedir.⁵⁹

Her din bir cemiyet içinde doğar ve devamlılığını sürdürür. Din içinde doğmuş olduğu toplumun fertlerini bir arada tutan onları birbirine bağlayan zincir görevini üstlenir. Her doğaüstü bir organizasyon oluşturma süreci de bununla birlikte başlar. Sosyal bilimlerin belki de en genci olan din sosyolojisi de oluşan bu kutsal organizasyonun kendi içindeki hiyerarşisini, sürekliliğini incelemeye başlar.

Din düzen ve kendine has sistematığı ile başlı başına toplum inşasının temelini oluşturmaktadır. Kendi içinde mevcut değerler, kurumlar, ritüeller, İbadi pratiklerle cemiyet içindeki fert ilişkilerini düzenleyip bir form verme hasebiyle de sosyal bir sistem içermektedir. Bir binayı oluşturan taşların binayı ayakta tutması gibi din de toplum içinde insani ilişkileri yukarıda saydığımız unsurlara bir arada tutarak manevi gücün devamı konusunda büyük bir yardım sağlar. Yapı içindeki değişiklik ise sadece bir grubu ya da belli bir alanı etkilemekle kalmaz bina misali çoğu zaman cemiyetin tamamını da etkiler.

Din olgusu derin ve köklü bir geçmişe sahip olmakla beraber ilerleyişini ve etki sahası da toplumsal hareketliliğe bağlı olarak değişim göstermiştir. Yapılan sosyolojik çalışmalarda özellikle din sosyolojisi araştırmalarında din ve toplum kavramı birbirlerinin yerine kullanılmaktadır.

Toplumların geçirdiği değişim süreçleri içinde sosyal bir karaktere sahip olması, inananlarına belli değerler ve semboller sistemi vererek bir zihniyet kazandırdığı için

---

⁵⁹ Jean-Paul Williaime, **Dinler Sosyolojisi**, Ramazan Adıbelli (çev.), İstanbul: Pinhan yayıncılık, 2017, s.131-132.

merkezi bir yer işgal etmiş bulunan din, bu önemi sayesinde sosyolojinin imtiyazlı konuları arasında yerini almıştır.⁶⁰ Gerçekte ise din, psikolojik bir vakia olması dolayısıyla ferdi alakadar ettiği gibi aynı zamanda sosyal bir olay olması dolayısıyla da toplumu ve sonuç olarak da sosyolojiyi ilgilendirmektedir.⁶¹

Önemli sosyologlardan A. Comte din eksenli bir sosyolojik çalışma yürüterek din sosyoloji düşüncesi dini temelli bir boyut kazanmıştır. O'nun eserlerinde sosyoloji ve din kavramları, adeta bir ve aynı şeyi ifade eder gibi görünmektedir.⁶² Din kişi açısından manevi bir boyut kazanırken sosyal boyutuyla toplumu ilgilendiren ve son tahlilde toplumsal tarafı ile sosyolojiyi ilgilendirmektedir. Bilimsel olarak dinin bireysel, objektif, sübjektif ya da kollektif olarak sınıflandırılmasına rağmen tarihsel süreçte ilerleme yolunda daha çok bütünsel ve daha kalabalık dini bir anlayışının hâkim olduğu görünmektedir. Winston Davis din ve sosyoloji arasındaki ilişkiyi:

“Modern zamanlarda sosyolojik din araştırmalarının ortaya çıkışı, kapitalizm, kültürel çoğulculuk, dinsel hoşgörü ve liberal devletin yükselişi ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle, bu disiplin din ve toplumu “doğal” bir halde irdelediğini iddia edemez. Aksine bu disiplin, araştırmacıların inceledikleri dinler ve toplumlar tarafından ortaya atılan normatif iddialardan kendilerini uzaklaştırmalarına imkân sağlayan ya da onları buna zorlayan Batı sosyal düşüncesindeki eşsiz tarihsel gelişmeler tarafından üretilen kültürel bir üründür. Aslında din sosyolojisi, kendi doğurgan ilgilerinden birinin, yani, dini düşünce ve kurumların sekülerleşmesinin bir ürünüdür. Din sosyolojisinin aksine, dini sosyoloji, teoloji ve kurumsal din-özellikle Fransa ve Belçika’da Roma Katolik Kilisesi- ile daha yakın ilişkiler kurmaya çalışmaktadır.”

---

⁶⁰ Y. Mustafa Keskin, Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme, **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, S.2 (2004), s.8

⁶¹ Günay, s.228.

⁶² Ünver Günay, **Din Sosyolojisi**, İnsan Yayınları, İstanbul:1998, s.121

şeklinde ifade etmektedir.⁶³

1.3. Genç Bir Bilim Olarak Din Sosyolojisi

Din sosyolojisi herhangi bir toplumda yaşanan din ile toplum arasındaki karşılıklı ilişkiyi, çeşitli dini cemaatleri, bireyin bir dinsel gruba mensubiyetini, bu mensubiyetin hangi şartlarda ortaya çıktığını ve bu şartların hangi sonuçları meydana getirdiğini inceler.⁶⁴

Din sosyolojisinin konusunun, dinin toplumla ilişkileri ve karşılıklı etkileşim tarzları olması gerektiği çeşitli sosyologlarca belirtilmiş olmasına rağmen, bu dalın klasiklerden daha çok dinin topluma etkileri işlenmiştir.⁶⁵

Din sosyolojisi, başlıkta da belirtildiği gibihenüz gelişimin erken safhasında olan genç bir bilimdir ve konu ve yöntemleri konusunda henüz pek bir derinliğe sahip değildir. Genel sosyoloji alanında ya da alt birimlerinde çalışan bütün sosyologlar arasında bu görüş ortak bir ifade niteliğindedir. Bu ortak görüş yaklaşık olarak şu terimlerle ifade edilebilir: Din sosyolojisi dinsel bir bilim değildir, sosyolojik bir bilimdir, yani insanın bilimsel çalışması ve grup ilişkileri ile bağlantılı olmasının yanı sıra dinin kendisi, yalnızca insan ilişkileri ile ilgili sonuçların çıkmasına izin verdiği ölçüde bu çalışma ile ilgilidir. Bu ifade, dinin insan toplumu üzerindeki etkisi ve tam tersi durumu ile ilgili konuları içermektedir.

Başka bir deyişle: Din sosyolojisi, din ve toplum arasındaki karşılıklı ilişki ve etkileşimi amaç edinen sosyal bilimlerden biridir. Bu tanım, dinin ve toplumun birbirinden bağımsız, birbiriyle etkileşime giren ayrı ögeler olduğunu ileri sürmektedir. Zeki Arslantürk kitabında bu konu hakkında:

“Dikkat edilecek olursa ‘Din Sosyolojisi’ deyimi DİN ve SOSYOLOJİ olmak üzere iki parametreden oluşmaktadır. Her iki parametreyi iki farklı değişken olarak birbiriyle ilişkilendirdiğimizde ‘Din Sosyolojisi’ kavramına varırız. Bu

⁶³ Winston Davis, Din Sosyolojisi, **Din, Toplum Kültür**, Ali Coşkun (drl.), İstanbul: İz Yayıncılık, 2005, s.78.

⁶⁴ Kuyucuoğlu, s.64.

⁶⁵ Er, s.11.

nedenle varlık ve bu varlığı anlama ve açıklama bilimi olan sosyolojiyi ve insanlığın başlangıcından bu yana insanla birlikte var olan aşkın varlık/ varlıklarla ilgili iletişim ve etkileşimlerinin insandaki ve toplumdaki tezahürlerini ifade eden din olgusunu ve bu iki gerçeklik alanını birbirleriyle etkileşim ve ilişkisinden doğan varlık alanını anlamak, yorumlamak ve açıklamak Din sosyolojisinin konusunu oluşturmaktadır.”

ifadelerini kullanmaktadır.⁶⁶ Din sosyolojisi, insanlığın dinsel yaşayışında kendini gösteren bütün bu görüntüleri göz önünde bulundurmaya zorundadır; onun bakış açısının çeşitli dinler arasındaki derin farklılık ve değer ayrılığının inkârı sonucunu doğurmayacak biçimde evrensel olmalıdır.⁶⁷

Din sosyolojisinin temel meselelerden biri, dinin durumu ve tanımı sorunudur. Din temelde kişisel, bireysel bir mesele midir ve sosyoloji yalnızca sosyal sonuçlarıyla ilgilenenikİncil niteliklerik midir?⁶⁸

Din, insan ilişkilerine ya da topluma kalıcı olarak girmeyen bir faktör değildir ya da insan ilişkilerinden ve toplumdan bağımsız tanımlanamayacak da değildir. Din sosyolojisi, “dinin toplum, toplumun da din üzerindeki karşılıklı etki ve tepkileriyle dini grupları inceler”.⁶⁹

Din, insanı ve toplumu aşan bir meta-sosyal olgudur. Teorik ve metodolojik konularla alakalı olan sosyolojinin en etkili alanlarından din sosyolojisi, son yıllarda çok verimli bir hal almıştır. Ancak, belki de çok yönlü olduğu için sosyoloji öğrencisi bile, genellikle kapsamı ve konusu ile ilgili kısıtlı bir bilgiye sahiptir; edinilen bu birikim genelde dinsel olguları salt sosyal anlamda açıklayacak analizler, dinsel kararlara yardım ve benzeri şeylerniteliğindedir. Bu amaçla birçok çalışma yoluna gidilerek çok az araştırmayla çok büyük şeyler hedeflenmektedir. Daha da önemlisi konuya ilişkin ana konuları göstermek ve ne tür bir iş yapıldığını ifade etmek amaçlanır.

Din sosyolojisi, dini toplumsal bağlamında incelemektedir, ancak ekonomi, politika ve diğer sosyal fenomenler üzerinde çalıştıkları zamanda genel sosyolojide

⁶⁶ Zeki Arslantürk, **Din Sosyolojisine Giriş**, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2. Baskı, 2015, s.37

⁶⁷ Hans Freyer, **Din Sosyolojisi**, Turgut Kalpsüz (çev.), Ankara: doğu Batı Yayıncılık, 2013, s.53.

⁶⁸ Joan Brothers, **Readings in The Sociology of Religion**, Oxford: Pergamon Press, 2. Basım, 1969, s.6.

⁶⁹ M.Cengiz Yıldız, **Din Sosyolojileri Okumaları**, İstanbul: Çıra Yayınları, 1. Baskı, 2015, s.19.

uygulanan aynı teori ve yöntemleri uygular. Genel olarak, din sosyologları dinin toplum üzerindeki etkisi ve toplumun dini hayata etkisi üzerindeki bağlantıyı araştırmaktadır.

Din sosyolojisinin genel sosyolojiden nispeten ayrılma eğilimi kısmen çağdaş sosyolojinin klasik kökenlerinin aksine dine pek önem vermemesinden kaynaklanmaktadır. Akademik çevrelerde, din büyük ölçüde önemi giderek azalan bir fenomen olarak görülmektedir.

İngiliz sosyolog James A. Beckford, genel sosyolojinin erken dönemlerinde din konusunda yüksek derecede ilginin olduğunu Max Weber ile Émile Durkheim'in çalışmalarıyla örnek olabileceğini belirtmektedir. Sonraları ise, genel sosyoloji ve din sosyolojisi ayrı yollarla gelişmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, birçok Batılı ülke kültür ve din sosyolojisinin ihlaline yol açan ekonomik ve politik gelişme yoluyla toplumun yeniden inşasına katkıda bulunabilecek bir sosyoloji talebinde bulundu. Beckford çağdaş toplumda, genel sosyoloji ve din sosyolojisinin çeşitli temalara ortak bir ilgi gösterdiğini savunmaktadır. Cinsiyet, dil ve anlam, aynı zamanda ritüellerde bedensel ifadeler için örneklik temsil etmektedir. Küreselleşme başka bir ortak temadır ve bu aslında, sosyologların genel sosyolojiye büyük katkıda bulunduğu bir alandır. Rasyonel seçim teorisi üzerine yapılan tartışmalar, sosyolojinin her iki alanı için de önemli olduğu kanıtlamıştır.

Din sosyolojisi ve genel sosyoloji arasındaki boşluk, sosyologların iç kilise konularına odaklanma eğiliminde olmasından kaynaklandığı kanısını güçlendirmektedir. Bunun nedeni, din sosyolojisinin kurulu kiliselerle yakın ilişki içinde olmasıdır. Dolayısıyla toplumsal yapıdan sadece din değil aynı zamanda din sosyolojisi de etkilenmektedir. Sosyal bilimler, kişisel kalitenin açıklamalarına karşı çeşitli argümanlar sunar. Ortaya atılan görüşlerden birine göre bu tür açıklamaların özünde böyle bir sonuç eğilimi yatmaktadır ve insanların özlğinde dini bir olgu mevcut olduğundan kişiler dindar bir karektere bürünebilmektedir. Ancak sosyologlar bu konuyu daha ileri götürmeli ve insanların neden dindar olduklarını araştırmalıdır.

Din sosyolojisi, din bilimleri içinde yer almakla birlikte bir tarafı da sosyolojiye dayanmaktadır. Çünkü o, toplumsal gerçekliğin bilgisine katkıda bulunmayı

amaçlamaktadır. Bu yönüyle din bilimlerinden ayrılır. Zira ilâhiyat bilimi normatif bilimler arasında yer alırken din sosyolojisi, dinler tarihi, din fenomenolojisi ve din psikolojisi gibi normatif olmayıp objektif bir özelliğe sahiptir.⁷⁰

Din sosyolojisi, üzerinde araştıma yapılan gözlem hakkında sonuca gidebilen ampirik bir olgudur. Sosyolog belirli bir teoriyi doğrulamak veya çürütmek için, ampirik gözlemler ile teoriyi test etmeli bunun için ise verileri kullanmalıdır. Ve veriler, doğası gereği, gözlenebilir ve ölçülebilir kavramlardan oluştuğu için manevi ya da doğüstü tanımlarla ifade edilen din unsurları açısından çoğu zaman sosyolojideki tanımın ötesine geçmiştir.

Bu noktada din sosyoloğu muhtemelen dinsel olarak işledikleri en itici itirazla karşılaşır ve genellikle şu sebepten böyle bir durum içine düşer: Din esasen olağanüstü doğa ile ilgili genellikle görülmeyen ve kalbin konusunu da ilgilendiren güçler olduğundan ve gözlemlere dayalı yüzeysel açıklamalarda bulunmak zorunda kalacağından ifadeleri çoğu zaman yanlış ve yanıltıcı olabilmektedir. Din sosyolojisinin doğuşu muhtemelen bunalımlı zamanda yani 20. Yüzyıl ekonomisti A. Schumpeter'in ifadesiyle "laik sosyal bilimin", tabii hukuk kavramını sosyal ve ekonomik fenomenlere uygulamaya başladığı bir dönemde gerçekleşmiştir.⁷¹ Bugün din sosyolojisi, sadece büyük orandaki çalışmalarla değil aynı zamandan, artan sayıdaki ihtisas dergileri, konferanslar, sempozyumlar ve kurumlarla da nitelenen serpilip gelişen bir branştır.⁷²

1.4. Din ve Toplum İlişkisi

Zamanımızda din ve toplum ilişkisi amaç, metod ve konusu üzerindeki tartışmaların devam ettiği ve alanında henüz deneme niteliğinde eserlerin kaleme alındığı genç bir bilim olan Din sosyolojisi tarafından inceleme ve araştırma mevzu

---

⁷⁰ Abdurrahman Güneş, "Sosyolojik Olarak Din ve Toplum İlişkileri", [Electronic Version] Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2014, Vol.24, No.1, (12 Haziran 2017), s.156.

⁷¹ Davis, s.82.

⁷² Thomas Luckmann, **Görünmeyen Din**, Ali Coşkun-Fuat Aydın- Osman Coşkun(çev.), İstanbul: Rağbet Yayınları, 1. Basım, 2016, s.66.

yapılmaktadır.⁷³

Din, yalın toplumlardan son derece karmaşık olanlarına, eğitimsiz insanlardan son derece iyi eğitim görmüş olanlarına, güçsüzlerden güçlülere, gençlerden yaşlılara ve çevredekilerden merkezde olan ve gücü elinde tutanlara kadar insanlık tarihinin başlangıcından günümüze insan türünün en temel özelliklerinden biri olan olgusal bir gerçekliktir.⁷⁴ En genel tanımıyla süreç içerisinde belli bir coğrafi alanda hemen hemen aynı kültürel ortak değerleri paylaşan kişilerin bir araya gelerek oluşturduğu birlikteliğe toplum adı verilmektedir. Sosyolojik olarak bir toplumun oluşabilmesi için ise fonksiyonel olarak değişikliğe uğramış temel kümelerden oluşması ve ayrıca bu grupları oluşturan fertler arasında sürekli, düzenli ilişkilerin söz konusu olması gerekmektedir. Din, insanlığın yaşadığı her devirde toplumların hayatını etkileyen sosyal bir fenomen olarak karşımıza çıkmakta, toplumların geçirdiği değişim süreçlerinde dinin etkisini sosyal, kültürel, iktisadi, siyasi vb. alanlarda görmektedir.⁷⁵

Radcliffe-Brown eserinde, dinin kökeni konusundan ziyade; onun yerine dinsel inançları ve ibadet uygulamalarını insanların düzen içinde bir arada yaşamalarını sağlayan karmaşık bir sistemin parçası olarak görülmesi gerektiğini belirtir. Dinin toplumsal işlevlerine yani onun toplumsal düzenin oluşumuna ve sürekliliğine yaptığı katkıya bakmamız gerekir, diye devam eder Radcliffe-Brown.⁷⁶ Din kavramının toplum içindeki etkin gücü ise tarih boyunca kitlelerin hareket ve düşüncelerinde ağırlıklı olarak kendini hissettirmiştir. Günümüzde de din fenomeni, birey ve toplumlar üzerinde etkisini sürdürmekte, insanları grup veya topluluklar halinde bir arada tutan bir güç olarak kendini göstermekte, sosyal hayatta meşrûlaştırma işleviyle kendini hissettirmekte, din uğruna tartışmalar, anlaşmazlıklar, hatta savaşlar olabilmektedir.⁷⁷

Din ve toplum ilişkilerinde yoğun olarak üzerinde çeşitli değişikliklere gidilen ve etkileşim halinde bulunan diğer bir kavram ise kültürdür. Simmel dindarlık ve kültür ilişkisinin kültür boyutunu *Paranın Felsefesi* kitabında:

---

⁷³ İzzet Er, **Din Sosyolojisi**, Ankara: Akçağ Yayınları, 1. Basım, 1998, s.2-3.

⁷⁴ Mahmut Aydın, **Anahatlarıyla Dinler Tarihi**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1. Basım, 2010, s.15.

⁷⁵ Ay, s.5.

⁷⁶ Brian Morris, **Din Üzerine Antropolojik İncelemeler**, Tayfun Atay (çev.), Ankara: İmge Kitabevi, 2004, s.205.

⁷⁷ Ejder Okumuş, "Toplumsal Değişme ve Din", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt.8, Nu.30, (Güz 2009), s.2.

“Eğer biz kültürü bir arınma, yaşamın entellektüelleştirilmiş formları, zihinsel ve pratik için bir icrası olarak tanımlarsak, bu durumda söz konusu bu değerleri sahip oldukları objektif önemden dolayı otomatik olarak ait olmadıkları bir bağlam içerisine yerleştiririz. Onlar, biz onları doğal canlılık ve potansiyelin yoğunlaşmış göstergeleri olarak ya da sırf kendi doğaları vasıtasıyla ulaşılan gelişim, bütünlük ve farklılık düzeyleri ötesinde yoğunlaşmış olarak yorumladığımız sürece kültürün tezahürleri haline gelirler. Sadece güncel gelişme yoluyla aşılması için zorunlu olan doğal bir enerji veya bir ima kültür kavramı için önkoşullar oluşturur. Kültür açısından bakıldığında, yaşamın değerleri medenileştirilmiş doğadır, onlar burada; ölçülen soyutlanmış anlamlara sahip değildir. Aksine onlar kültür haline geldikleri sürece gücü ve akli muhtevası baskın çıkan bizim tabiat olarak adlandırdığımız bir temelin gelişimi olarak görünürler.”

şeklinde ifade etmiştir.⁷⁸ Sosyal yaşamın başından beri kültür denilen olgu toplum arasındaki düzeni devam ettirme adına yürylüğe soktuğu bütün yasa ve kanunları dine göre düzenlemiştir. Bu süreçten sonraki yakın tarihte gerçekleşen sosyal hayatın sekülerleşmesinin tamamı nispeten modern ve aykırı bir fenomene dayanmaktadır.

Din ve toplum arasındaki karşılıklı ilişkiler, etki ve tepkilerden ibaret olup, din toplumu ve toplum dini etkilemektedir. Dinin toplum hayatındaki birleştirici ve bütünleştirici önemi günümüzde daha fazla artmıştır. Öyle ki bu rolü dolduracak başka hiçbir profan mutlak değer de mevcut görünmemekte ve modern toplumların ancak dinin manevi bütünleştirici etkisi sayesinde çalkantı ve çözülme problemlerinin pek çok yönleriyle üstesinden gelebilecekleri anlaşılmaktadır.⁷⁹

Wach, din-toplum ilişkilerini inceleyen kimsenin bu iki alanla ilgili yeterli ve köklü bir bilgi birikimine sahip olması gerektiğini söyler. Buna ilave olarak, bu ilişkilerin belirli bir zaman dilimi içerisinde ele alınmasının ya da sadece bazı dinlerin göz önüne alınarak değerlendirme yapılmasının hatalı olacağını belirtir.⁸⁰

İnsanlık tarihinin büyük bir bölümünde, toplumun her çağında ve koşullarında, din, kültür ve toplumun bir araya gelmesinde mükemmel merkezi birleştirici güç unsuru

⁷⁸ Robert Cipriani, **Din Sosyolojisi Tarih ve Teoriler**, Ali Coşkun (Ed.), İstanbul: Rağbet Yayınları, 1.Baskı, 2011, s.139.

⁷⁹ Hasan Yel, *İnternet Ortamında Misyonerlik Faaliyetleri ve Sanal Kiliseleri Çalışma Yöntemleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, 2006), s.12.

⁸⁰ Güneş, s.157.

olmuştur. Kültür alanlarını, kendine özgü konu ve muhtevaya sahip olmaları dolayısıyla birbirinden ayırmak mümkünse de din, bireylerde oluşturduğu zihniyet yoluyla bütün kültür alanlarına nüfuz edebilir.⁸¹

Bununla birlikte din, geleneksel yapının koruyucusu, ahlak yasalarının muhafızı ve bu düşünce üzerinde bilgelik öğretmeni vasfı kazanmıştır. Ayrıca din, bu muhafazakâr fonksiyonuna ilaveten, toplumu harekete geçiren, çeşitli olumsuz durumlarda cankurtaran olarak yaratıcı, birleştirici ve dinamik bir işleve sahip olmuştur. Simmel bu konuda:

“Gelenek, yasa ve bireysel ahlakilik, gerçekte tarihin farklı zaman dilimlerinde değişik halklar arasında çeşitli formlar olarak ortaya çıkan ve tamamı benzer davranış prensiplerine dayalı olabilen sosyal unsurların değişen bileşimleridir. Dinler, uygun bir şekilde davranması için bireyin toplum tarafından cesaretlendirilmesine izin veren sosyal formlardandır. Sosyal koşulların dini karakteri çoğu kez bireylerin gelişiminde tek karakteristik aşama olmuşlardır. Belirli bir dönemde insanlar arasındaki ilişkilerin değişik formlarıyla temsil edilen sosyal yaşamın önceki ve sonraki yönü dini bir formu benimseyecektir.”

ifadelerini kullanmıştır.⁸²

Din-toplum ilişkisi genel olarak karşılıklı etki esasına dayanır. Her din başlangıçta içinden çıktığı sosyolojik çevrenin etkisi altındadır. Kültürel gelişimin ileri aşamalarında dahi dinin kurucusu ve ilk taraftarları sosyolojik kökenlerine uygun olarak determinizm prensibine bağlılıklarını sürdürürler.⁸³ Din ve toplum; bu iki fenomeninin birbirine karşı tamamen ilgisiz olmadıkları ve aralarında bir ilişkinin mevcut olduğu herkesçe bilinmektedir. Bunun için tarihe bir göz atmak yeter. İki önemli güç olan din ve toplum arasındaki ilişkilerin niteliği ve kapsamı hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür.⁸⁴ Din, toplumu Sümer ve Mısır kültürünün hiyerarşik düzeninde ya da Platon yasalarındaki gibi sabit kültür düzeninde tutar; ayrıca aynı zamanda din insanlara vahşi doğada öncülük eder, onları yeri geldiğinde tutsaklıktan alıkoymak ve gelecekte

---

⁸¹ Akyüz-Çapcıoğlu, s.46.

⁸² Cipriani, s.139-140.

⁸³ Joachim Wach, **Din Sosyolojisine Giriş**, Battal İnandı(Çev.), Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1.Basım, 1987, s.7.

⁸⁴ Wach, s.3.

toplumların içine düşebileceği felaketlerden kurtulma adına onlara ilham verir.

Din, fertleri mukaddes duygu ve alışkanlıklarda birleştiren, toplumları yükselten ve geliştiren bir kurumdur. Din, insanlara yön veren, kanun ve nizamların ulaşamadığı yerlerde de onları iyi ve faydalı şeyleri yapmaya yönelten bir hayat nizamıdır.⁸⁵

Din, geçiminin kılavuzudur, toplumun dini anlaşılmadığında toplumun kendi içindeki düzeni ve yaşam biçimleri de idrak edilmeyecektir. Aynı şekilde kültürel başarılarını, temelinde yatan dini inançları anlamadan anlamdıramayacaktır. Her çağda kültürün ilk yaratıcı eserleri dini bir ilham ve amaçla tarihe kazandırılmıştır. Örneğin Tanrılar tapınağı ya da piramitler insanların bu anlamda tarihe kazandırdığı en kalıcı eserlerden biridir.

Ayrıca din, dünyanın bütün büyük edebiyatlarının da eşliğinde durmaktadır. Felsefe de onun soyundan gelmektedir ve sürekli ebeveynine dönen bir çocuktur gibidir. Aynı şey sosyal kurumlar için de geçerlidir. Örneğin krallıklar ve dini hukuk kurumları bunlara örnek gösterilebilir. Çünkü İngiliz kraliyet ailesinin taç giyme töreninde ya da mahkemelerde din esinlenmeler görülecektir.

Bununla birlikte toplum ilişkilerinde önemli bir yeri olan aile, akrabalık ve evlilik gibi kurumlarının tümü dini bir geçmişe sahiptir ve dini yaptırımlarla korunmakla birlikte halen bu şekilde devam ettiği görülen örneklere sahiptir. Eski döneme ait toplumsal farklılaşma ve kültür üzerinde en önemli etkiye sahip iki etmen, uzmanlaşmış sosyal sınıf ve kurumların gelişmesidir ki bunlar toplum ile dinsel inançlar arasındaki ilişkiyi sürdürme işlevi görmektedir. Bu sınıfın neredeyse her zaman topluluğun eğitimi için tamamen veya kısmen sorumlu olduğu gerçeği kutsal geleneğin öğrenilmesi korunması anlamında kültür tarihine olağanüstü bir önem kazandırmaktadır. Sümer ve Mısır tapınağı papazlıkları, eski Hindistan'daki Brahmin kasti, orta çağ Hıristiyanlığı'ndaki rahipler ve İslam'daki halifeler yalnızca dini kurumlar değil, aynı zamanda kendi kültürlerinin yaşamsal sosyal organlarıdır. Aynı şey ilkel toplumlarda yaşayan genellikle doktor ya da büyücü olarak bilinen şamanlar için de geçerlidir. İkel

---

⁸⁵ Galip Atasağın, **Dinler Tarihi**, Konya: Sebat Ofset, 1.Basım, 2012, s.25.

bir kültür ne kadar ilkel olursa, toplumsal işlevlerin açıkça farklılaşması o kadar az hissedilir.

Öte yandan, din yaşamın temel ihtiyaçları ile ne kadar doğrudan doğruya bağlı olursa yüksek kültürlerde olduğu gibi hayatın sosyal ve ekonomik tarafı da bu sayede din tarafından daha yoğun bir şekilde içselleştirilir ve kaynaştırılır. Örneğin Avustralyalılar arasında gerçek bir rahiplik söz konusu değildi ve diğer konularda olduğu gibi din liderliği de kabilenin doğal liderleri, gelenek koruyucuları olan yaşlı insanlara düşerdi. Bununla birlikte kabilenin hayatının sürekliliğini sağlamak ve besin arzını korumak için en özenli ve son derece organize dini ayinler sistemine sahiplerdi. Bazı zamanlar, topluluğun düzenlendiği bir ayin, topluluğu neredeyse üç dört ay boyunca kesintisiz olarak bir araya getirme gücüne sahip olabilmekteydi. Topluluğun gerçekleştirdiği bu ayin doğaüstü temelli bir dizi gizemli olaylar üzerine kuruludur. Bunun sosyal yaşamı nasıl etkileyebileceğini ve tarihsel olayların seyrini nasıl değiştirebileceğini, 19. yüzyılın sonunda yaşayan çeşitli Hintli kabileler arasında icra edilen Hayalet Dansı isimli ayinin popüleritesinin yükselişinden anlaşılabilir. Burada bir dansın bireyin dini tecrübesinin bir insandan diğerine aktarılacağı, devrimci siyasi etkilerle sosyalleşebileceği ve bir meditasyon haline gelebileceğini göstermek adına çeşitli örneklemeler yapılabilir.

Toplumların farklılığına paralel olarak, dini emirler ve yaptırımların bir farklılaşma gösterebilmesi olası bir durumdur. “İlahi din” olarak adlandırılan dinlerin emirlerinin temelde aynı olduğu, ancak, toplumların durumuna göre, bu emir ve yasakların sınırlarının değişebildiği görülmektedir.⁸⁶ İçlerinde buldukları toplumun genel yapısı, kültürel durumuna göre ilahi emirler ve yasaklar kimi zaman çok sade olurken kimi zamanda ayrıntılı ve daha derin içeriğe sahip olabilmektedir. Peygamberler çoğu zaman kendilerinden önce gelen diğer peygamberlerin toplumlarına uyguladığı metod ve şeriatini kendi insanlarına da uygulayabilmişlerdir.

Toplum ve din bağı incelenirken bir kesim araştırmacı tarafından dinin toplum üzerinde olumlu ve olumsuz yönlerinin ayrıldığı görülmektedir. Fakat, ortaya atılan bu

---

⁸⁶M.Cengiz Yıldız, s.20.

iddia genel hatlarıyla incelenip araştırıldığında olumsuzlukların dinden kaynaklı olmadığı aksine bu sonuçların dinin yanlış anlaşılıp bu şekilde uygulanması ya da birtakım kişiler ve çevreler tarafından çıkar ve menfaatlerine alet edildiğinden dolayı gerçekleştiği iddia edilmektedir. Din doğası gereği takipçisine erdemi, ahlakı, hoş görülü olma gibi toplum nezdinde her zaman kabul gören kavramları yaşamlarının bir parçası olması gerektiğini zorunlu kıldığı için olumsuz yönünün olmadığı ifade edilmektedir.

Dini geniş anlamda incelediğimizde görürüz ki, dinin, topluma yaptığı etki gibi, toplumun ve çeşitli çevrelerin de dine etkileri olmuştur.⁸⁷ Bu etki daha çok yerel ve Pagan kökenli toplumlarda kendini göstermiştir. Bununla birlikte daha uzak coğrafyalara uzanabilen ve ilahi kökenli dinlerde de asıl ilke ve kanunlarıyla çelişmeyen bu kavramlarla çatışmayan adet, gelenek ve görenekleri kendi içinde barındırıp değerlendirmeye tabi tutmuştur. Dinin toplumu üzerindeki etkisinin konu edildiği tartışmalarda, Weber'in eserlerinde sıkça işlediği Hıristiyan akımlarından Protestanlığın, daha çok Avrupa toplumlarında görülen Kapitalist ekonomik düzene temel teşkil etmesindeki rolü bu kesimler tarafından örnek olarak gösterilmektedir. Verilen bu paradigma üzerinden, dini düşüncenin ve bu düşüncenin oluşturduğu görüşün sözü edilen ekonomik sistemin etkilendiği vurgulanmıştır. Bu örnek üzerinden Protestan akımın seküler düzenin ahlaki zeminini oluşturması ve günlük çalışmaların bir ibadet olarak düşünülmesiyle gerçekleşen başarının dini bir zeminden kaynaklandığı sonucuna varılabilir.

Din kavramı, toplumsal bütünleşme düşüncesi içinde önemi göz ardı edilemeyecek kadar değerlidir. Sosyoloji alanında yetkin kişiler din olgusunun, toplumsal düzeninin istikrarlı ve devamlı bir durumda devam etmesinde önemli bir rol oynadığını savunmaktadır. Bellah'ın Amerikan tarihinin çeşitli dönemlerinde sivil dinin toplumda oynadığı bütünleştirici etkilerine işaret ettiği çalışmalarında, din bütünsel bir milli kimlik oluşturmanın önemli unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁸ Tarih boyunca birçok ülkenin milli kimliğini koruyup asimile olmamasında dini düşüncelerin etkili olduğu

---

⁸⁷Osman Zümrüt, **İslamda Kamuoyu oluşturma**, 1. Basım, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1997, s.47.

⁸⁸Ian Furseth ve Pal Repstad, **Din Sosyolojisine Giriş: Klasik ve Çağdaş Kuramlar**, İhsan Çapcıoğlu ve Halil Aydınalp (çev.), Ankara: Birleşik Yayınevi, 2011, s.268.

fazlasıyla ifade edilmektedir. Ayrıca dünya üzerinde organize edilen milli hareketlerde gene dini semboller çokça yer bulmaktadır. Dayanışma hareketi'nin lideri Lech Walesa Katolik bir dini merkez ve Polonyalı Katolikler için hac yeri olan Czestochowa'nın Siyahi Madonnasının resmini ceketine işlemiştir.⁸⁹

Toplum ile din arasındaki bağ, mütakabil etki esasına dayanmakta olup, bu etkiyi biz ilkin dinin toplum üzerindeki etkisi biçimindeki haliyle görmekteyiz. Toplum içinde görülen her yeni din, az çok değişmeye meyilli bir cemiyet modeli sunmakta; aslında vaadedilen bu değişim modeli, cemiyet hayatının, hatta kişisel tutumların yeniden şekillenmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla, örneğin, toplumsal teşkilatlanma, şekil ve tutumların tarz ve karakteri ile naturel ve mahalli birlikler, dinin yoğun etkisi altında yoğunlaşmaktadır. Aynı şekilde din, cemiyetlere belli bir düşünce kazandırma, cemiyet bazında kontrol, cemiyeti yeniden yapılandırma ve sembolik entegrasyonu sağlama gibi bir takım asli işlevleri de üstlenmektedir. Ayrıca, toplumun tüm bireyleri tarafından ortaklaşa yapılan dinsel ayin ve törenler, grup ruhunu geliştirerek, bireyler arasındaki toplumsal kaynaşmayı temin eder. Böylece din, toplumdaki istikrarı ve devamı temin eder.⁹⁰

1.5. Din Değişirme Olgusu

Dinden çıkma, dini terk etme, din değiştirme gibi olgular Arapçada irtidat; İbranicede mumarim, meshummadim, minim; Latince de skizma, heresy, heterodoksi v.b kavramlarla ifade edilmektedir. Gerek geçmişte gerekse günümüzde insanların, bağlı oldukları dini terk ederek bir başka dine geçiş yapmaları zaman zaman rastlanan bir olgudur. Bireysel olduğu kadar kitlesel de gerçek- leşebilen din değiştirme olaylarının çok değişik biçimleri olduğu gibi, çok değişik sebep ve faktörlere bağlı olduğu da bilinen bir gerçektir.⁹¹

---

⁸⁹ Furseth ve Repstad, s.269

⁹⁰ Sulhi Dönmezer, **Sosyoloji**, 8. Basım, Ankara: Savaş Yayınları, 1984, s.24.

⁹¹ Hayati Hökelekli ve Celal Çayır, “**Gençlerin Din Değiştirip Hıristiyan Olmasında Etkili Olan Psiko-Sosyal Etkiler**”, [Electronic Version] Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2006, Vol.15, No.1, (10 Nisan 2017), s.24

Sosyolojik tanıma karşılık psikologlar din değiştirmeyi benliğin dönüşümü olarak tanımlarlar. Bu psikolojik bakış açısı çoğu psikoloğu din değiştirmenin kişinin iç dünyası için taşıdığı anlamın hiçbir zaman yakalanamayacağı sonucuna götürür.⁹²

Günümüz dünyasında din etkisinin azaldığına dair söylemler bulunsada yapılan araştırmalarda bunun aksine bir gelişme söz konusudur. Dünyevileşme akımının aksine insanlar kısım kısım dini bir gruba veya organizasyona katılmaktadır. Ulaşım ve iletişim imkânlarının her geçen gün hızla arttığı, farklı din, inanç ve kültür sahibi insanların ilişki ve temaslarının sıklaştığı, küresel çapta bir mübadelenin yaşandığı günümüzde din değiştirme olaylarına daha sık rastlanması da şaşırtıcı olmayacaktır.⁹³

Dini topluluklara katılma ya da kendi dinini bırakarak farklı bir dine yönelen insanların aidiyetinde, mana aleminde, yaşam tarzında kendine has değişiklikler yaşanırken toplumsal alanda daha derin değişiklikler yaşanmaktadır. Kişi eski yaşantısında kötü olduğunu düşündüğü kalıp düşünceleri bırakarak yeni dini ile birlikte daha orijinal, farklı düşünceleri yaşama isteği içinde hedefine ulaşmak istemektedir. Çoğu zaman medyada üç dört dakikalık din değiştirme seromonisi birey için aslında öncesi de hesaba katılırsa aslında uzun bir süreci ifade etmektedir. Din değiştirme vakalarında çoğu zaman fert kendini çeşitli baskılar, stres ve korku gibi duygular içinde bulabilir. Din değiştirme çoğu zaman kişinin ailesi ve çevresiyle bir anda ilişkisini kesmesiyle kendini açığa çıkarabilmektedir. Bundan sonraki süreçte kişi kendini güvende hissettiği, huzuru yakaladığını varsaydığı yeni dini çevresiyle ilişkilerini devam ettirir. Dolayısıyla güven sorunun yaşanmadığından yeni çevresiyle sosyal uyum sürecide hızlanarak kolaylaşır. Yeni çevresi kişiyi yeniden doğduğuna aslında geçmişinin çok da dolu dolu geçmediğine ikna eder. Mensubu olduğu dinin önceden belirlenen standartları olduğu için neyi yapması neyi yapmaması gerektiği konusunda da zorluk yaşamaz. Yeni çevresi çoğu zaman gerektiğinden fazla bir ilgiyle karşılar. Fert bu süreçten sonra yeni dini ile birlikte önceki dini yaşamışlıkları kıyaslamaya onlar hakkında sorgulayıcı bir tavır takınmaya başlar. Şu anki pencereden hayıtın anlamını, iç dünyasındaki boşlukları farklı içsellikle yorumlar. Her gün yaşadığı tecrübeler artık hayatına bambaşka

---

⁹² Ay, s.7.

⁹³ Hökelekli ve Çayır, s.25.

vizyonlardan yansımaya başlar. Fert yeni katıldığı oluşuma uyum açısından her zaman iyi bir başlangıç yapmaya da bilir. Ancak şurası bir geçrek ki kişi kalabalıklardan uzaklaşarak kendini içinde daha huzurlu ve mutlu hissettiği cemaati ya da içinde bulunduğu gruba bırakır.

A. Tippet, dinsel dönüşüm sürecinin beş aşamaya sahip olduğunu ortaya koymuştur: Farkına varma dönemi, kavrama noktası, karar verme dönemi, karşılaşma anı ve birleşme dönemi,⁹⁴ din değiştirmede etkili olan dini denilebilecek motiflerin dışında kişinin bizzat kendisi ile ilgili olması dışında çevrenin, yaşam standardının, aile etkisi v.b faktörlerde rol oynamıştır. Toplumsal ilişkilerin daha da yoğunlaşması, içinde bulunduğu grubun ya da cemaatin liderinin söylemleri ile eylemlerinin çelişme durumu, ferdin her defasında beklenti ve umutlarının sonuçsuz kalması, hayatında yoluna girmesini beklediği şeylerin olumsuz bir hal alması gibi etkenler kişiyi yeni bir dine ve ya farklı yapıdaki oluşumlara sevk etmektedir. Farklı bir dine mensubiyetle birlikte eski dinine olan ilgisi zayıflar yeni dini ile birlikte aidiyet duygusu bu dine olan inancıyla birlikte şekil değiştirir.

Din değiştirme ruhsal bir devrim olduğu kadar sosyaldır de.⁹⁵ Kuşkusuz insanlar dini inançlarını, düşüncelerini, alışkanlıklarını değiştirebilirler. Ancak bir dini inancı veya bir kültü terk etmek kolay gerçekleşen bir olay değildir. Nitekim kendisiyle görüşülen eski üyeler, inançlarını değiştirmek ve gruptan ayrılmak için aylar hatta yıllar harcadıklarını ifade etmişlerdir.⁹⁶

Din değiştirme şekillerinin farklı birçok sebebe dayandırıldığı bir zaman dilimini yaşamaktayız. Bu şekillendirmeleri düşünsel, duygusal, zorlamacı, deneysel vb. olarak sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırmaların bazıları günlük tecrübelerin karşılıklı ilişkilerine dayandırılırken bazıları ise kişilerin kendi çabaları ve araştırmaları sonucu elde edilen bilgilerin harmanlanması sonucu elde edildiği görülmektedir. Her hâlükârda din değiştirme motifleri toplumsal ve tarihi süreçlerin farklılıklarına göre değişiklik

---

⁹⁴ Bayram Sevinç, **Hıristiyan Olan Türkler ve Misyonerler**, 1. Basım, İstanbul: İz Yayıncılık, 2006, s.340.

⁹⁵ Halide Aslan, **Tanzimat Döneminde Din Değiştirme Hareketleri (1839-1876)**, 1. Basım, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2010, s.31.

⁹⁶ M.Ali Kirman, **“Din Değiştirme Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım”**, Dini Araştırmalar Dergisi [Electronic Version], 1999, Cilt.6, Nu.18, (08 Temmuz 2017), s.81.

gösterebilmektedir. Örneğin, eskiden din değiştirmelerde yaygın olan mistik motif, günümüzde yerini genelde entelektüel motife bırakmıştır.⁹⁷

Tarihi tecrübeler ışığında din değiştirme örneklerine bakıldığında gerçekleşen din değişme olaylarının büyük çoğunluğunun dini sebeplerden ötürü olmadığı anlaşılmaktadır. İslam toplumlarında yaşayan gayri müslimler Müslümanlarla çoğu zaman eşit olmadığından bu eşitliği yakalamak adına ya da günlük yaşam içinde ayrımcılığa uğramamak için kendi dinlerinden vazgeçip İslamiyet'i kabul edebilmişlerdir. Bunun dışında sosyal sebepler arasında gösterilen kadın ve erkeğin birbirini sevmesi sonucu yapılan evliliklerden sonra gerçekleşen din değiştirme olayları da günümüzde sıkça rastlanan olgulardandır.

Modern hayata bağlı gelişen teknolojik imkanların artması farklı coğrafyalarda yaşayan birbirinden uzak kültürleri yakınlaştırmasıyla değişen toplumsal hareketlere elbette ki din kavramı da kayıtsız kalmamakta ve din değiştirme örneklerine sıkça şahit olunmaktadır. Yapılan araştırmalar Din değiştirme kavramı kişinin yaşamında ortaya çıkabilecek köklü ve karmaşık değişimlerden birisi olduğunu göstermektedir.

Kişinin inanç ve davranışlarındaki değişimin seyri hızlı ya da yavaş olabilir. Kademeli din değiştirme uzun bir zaman sürecinde gelişme gösterir. Ani din değiştirme çok kısa bir zaman içerisinde gelişimini tamamlar. Birincisinde, kişi aklını ve tercihini kullanmak suretiyle yavaş yavaş yeni bir inancı kişiliğine mal eder. İkincisinde, kişinin kendi benliğinden vazgeçmesi, kendini tamamen koy vermesi halidir.⁹⁸

Din değiştirme ile yaşanan derin ve komplike değişimler ferdin yaşamını kısmi olarak değiştirebildiği gibi tamamen de değiştirebilme potansiyeline sahiptir. Gerçekleştirilen gözlemler, çağımızda birçok kişinin bunu hayatında idrak ettiği ve bu tecrübelerde dinlere ya tekrar müracaat edildiği ya da dine tamamen karşı çıktığı yönünde. Din değiştirmenin çok kapsamlı ve karmaşık bir psiko-sosyal hadise olması, bu olgunun farklı sonuçları doğuran değişik şekil ve şartlarda gerçekleşebileceğini göstermektedir. Fakat ne yazık ki, şimdiye dek dindarlaşıma veya din değiştirme

---

⁹⁷ Ali Osman Kurt, **Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Din Değiştirme** 1. Basım, İstanbul: Bilimevi Basın Yayın Ltd. Şti., 2004, s.17.

⁹⁸ Yel, s.16.

hadiseleriyle ilgili araştırmaların bir çoğu Hıristiyanlık çerçevesinde yapılmış, bu konularla ilgili İşlami araştırmalar sınırlı kalmıştır.⁹⁹

Din değiştirme, mensubu bulunduğu dinin kendisine yüklediği yükümlölükleri yerine getiremeyen bir kimsenin bu tavrından vazgeçmesi; kendini inançsız olarak niteleyen bir kişinin kendi toplumunun dini kurallarını kabul ederek dindarlaşması veya bir dini reddederek bir başka dine inanması gibi anlamlar ifade eder.¹⁰⁰ Din değiştirme esasında dinini değişen kişinin hem dünya hem din görüşünün değişmesi anlamına gelmektedir. Dinin değiştiren kişi eski dindaşlarıyla yeni dinine mensup kişilerin görüşlerinin birbirinden farklı olduğunu görmesi aslında onun eski dinini bırakmaktan ziyade yeni dinine ulaşması anlamında olacaktır. Dolayısıyla eski dinin tam anlamıyla bir terk ediş değil hem dünyevi hem de uhrevi düşüncelerini yenileriyle harmanlamak düzeyinde gerçekleştireceği iddia edilebilmektedir.

Yeni dini hareketlerin, özellikle gençleri etkileyerek kendi inanç ve düşünceleri doğrultusunda yönlendirmesi toplumun çok değişik kesimlerinde endişe ile karşılanmış ve farklı tepkiler yükselmiştir.¹⁰¹ Gençlik dönemi çok yönlü gelişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir hayat devresidir. Kimlik arayışı, hayatta bir anlam ve amaç bulma, kendini büyük bir davaya adanma yönelimi, toplumdaki yerini ve rolünü tanıma ve bulma ihtiyacı gençlerin en güçlü motivasyonları arasında yer alır.¹⁰²

Din değiştirme daha çok ergenlik döneminden gençlik dönemi diye adlandırılan zaman dilimi içinde görölmektedir. Batı'da yapılan bir araştırmaya göre din değiştirenler, din değiştirmeyenlere oranla çocukluk devresinde daha travmatik bir dönemden geçmiştir. Din değiştirenler, böyle bir tecrübesi olmayanlara göre çocukluk ve ergenlik dönemiyle ilgili aşırı mutsuz bir tablo ortaya koymuştur.¹⁰³ Zira bu dönem fikirsel gelişimin ve dönüşümün yaşandığı süreçtir. Karakterin şekillendiği, yaşama anlam katma, bunu ifade edebilme, kimliğini oturtma gibi değişik birçok aşamanın inişli çıkışlı

⁹⁹ Ali Ulvi Mehmedoğlu ve Heon Choul Kim, "Koreliler'in Din Değiştirme Motifleri", **M.Ü İşlâhiyat Faköltesi**, S.20 (2001), s.175-176.

¹⁰⁰ Ali Köse, **Neden İşlam'ı Seçiyorlar**, 1. Basım, İstanbul: İşam Yayınları, 1997, s.5.

¹⁰¹ M.Ali Kirman, "Küresel Bir Olęu Olarak Din Değiştirme ve Aile Kurumu Üzerine Etkisi", **Dini Araştırmalar**, Cilt.6, Nu.17, s.270.

¹⁰² Hökeleli ve Çayır, s.26.

¹⁰³ Y. Sinan Zavalsız, "Türkiye'de Hıristiyan Olan Müşlümanlar: Psikososyolojik Bir Araştırma (1990-2010)", **Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi**, İstanbul: İşmi Etüdler Derneği, 2012-2015, s.174.

kat edildiği olaylara şahit olunduğu bir zaman dilimidir. Bundan dolayı gencin bunları atlatmak zorunda olduğu fikirsel, manevi, duygusal problemlerin fazlalığı ve yoğunluğu, gencin zaman zaman olumsuz tecrübelerden nasiplenmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Bu dönem özellikle onun yukarıda saymış olduğumuz tecrübeler esnasında seçim yapmasını da zorunlu kılmaktadır.

Kendi dünyasını düzene koymaya çalışırken diğer taraftan dış dünyanın büyük bir hızla değişime uğraması seçimlerini yaparken onda çeşitli tutarsızlıklara itmektedir. Bu tutarsızlıklar gencin ruh aleminde çoğu zaman depremler yaşamasına neden olmaktadır. Bu kadar olumsuzluğun üst üste geldiği dönemde kendine rol edinebileceği örnek kişilerin olmayışı, yaşamında ona ortak olabilecek otorite yoksunluğu, iç dünyasında onu yiyip bitiren sorulara istediği cevapları bulamayışı gibi nedenler genci farklı çevrelere itebilmektedir. Sorulara verilen umut verici cevaplar daha iyi ve güvenilir gelecek vaadleri gençleri farklı dini yapılanmalara meylederek gençlerin bir anda din değiştirmelerine neden olmaktadır.

Din değiştirme genellikle Hıristiyanlıkta, İsa'nın kurtulmanın tek yolu olarak kabulünün öncelikli olduğu bir mesele olarak düşünülür: 'Hiçkimse Baba'ya gelemes bana gelmedikçe' (John 14:6)¹⁰⁴

İlkel gelenekler ya da evrensel olmayan dinler arasındaki dönüşüm neredeyse bilinmiyordu. Dolayısıyla bu topluluklara sahip geleneklere pek önem verilmemektedir.¹⁰⁵

Asıl dininden vazgeçip yeni dine girdikten sonra ise grup içinde birçok farklı tecrübe yaşamaya devam etmektedir. Bu aynı zamanda kişiye eski dini ile yeni dinini kıyas etme fırsatını sunmaktadır. Bu kıyas sonrası kişi eski dinin geri dönmek istediğinde ise içinde bulunduğu grubun sorumlu vasfında olan kişi veya kişiler bunu yaptığı takdirde hem Tanrı'yı hem de grubu üzeceği duygusu aşıl原因 olarak kişinin terk etme isteğinin önüne geçilmek istenir. Bu şekilde kişinin önüne bir set çekilmiş olmaktadır. Bunun yanında sorumlu kişiler aslında şu an içinde bulunmuş olduğu grubun ya da dini organizasyonun

¹⁰⁴ Christopher Lamb ve M. Darrol Bryant, **Religious Conversion**, London and New York: Cassel, 1.Basım, 1999, s.2.

¹⁰⁵ Lamb ve Bryant, s.3.

başka hiçbir yerde bulamayacağı mutluluğun içinde bulunduğuna inandırması terk etmesi durumunda ise bundan mahrum kalacağına ikna etmeye çalışmaktadır.

Çoğu zaman kişinin çevresinin yeni seçiminde onu baskılamaya çalışması, yeni tercihinin çok da lehine bir durum olmadığını gösterme çabaları ters etki yaparak kişinin düşüncelerinin pekişmesine onu daha içten kabullenmesine neden olabilmektedir. Özellikle aile içi ilişkilerin geldiği yeni boyut kişinin kararının devam edip etmemesi noktasında hayati bir öneme sahip bir düşünce olarak karşımıza çıkmaktadır. Dinini değişen çocuklarını ya da kardeşlerini kaybettikleri korkusu aile bireyleri arasında zamanla yerini öfke ve sinire bırakmaktadır. Özellikle anne ve babalar diğer çocuklarının da etkilenmemesi için çoğu zaman diğer kardeşleri ondan uzak tutma yoluna gidebilir. Bu durumda aile içinde başka problemler ortaya çıkabilir. Anne babaların bu tutumları karşısında kardeşleri ikilem içinde kalırlar.¹⁰⁶

---

¹⁰⁶ Kirman, **Küresel Bir Olgu Olarak Din Değiştirme ve Aile Kurumu Üzerine Etkisi**, s.277.

2. BÖLÜM: HİRİSTİYANLIK

2.1. Hıristiyanlık ve Hıristiyanlar

Hıristiyan (christian, Chretien), kutsanmış anlamına gelen “hıristos” da denilen Yunanca “Khristos” sözcüğünden gelir. Kavram olarak, Hz. İsa’ya inanan ve onun öğretisini benimseyen kişidir. Türkçedeki Hıristiyanlık ise, Batı dillerindeki Hıristiyan dini anlamındaki “Christianisme”, “Christimism” gibi adların karşılığıdır.¹⁰⁷ Ayrıca Türkçede Hıristiyanlık, Hz. İsa’nın adı dolayısıyla, İsevilik, peygamberlik görevine başlayıncaya değin yaşadığı Nasıra kenti dolayısıyla Nasranilik adlarıyla da anılır.¹⁰⁸ Hıristiyanlık, görece “Monoteist” karakterli ve “Göksel” ve “Kurtarıcı” Mesih olduğu öne sürülen İsa’nın geri döneceği beklentisiyle şekillenmiş eskatolojik bir inanç sistemidir. Bugün dünya çapında yaklaşık iki buçuk milyar insan bu dine mensuptur.¹⁰⁹

Hıristiyanlık Filistin’de ortaya çıktığında, bölgedeki Musevi şeriatı kemikleşmişti. Roma İmparatorluğu yönetiminden zulüm gören Yahudiler, bu zulme karşı koymak için “Mesih Kral”ın ortaya çıkmasını bekliyorlardı. Nasıralı İsa’nın hareketi, 1. Yüzyılın ikinci çeyreğinde, Filistin bölgesinde, “Hıristiyanlık” değil de “Nasranilik” tabir edilen bir tarikat hüviyetinde ortaya çıkmıştı. Ancak bu hareket, İsa’nın ölümünden muhtemelen 25-30 yıl kadar sonra Hıristiyanlık ismini alarak bundan sonraki süreçte Romalılar tarafından kontrol edilen Akdeniz hazasında gelişmiş ve yayılmıştı.”¹¹⁰ Nasıralı İsa, 30 yaşında Yahudilere peygamber olarak gönderildiği zaman, tebliğ ettiği din Yahudi dini ananelerine dayanıyordu.¹¹¹ Hıristiyanlık aslında ne İsa ne de onun ilk çekirdek cemaatini oluşturan havariler zamanında ortaya çıkmıştır. Hıristiyanlığı ortaya çıkaran çeşitli olayların yaşanması yanında, Pavlus’un putperestler üzerindeki misyonerlik faaliyetleri ve yorumlamalarıdır.¹¹² Hz. İsa’nın İsrail oğullarına yönelik mesajı, kendisinden sonra Havariler tarafından yorumlanarak, zamanla

¹⁰⁷ Mehmet Bayrakdar, **Üç Dinin Tarihi: Yahudilik, Hıristiyanlık, İslam**, İstanbul: Say Yayınları, 1.Basım, 2016, s.179.

¹⁰⁸ M.Cengiz Yıldız, s.19.

¹⁰⁹ Zafer Duygu, **Hıristiyanlık ve İmparatorluk**, İstanbul: Divan Kitap, 1.Basım, 2017, s.82.

¹¹⁰ Duygu, s.80.

¹¹¹ Süleyman Kocabaş, **Misyonerlik ve Misyonerler**, İstanbul: Vatan Yayınları, 1.Basım, 2002, s.10.

¹¹² Çiğdem Yel, “Akdeniz Havzasında Katolikliğe Bakış”, Hâle Okçay (Ed.), **Din ve Toplum** içinde (137-163), İzmir: Duvar Yayınları, 1.Basım, 2014, s.139.

Yahudilikten ayrı Hıristiyanlık adında bir din olmuştur.¹¹³ Bilindiği üzere “Hıristiyan” kelimesi ilk kez Hz. İsa sonrası dönemde Pavlus’un geliştirdiği “İlahi Oğul Rab Mesih” inancını benimseyenler için Antakya bölgesinde kullanılmaya başlanmıştır. Bu tabir ilk dönemlerde müesses bir dinsel gelenekten ziyade “Mesih’e inanlar” anlamında kullanılmıştır.¹¹⁴ Hıristiyanlığı, onayladığı çok çeşitli mezhep ve akımlara (Hıristiyanlıklara) rağmen merkezizetçi bir yapıya sahip kavram olarak konuşmak hala mümkün. Çünkü bu düşünce şimdi ve öncesinde iç içe geçmiş iki odaklı düşüncelerine dayandırarak ifade edilmektedir. İlki çeşitli şekilde anlaşılmasına rağmen Hıristiyanlığın ilk odak noktası Tanrı’dır. İkincisi, Hıristiyanlıkta Hz. İsa ayrıca çeşitli şekillerde yorumlanmıştır.

Geçmişte Hıristiyanlık, Batı uygarlığında, Konfüçyüsçümüzün Çin’de yaptığı gibi, Orta Doğu’da da İslam’ın üstlendiği gibi rol oynamıştır. Hıristiyanlık olmadan Batı’da bir çeşit uygarlık şüphesiz olurdu, ancak bildiğimizden oldukça farklı bir uygarlık olurdu.¹¹⁵ Hıristiyanlık dünyada bilinen en fazla müntesibi olan dindir. Kilisenin tarihi ve inancı için normatif İncil yazılarının belirlenmesinin önemini tahmin etmek zor olacaktır.¹¹⁶

Hıristiyanlığın iki temel teması vardır: günah ve kurtuluş. Sokak vaizlerinin kasaba merkezlerinde 'Günahın bedeli ölümdür' şeklinde bağırımlarına rağmen, 'günah', yaygın konuşmada nadiren kullanılan hoş olmayan bir kelimedir.¹¹⁷ İlahiyatçılar günahı farklı şekillerde tanımlamışlardır, ancak nadiren de günahın hem bir hareket hem bir hal veya durum olarak ortaya çıktığı kabul görmektedir.¹¹⁸

Din bilimlerinin modern zamanlarda çok farklı bir çehre kazanmasıyla birlikte Hıristiyanlık da bu gelişime ayak uydurarak sosyal bilimlerde yerini almıştır. Teoloji alanına Hıristiyoloji bölümü adı altında giriş yapmıştır. Hıristiyanlık inancının ışığında, inanç, pratik ve ibadet, sistematığı içinde teolojinin bir kolu olarak adlandırılan

¹¹³ Zekiye Sönmez, **İnciller ve Kur’an Işığında Hz. İsa**, Dinler Tarihi Araştırmaları-III Sempozyumu, Ankara: Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 09-10 Haziran 2001, s.137.

¹¹⁴ Aydın, s.130.

¹¹⁵ Russello, s.22-23.

¹¹⁶ Carter Lindberg, **A Brief History Of Christianity**, Oxford: Blackwell Publishing, 1. Baskı, 2006, s.12.

¹¹⁷ George D. Chryssides, **Christianity Today**, London: Continuum International Publishing Group, 1.Basım, 2010, s.1.

¹¹⁸ Wiley, s.86.

Hristiyoloji, Nasıralı İsa'nın günlük yaşamından diğer faaliyetlerine kadar olan eylemlerini yansıtmaktadır.¹¹⁹ Hristiyoloji, Hz. İsa Mesih'in kendisinin insanlığı kurtaracağını ele alan ilâhiyat bölümüdür. Konu bazen hem Hz. İsa'nın kendisi hem de yaptıklarını içerecek şekilde genişletilir; ancak genel olarak Soteriyoloji terimi ikinci terim ile ilişkilendirilirken ve Hristiyoloji ilk aşamayla sınırlandırılır.¹²⁰

Hıristiyanlık, kahramanlara ve kötü karakterlere sahip binlerce aktörden oluşan geniş ve karışık bir hikayedir. Fakat bu hikâyenin tam kalbinde bir kişi bulunur o da Nasıralı Hz. İsa'dır.¹²¹ Hz. İsa'nın öğretilerine uyan toplumlar başlangıçta yazılı başvuru kaynaklarından yoksundur; Yahudilerin kutsal kitabı ile güvenilirlik ve kaynak açısından ciddi sorunlar teşkil eden bir takım kutsal metinler vardır, ama bunların çok büyük kısmı tahrif edilmiş olup daha sonra reddedilecektir.¹²² Hıristiyanlık, kuralcı bir programdan daha ziyade daima tutsaklık üzerine odaklanmıştır. Hayattan daha büyük bir dünya ile ilgili karakteristik kavramını ilk tanımlarken, ölüm üzerinde özel bir şekilde odaklanmış gibi görünüyor.¹²³

2.2. Hıristiyanlığın Gelişimi ve Dönüşümü

Hıristiyanlığı merak etmek onu araştırmak insanların, mekanların, fikirlerin, eylemlerin ve öğretilerin labirentine itilmektir. Hıristiyanlık hikayesinin temel çizgileri ayrıntısıyla şu şekilde özetlenebilir: Yahudilikten doğdu; Doğu Akdeniz'in bölgelerinde büyüdü ; Roma İmparatorluğu'nun dini olarak kabul edildi; Daha sonra Batı ve Doğu İmparatorlukları diye ikiye ayrıldı, başka yerlerde daha küçük parçalara bölündü; misyonerlik çalışmaları ile dünyanın iki kıtasına yayıldı; sonrasında Amerika ve Avustralya kıtalarına sıçradı; hakim Ortaçağ Avrupa'sına hakim oldu ; Reform ve Rönesans'tan sağ çıkmayı başardı ; sonra da modern zamanda kendine bir yer bulmayı başarmıştır.¹²⁴

¹¹⁹ Gerald O'Collins, **Christology**, New York: Oxford University Press, 1.Basım, 1995, s.1.

¹²⁰H.Orton Wiley, **Christian Theology**, Vol.2, Kansas City: Beacon Hill Press of Kansas City,1.Baskı,1940, s.143.

¹²¹ Mullin, s.3.

¹²² Umberto Eco(Ed.), **Orta çağ: Barbarlar, Hıristiyanlar, Müslümanlar**, İstanbul: Alfa Basım Yayın, 1. Basım, 2014, s.137.

¹²³ Philip Rousseau, **The Early Christian Centuries**, New York: Routledge Press, 2.Basım, 2013, s.1.

¹²⁴ Philip Kennedy, **Christianity An Introduction**, London: I.B. Tauris& Co Ltd., 1.Basım, 2011, s.xxxiii.

Son yüzyılda gerçekleştirilen Hıristiyanlık çalışmaları şaşkırtıcı düzeylere ulaşmıştır. İstatistikler inanılmaz değildir, ancak zaman zaman genel durumlara dair genel bir izlenim bırakabilirler. Britannica Ansiklopedisine göre, Hıristiyanlık şu anda dünyanın nüfusunun yaklaşık üçte birine (en azından nominal) bağlılığa sahip. Bu bu veriler içinde Katoliklik yüzde 19, Protestanlık yüzde 11 civarında.¹²⁵ 1900'de dünya nüfusunun yüzde 34,5'ine denk gelen yaklaşık 558 milyon Hıristiyan vardı: Bunların yüzde 68'i Avrupa'da; yüzde 2'si Güney Amerika'da; yüzde 14' ü Kuzey Amerika'da; yüzde 1' Okyanusya'da; yüzde 2'si Afrika'da ve yüzde 4'ü Asya'da yaşamaktaydı. 2005'e gelindiğinde, Hıristiyan nüfusu önemli bir değişime uğramıştır. O yıl, dünya nüfusunun yüzde 33'ünü karşılayan 2.124 milyar Hıristiyan mevcuttu.¹²⁶ Bunların yüzde 26'sı Avrupa'da yaşıyordu, bu oran yüzyıl önceki rakamın yarısından azına tekabül etmekteydi. Hıristiyanların yüzde 24'ü Güney Amerika'da; yüzde 19 Afrika'da; yüzde 17 Asya'da; yüzde 13 Kuzey Amerika'da ve yüzde 1'i Okyanusya'da yaşamaktaydı. 2009 yılına gelindiğinde, sadece dört yıl sonra, dünyada 2,2 milyar Hıristiyan'ın yaşadığı kabul edilmekteydi.¹²⁷

2.3. Hıristiyanlar Arasındaki Farklılıklar

Hıristiyanlık özellikle ilk yüzyıllardan itibaren, Ortodoks yani resmi öğretiyeye karşı gelen birçok farklı görüşü barındıran bir inanç olarak karşımıza çıkmaktadır. Resmi öğretinin hangisi olduğunun belirlenmesinde yaşanan problemler, kilise tarihinde dikkat çekicidir.¹²⁸ Hıristiyan olarak yaşayan insanların farklılıkları ve günlük yaşam şekilleri de çeşitlilik arz etmektedir. Kültürlü keşişler ve piskoposlar, Roma iktidarının evrensel boyutunu Şarlman'a telkin ederler. Tartışmalı Papa III. Leo Şarlman'ı 800 yılında Romalıların imparatoru olarak taçlandırarak Kutsal Roma İmparatorluğunun doğuşunu onaylamıştır.¹²⁹ Orta çağ Avrupa'nın en önemli hükümdarı olan Şarlman, ateşli bir Hıristiyan'dı; ancak okuma ve yazması yoktu. Sarah Moore, kadınların kiliselerde

¹²⁵ Paul Freston, *Evangelical Christianity and Democracy in Latin America*, Oxford: Oxford University Press, 1.Basım, 2008, s.11.

¹²⁶ Kennedy, s. xxxiii.

¹²⁷ Kennedy, s. xxxiv.

¹²⁸ Dursun Ali Aykıt, *Misyon ve İnciller: Misyonerliğin Tarihsel Kökenleri*, İstanbul: Kesit Yayınları, 1.Basım, 2006, s.217.

¹²⁹ Eco, s.155.

konusması hoş görülmeleyen bir zamanda kendini Amerika'daki köleliğe karşı vaaz vermeye adanmıştı. Hıristiyanlığın sorgulanması, birkaç beklenmedik bulgudan daha fazlasını ortaya çıkarmaktadır. Günümüzde Dünya'da Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda ve İngiltere'de yaşayan Hıristiyan'dan daha fazla Lusophone Hıristiyanları (Portekizce konuşan) mevcuttur. Danimarka, Norveç ve İsveç vatandaşlarının çoğunun hayatlarının ilk dönemlerinde Hıristiyanlığa ritüellerle başlar ancak bunların yüzde 3'ü kiliselerde ibadet etmekten rahatsızlık duymaktadır.¹³⁰

2.4. Hz. İsa'nın Hayatı

Hz. İsa'nın nerede ve ne zaman doğduğu kesin olarak bilinmemektedir. Altıncı yüzyıl keşifi olan Kral Herod'un ölüm tarihini de bilmeyen Roma'da yaşayan Dionysius Exiguus, Hz. İsa'nın doğum tarihini takvime göre 1'ine denk getiren bir sistem ortaya atmıştır. Muhtemelen Hz. İsa, MÖ 4 ile 7 arasında, Herod'un hükümdarlığının sonlarına doğru doğmuştur.

Hz. İsa, zamanının tanınmayan küçük bir kenti olan Galile bağlı Nasıra köyünde dünyaya geldi.¹³¹ Kutsal Kitap, Hz. İsa'nın doğum yeri ile ilgili iki rivayet içermektedir. Rivayetlerden ilki onun Beytüllahim'de doğduğunu ve dolayısıyla bir Yahudi olduğunu varsaymaktadır. İkinci rivayet ise, Nazareth'de doğduğunu ve dolayısıyla bir Galileli olduğunu ileri sürmektedir.

Beytüllahim 'deki kökene ait gelenek, onu Kral Davut soyuna bağlayarak kurgusal bir bağlam elde etme çabasıdır. Durum ne olursa olsun, Hz. İsa'nın çocukluğunu ve hayatının çoğunluğunu geçirdiği Nasıra'da doğduğunu varsaymak güvenle mümkündür. Hz. İsa'nın nerede doğduğuna dair soru, on dokuzuncu yüzyılda Galile'deki arkeolojik keşiflerle daha ilgi çekici hale geldi: Nasıra'dan sadece 11 km uzaklıkta bulunan bir noktada yapılan kazılarda Beytüllahim isimli bir köy gün yüzüne çıkarıldı. Kafaları karıştıran asıl mesele şu, bulunan bu alan Yahudi kaynaklarında geçen şehir mi yoksa Hıristiyan kaynaklarında Galileye bağlı bir yerleşim bölgesi mi olduğu

¹³⁰ Kennedy, s. xxxiv.

¹³¹ Ernest Renan, *The History of the Origins of Christianity*, London: Christian Classics Ethereal Library, 2005, s.51.

konusu. Hiç kimse bunu tam olarak bilmemektedir. Kesin olan Hz. İsa'nın her hâlükârda Galile'de büyüdüğüdür.

Fiziksel görünüşüne gelince, Hz. İsa, elleri (2: 4; 6: 8), omuz ve kulak (4: 1; 5: 2), ağız ve nefes (14: 2; 15: 2) ile "çok küçük bir çocuk" (7: 3) olarak nitelendirilir. Bu açıklama çok belirsiz olsa da kanonik İncillerde bulunanlardan daha az özgül değildir.¹³²

Hz. İsa Galile'de küçük bir şehir olan Nazaret'de büyümüştür. Muhtemelen de orada doğmuştur.¹³³ Hz. İsa'nın Yakup, Yoses, Yahuda ve Simun isimli dört erkek kardeşi ve birçok kız kardeşi vardır. Hz. İsa marangozluk mesleğini icra etmekteydi.¹³⁴ Hz. İsa'nın doğdu dönemdeki Galileliler isyankâr bir ruh haline sahipti. Galilelilerin Hz. İsa doğmadan hemen önce Roma'ya karşı baş kaldırması, daha sonradan nakledildiği gibi, hayatının ilerleyen döneminde kaydedilen şeylerin çoğunun kavranması için önemli bir anahtar görevi görmektedir. Hz. İsa'nın İlah olarak bağlılığı halkının da tapındığı İsrail Tanrısı'na olmuştur İmparator Sezar Augustus'a değil. Hz. İsa son derece tehlikeli bir ortamda doğmuştur. Herod'un ölümü üzerine, Galileliler ve Yahudiler Roma egemenliğine karşı ayaklandı.

Elbette yaşadığı toplum içindeki halk da bu konuda çok önemli bir yere sahiptir. İstisnasız toplum içindeki bir kişinin kimliği, yaşam boyunca karşılaşılan diğer insanlar tarafından doğrudan şekillendirilebilir. Tanıdığı, tanıştığı, sevdiği, karşı çıktığı veya tartıştığı kişiler, Hz. İsa'nın kimliğinin şekillenmesinde önemli aktörler olmuştur. Fakat Hz. İsa, yaşamı boyunca hiçbir zaman ve hiçbir şekilde insanlara kendini anlatmamıştır. Çünkü Hz. İsa hiçbir şekilde ilk şahıs zamirini yani "ben" i kullanarak kendinden bahsetmemiştir.¹³⁵

---

¹³² Reidar Aasgaard, **The Childhood of Jesus**, Cambridge: James Clarke & Co, 1. Basım, 2010, s.99.

¹³³ Lietzmann, s.44.

¹³⁴ Markos, 6,3.

¹³⁵ Mahmut Aydın, **Tarihsel Hz. İsa: İmanın Mesih'inden Tarihin Hz. İsa'sına**, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1. Basım, 2002, s.177.

2.5. Hz. İsa ve Akdeniz Dünyası

Batı kaynakları Hıristiyanlık ile ilgili olarak, Hz. İsa'nın Hıristiyan olmadığını ileri sürmektedir. Hıristiyan kaynakları Hz. İsa'nın Galile ve Yehuda'da ölümüne kadar yaşamış olduğu süre boyunca bir Yahudi olarak hayatına devam ettiği yönünde bilgiler vermektedir. Bu iki unsur, İbrani köken ve Roma İmparatorluğu, Hıristiyanlığın oluşumunda ve gelişiminde merkezi olmuştur.¹³⁶

Kitabın büyük bir kısmını oluşturan Eski Ahit'te mevcut Yahudi kökenlerinin temel önemine sahip ilkelerin büyük çoğunluğu Hıristiyan dinine aktarılacaktır.¹³⁷ Hz. İsa Roma İmparatorluğunun Suriye-Filistin sınırında bulunan Galile ilinin küçük Nazareth köyünde genelde tarımla uğraşan çiftçi bir toplum içinde dünyaya gözlerini açmıştı. Hıristiyanlık fikri Hz. İsa'nın ölümünden sonra insanların sinagogları bırakıp ona takipçi olmasıyla ilk şeklini almaya başlamıştır. Lakin Hz. İsa ile ilgili kafa karıştıran tek konu bu değildi. Özellikle Hz. İsa'nın çarmıha gerilip gerilmediği konusu sadece Hıristiyanlıkla sınırlı olmayıp İslam dini için de özel bir yere sahiptir.¹³⁸

2.6. Hz. İsa Yahudiliği ya da Yahudi Hıristiyanlığı

Geçtiğimiz onyıllar boyunca Yahudi ve Hıristiyan akademisyenlerin birçoğu, Yahudilik ile Hıristiyanlık arasındaki yol ayrımlarının daha önceden varsaydığımızdan daha uzun sürdüğünü vurgulamaktadır.¹³⁹ Hz. İsa'nın birinci asrın Yahudiliği ile olan ilişkisi şiddetle tartışılmaya devam etmektedir. Bu devam eden tartışma, Hermann Samuel Reimarus'un Wolfenbüttel Fragments isimli eserinin 1774-1778 yılları arasında yayınlanmasından sonra başlamıştır.¹⁴⁰ Reimarus yorumlarında:

“Hz. İsa Yahudi dinini ortadan kaldırmaya ve yerine Yahudi dininin yenisini getirmeye niyetli değildi. Ayrıca Hz. İsa'nın amacı, havarilerin eylemleri ve öğretileri ölümünden sonra tamamen değiştirildi. Buna sebep olanlar yasayı terk ederek Yahudiliği mezara koymuş oldular”

¹³⁶ Kennedy, s.4.

¹³⁷ Gilleasbuig Macmillan, **Understanding Christianity**, Edinburgh: Dunedin Academic Press,2004, s.18.

¹³⁸ Kennedy, s.4.

¹³⁹ Petri Luomanen, **Recovering Jewish-Christian Sects and Gospels**, Boston: Brill, 1.Basım, 2012, s.10.

¹⁴⁰ Graham N. Stanton, **Jesus and Gospel**, Cambridge: Cambridge University Press, 1.Basım, 2004, s.127.

ifadelerini kullanmıştır.¹⁴¹

"Yahudi Hıristiyanlığı" terimi sorunludur. Hz. İsa'nın yeni mesajının ilk dönem misyoner ve havarilerinin hepsi İsrail'den gelmiş olsa da Tapınağın yıkılmasından sonra "Rabbînik Yahudilik" olarak ortaya çıkan Filistin çevrelerinden olanlar bunun dışında kalmıştır; bununla birlikte Barnabas ve Pavlus gibi birçokları ise Yunanca konuşan diasporadan gelmiştir.¹⁴² Koester Yahudi Hıristiyanlığı için:

"Musevi Hıristiyanlığı diye adlandırılan kavram tipik olarak, sünnet, saflık ve diyet yasaları da dahil olmak üzere, Musa yasasının ritüellerinin yerine getirilmesine olan bağlılıktır. Özellikle "Yahudi-Hıristiyan" kavramı, sünnetin kabul edilmesine ve aynı zamanda Mozaik yasasının diğer bölümlerine riayet edilmesine değinilmekten ibarettir."

ifadelerini kullanmaktadır.¹⁴³ Hz. İsa ilk zamanlarda İsrail oğullarına münhasır kalmıştır. İnciller'de, Hz. İsa'nın muhatap olduğu Yahudi mezheplerden Ferisiler ve Saduki'lerden Bahsedilmektedir. Oysa, Josephus'un Yahudi mezheplerini tasnif ederken zikrettiği Esseniler'den İnciller'de söz edilmemektedir. Bazı araştırmacılara göre, Hıristiyanlık bir Yahudi mezhebi olan Esseniler'in bir kolundan ibarettir.¹⁴⁴ Hz. İsa'nın Esseniler ile irtibatlandırılmasına neden olan ortak bir nokta ise , Yeni Ahit'de Hz. İsa'nın kardeşi olarak zikredilen Kudüs cemaatinin başı Yakup ile Esseniler cemaati liderinin Sıddık Mürşid ünvanı arasında kurulan irtibattır.¹⁴⁵ Fakat Yahudi olmayanlarda gördüğü kuvvetli iman onu, yabancı milletlerin de gelecek ilahi melekut iştirak edeceklerini tefeül etmeye sevk etmiştir.¹⁴⁶ Manevi hayatla göz önünde bulundurulduğunda Hz. İsa'nın hayatında Yahudilik hakkında söylenecek çok şey mevcuttur.

İsa, "öğretmenimiz" dediği Musa ve diğer Yahudi peygamberlerinden her zaman saygı ile söz eder. Dahası, muhataplarına sıkça Musa ve diğer peygamberlerin kitaplarından deliller gösterir.İncillerde onun, Yahudi olmayan birkaç kişiyle dostça

¹⁴¹ Stanton, s127.

¹⁴² Helmut Koester, **History and Literature of Early Christianity**, Berlin: Walter de Gruyter & Co., Böl.2, 2.Basım, 2000,s.204.

¹⁴³ Koester, s.205.

¹⁴⁴ İsmail Taşpınar, **Din ve Fenomenoloji Arasında Yahudilik ve Hıristiyanlık**, İstanbul: M. Ü İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1.Basım, 2017, s.139.

¹⁴⁵ Taşpınar, s.140.

¹⁴⁶ Annemarie Schimmel, **Dinler Tarihine Giriş**, Recep Kibar(Derl.), İstanbul: Külliyyat Yayınları, 1.Baskı, 2016, s.165.

diyaloglara girdiği ifade edilmekte ise de, yine aynı İncillerde İsa'nın, öğretisi için Yahudi olmayan kimseleri muhatap kabul etmediğini net bir şekilde dile getiren pasajlar mevcuttur.¹⁴⁷ Bazı İncil yazarları ondan bir haham diye bahseder ve öğretilerinde önemli bir bölüm, yasayı nasıl yorumlanması gerektiği üzerindedir.¹⁴⁸

Hız. İsa hayatının neredeyse tamamını Filistin'in kuzeyindeki bir bölge olan Galile'de geçirdi. O zamana kadar Galile halkının çoğunluğu Yahudilerden oluşmaktaydı. Büyüdüğü ve dini bakış açısını şekillendiren bölgelerin tanımlanmasından önce, hayatını adadığı dini göz önünde bulunduran daha önemli bir konu üzerinde düşünmek gerekmektedir. Yeni din için olası bir model, eski Kudüs kilisesinde görülebilir. Kudüs, Mesih'in kendini açığa çıkardığı yerdı ve Kudüs'e geri döneceği açıktı.¹⁴⁹

Yüzyıllar önce İsrail halkı elverişsiz coğrafi şartlardan dolayı acı çekmiştir. Filistin, doğu imparatorlukları ile firavunlar arasında bir nevi köprü teşkil etmiştir. Filistin, rakip güçler arasında daima anlaşmazlık nedeni olarak devam etmiştir.¹⁵⁰ Filistin, uzun yıllara dayanan kabile çatışmalarının yaşandığı bir coğrafya olarak bilinmektedir. Dolayısıyla istikrarsızlığın hâkim olduğu bu topraklar birçok hanedan imparatorluğunun kontrolü altında girmiştir. İsevi olarak bilinen Filistinliler ve onun üç büyük bölgesinde yaşayan Galileliler, Samaralılar ve Yahudalılar Yahudiliğin kanunlarına ve geleneklerine göre yaşayan ve ibadet eden Yahudilerdi. Hız. İsa'nın Yahudileri Filistin halkının çektiği acıları geniş bir emperyal yönetici tayfası altında yaşayıp tecrübe etmişlerdir.¹⁵¹

Yahudi halkının tarihi, Yahudilerin ayrı bir halk olarak ortaya çıkmadan önce antik dünyanın ard arda gelen imparatorluklarının gelişip çöktüğü Mezopotamya'da başladı. Bu medeniyetlerin kültürü Yahudi dini üzerinde derin bir etkisi oldu. Eski doğu mitleri İbrani halkının ihtiyaçlarına hizmet etmek üzere yeniden modifiye edilmiştir.¹⁵² 'Yahudi' kelimesi modern bir kavramdır. Yahudi kavramı İbranice bir terim olan yehûdî kelimesinin Yunanca'da 'ioudaios' ve Latince'de 'judaeus' karışıklarıyla kullanıla

¹⁴⁷ Bekir Zakir Çoban, **Bir Yahudi Olarak Hız. Hız. İsa**, Deüifd, Cilt. XXV, 2007, s.49.

¹⁴⁸ Chryssides, s.6.

¹⁴⁹ Robert Bruce Mullin, **A Short World History of Christianity**, Kentucky: Westminster John Knox Press, 2.Basım, 2014, s.15

¹⁵⁰ M. Hans Lietzmann, **Eski Kilise Tarihi**, 1.Cilt, Konya: Litaratürk Academia, 1.Basım, 2016, s.14.

¹⁵¹ Kennedy, s.7.

¹⁵² Dan Cohn-Sherbok, **Judaism Today**, London: Continuum International Publishing Group, 1.Basım, 2010, s.13.

gelmiştir. Dolayısıyla Hz. İsa için eksi bir Yahudi yahuda topraklarında yaşıyordu ifadesi kullanıla bilinir.

Dünyadaki en küçük dinlerden biri olmasına rağmen, Yahudilik en eski dinlerden biridir. Yahudilik dışında kökenlerinin daha eski olduğu konusunda iddia sahip tek dini akım ise Hinduizm'dir.¹⁵³ Kadim Yahudilerin tarihsel kökenleri uzun yıllara dayanır ve Yahudiler hakkında kseni bilgiler mevcut değildir. Günümüz Yahudileri köklerinin Hz. İbrahim'e kadar uzandığını iddia etmektedir. "Geleneksel olarak, Hz. İbrahim, 3500 yıldan daha fazla bir tarihe sahip olmakla birlikte Tek Tanrı ve Doğruluk Yolu'nu kabul edenlerin babası olarak kabul edilmektedir".¹⁵⁴

Dinler tarihi araştırmacıları Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam dini için genellikle İbrahimî dinler ifadesini kullanmaktadır, çünkü bu üç dinin Hz. İbrahim'e olan bakış açıları ortak iddialar taşımaktadır. Bu dinler Hz. İbrahim'i kendi ataları olarak görmektedir. Hz. İbrahim'in kesin olarak nerden geldiği pek bilinmemekle birlikte, Mezopotamya'nın Sümerlilere ait Keldan şehrine bağlı Ur bölgesinden geldiği düşünülmektedir.¹⁵⁵ İbrahim olarak bilinen peygamberin kökenini ve kimliğini tespit etmek zordur, çünkü yaşadığı söylenen çağda İbranice yazılı bir metine rastlanmamaktadır.

Samiler Nuh'un oğlu Şem'den soylarının geldiği düşünülen insanlardır. Üçüncü yüzyılların bilgeleri, Yahudilerin İbrahim'den önceki atalarının "Nuh'un oğulları" olduğu konusunda hem fikirdir.¹⁵⁶ Samiler arasında Araplar, Yahudiler, Babiller, Asuriler ve Fenikeliler bulunmaktadır. Samilerin asıl vatanlarının Kenan bölgesi olduğu araştırmacılar tarafından kabul edilen bir durumdur. Kenan, Doğu Akdeniz ile Ürdün Nehri arasındaki kıyı düzlüğüydü daha sonra bu bölge Herodot tarafından Filistin'e dahil edilmiştir. Filistinli ve Ammoniler Kenanlılara komşuydular. Herhangi bir savaş

---

¹⁵³ Matt Stefon (Ed.), **Judaism: History, Belief and Practice**, New York: Britannica Educational Publishing, 1. Basım, 2012, s.XV.

¹⁵⁴ Norman Solomon, **Historical Dictionary of Judaism**, London: Rowman & Littlefield Publishers, 3. Basım, 2015, s.49.

¹⁵⁵ Cohn-Sherbok, s.26.

¹⁵⁶ Martin Goodman, **Judaism in the Roman World**, Boston: Brill Co., 2007, s.31.

olmaksızın Kenan'a yerleşen kabilelerin bir kısmının daha önce Mısır'da da yaşamış oldukları iddia edilmektedir.

Yahudilik tarihinde Hz. Musa Hz. İbrahim'den çok daha tarihsel bir anlama sahiptir. İbranice olan Musa ismi sudan çekilme anlamıyla irtibatlandırılmaktadır.¹⁵⁷ Bu yönüyle Musa ismi kendilerini mısır Firavun 'un zulmünden kurtaran kendisine olan güvenlerini sembolize eden bir anlamı ifade etmektedir.

Yahudiliğin yaşam kaynağı, Hz. Musa'nın Sina'da kaldığı süre içinde Allah'ın Hz. Musa'ya verdiği bir dizi talimatı içermektedir. Sina Dağı'nda yanan çalılık aracılığıyla Tanrı'nın varlığını deneyimleyen Musa İbranilere liderli etme konusunda Allah'tan emir almıştır.¹⁵⁸ Bu ilahi öğreti İbranice, tôrâ'dır ve tôrâ, İngilizce literatüre 'hukuk' ya da 'Tevrat' olarak geçmiştir. Tevrat, kendi toplumunu, tapınak ve rahiplik etrafında karmaşık bir ulusal davranış ve ibadet sistemi formuyla inşa etmiştir. Toplum ile birey arasında, bir taraftan kamu ibadeti diğerinde ise ev ve özel yükümlülük olmak üzere hassas bir denge mevcuttu.¹⁵⁹ Bu öğretileri Yahudi dünyasında Musavi Yasaları olarak bilinmektedir. Bu yasalar kimseyi öldürmemek, hırsızlık yapmamak, İsraililerin Tanrısından başka Tanrıya inanmamak gibi emir ve yasakları içermektedir.

2.7. Büyük İskender ve Hıristiyan Tarihindeki yeri

Hz. Davut ve oğlu Hz. Süleyman'dan sonra İsrailoğullarının istikrarı bir daha sağlanamamış ve hep bir düzensizlik içinde yaşamları devam etmiştir. Hz. İsa zamanındaki dünya, Hz. İsa'nın gelmesinden üç yüzyıl önce Makedonyalı büyük İskenderin kısa yaşantısından derinden etkilenmişti.¹⁶⁰ Bunun önemli sebeplerinden biri, var olan eski hanedanlıklar arasında yaşanan çatışmalar ve büyük İskender'in yakın doğu fethi ile ilgili durumun sonucudur.

Büyük İskender ve Pers Kralı Darius arasında gerçekleşen savaştan büyük İskender galip ayrılmıştır. Bu galibiyet İskender'in Suriye'nin ve dolayısıyla Filistin'in

---

¹⁵⁷ Oliver Leaman, **Judaism An Introduction**, London-New York: I.B.Tauris& Co Ltd, 1.Basım, 2011, s.5.

¹⁵⁸ Leaman, s.6.

¹⁵⁹ Rabbi Jeremy Rosen, **Understanding Judaism**, Edinburgh: Dunedin Academic Press, 1.Basım, 2003, s.30.

¹⁶⁰ Gerald L. Borchert, **Jesus of Nazareth**, Macon: Mercer University Press, 1.Basım, 2011, s.15.

yeni efendisi olmasıyla sonuçlanmıştır. Antik dönemde Suriye, merkezi sermaye konumundaydı. Batı tarafı doğu sınırındaki Fırat Nehri ile ve hemen güneyi ise Filistin ile Akdeniz'in kuzey doğu kenarları ile çevrilmiştir. Başlıca şehirleri Orontes'deki Şam ve Antakya'ydı. İncil kitaplarına göre Hıristiyan olarak adlandırılan ilk insanlar Antakya'da yaşamaktaydı.¹⁶¹

Tarihçiler, bir kehanette İskender'in bir tanrı oğlu olduğuna ve dünyayı birleştirmeye muktedir olduğuna dair herhangi bir delilin olup olmadığı konusunda tartışmaktadır.¹⁶² Çağdaş batılı araştırmacılara göre İskender genç yaşta ölmüştür. 33 yaşında ölmesine rağmen bu aynı çağda yaşayan insanlar için çok da genç bir yaş olarak kabul edilmemektedir.

İskender'in ve Yakın Doğu topraklarında kendisinden başarılı olan Helenistik hanedanların mirası, Hz. İsa ve ailesi de dahil olmak üzere Filistinliler için iki önemli sonuç doğurmuştur. İlk olarak, İskender'in ardından, çok sayıda sömürgeci Yunanistan'dan taşındı ve Suriye'ye yerleşti. Bu insanlar gelirken kültürlerini ve eğitim-öğretim tarzlarını da bu coğrafyaya taşımış oldu. İkinci olarak, sömürgeciler buralarda şehir-devlet dedikleri yerleşim yerleri inşa ettiler. Antakya, Seleukos İmparatorluğu'nda kurulan bu şehirlerden biriydi.¹⁶³

Suriye ve Filistin'de yaşamaya başlayan ve Yunanca konuşabilen bu insanlara "Helen" ismi verilmekteydi. Yeni evlerinin bu coğrafyaya evrilme sürecine "Hellenleşme" (Hellenizasyon) dönemi adı verilmektedir. Yunanca'da fiil olarak kullanılan, hellenizasyon, 'Yunanca konuşmak' anlamına gelir.¹⁶⁴ Birçok antik imparatorluğun aksine Suriye'yi fetheden Yunan fatihleri kimseyi kendilerini kabul etmeye zorlamadı. İnsanlar kendi dillerini ve geleneklerini benimsemek veya reddetme konusunda özgür bırakıldılar.¹⁶⁵

---

¹⁶¹ Kennedy, s.11.

¹⁶² Borchert, s.16.

¹⁶³ Kennedy, s.12.

¹⁶⁴ Maurice Sartre, **The Middle East Under Rome**, Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 1.Basım, 2005, s.6.

¹⁶⁵ Sartre, s.8.

Filistin’de yaşayan insanlar Helenistik kültürü benimsemeyip aralarında yıllarca devam edecek olan çatışmalar başlamıştır. 167’de, Hz. İsa (a.s)’ın zuhur zamanına yaklaşıldığında, IV. Antiochos tipik bir hoşgörünün ilkesi olan IV. Kudüs Tapınağını kirletti ve Yahudi sünnet ibadetini yasaklamaya başladı. Aynı yıl, Yahudi Hasmonean ailesi olarak bilinen bir klan imparatora isyan etti. Papaz Mattathias ve oğlu Judas Maccabeus’un liderliğinde Hasmonean ailesi, Seleukost toprakları üzerindeki hükümranlığına baş kaldırdı. Judas Maccabeus, Jonathan ve Simon’ın oğulları mücadeleye devam etti ve Suriye üzerindeki kontrolü kırmayı başardılar. Daha sonra İsrail’de bir Hasmonean hanedanı kuruldu. Sonunda, yüzyıllarca süren dış emperyal yönetimden sonra, Filistinliler bir kez daha İsraili liderliğinde yaşamlarını sürdürmüş oldular.¹⁶⁶

2.8. Reform ve Hıristiyanlık

Kendisine hedef olarak Kilise’yi “Baştan Aşağı” yenilemeyi saptamış bilimadamı olsun dindışı olsun pek çok Hıristiyan, 15. Yüzyıl sonlarından itibaren bir reforma ihtiyaç olduğunu giderek artan ölçüde hissetmeye başladı.¹⁶⁷ On altıncı yüzyılın sona erişiyile Batı, bütünüyle farklı tip bir toplum ve yeni bir insanlık ülküsü doğuracak bir teknoloji üretme sürecine girdi. Bu süreç, Tanrı’nın rolü ve yapısının algılanışını da kaçınılmaz olarak etkiledi.¹⁶⁸ Max Weber Reform için şu ifadeleri kullanmıştır:

“Reform, kilise otoritesinin yaşam üzerinden tümüyle kaldırılması olmayıp var olan biçimin farklı bir anlamla değiştirilmesidir. Değiştirme, aslında çok rahat, o zamanlar pratik alanda az hissedilen, birçok durumda yalnızca biçimsel olan bir otoritenin, özel ve toplumsal yaşamın bütün alanlarında gözlenebilir ölçüde etkili olan, sonsuz derecede güçlü ve bütün yaşam biçimine etkisi olan bir otoriteye yerini vermesidir.”¹⁶⁹

Bir yandan, Katolik Kilise’deki papalık çekişmesine dayalı iç kavgayı yansıtan Büyük Bölünme ve sonrasında iyice belirginleşen bunalım, öte yandan, ulusal kral ve

¹⁶⁶ Kennedy, s.12.

¹⁶⁷ Richard Stauffer, **Reform**, Cem Muhtaroglu(Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 1.Basım, 1993, s.7.

¹⁶⁸ Armstrong, s.420.

¹⁶⁹ Max Weber, **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu**, Latif Boyacı (Çev.), İstanbul: Yarı Yayınları, 10.Basım, 2015, s.30.

yerel prenslerin papayla olan mücadeleleri ve nihayet toplumun alt tabakalarında, özellikle de köylüler arasında baş göstermiş olan hoşnutsuzluklar, tüm avrupayı kapsayacak yeni bir dinsel ve siyasal hareket başlatmıştır.¹⁷⁰

Hıristiyanlık tarihi bakımından 16. y. y'dan itibaren kilisede baş gösteren ve reform ile sonuçlanıp farklı boyutlarda devam eden krizlere neden olan bazı yanlış uygulamalar, kilise içinde yapılan bazı reformların başarısızlığı ile sonuçlanmışsa da sonunda Fransız Devrimi'ne neden olmuştur.¹⁷¹

On üçüncü ile on beşinci yüzyıl arasında yaşanan bir takım yanlış manevralar ile engizisyonlar bu reformu zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte papalar arsında yaşanan papalık krizleri inanç noktasında akımlar arasında büyük ayrışmalara sebep olmuştur. Kilise fonlarının yetersizliği bu eksikliğe ilaveten bazı kişiler tarafından gerçekleştirilen yolsuzluk olayları halk tarafından kabul edilemez olarak görülmüştür. Dolayısıyla şahit olunan bu olaylar birçok kişinin Kilisenin durduğu pozisyonu ve dürüstlüğünü sorgulamasına neden olmuştur. Eski yönetimi eleştirmek aynı zamanda Katolik Kilisesi'ni vetabii ki dini de eleştirmek anlamına geliyordu.¹⁷²

13 yüzyıl Katolik din adamlarının zamanını verimsiz geçirdiği zaman aralığı olarak kabul edilmektedir. Kilisenin bu şekilde hareket etmesi onun sorgulanmasının başlangıcına neden olmuştur. Özellikle İncil yazımlarının takip edilmesi konusunda duyarsız kalınmasıyla birilerinin bu görevi üstlenmesi gerektiği halk arasında konuşulmaya başlandı. Milliyetçiliğin yükselişi, Hıristiyanlığın sona ermesine yol açtı; çünkü ülkeler, özellikle kabul görmeyen Roma'yı destekleme çabalarına karşı çıkmışlardır.

Orta çağ'da, Katolik Kilisesinin Doğu Hıristiyanları üzerindeki baskısı çok artmıştı. Bu dönemde Katolik Kilisesi, inanç ve kanaatini zorla kabul ettirmeye yönelmiştir.¹⁷³ Bir nehir gibi, yüzeye sadık, ancak sayısız görülmeyen yaylar ve perçinler tarafından beslenen Reform, yüzeye bakmak ve altındaki sayısız çapraz akımları

¹⁷⁰ Hakan Olgun, **Luther ve Reformu Katolisizm'i Protesto**, Ankara: Feer Yayınları, 1. Basım, 2001, s.11.

¹⁷¹ İsmail Taşpınar, **Dinler, Tarih ve Sembolizm**, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1. Basım, 2017, s.245.

¹⁷² Taşpınar, s.249.

¹⁷³ Aydın, s.248.

görmezden gelenlere karşı başlatılan tarihsel harekettir.¹⁷⁴ Tüm kiliseyi kapsayacak bir ihyâ hareketi gerçekleştirilemediğinden, “Papalık XV. Yüzyıla gelindiğinde, XI. XII. Ve XIII. yüzyıllardaki ahlâki onurunu artık yitirmiştir.

Protestan Reformu öncesinde ise, Papalık ve Kilise alarm vermektedir.¹⁷⁵ Reform, tarih sürecinde iki coğrafi konum halinde ilerleyişini sürdürmüştür: İlk olarak 1520'de yoğunlukla Almanca konuşulan bölgelerde; sonrasında ise 1550 yıllarında Hollanda Cumhuriyeti, Doğu Avrupa, Fransa, İngiltere ve İskoçya'da ilerleyişinin sürdürmüştür.¹⁷⁶ Bununla birlikte bu ilerleyiş üzerinden hem Katolik Kilisesinde bir takım reformlar gerçekleşirken diğer taraftan Katolik Kilisesi karşıtı bazı reform hareketleri de özellikle Protestan akım tarafından gerçekleştirilmekteydi.

Tek renkli bir Protestan hakimiyeti olmadığı gibi tek şekilli bir reform hareketi de yaşanmamıştır. Bu süreçte birçok Hıristiyan geleneği ve Protestan gurubu reforme edilmiştir. Protestan akımı kendi içinde bazı ana prensipleri barındırmaktaydı. James Atkinson bu prensipleri:

“Luther ve tüm Protestan reformcular, Tanrı'nın tarih boyunca insanlıkla iletişim içinde olduğuna ve insanlığın yararını gözettiğine inanıyordu. Reformcular, Tanrı'nın Kutsal Kitap'taki peygamberlere ve elçilere verilen sözleri aracılığıyla insanlarla konuşmaya devam ettiğine inanıyordu. Protestan Reformu'nun ikinci ana prensibi İsa Mesih'in karşılıksız ve hak edilmemiş lütfuyla kurtuluşu. Bu zamanla sadece imanla aklanma olarak bilindi. Protestan Reformu'nun üçüncü ana prensibi her inançlının rahip olduğu deyimiydi. Reformcular ilk Kilise'de rahiplerin aracılık ettiği yolunda bir uygulama olmadığını iddia ediyordu.”

şeklinde sıralamaktadır.¹⁷⁷

Bir taraftan içsel reformlar tanıtılırken diğer taraftan bu reformların dışsal çürütmesine gidilmekteydi. Katolik Reform, Kilisede var olan kökleşmiş uygulamaları ve yapıları yeniden canlandırmaya çalıştı. Katolik eğitimi ve özellikle din adamlarının

¹⁷⁴ E. Harris Harbison, **Christianity and History**, New Jersey: Princeton University Press, 1. Basım, 1964, s.141.

¹⁷⁵ Çoban, s.138.

¹⁷⁶ James M. Stayer, **The Dream of a Just Society**: Minneapolis, Fortress Press, 2007, s. 192.

¹⁷⁷ Tim Dowley ve Pat Alexander (Ed.), **Hıristiyanlık Tarihi**, Sibel Sel ve Levent Kınran (çev.), İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 1. Basım, 2004, s.372,374,375.

eğitimlerinin metotlarını güçlendirerek içinde buldukları durumu daha iyi analiz etmeyi amaçlamışlardır.

Reform özellikle planlanmış ya da hesaplanmış bir süreç değildi sadece ardi ardına gelen birtakım olaylar dizisinden ibaretti. 16. Asırda Batı dünyasında görülen reform hareketlerinin temelinde en hareketli şahsiyet olarak Alman Martin Luther yer alır.¹⁷⁸ Luther'in Katolik anlayışa yönelttiği itirazlar, Roma Kilisesi'nin yüzyıllardır elinde bulundurduğu imtiyazlı statükoyu derinden sarsmıştır.¹⁷⁹

Katolik Kilisesine karşı Luther'in başlattığı reform hareketi, özellikle öğrencisi Melanchaton'un çbalarıyla geliştirildi. Melanchthon önceleri Tübingen'de daha sonra da Wittenberg Üniversitesinde Grekçe ders veriyordu. 1518'de Luther'le orada karşılaştı. Bu önemli karşılaşma bir hümanist olan Melanchaton'un bir tanrıbilimci ve reformcuya dönüşmesine neden oldu.¹⁸⁰ Daha sonraki dönemlerde Melanchaton, Luther'in görüşlerini eserlerinde derlemiş, ayrıca Lutherci anlayışın temel özelliklerini sistemleştirmiştir.¹⁸¹

Luther, hayatını farklı bir tür kiliseye adanmak isteyen Katolik'ti. Johannes Tetzel'le tartıştığı günlerde bekâr bir rahibe ve rahip iken sonrasında hayatını çocuklu evli Protestan olarak sona erdireceği aklının ucundan bile geçmemekteydi. Reform hareketi sonucunda ortaya Protestanlık mezhebi çıkmıştır.

Reform hareketi ile birlikte özellikle Hıristiyan düşüncesinde birçok netice elde edilmiştir. Kilise'nin ve özellikle kilise yönetici olan papaz ve rahiplerin sınırsız yetki ve egemenliği büyük oranda kırılarak dini özgürlüklerin önü açılmış oldu. Reform sonrası Batı Hıristiyan âlemi çeşitli kiliselere bölünmüştür. Katolik Kilisesi'nin merkeziyeti yıkılmış, mallarına el konmuş ve evrensel kilisenin yerini ulusal kiliseler almıştır.¹⁸² Reform, kurumsal olarak kilise hiyerarşisindeki birçok sosyal adaletsizliği ve bozulmayı altüst etti. Bu değişiklikleri daha çok din adamı olmayan halk memnuniyetle karşıladı.

---

¹⁷⁸ Aydın, s.249.

¹⁷⁹ Gündüz, s.116.

¹⁸⁰ Tim Dowley ve Pat Alexander, s.379.

¹⁸¹ Muhsin Önal, **Yeni Dünyadan Eski Dünyaya: 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunda Amerikan Misyonerlik Faaliyetleri (Bursa Örneği)**, İstanbul: Metamorfoz Yayınları, 1.Basım, 2012, s.37.

¹⁸² Hans J. Hillerbrand, **The Protestant Reformation**, New York: Harper&Prennial Co., 2.Basım, 2009, s.253.

Böylece, teolojik olarak ise reform, putperest Avrupa'nın geniş bir çerçevede yeniden müjdelenmesiydi.¹⁸³

Reform ile Protestanlığın doğuşu bireyciliği de ön plana çıkarmıştır. Bireysel özgürlük ve sorumluluk tartışılmaya başlanırken bu kavramlar gelişmekte olan ticaret sistemine de destek vermiştir. Feodalizm ve kilise yıkılırken güçlü devlet fikri ön plana çıkmıştır.¹⁸⁴ Rönesans, İtalya'da eski Yunan'a dönüş olarak ortaya çıkarken, Reform, özellikle Almanya merkezli Kuzey Avrupa'da başlangıçta Hıristiyanlığın özüne dönüş olarak ortaya çıkacak ancak dinin dünyevileştirilmesi yani sekülerizme dönüşecektir.¹⁸⁵

2.9. Hıristiyanlıkta Pavlus Karakteri

Şu an Türkiye'de bulunan Tarsus topraklarında yaşayan ve çağın Hz. İsa'sı olarak da adlandırılan Pavlus Hz. İsa'nın en gayretkeş takipçilerinden biri olmuştur. Pavlus'un yaşadığı yer olan Tarsus büyük bir antik kentti. Pavlus çalışmalarını Suriye ve Kilikya'da başlatmış, hayatının büyük bir bölümünü Küçük Asya, Makedonya ve Yahudilerin ve Rumların karışık nüfusuna sahip Yunanistan anakarasında geçirmiş ve nihayetinde nihai hedefi ve sınırı olan Roma'ya ulaşmıştır.¹⁸⁶

Bulduğu zamanda birçok Yahudi'nin aksine kendisi Roma vatandaşı idi. Bununla birlikte Pavlus'un Roma vatandaşlığına şüphe eden birçok İncil araştırmacısı da mevcuttur. Öte taraftan, çoğu bilim insanı klasikçiler de dahil olmak üzere Pavlus'un Roma vatandaşlığına itiraz etmenin zoraki bir tevil olduğunu iddia etmektedir.¹⁸⁷ Diasporalı bir Yahudi olan Pavlus, Yunanca konuşulan bir çevrede büyüdü ve kendi sinagogunda iyi bir eğitim gördü. Gençlik döneminde Tevrat öğrenmek üzere Kudüs'e gitmiştir. İlk zamanlar Hz. İsa takipçilerinin faaliyetlerini duyan Pavlus onlara muhalif bir tavır takınmıştır.¹⁸⁸

¹⁸³ Kirsten Birkett, **Reform'un Özü**, Onur Yöş(Çev.), İstanbul: Bütün Dünya Kitaplığı, 1.Basım, 2003, s.31.

¹⁸⁴ Erbaş, s.74.

¹⁸⁵ Erdem, s.47.

¹⁸⁶ Norman Wentworth Dewitt, **St. Paul and Epicurus**, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1954, s.168.

¹⁸⁷ Stanley E. Porter, **Paul: Jew, Greek, and Roman**, Boston: Brill Press, 2008, s.3.

¹⁸⁸ John W. Drane, **Paul**, Oxford and New York: Oxford University Press, 2001, s.32.

Pavlus bir Hıristiyan değildi fakat Hz. İsa'nın Tanrı tarafından kutsanmış olduğu konusunda ikna olmuş bir Yahudi'ydi. Bununla birlikte Pavlus'un hayatında yasaların ayrı bir önemi bulunmaktadır. Yasa kelimesi Pavlus'un mektuplarında toplam yüz on sekiz defa geçer ve bunların yüz üç tanesi Romalılar'a Mektup ve Galatyalılar'a Mektupta on dört tanesi de korintlilere I.-II. Mektup'ta yer almaktadır.¹⁸⁹ Bu durum, Hz. İsa'ya ve yasalara olan inancı arasındaki ilişkiyi açıklamak ve dengelemek zorunda kalmasına neden olmuştur. Bu denge, Galatyalılara Mektupunda görülebilir; burada: 'Hz. İsa Mesih'te arınma veya arınmama herhangi bir şey ifade etmez' (Galatyalılara Mektuplar 5: 6) daha sonraki bölümde ise: 'arınma için bunca vaaza rağmen neden hâlâ zulüm görüyorum' (Galatyalılara Mektuplar 5: 11).

Suriye'de Şam'a seyahat eden Pavlus, etrafındakilere Hz. İsa Mesih'in varlığının yoğun bir şekilde farkına vardığını anlatıyordu. Bazı uzmanlar Pavlus'un manevi bir şekilde duyumsamalarla bu farkındalığının meydana geldiğini iddia etmektedir. Bazı bilim adamları ise, Pavlus'un hayatında radikal bir değişime yol açtığı durumun duyduklarının olmayıp gördüklerinin neden olabileceğini savunmaktadır.¹⁹⁰

Pavlus, Hz. İsa'nın ortaya çıktığı kişilerin listesinde kendini 'sonuncu' olarak tanımlamaktadır. Pavlus'un Şam'a giden yolda yaptığı dönüşümün açıklamasında (Elçilerin İşleri 9), kendisini kör eden parlak bir ışığın ve sesinin Hz. İsa'ya ait olduğunu fakat kimsenin konuşmacı olarak herhangi birini görmediğini ifade etmektedir.¹⁹¹ Pavlus'a göre bu olay, yalnızca önceki inançlarının yanlış olduğunu değil, doğrudan Tanrı'nın iradesine karşı olduğunu belirttiği Mesih Hz. İsa ile ilgili önyargılı fikirlerinin tamamen değişmesine neden olmuştur.¹⁹² Pavlus'un Şam yolunda yaşadığı bu değişiminden sonra hayatının geri kalanını Hz. İsa'nın öğretilerini diğer Yahudi topluluklarına anlatmak üzere Küçük Asya ve diğer topraklara yaptığı seyahatlerle geçirmiştir. Mektupları, zaman zaman Roma İmparatorluğu'ndaki Hz. İsa Mesih meclislerinin kendi topluluklarında ortaya çıkan sorunları kapsayan metinlerden ibarettir.

¹⁸⁹ Fuat Aydın, **Pavlus Hıristiyanlığına Giriş**, Ankara: Eskiye Yayınları, 1. Basım, 2011, s.205.

¹⁹⁰ Reeves, s.24.

¹⁹¹ MacMillan, s.30.

¹⁹² Robert Orlando, **Apostle Paul: A Polite Bribe**, Cambridge: James Clarke&Co, 1. Basım, 2015, s.15

Birçok Hıristiyan için Pavlus, Hıristiyanlığı Yahudiliğin kökeninden sıyrıp onu özgünleştiren bir kahraman misyoner komundadır.¹⁹³ Fakat bazı liberal Protestanlara göre Hz. İsa Mesih'in dinindeki bazı etik öğretileri alıp onları değiştiren bir Yahudi idi.¹⁹⁴ Pavlus, Hz. İsa ile hiç karşılaşmamıştır ya da en azından ikisi arasında bir görüşmenin olduğuna dair herhangi bir tarihi kayıt mevcut değildir. Ancak Pavlus, onun ya da onun kurucuları için bir problemmiş gibi davranmadı. Müjdesini Tanrı'dan aldığını; Mesih'in onu ona açıkladığını iddia etti (Gal.1.12).¹⁹⁵ Hz. İsa'nın hayatında birincil tarihsel şahit olmaya devam etmektedir; çünkü Pavlus hem seyahatlerinde Hz. İsa'ya eşlik eden Peter'ı hem de Hz. İsa'nın kardeşi James'i çok iyi tanımaktaydı.

Pavlus bazı kaynaklarda Hıristiyanlığın kurucusu olarak tanımlanır, bunun atfedilmesinin iki sebebi vardır. İlk olarak, hayatlarını Hz. İsa hakkında vaaz vermeye ve Pavlus'un Şam dönüşümünden önce çocuklarına, söylediği şeyleri öğretmeye adanmış Yahudiler vardı. İkincisi, dünyaya içkin bir son vermesini beklediğini gösteren Pavlus'un kendi yazıları. Ona göre, Hz. İsa'nın dirilişi, ölümlerin genel olarak dirilişinin dünyanın sonunu işaret edecek ilk aşamasıydı.

Pavlus'un birincil hedefi, Hz. İsa Mesih'in günahkâr insanlığı Tanrı ile uzlaştırmak için öldüğünü vaaz vermek ve daha sonra Tanrı'nın onu yeni bir hayata yükselttiğini halka öğretmektir. Zira Pavlus. Korintlilere yazdığı mektubunda:” Tanrı'nın bana lütfettiği görev uyarınca bilge bir mimar gibi temel attım, başkaları da bu temelin üzerine bina ediyor. Herkes nasıl bina ettiğine dikkat etsin. Çünkü hiç kimse atılan temelden, yani Mesih İsa'dan başka bir temel atamaz.” demektedir.¹⁹⁶ Aynı şekilde Romalılara gönderdiği mektubunda ise:” Bir başkasının koyduğu temel üzerine bina etmemek için Müjde'yi (İncil), Mesih'in adının duyulmadığı yerlerde yaymaya gayret ettim.” ifadesini kullanır.¹⁹⁷ Öte yandan Pavlus, özellikle akademisyenleri, yetkilileri ve filozofları cezbetmeye çalışmadı. O kesinlikle onlara hitap etmedi. Böyle bir şey yapmış olsaydı Korent'de vaaz vermesi reddedilirdi.¹⁹⁸ Ama vaazlarında dinleyicisinin kültürel

¹⁹³ Leander Keck, **Christ' First Theologian**, Texas: Baylor University Press, 1. Basım, 2015, s.15.

¹⁹⁴ Keck, s.63.

¹⁹⁵ Rodney Reeves, **Spirituality According to Paul**, Westmond: Intervarsity Press, 1. Basım, 2011, s.14.

¹⁹⁶ Korintliler, 3:10-11.

¹⁹⁷ Romalılar, 15: 20.

¹⁹⁸ Roland Allen, **Missionary Methods: St. Paul's or Our's?**, Cambridge: The Lutterworth Press, 1. Basım, 2006, s.23.

arka planına uyarlama konusunda hep dikkatli davranmıştır, dinleyicileri ister basit, köylü düşünceye sahip Anadolu insanı ister şüpheli Atinalılar, isterse de ihtiyatlı Roma yöneticileri olsun fark etmezdi.¹⁹⁹ Pavlus ömrünün çoğunu, öğrencilerine Hz. İsa'nın yönteminin ilkeleri telkin etmekle ve öğrencilerinin bunları uygulamasına teşvik etmekle geçirmiştir.²⁰⁰

Gerçek bir insan olduğunun bilincinde olan ve dolayısıyla asla kendisini tanrısallıkla ilişkili bir pozisyonda görmeyen Hz. İsa'nın monoteizme dayalı Tanrı merkezli din anlayışına karşılık, Pavlus'un öğretilerinde Hz. İsa'nın tanrısallığı çerçevesindeki Kristosentrizm ya da Mesih merkezlik düşüncesi ön plana çıkar.²⁰¹ Schimmel bu konuda:

“Pavlus’a nazaran, Hz. İsa’nın yeryüzünde sürdüğü hayat, pek önemli değildir; o, yalnız enkarnasyon sırrına ve haçta ölümüne ehemmiyet vermektedir. Bu fikirlerin en tipik ifadesi, Filipilere yazılan mektupta bulunmaktadır: ‘Mesih Hz. İsa’da olan düşünce sizde de olsun; o Mesih ki, Allah’ın suretinde olduğu halde, Allah’a müsavi olmayı bir ganimet saymadı; fakat kul suretini aldı ve insanların benzeyişinde olarak kendini hali kıldı ve şekilde insan gibi bulunarak ölüme, hatta haç ölümüne kadar itaat edip nefsinin alçalttı. Bunun için de Allah onu pek çok yükseltti ve her ismin fevkinde olan ismi ona ihsan etti. Yerdeki ve yer altındaki diz çöksün Baba Allah’ın izzeti için her dil ‘Hz. İsa Mesih Rabdir diye ikrar etsin! (Fil. 2,5-11) Bundan da anlaşıldığı veçhile Pavlus’un teolojisinde haç fikri en mühim yer tutmaktadır.’²⁰²

Böyle bir duruşa sahip olduğundan Pavlus genellikle Hıristiyanlığın kurucusu olarak tanınmıştır. Pavlus Hıristiyan kültüründe ayrı bir yere sahiptir. Pavlus'un kendisi, kültürün önemi için canlı bir örneklik teşkil etmektedir. O bir Romalı ve Yahudi'ydi ve her iki gelenekten gurur duyuyordu;

Apokrif, Pavlus'un *İşleri* içerisinde yer alan Pavlus'un *Şehadeti*, başı kesilerek ölüm cezasına çarptırılan Pavlus'un, Nero'ya “eğer başımı kesersen yeniden dirileceğin ve dünyayı yargılamak üzere gelecek olan Rab Hz. İsa Mesih'te diri olduğumu sana

¹⁹⁹ Gerald J. Russello, **Christianity and European Culture**, Washington: The Catholic University of America Press, 1998, s.5-6.

²⁰⁰ Allen, s.114.

²⁰¹ Cengiz Batuk(Ed.), **Pavlus'u Düşünmek**, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1.Basım, 2006, s.37.

²⁰² Schimmel, s.169.

göstereceğim” dediğini anlatır.²⁰³ Metne göre, Petrus’la Pavlus’un ölümü 29 Haziran’a tekbül etmektedir. Metin, Petrus’la Pavlus’un katledilmeleri sonrası imparatora karşı halkın isyan ettiğini, imparatorun çöle kaçarak kötü bir şekilde can verdiğini ve cesedinin vahşi hayvanlarca parçalandığını da anlatır.²⁰⁴

2.10. Hıristiyan Düşüncesinde Mabet Olarak Kilise

Yunanca “eklesia” kelimesinden türeyen kilise, toplanılan yer, toplantıya çağırma yeri anlamına gelir. Kilise zamanla üç anlam kazanmıştır. Birincisi, özel tarzlarda yapılmış olan mabet anlamındadır. İkincisi, özellikle Batı’da kazandığı doktrin, yani din anlamındadır. Üçüncü anlamı, hiyerarşik bir yapıya sahip kilise memuriyeti veya din adamı sınıflarıdır.²⁰⁵ Kiliseler kültürü kabul eden dinsel kuruluşlardır; yani egemen kültüre ve sosyal gerçeklere çeşitli derecelerde uyum sağlamışlardır.²⁰⁶

E. Troeltsch’a göre kilise (church); büyük toplumla en iyi şekilde bütünleşen dini bir örgütlenmedir. Kilise benzeri dini örgütler asırlardan beri hep varolmuştur. Onun kökleşmiş kural ve düzenlemeleri vardır.²⁰⁷

Kilise en basit anlamıyla Hıristiyanların bir araya gelerek ayin yaptığı binaları ifade eder.²⁰⁸ Fakat bu toplantı rastgele bir toplantı değildir. Yeni Ahit’de bütün Hıristiyanların tapınma amacıyla bir araya gelmek²⁰⁹, bakımını ve terbiyesini kabul etmek²¹⁰ ve tanıklık görevini paylaşmak üzere yerel kilisenin yaşamına dahil olacakları varsayılır.²¹¹ Hz. İsa, kilise kelimesi yerine, Kenista, Kehila gibi Aramice kelimeler kullanmıştır.²¹² İlk yüzyılın sonunda havarilerin hepsi ölmüştür. Takipçileri, Hz. İsa’nın hemen gelmeyeceğini fark eder ve kıyameti beklemek yerine organize olmaya devam

²⁰³Şinasi Gündüz, **Pavlus Hıristiyanlığın Mimarı**, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 4.Basım, 2014, s.84.

²⁰⁴Gündüz, **Pavlus Hıristiyanlığın Mimarı**, s.85.

²⁰⁵Bayrakdar, s.351.

²⁰⁶Enroth, s.13.

²⁰⁷Ahmet Faruk Kılıç, “**Din Sosyolojisinde Dini Gruplar**”, [Electronic Version], Değerler Eğitimi Dergisi, 2007, Vol.5, No.13, (07 Ekim 2017), s.41.

²⁰⁸Ahmet Hikmet Eroğlu, “**Hıristiyanlık**”, Baki Adam (Ed.), **Dinler Tarihi** içinde (130-194), Ankara, Grafiker Yayınları, 2015, s.156.

²⁰⁹İbraniler, 10:25.

²¹⁰Matta 18:15-20, Galatyalılar 6:1.

²¹¹J.I. Packer, Teolojiye Giriş: **Tarihsel Hıristiyan İnanç Rehberi**, Alper Özharar(Çev.), İstanbul: Via Christus Yayınları, 1.Basım, 2017, s.233.

²¹²Aydın, s.237.

ederler. Mesih İsa'ya inanan bu ilk toplulukta elçilerin öğretisi esastır. Çünkü elçiler Mesih İsa'nın bizzat kendisinden öğrenmişlerdi ve diriliş sonrasında da yine Mesih'le birlikte olabilme ayrıcalığına sahip kişilerdi.²¹³ Elçilerden sonraki dönemde kilise, Tanrı'nın halkı, İsa'ya iman ederek vaftiz yoluyla girilebilen yeni ruhsal imanlılar topluluğu olarak kabul edilmiştir. Yahudi ve Grek zıtlığının üstünde kalan ahlaksal üstünlükleri ve güçlü toplumsal yaşamlarıyla üçüncü bir ırk gibiydiler.²¹⁴ İkinci yüzyılın sonlarına gelindiğinde, kiliselerin hatları belirginleşmeye başlar.²¹⁵ Bu dönemde Yunanlılar siyasi bir birlik oluşturamamışlar, bunu Romalılar meydana getirmiştir. Genel olarak, mîlâdi 49 ve 50 yıllarından itibaren Roma'da bir Hıristiyan cemâati bulunduğu kabul edilmektedir.²¹⁶

İlk Hıristiyan cemaatinin üzerinde, Vaftizci Yahya'nın talebelerinin tesirinin olup olmadığını, İncil metinlerinde araştırmak doğru bir harekettir. Luka İncili'nde: "Hz. İsa bir yerde dua ediyordu. Duasını bitirince öğrencilerden biri "Ya Rab" dedi, "Yahya'nın öğrencilerine öğrettiği gibi, sen de bizlere dua etmeyi öğret." ifadeleri bu düşünceyi destekler niteliktedir.²¹⁷

Kilisenin en açık özelliği, ana mekânın bir topluluğu alacak şekilde tasarlanmış olmasıdır. Tapınakların ve tefekkür odalarının tersine, kilise kişilerin kutsal olanla birebir karşılaşması için değil, Tanrı'nın huzuruna grup halinde çıkılması için düzenlenmiştir.²¹⁸

Orta çağda kilise oldukça etkili bir kurum olarak varlığını hissettirmiştir. Krallara taç giydirmeden, Haçlı Seferleri gibibütün bir kıtayı harekete geçirebilecek inisiyatif içinde olabilmeleri din adamlarının sahip olduğu gücü çok iyi açıklamaktadır.²¹⁹

Reformasyon dönemi ve sonrasında Avrupa'da hıristiyanlıkla irtibatlı yeni dinî yapılanmalarda birçok millî din anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede İngiltere'de Anglikan kilisesi, İskoçya'da Presbiteryenlik, Hollanda'da Reform kilisesi, Almanya'da

²¹³ Turgay Üçal ve Derek Malcolm, **Kilise- Başlangıç Tarihine Giriş**, İstanbul: Haberci Basın Yayın, 1.Basım, 2005, s.55.

²¹⁴ Milne, s.265

²¹⁵ Bekir Zakir Çoban, **Geçmişten Günümüze Papalık**, İstanbul: İnsan Yayınları, 1.Basım, 2009, s.35-36.

²¹⁶ Çoban, s.38.

²¹⁷ Lietzmann, s.61.

²¹⁸ Linda Woodhead, **Hıristiyanlık**, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1.Basım, 2006, s.64.

²¹⁹ Tevfik Erdem (Ed.), **Feodaliteden Küreselleşmeye Temel kavram ve Süreçler**, Ankara: Lotus Yayınevi, 1.Basım, 2006, s.38.

ve İskandinav ülkelerinde Lutheran kiliseler ortaya çıkmıştır.²²⁰

2.11. Hıristiyanlık Düşüncesinde İnciller

Dört İncil, şüphesiz Yeni Ahit'in en güzel ve en esrarengiz yazılarından biridir. Güzelliği esas olarak okuyucuları üzerindeki yüksek retorik etkisinden kaynaklanmaktadır. Dramatik yapısı, özel edebi tarzı, belirgin sembolizmi ve takipçilerinin paradigmatik karakteri onun gerçekten 'manevi' İncil olmasına katkıda bulunmaktadır.²²¹

İncil, tarih, biyografik yoruma dayalı anlatı, bir özür, inanç itirafı, hatta (olumlu bir anlamda) propagandadır.²²² Yeni Ahit, modern biyografi okuyucularının beklentilerini engelleyen dört Hz. İsa anlatısı ile başlangıç yapmaktadır. İncil olarak adlandırılan bu anlatılar, kronolojiyi çok da önemsemezler. Hz. İsa'nın fiziksel yönünden bahsedilmez. Çok kısa bölümlerin haricinde Hz. İsa'nın çocukluğu hakkında çok bir bilgi alınmamaktadır.²²³

Kutsal kitaplar, dinleyicileri tarafından daha iyi anlaşılmayı ya da daha iyi bir şekilde davranılmayı teşvik etmekten daha fazlasını sunar. Çocukluk çağından beri bilinen kelimelerin bir araya getirilmesi, dinin önemli unsurları olan bir süreklilik ve aidiyet duygusunun güçlenmesine ve rahatlatıcı bir etkinin oluşmasına yardımcı olabilir.²²⁴ Bununla birlikte tarihin gösterdiği kadarıyla Hıristiyanlar Hz. İsa'ya herhangi bir kitabın verildiğine inanmamaktadır. İncilleri ise sadece onun hayatını ve sözlerini içeren bir kitap olarak görmektedirler.²²⁵

Hıristiyanların mukaddes kitaplarının “Yeni Ahit” ve “Eski Ahit” olmak üzere iki bölümü vardır. Bu isimlendirme, Mesihilerin Allah'ın insanlarla iki anlaşma yaptığına

²²⁰ İlyas Topsakal, *Rus Misyoner Kaynaklarına Göre; İdil-Ural Bölgesinde Ortodoks Misyoner Faaliyetleri ve Türkler (1522-1917)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2007), s.18.

²²¹ Bartosz Adamczewski, *The Gospel of the Narrative 'We'*, Frankfurt: Peter Lang, 2010, s.11.

²²² Howard Clarke, *The Gospel of Matthew and Its Readers: A Historical Introduction to The First Gospel*, Indiana: Indiana University Press, 1. Basım, 2003, s.xvii.

²²³ Kyle Keefer, *The New Testament As a Literature*, Oxford: Oxford University Press, 1. Basım, 2008, s.36.

²²⁴ Gillesbuig Macmillan, *Understanding Christianity*, Edinburgh: Dunedin Academic Press, 2004, s.10.

²²⁵ Tevfiki, s.193

inanmalarından kaynaklanmaktadır. Bunlardan ilki Hz. İsa'dan önceki yaşamış peygamberler aracılığıyla yapılan eski anlaşmadır.²²⁶

Hıristiyanların İncil'de Yeni Ahit dediği son bölüm, Hz. İsa hakkında tarihi bilgi ve teolojik yorumları içermektedir. Bu bölüm, bazı Aramice ve Yunanca kelimelerden oluşan 27 başlıktan oluşmaktadır. Yeni Ahit metinlerinin kutsal kitabın bölümleri olarak algılanması Patristik döneme aittir; zira kaynaklara göre bu metinlerin derlenmesi M.S. 180 civarında tamamlanmıştır.

Yeni Ahit metni IV. Yüzyıldan itibaren kanonik olarak addedilmektedir.²²⁷ Matta, Markos, Luka ve Yuhanna olarak adlandırılan dört esas ile başlar. İlk üçü Sinoptik İncil olarak bilinir; çünkü âyetlerinin paralel sütunlarda yazıldığı ve ilk bakışta birlikte okunabilirliği açısından benzerlik göstermektedir. Markos ilkeleri M.S. 702'li yıllarda yazılan ilk bölümü oluşturmaktadır. Matta Luka'dan kısa bir süre önce yazmıştır. Her ikisi de kendi bölümlerini M.S. 85-90 civarında kaleme almıştır. Yuhanna'nın bölümü ise yüzyılın sonlarına doğru kayıt altına alınmıştır.

İncillerin bir kısmı Hz. İsa'nın hayatını ve öğretisini, hitab ettikleri yörelerdeki insanların halet-i ruhiyelerini de dikkate alarak, takdim etmeğe çalışırken diğer bir kısmı da yazarların mensup oldukları gnostik mahfellerin imanını ve felsefesini Hz. İsa'nın ismini paravana kullanarak yaymaya çalışmışlardır.²²⁸

Dört İncil, Hz. İsa'nın hayat kurtarma ve ölüm olaylarıyla ilgili bilgimizin çoğunun birincil kaynaklarıdır. Bu nedenle günahkâr insanların tüm ırkı için üstün değer kayıtlarıdır. Çok değerli oldukları için, kökeni ve geçerliliği hakkında bir bilgiye sahip olmamız açısından önem arz etmektedir.²²⁹

Dört İncil'in hepsi anonimdir; yazar isimleri yoktur. Bununla birlikte, ilk dönem Kilise geleneği onları sırasıyla Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'ya atfeder. M.S. 140'da

---

²²⁶ Hüseyin Tefiki, **Büyük Dinleri Tanımak**, Muhammed Karaduman(Çev.), İstanbul: el-Mustafa Yayınları, 1.Basım, 2013, s.187.

²²⁷ Şinasi Gündüz, **Hıristiyanlık**, İstanbul: Hz. İsam Yayınları, 3.Basım, 2008, s.48.

²²⁸ Ahmed Yüksel Özemre, **Din ve Misyonerlik**, İstanbul: Pınar Yayınları, 1.Basım, 2004, s.90.

²²⁹ Ralph Earle, Harvey J. S. Blaney ve Carl Hanson, **Exploring The New Testament**, Kansas City: Beacon Hill Press, 1.Basım ,1955, ,s.63.

yazmaya başlayan Papias bu konuda gösterilebilecek en eski tanıklardandır.²³⁰ Papias, içlerinden bir yaşlının:” Markos, Peter'in tercümanı olmuştı ve sırayla değil, doğru olarak yazmıştı; hatırladığı her şey Rab tarafından söylendi ve yapıldığı” ifadelerini kullandığını ifade etmektedir.²³¹

Belgesel kayıt niteliği taşıdığından, Hıristiyan vahiy ile ilgili herhangi bir tartışmada akla gelen ilk nesne İncil olmuştur.²³² Doğal vahyin bir sonraki aşaması, insanın doğasında ve yaratılışında mevcuttur. İnsan kendisini manevi, kişisel bir varlık olarak görür ve bu kişiliğin bütünlüğünde varlığının, akıl, his ve iradenin üç anını veya yönlerini idrak eder. İnsan, vicdan sahibi olduğunun farkındadır ve bundan da Rabbin karşısına bir görev duygusu meydana gelir.²³³

Hıristiyan kilisesi tarafından ilahi vahiy olduğuna ittifak edilen Yeni Ahit(İncil) ve bu Yeni Ahitteki mektuplar, ancak zaman içinde şekillenmiştir. Bunların teşekkülü, yaklaşık dört asır sürmüştür. İnciller ve Yeni Ahitteki mektuplar M.S. 150-500 yılları arasında oluşmuştur.²³⁴

Hıristiyan öğretisi daha çok kaynak olarak Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncillerini ilahi vahiy'e dayalı kaynak olarak kabul etmektedir. Hıristiyan yazıtının önemli bir bölümünü oluşturan dört İncil'de (Matta, Markos, Luka ve Yuhanna) bulunan Hz. İsa'nın hikayesini bilmeden bir Hıristiyan olmak imkânsız olur.²³⁵

Dört İncil'den Matta, Markos ve Luka İncillerine “Sinoptik İnciller” adı verilmektedir. Çünkü bu üç İncil'in metinlerinde büyük bir benzerlik vardır. İncil tarihçileri, Luka ve Matta'nın kullandığı 107 pasajın, Markos İncilinden alındığını kabul etmektedir.²³⁶ İncillerin birbirleriyle ilişkisiyle ilgili bir diğer noktada Markos, Matta Ve Luka İncilleri arasındaki ilişkidir.

---

²³⁰Ralph Earle, A. Elwood Sanner ve Charles L. Childers, **Beacon Bible Commentary**, Kansas City: Beacon Hill Press of Kansas City, 1964, s.19.

²³¹Earle, Blaney ve Hanson, s.66.

²³²H.Orton Wiley, **Introduction to Christian Theology**, Kansas City: Beacon Hill Press of Kansas City,1.Basım, 1946, s.41.

²³³Wiley, s.129.

²³⁴Mehmet Aydın, **Dinler Tarihine Giriş**, Konya: Din Bilimleri Yayınları, 1.Basım, 2008, s.228-229.

²³⁵Chryssides, s.4

²³⁶Aydın, s.231.

İnciller ilk defa Yunanca yazılmıştır. Çoğunluğu Yahudi olan ilk Hıristiyanlar Yunanca konuştukları için Eski Ahid'in İbranicesini değil, Yunanca tercümesi olan Sentüagint'i kullanmışlardır.²³⁷ En eski İncil nüshasının M.S. yılında yazıldığı nakledilmektedir. Ahd-i Cedid'in matbaada ilk basılışı yine Yunanca olarak 1516 yılındadır. Bir Fransız yayıncı 1550'de birçok düzeltmelerle İncil'i yeniden neşretmiş ve bu metinler XIX. Yüzyıla kadar muteber sayılmıştır.²³⁸

Yuhanna İncili yapı bakımından Sinoptik İncillerden bazı yönleriyle farklılık göstermektedir. Bu İncilde gerek Tanrı figürü gerekse de Hz. İsa figürü diğerlerinden farklı şekillerde anlatılmıştır. Bununla birlikte İncilin başlangıcındaki konular ve diziliş şekli de sinoptik İncillerden bu noktada farklılık göstermektedir. Örneğin Hz. Hz. İsa'nın beşer suretinde ete kemiğe bürünmeden önceki haliyle ilgili bilgiler ki bu bölüm önsöz olarak ifade edilmektedir sadece Yuhanna İncilinde yer almaktadır. Sinoptik İncillerde tek bir hamursuz bayramdan bahsedilirken Yuhanna İncilinde üç hamursuz bayramdan bahsedilmesi kronolojik farklılıkta olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca sinoptik İnciller'de İsa'nın dini bin yıl müddetle yazdığı gösterilir: Yuhanna İncilinde ise bu, üç yıldır. Sinoptik İncillerde İsa'nın özellikle Galile'de Yuhanna İncilinde ise Yahudiye'de faaliyet gösterdiği bildirilir.²³⁹

Aşağıda da ifade ettiğimiz üzere Matta ve Luka İncillerinin yazarları eserlerini oluştururken en erken rivayet İncili olarak kabul edilen Markos İncilini birbirlerinden bağımsız kaynak olarak kullanmışlardır.²⁴⁰

²³⁷ Mahmut Aydın, **Anahatlarıyla Dinler Tarihi**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1.Basım, 2010, s.366.

²³⁸ Osman Cilacı, **Genel Hatlarıyla Dinler Tarihi**, Konya: Mimoza Yayınları, 1.Basım, 1994, s.144.

²³⁹ Kocabaş, s.13.

²⁴⁰ Aydın, s.112.

Sinoptik İnciller

1- Matta ve Luka İncilleri Hz. İsa'nın doğumu ve çocukluk hikayeleriyle, Markos İncili ise Vaftizci Yahya ile başlar.

2- Hz. İsa yahya tarafından vaftiz edilir.

3- Hz. İsa dinsel hikayeler/kinayeli sözlerle, hikmetli ve veciz sözlerle insanlara öğretisini sunmaya çalışır.

4- Hz. İsa, bir bilge ve hikmetli kişi gibi tasvir edilmektedir.

5- Hz. İsa, hastaları iyileştiren ve kötü ruhları insanlardan kovan mucizevi bir hekim görünümündedir.

6- Tanrı'nın egemenliği fikrinin Hz. İsa'nın öğretisinin ana teması olduğu vurgulanmaktadır.

7- Hz. İsa kendi konumu ve statüsü hakkında hemen hemen hiçbir şey söylememektedir.

8- Hz. İsa, insanların fakir, yoksul ve baskı altında olmalarının sebepleri ile ilgilenerek kendini adeta bu sebepleri ortadan kaldırmaya adanmış biri görünümündedir.

9- Hz. İsa'nın elçiliği yani aktif olarak öğretisini yayması işlemi yaklaşık bir yıl kadar sürmüştür.

10- Hz. İsa'nın, çarmıha gerilmesine yol açan mabet olayı onun peygamberliğinin son haftasında cereyan etmiştir.

11- Hz. İsa, son akşam yemeğini havarilerle yemiştir.

Yuhanna İncili

1- Yuhanna İncili zamanın başlangıcıyla yani evrenin yaratılışıyla başlar. Hz. İsa'nın doğum ve çocukluk hikayelerine yer vermez.

2- Hz. İsa'nın vaftiz olması varsayılmakta fakat ondan bahsedilmemektedir.

3- Sinoptik İncillerin aksine bu İncilde Hz. İsa oldukça uzun söylemlerde bulunmaktadır.

4- Hz. İsa bir filozof ve mistik bir şahsiyet gibi tasvir edilmektedir.

5- Hz. İsa'nın hastaları iyileştirdiği ve kötü ruhları insanlardan kovduğu yönünde yönündeki hiçbir rivayete bu İncil yer vermemektedir. Yani bu İncile göre Hz. İsa bu gibi eylemlerde bulunmamıştır.

6- Tanrı'nın egemenliği değil bizzat Hz. İsa'nın kendi şahsı öğretisinin ana temasıdır.

7- Hz. İsa, söylemlerinde yaygın olarak kendi tabiatı ve icra ettiği misyon üzerinde durmaktadır.

8- Sinoptik İncillerin aksine Yuhanna İncil'inde Hz. İsa fakir, yoksul ve baskı altında olanlar için hemen hemen hiçbir şey söylememektedir. Yani bu gibi kişilerin problemlerine herhangi bir çözüm sunmamaktadır.

9- Yuhanna İncili'ne göre Hz. İsa'nın aktif tebliği görevi bir yıl değil yaklaşık üç yıl kadar sürmüştür.

10- Mabet olayı Hz. İsa'nın peygamberliğinin son haftasında değil, ilk günlerinde cereyan etmiştir.

11- Yuhanna İncili sinoptik İncillerde yer alan yakalanmadan önce havarileriyle yediği son akşam yemeği olayını Hz. İsa'nın havarilerinin ayaklarını yıkaması olayı ile yer değiştirmiştir.

2.11.1 Matta İncili

Matta Yeni Ahit'in yazılan ilk kitabı olmasa da konumunu ve değerini şansa borçlu değildir. İlk önce, Matta eski ahid ile yeni ahid arasındaki bağlantıyı oluşturur. İkinci olarak ise Matthew'un Kilise'ye olan işlevi ve faydası, dört aşamalı İncilin

başındaki konumunu kazanmasında önemli bir faktör olmuştur.²⁴¹ Matta İncil'i, Hz. İsa'nın hikayelerini ve sözlerini rahatlıkla yansıtan bir masal değil, özenle inşa edilmiş bir anlatıdır. İlk olarak, İncil'in 'Yaratılış Kitabı' ile açılıp 'yaş sonuna kadar' (28:20) ile bitmesi önemlidir (28:20).

Hz. İsa'nın hikayesi İsrail için Tanrı'nın amaçlarının başlangıcına dönen ve 'çağın sonuna' ilerleyen geniş bir çerçeve ve yeni çağın ortaya çıkması anlamına geliyor.²⁴² Matta Hz. İsa'nın Galile'deki faaliyetlerini özetleyen asli öneme sahip bir eser niteliğindedir. Matta, Markos'un aksine, "Tanrı'nın Müjdesi" veya "Hz. İsa Mesih'in Müjde" sinden ziyade "cennetin krallığının müjdesi" nden bahseder.²⁴³ Eserinde merkezi öneme sahip Matta İncilinin yazılışı tarihi üzerinde ihtilaf edilmektedir.

Bazı araştırmacılara göre Matta İncilini İmparator Vespasian (69-79) ve oğlu Titus (79-81)' un hükümdarlık döneminde yazmıştır.²⁴⁴ Bu İncilin miladi 80'li yıllarda yazıldığı kabul edilmektedir. Matta, MS 115'de Antakya'da yaşadığından dolayı, Matta İncilinin de o şehirde yazılmış olduğu ileri sürülmektedir.²⁴⁵

Matta İncilini yazan Matta havarilerdendir. Böylece Matta, ilk İncil yazan Havarilerden biridir.²⁴⁶ Matta, İncilini özellikle Museviler için yazmıştır. Dolayısıyla İncilini bir şecere bölümüyle başlatması gayet doğaldır. Özellikle de Babil tutsaklarından sonra Yahudiler, güvenilir soy kütükleri üzerine büyük önem göstermişlerdir.²⁴⁷ Matta İncili'nin el yazması geleneği oldukça değişkendir.

2.11.2. Markos İncili

Markos yüzünü gerçekliğin yorumlanması için yeni bir çerçeve oluşturan Hz. İsa'nın faaliyetlerine çevirmiştir.²⁴⁸ Markos, İncil'ini, okuyucularını Hz. İsa'nın Mesih ve

²⁴¹ Earle, Blaney ve Hanson, s.70.

²⁴² Wenham ve Walton, s.223.

²⁴³ Green, Brown ve Perrin, s.344.

²⁴⁴ Richard Valantasis, Douglas K. Bleyl ve Dennis C. Haugh, **Gospels and Christian Life in History and Practice**, Maryland: Rowman& Littlefield Publishers Inc.,1.Basım,2009s.26.

²⁴⁵ Stanton, s.73.

²⁴⁶ Aydın, s.232.

²⁴⁷ Earle, Sanner ve Childers, s.27.

²⁴⁸ Jens Schröter, **From Jesus to the New Testament**, Texas: Baylor University Press, 1.Basım, 2013, s.48.

Tanrının oğlu (1: 1) olarak baştan fikir sahibi olmalarını sağlayan bir deklarasyon ile başlatır. Bazı antik el yazmalarında bu ayette 'Tanrının oğlu' bulunmamasına karşın, bunun çağdaşları tarafından Markos'un orijinal metnine daha sonradan eklenme olasılığı muhtemel görünmektedir.

Yeni Ahitte ikinci İncili Markos İncili teşkil etmektedir. Matta ve Luka'dan önce yazılmıştır. Markos İncili'nin yaklaşık olarak MS 65-70'te Roma civarında derlendiği tahmin edilmektedir.²⁴⁹ Markos havari değildir. Yeni Ahitin anlattığına göre Pavlus'un ve Petrus'un yardımcısıdır. Markos İncil'i 150 yılından itibaren kilise tarafından kabul edilmiştir.²⁵⁰

Markos'daki Hz. İsa misyonu, Tanrı'nın saltanatının dünyaya gelişini ve yeniden kurulmasını müjdeleme üzerine odaklıdır. Markos İncili bu dili bir kıyamet ortamına yerleştirir. "Zaman doldu" ve Tanrı'nın saltanatının başlaması artık yakındır (Mk 1:15) der.²⁵¹ Markos İncil'in kendisi anonim olmasına rağmen, yazarın, Barnabas'ın kuzeni, Peter ve Pavlus'un yakın bir arkadaşı ilişkilendirilen Kudüs doğumlu John Markos'un olduğundan şüphe edilmemektedir.²⁵²

2.11.3. Luka İncili

Luka'nın önsözü, yazılı İncil neşriyatı ile ilgili en eski ve en önemli ifadeyi içermektedir. "Luka'ya göre İncil" in önsözü, yazarın Hz. İsa hakkında hikayelerinin birçoğunun varlığından haberdar olduğunu göstermektedir.²⁵³ Luka'nın ifadesi, Mesih'in hayatının az ya da çok da olsa anlatılarının bulunduğu ortaya koymaktadır.²⁵⁴ Luka, Hz. İsa'nın hikayesini kilisenin hayatında hissedilecek şekilde, Eylemler adını alan bir

²⁴⁹ Gündüz, Hıristiyanlık, s.49.

²⁵⁰ Aydın, s.232.

²⁵¹ Joel B. Green, Jeannine K. Brown ve Nicholas Perrin, *Dictionary of Jesus and The Gospels*, Illinois: InterVarsity Press, 2. Basım, 2013, s.343

²⁵² Earle, Sanner ve Childers, s.263.

²⁵³ Rick Strelan, *Luka The Priest: The Authority of The Author of The Third Gospel*, New York: Routledge, 2. Basım, 2016, s.22.

²⁵⁴ Earle, Blaney ve Hanson, s.65.

"ikinci bölüm" sahibi olmakla İncil'ler arasında eşsizdir. Eylemler bölümünün eklenmesi Hıristiyan kilise metinlerinin gelişmesinde önemli bir adımdır.²⁵⁵

Luka, iki kitabın tanıtım bölümünde kitaplarını iki ciltlik bir eser olarak tasarladığına dair ipuçları vermektedir. (Luka 1: 1-4, Elçilerin İşleri 1: 1-5).²⁵⁶ Luka bilgili ve kültürlü bir kişidir. Hem eski gelenek hem de modern öğretilerde adı geçen üçüncü İncil yazarı Luka'nın, "Sevgili Hekim" ve Havari Pavlus'un arkadaşı olduğu konusunda fikir birliği mevcuttur. Luka'un İncil'i Elçiler bölümü ile birlikte "dünyanın en güzel kitabı" ve "antik kilisenin en iddialı edebi taahhüdü" olarak adlandırılmaktadır.²⁵⁷

Luka İncili, Hz. İsa'nın Yahudi dindarlık temalarını, reddedilen bir peygamber rolü ve yeryüzünün geri dönüşümünü vurgular. Luka İncili Kudüs'te sona erer ve Elçilerin Eylemleri oradan başlar.²⁵⁸ Luka İncilinde ağır basan yön, Mesih'in misyonudur. Euangelion kelimesi Luka İncili'nde görünmemektedir, ancak Luka Euangelion kelimesi yerine euangelizomai fiilini farklı yerlerde on kez kullanmaktadır. Bir örnekte, kelime, muhtemelen, kısır Elizabeth ve kocası Zekeriya'ya, Baptist Yuhanna'nın doğduğu ilanına işaret etmektedir (Luka 1:19).²⁵⁹

Luka'nın bu İncili, putperestlikten Hıristiyanlığa geçenler için yazdığı kabul edilmektedir.²⁶⁰ Bununla birlikte Luka, ayinlerde kullanılan Hz. Hz. İsa'nın kurban edilmesine ilişkin sözlerini aktaran kişidir. Luka İncilinde Rabbin sofrası isimli bölümde Hz. İsa'nın ölümündeki kurban eylemini "(Ekmek) sizin için verilen bedenimdir ... Sizin için dökülen bu fındıdır. Kanımdaki yeni antlaşma "(Luka 22: 19-20); "... Tanrının kilisesi ... kendi oğlunun kanı ile elde edildi" (Elçiler 20:28). Ayetleriyle ifade etmektedir.²⁶¹ İlk Hıristiyanlar açısından "ekmeğin bölünmesi" (Elçilerin İşleri 2:42) tapımın en önemli bölümünü oluşturuyordu. Bu bir yandan İsa'nın varlığının ve

²⁵⁵ Petr Pokorny, **From the Gospel To The Gospels**, Berlin: Hubert & Co.,2013, s.164.

²⁵⁶ Wenham ve Walton, s.239.

²⁵⁷ Earle, Sanner ve Childers, s.419.

²⁵⁸ Dale B. Martin, **New Testament History and Literature**, New Haven and London: Yale University Press, 1.Basım, 2012, s.125.

²⁵⁹ Green, Brown ve Perrin, s.344.

²⁶⁰ Aydın, s.232.

²⁶¹ Pokorny, s.166.

dolayısıyla onun kurduğu Krallığın yeniden hayata geçirilmesi idi; diğer yandan da bu ritüel, zamanın sonunda düzenlenecek Mesih şöleninin erken örneği idi.²⁶²

2.11.4. Yuhanna İncili

Yuhanna İncili, bir dizi uzatılmış söylem içermektedir; bu da bazen bir hikâyeden çok bir tez yazısını andırmaktadır. Yuhanna İncili, Şeytan çıkarma ve mucize olaylarından ziyade işaretlerden bahs eden bölümleri ile dolu olan anlatısıyla diğer sinoptiklerden çok farklıdır.

Yuhanna İncili'ndeki temalar, yükselme-inme, aydınlık-karanlık ve görme-bilme gibi temalar etrafında tekrarlanmaktadır.²⁶³ Yuhanna İncilinin ikinci bölümünün 13-17 kısımlarında Hz. İsa'nın öğrencileriyle olan söyleşileri ağırlık kazanmaktadır. İncil'in ilk yarısında da benzer bir yapıya sahip uzun sahneler dizisi vardır.²⁶⁴ Yuhanna İncili kendini bir görgü tanığı olarak adlandırır (19:35, 21:24); bu anlamda, gerçekten bir "sinoptik" İncil'dir.

Yuhanna'nın İncilinde, Hz. İsa, tanrı tarafından gönderilen, kendisini Tanrı'nın gelecek krallığının kralı olarak tanımlayan bir eskatolojik teslimatçıdan daha ziyade 'cenneti tasvir eden biri olarak ifade etmektedir.²⁶⁵ Açığa vuran bir açıklama üyesidir ". Aslında, John, ironik bir şekilde, yazarın aslında kaydettiği olayların gözüyle de şahit olduğunu iddia eden tek İncil'dir.²⁶⁶ Yapısının temel unsurlarındaki edebi eğilimi Mark İnciline benzer ve doğrudan veya dolaylı olarak (başka bir Sinoptik Mübarek vasıtasıyla) türetilmiştir.²⁶⁷

Yuhanna'nın İncilini M.S. 65-98 yılları arasında yazdığı kabul edilmektedir. Yuhanna İncili, dört İncil arasında en mistik olan İncil'dir. Yuhanna İncili, Hz. İsa

²⁶² Mircea Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**, C.II, Ali Berktaş(Çev.), İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 1.Basım, 2003, s.390.

²⁶³ Martin, s.152.

²⁶⁴ Graham Stanton, **The Gospels and Jesus**, Oxford: Oxford University Press, 2. Basım, 2002, s.89.

²⁶⁵ Michael F. Bird, **Jesus is The Christ: The Messianic Testimony of The Gospels**, Milton Keynes: Authentic Media Limited, 1.Basım, 2012 s.83

²⁶⁶ Michael Hooton, **Four Gospels, One Christ**, Eugene: resource publications, 1.Basım, 2016, s.23.

²⁶⁷ Pokorny, s.173.

hakkında bilinen bazı en iyi sözleri ve Hıristiyan Kutsal Kitap'ta görebildiğimiz en derin, mistik, güzel ve güçlü hikayelerden bazılarını içermektedir.

"Sinoptik" adı verilen üç İncil, Matta, Markos ve Luka'da bulunan Hz. İsa figürü yuhanna İncilinde çarpıcı biçimde farklı bir resim sunmaktadır.²⁶⁸ Yuhanna İncili'nin temel konusu, Hz. İsa'nın, Baba ile olan pozisyonudur.²⁶⁹ Yuhanna İncili M.S. 100. Yılda sonra yazılmış olup, ilk üç İncilin yorumlarını da ihtiva etmektedir.²⁷⁰

2.12. Hıristiyanlıkta Mezhebi Farklılıklar

M.S. 313 yılında konstantin'in Milan Fermanı ile Roma İmparatorluğu bünyesinde resmi bir din sıfatı elde eden Hıristiyanlık, M.S. 380'de Roma'nın devlet dini olmuştur. Bu tarihten itibaren 11. y.y. a kadar bu şekilde devam eden düzen bu tarihten itibaren bozulmaya başlamış ardından Katolik ve Ortodoks mezhepleri ortaya çıkmıştır.²⁷¹

Hıristiyanlık tarihinde ikinci önemli mezhepleşme olayı, geçmişi daha gerilere uzanmakla birlikte, XI. Yüzyıl ortalarında karşılıklı bir restleşme ile sonuçlanan Roma ve İstanbul kiliselerinin birbirinden ayrılmasıdır.²⁷² Sergei Aleksandrovich Tokarev doğu ve batı kiliselerinin bölünmesinde önemli rol oynayan dogmatik gerekçeleri maddeler halinde şu şekilde ifade etmiştir:

" 1- Kutsal ruhun sadece tanrı-babadan indiğini kabul eden Doğu kiliselerinden farklı olarak, Batı kilisesi dogması kutsal ruhun tanrı babadan ve tanrı-oğuldan indiğine dairdir. Katolik ve ortodoks kiliselerinin yöneticilerinin kendileri de bu ihtilaflı en başlıca hatta tek uzlaşmazlık noktası sayıyorlardı.

2-Tanrı karşısında azizlerin "icap eden yüksek yararlıklarına" dair Katolik Kilisesi öğretisi. Bu yüksek yararlıkları

²⁶⁸ David Wenham ve Steve Walton, **Exploring The New Testament**, Illinois: InterVarsity Press, 2. Basım, 2011, s.257.

²⁶⁹ Aydın, s.233.

²⁷⁰ Galip Atasagun, **Dinler Tarihi**, Konya: Sebat Ofset, 1. Basım, 2012, s.233.

²⁷¹ Aydın, s.244.

²⁷² Gündüz, Hıristiyanlık, s.110.

kilisenin isteğince yönetebileceği hazine teşkil ediyordu.

3- Günah bağışlama kâğıdı pratiği, güya bu kutsal fondan kilisece satılan günahlardan arınma belgesi.

4- Günahkâr ruhların sonradan cennete geçmek için alevde yanarak arındıkları yer olan Arafâ dair düşünce.

5- Daha IX. Yy. da var olan ve 1854 yılında dogmaya yükseltilen kız meryem'in bakire gebe kalışına dair öğretisi.

6- 1870 yılında düzenlenen inanç meselelerinde Papa'nın yanılmazlığına dair dogma."²⁷³

Doğu ve Batı Kiliselerinin ayrılışına sebep olan faktörlerden birisi de aralarındaki dil farklılığıdır. Doğu Kiliselerinde Grekçe, Batı kilisesinde ise, Latincenin hâkim dil haline gelmesi, Kilise mensuplarının birbirlerini yeterince anlayamaz duruma düşürmüştür. Toplanan konsillerde, lisan farklılığı yüzünden yanlış anlamalar ortaya çıkmıştır.²⁷⁴

Kilisenin ikiye ayrılmasından sonra Şark'ta Hıristiyanlık Bizans'ın hakimiyetinde bir devlet dini haline gelirken, Garp'ta Papalığın etkisinin büyük olduğu bir din anlayışıyla farklı bir ilerleme göstermiştir. Şark ve Garp Kiliselerinde, dini konularda meydana gelen ayrışmaya paralel olarak dini pratikler bakımından da farklılaşmalar ortaya çıkmıştır. Şark kiliselerinde din görevlilerinin evlenmelerine müsaade edilirken, Garp Kilisesinde Ruhban sınıfına evlenme yasağı getirilmiştir.

Hıristiyan dünyasındaki bu siyasi ve dini bölünmelerin başında Hz. İsa'daki cevherler anlaşmazlığı gelmektedir. Özellikle 1054 yılında Rum Ortodoks Kilisesi'nin, Lâtin Roma Katolik Kilisesi'nden resmen ve tamamen ayrılmasıyla Hıristiyan âlemindeki birlik bir daha toparlanamayacak şekilde parçalanmış, bu ayrılık günümüze kadar devam etmiştir.²⁷⁵ Günümüzdeki belli başlı Hıristiyan mezhepleri kuşaklar boyunca ayakta

²⁷³ Sergei Aleksandrovich Tokarev, **Dünya Halklarının Dinler Tarihi**, Rauf Aksungur(Çev.), İstanbul: Ozan Yayıncılık, 1.Basım, 2006, s.564.

²⁷⁴ Ahmet Hikmet Eroğlu, "**Hıristiyanlığın Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış**", [Electronic Version] Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2000, Vol.41, No.1, (20 Haziran 2017), s.316.

²⁷⁵Orhan Seyfi Yüceltürk, **Hıristiyanlık İnançlarının Doğuşu**, Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt.4, 1987, s.354.355.

kalmışlar, Kuzey Amerika'nın genelinde kabul edilmektedir ve saygın bir inanç temeli oluşturmuşlardır. Bu yeni akımların çoğu aslında yeni değildir. Hatta bazılarının kökleri Hıristiyanlıktan da eskiye dayanmaktadır; ama Avrupa topraklarına yabancıdırlar.²⁷⁶

2.12.1. Katolik Mezhebi

Katolik sözcüğü 'evrensel' anlamına gelir. İlk önceleri yerel kiliseden ayrı olarak evrensel kilise için kullanılırdı, daha sonra gerçek iman, sapkın inançlardan ayrı tutmak amacıyla kullanıldı. Roma, bu sözcüğü zamanla tarihsel gelişimle coğrafi yayılım gösteren ve papalığa bağlı olan kilisebilimsel kuruluşu dile getirmek amacıyla uyarladı.²⁷⁷

“Katolik” ifadesi, ilk defa Antakyalı aziz Ignatius tarafından kullanılmış ve bu ifade, tarihin çeşitli dönemlerinde belli noktaları ön plana çıkarılarak değişik anlamlar ifade etmiştir. Bu kelime yerel cemaatlere karşın Hıristiyan kilisenin evrenselliğini aykırı ve ayrılıkçı inanaçlar karşısında doğru inancı ve bu inançla uygulamalarının tarihsel devamlılığını ifade etmiştir.²⁷⁸

Katolik mezhebi kırk bir millete dağılmış olarak bir milyardan fazla bir müntesibe sahiptir. Katolik kilisenin merkezi Vatikan'dır. Vatikan etrafında merkezîleşen otorite ve idare yapısı ile Katolik mezhebi dikkat çekmektedir.²⁷⁹ Katolik Kilisesi iyi organize bir hiyerarşiye sahiptir. Onlarca ilâhi vahiy hem İncil'in hem de Kilisede muhafaza olunan an'ânenin kaynağıdır. An'âne, rivayete göre Havarilerden gelmektedir.²⁸⁰

Hıristiyan toplulukları arasında Katolikler günümüzde sayıca büyük olasılıkla öteki bütün Hıristiyan topluluklarının toplamını geride bırakmaktadır. Katolik Kilisesi kendi kökenin doğrudan İsa'nın evrensel kilise üzerinde Petrus'a bıraktığı yetkiye

²⁷⁶Ronald Enroth, **Tarikatler ve Yeni Dinler**, Levent Kınran(Çev.), İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 1.Basım, 1998, s.12.

²⁷⁷Bruce Milne, **Tanrı Öğretisi: Hıristiyan İnançın El Kitabı**, Levent Kınran(Çev.), İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 1.Basım, 1995, s.235

²⁷⁸Şinasi Gündüz(Ed.), **Yaşayan Dünya Dinleri**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2010, s. 102.

²⁷⁹Aydın, s.244.

²⁸⁰Orhan Seyfi Yüceltürk, **Katolik, Ortodoks ve Protestan Mezhepleri Arasındaki Farklar**, Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt.1, 1983, s.416.

dayandırır.²⁸¹ Katolik Kilisesi, kendisinin evrensel Hıristiyanlığı temsil ettiği iddiasının, tarihsel gerçeklere dayandığını savunmakta ve buna İncil'den de deliller getirmeye çalışmaktadır. İncil'de Hz. İsa, “ben kilisemi bu kayanın (Peyrus’un) üzerine kuracağım... anahtarlarını sana vereceğim.” diyerek Petrus’a havarileri arasında ilk sırayı vermiş olduğunu delil göstererek Roma kilisesinin Petrus tarafında kurulduğunu ispat etmeye çalışmışlardır.²⁸²

2.12.2. Ortodoks Mezhebi

Ortodoks mezhebini belirtmek için kullanılan Ortodoks kelimesi Grekçe olup, “doğru (Ortho) “kanaat” (doxa) anlamına gelir. Kelimenin Kilise literatüründe apolojik anlamda kullanımı oldukça eskiye çıkar. Fakat bir mezhebi ima edecek şekilde kullanımı 11. Yüzyıldan itibaren dir.²⁸³

Miladi 1054 yılındaki bölünmeyle birlikte meydana gelen Rum Ortodoks kilisesi 11.yy’dan beri, Roma’dan ayrı bir çizgide bulunmaktadır. Ortodoks kilisesi, Roma’nın üstünlüğünü ve papanın yanılmazlığını kabul etmemektedir.²⁸⁴ Aynı zamanda Ortodoks Kilisesi, kilisenin iyi bir şekilde tanzimi için, mahalli cemaatlerin metropol şeklinde ve metropollerin de patriklik şeklinde bir araya gelmesini savunmaktadır.²⁸⁵ Bugün Ortodoks gelenek büyük oranda Slav ve Yunanlı halklar tarafından temsil edilir. Afrika’da Mısır ve Habeş kiliselerinde güçlü etkisi vardır; Ortadoğu’da Süryanilerin bir kısmı Ortodoksluğu seçmiştir.²⁸⁶

Ortodoks dünyasında dört büyük patrik vardır. Bunlar İstanbul, Antakya, Kudüs ve İskenderiye patrikleridir. Çok sayıda milli kilise bu dört patriğe bağlıdır.²⁸⁷ Ortodoksluk, teolojik kavramlarını mistik retoriksel bir kurgu içerisinde bütünleştirir,

---

²⁸¹ E.W. Hopkins, G.F. Moore, M. Halidi ve Ö. Ferruh, **Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik**, Adnan Yazıcı, Nurer Uğurlu ve Kemal Demir(Çev.), İstanbul: Örgün Yayınevi, 1.Basım, 2006, s.35.

²⁸² Gündüz, Yaşayan Dünya Dinleri, s.103.

²⁸³ Kürşat Demirci, **Bir Hıristiyan Mezhebi Olarak Ortodoksluğun Teolojisi**, İstanbul: Ayışığı Kitapları, 1.Basım, 2005, s.2.

²⁸⁴ Aydın, s.245-246.

²⁸⁵ Mehmet Aydın, **Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1.Basım, 1995, s.121.

²⁸⁶ Demirci, s.3.

²⁸⁷ Hasan Kanaatlı, **Dünya Dinleri ve İnanç Mezhepleri Tarihi**, İstanbul: Evrensel Değerler Yayıncılık, 1.Basım, 2011, s.98.

Katoliklik rasyonel bir kurguya dayanır. Esasta farklılık iki teolojik yorumdan değil, iki farklı insan tipinden kaynaklanmaktadır.²⁸⁸ Katolik kiliseye göre kutsal ruh baba ile oğuldan çıkmıştır. Ortodoks kiliseye göre ise kutsal ruh, yalnız babadan çıkmıştır.²⁸⁹

Ortodoks kilisesi a'râfi sınırlı olarak kabul eder, papanın yanılmazlığını ve Petrus'un vekil olduğu inancını reddeder, papazlar umumiyetle evlenir. İbadet eski usullere uygun olarak her memleketin kendi dilinde yapılır.²⁹⁰ Ortodokslar kendi kutsal seremonileri için mayalı ekmek kullanırken Mesih'in kanın ve cesedinin dönüşümünün gerçekleşeceğine, ayrıntılı ve bir o kadar karışık ayinlerin soyluluklarını artıracığına ve sembolik simgeleri kullanarak inançlarının artacağına inanmaktadırlar.²⁹¹

Ortodoksluk, İncil'in kurtuluşun insandan değil, Tanrı'dan geleceğine dair vaadinin karakterini koruyan, ifadenin kendisidir.²⁹² Ortodoks Kilisesi de Katolik Kilisesi gibi kurumsal olarak ilk Hıristiyan kilisesiyle kesintisiz bir süreklilik içerisinde bulunmakta ve bazı küçük uygulama farklılıkları bulunmakla birlikte genellikle Katoliklerle aynı ayinleri benimsemektedir.²⁹³

2.12.3. Protestanlık Mezhebi

Protestan terimi, kendilerini Roma Katolikleri'nden ve Ortodoks Doğu Kiliseleri'nden bilerek ayrı tutan Hıristiyan Kiliseleri ve toplulukları için genel olarak ilk defa 1529'da Spire'de toplanan bir politik mecliste kullanılmıştır.²⁹⁴ 19 Nisan 1529'da beş prens ve ondört kent yöneticisi tarafından gerçekleştirilmiş olan bu protestoda imparatorun ve Katoliklerin kararlarının kendilerini bağlamayacağı vurgulanmış ve Luther'in yanında yer alacakları bildirilmiştir.²⁹⁵ İçinde çeşit çeşit mezhepler bulunan

²⁸⁸ Demirci, s.27.

²⁸⁹ Ahmet Kahraman, **Mukayeseli Dinler Tarihi**, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 10.Basım, 2013, s.279.

²⁹⁰ Ahmet Kahraman, **Dinler ve Misyonerler**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1. Basım, 2006, s.83

²⁹¹ Archie J. Bohn, **The World's Living Religions**, New York: Dell Publishing Co., 1.Basım, 1964, s.293

²⁹² Lindberg, s.21.

²⁹³ Gündüz, Yaşayan Dünya Dinleri, s.111.

²⁹⁴ Erbaş, s.60.

²⁹⁵ Erbaş, s.59-60.

Protestanlık, Roma Kilisesine, nazaran laik elemanlara daha geniş bir faaliyet imkanını verip rahipliği bertaraf etmiştir.²⁹⁶

Hıristiyanlığın en büyük üç mezhebinden biri olan Protestanlık, 16. Yüzyılda Martin Luther ve Jean Calvin'in öncülüğünde Katolik Kilisesi'ne ve papanın otoritesine karşı girişilen Reform hareketinin sonucunda doğmuştur.²⁹⁷ Calvin'in İsviçre reformasyonu Rönesans ülkelerine Luther'dan daha fazla bağlıydı ve Batı etiğinde daha geniş etkisi olmuştur. 16. y.y'ın sonuna gelindiğinde, "Kalvinizm" uluslararası bir din olarak meydana çıkmıştı.²⁹⁸

16.yy'da batı Hıristiyanlığı bünyesinde kendini gösteren bir reform hareketinden doğmuş olan Protestanlık, batı kilisesini başı ve uzuvları içinde derin bir reforma tabi tutmayı hedef almıştır.²⁹⁹ Protestanlık, tarihinin belirli bir döneminde ve bazı özel şartlar sonucunda ortaya çıkmasına rağmen, fikir ve ruhî yapı itibariyle sadece XVI. Yüzyılın mahsulü sayılmamalıdır.³⁰⁰

Protestanlığın belki de en iyi tanımı Alman düşünür Troeltsch tarafından verilmiştir. Troeltsch, tanımda "sorunların Katolik formülasyonunun da muhafaza edildiği halde onlara farklı bir cevap verebilen Katolik değişimi" ifadelerini kullanmıştır.³⁰¹ Bununla birlikte bir başka önemli düşünür ve sosyolog Ali Şeriati Protestan mezhebi için: "Protestan mezhebi daha önceki dini protesto etmek demektir. Protestan yani Avrupa Hıristiyan aydınlar dini anlama tarzına, sapmaya, dindeki hurafelere, kilisenin halk ile Allah arasında aracı görevini üstlenmesine karşı ortaya çıkıp kiliseye itiraz ettiler ve Hıristiyanlıkta yeni bir reform hareketi başlattılar." tanımlamasını yapmıştır.³⁰²

İsmi, 1529'da Luther'in taraftarlarının, kilisenin din meselelerine dair bir kararına karşı neşrettikleri bir protesto'dan almıştır. Deklerasyonda: Koruyucu, gınahtan

---

²⁹⁶ Schimmel, s.249.

²⁹⁷ Ali Erbaş, **Hıristiyanlık'ta Reform ve Protestanlık Tarihi**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1.Basım, 2015, s.15.

²⁹⁸ Karen Armstrong, **Tanrı'nın Tarihi**, Oktay Özel, Hamide Koyukan ve Kudret Emiroğlu(Çev.), İstanbul: Pegasus Yayınları, 1.Basım, 2017, s.402.

²⁹⁹ Aydın, s.247.

³⁰⁰ Osman Cilacı, **Günümüz Dünya Dinleri**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları, 1.Basım, 1995, s.88.

³⁰¹ Harbison, s.143-144.

³⁰² Ali Şeriati, **Kapitalizm**, Yakup Arslan (Çev.), İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1.Basım, 1994, s.55-56.

kurtarıcı ve bir gün hakimimiz olacak yegâne yaratıcımız Tanrı önünde protesto ediyoruz ve Tanrı'ya, Kutsal Sözü'ne, vicdanımıza ve Spre'deki son karara aykırı olarak önerilen hiçbir kararı benimsemiyoruz.” ifadeleri kullanılmıştır.³⁰³

Özgür Yıldız aynı isimli eserinde Protestanlık uygulamaları için:

“Protestanlara göre bir kişinin Hıristiyan olabilmesi için ilk iş vaftiz olması gereklidir. Kilisenin yedi kutsisini kabul etmelidir. Onlara göre Hz. İsa Tanrı'nın oğludur. Kilise aynı dine inanların, aynı Tanrı'ya tapanların birleştiği yerdir. Bunun yanında Hıristiyanlık dinin tasdik etmeli, ekmeğe yemeli ve şarap içmelidir. Pazar ayinlerini şereflendirmelidir. Zina yasak, insan öldürmek kabul edilmezdir. Ayrıca hırsızlık kabul edilemez bir suçtur.”

ifadelerini kullanmıştır.³⁰⁴

XVI. yüzyıl'da Martin Luther ile Almanya'da başlayan, Ulrich Zwingli ile İsviçre'de, Jean Calvin ile Fransa'da oluşturulup geliştirilen Protestanlık Hareketi; misyonerlik ağırlıklı bir yapılanma ve gayret ile sonraki yüzyıllarda bütün dünyaya yayılmıştır.³⁰⁵ Protestanlık hareketi; oluşumundan itibaren taraftar edinmeye ve kendi ortaya çıkış gereçlerinin haklılığını anlatmaya, bu vesileyle diğer Hıristiyanî anlayışlarda olan insanları katolik Hıristiyanlık anlayışına karşı tavır almaya davet etmişlerdir.³⁰⁶

Protestanlar, ana konularda ortak inançlara sahip olmalarına rağmen, aralarında tam bir inanç birliği oluşturamamışlardır. Hatta, daha önce, farklı inanç ve kanaatlere sahip olmalarından dolayı Katolik Kilisesi tarafından büyük zulümlere maruz kalmalarına ve bundan şikayet etmelerine rağmen Protestan Kiliseler (mezhepler), sonraları kendileri de birbirlerine karşı son derece acımasız olmuşlardır. 1520' de anabaptistler başka protestanlar tarafından boğdurularak öldürülmüşlerdir.³⁰⁷

On dokuzuncu yüzyılın başlarında Protestanlar İngiltere, Almanya, İsviçre, Amerika Birleşik Devletleri ve diğer ülkelerde genellikle mezhep veya toprak hatları

³⁰³ Erbaş, s.59.

³⁰⁴ Özgür Yıldız, **Anadolu'da Amerikan Misyonerleri**, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 1.Basım, 2015, s.20.

³⁰⁵ Abdurrahman Küçük, **Misyonerlikten Diyaloga Türkiye**, Ankara: Aziz Andaç Yayınları, 1.Basım, 2008, s.81.

³⁰⁶ Küçük, s.82.

³⁰⁷ Eroğlu, Hıristiyanlığın Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış, s.323.

boyunca gönüllü misyonerlik toplulukları kurmuştur. "Ana üs" misyonerler için para toplayıp, onlar hakkında bilgi basmış ve onlara gerekli malzemeleri sağlamıştır.³⁰⁸

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Protestan misyonu toplulukları Asya'nın, Afrika'nın ve Latin Amerika'nın kıyı bölgelerinde çalışıp sonraki dönemlerde ülkelerin iç bölgelerine doğru hareket etmeye başlamıştır.³⁰⁹

---

³⁰⁸Dana L. Robert, **Christian Mission: How Christianity Became a World Religions**, Oxford: Wiley- Blackwell, 1.Basım, 2009, s.47.

³⁰⁹ Robert, s.48.

3. BÖLÜM: MİSYONERLİK

3.1. Misyon ve Misyonerlik Kavramına Genel Bakış

Misyonerlik hem genel hem de özel anlamda kullanılmaktadır. Misyonerlik mission (Misyon) kelimesinden; Mission kelimeside göndermek anlamına gelen Mittere fiili ile ilgili olan Latince “missio” kelimesinden türetilmiştir ve ortak kökün ürünüdür.³¹⁰ Misyonerler her zaman misyon odaklı insanlar olmuştur. Bu kesinlikle, İncil’de yer alan “Ama Kutsal Ruh üzerinize inince güç alacaksınız. Yeruşalim’de, bütün Yahudiye ve Samiriye’de ve dünyanın dört bucağında benim tanıklarım olacaksınız.” ayeti misyonerlik merkezine alınarak sürdürülmeye çalışılmıştır.³¹¹ Misyonerler her zaman misyonlarda yoğun şekilde yer alır ve bu inancı sürdürdüklerinden dolayı kendi dindaşları içinde olağanüstü kahramanlar olarak büyük saygı görürler.³¹² Misyoner kelimesi, propaganda çalışmaları için gönderilen kadın ve erkekleri belirtmektedir. Hıristiyanlığı kabul etmemiş ülkelerde, çeşitli faaliyetler adı altında yürütülen Hıristiyanlık propagandasının her türüsüne misyonerlik denir.³¹³

Misyonerlik Hıristiyanlık tarihinin en erken döneminde başlamış son derece önem verilen bir müesseseydi. Binaenaleyh henüz 1. Yüzyıldan itibaren Roma ülkesindeki büyük şehirlerden organize edilen misyoner heyetlerinin Hıristiyanlığın yayılmasına önemli katkı sağladıkları düşünülmektedir.³¹⁴ Dini yayma girişimleri çok erken bir dönemden itibaren putperestlere yönelmişti. Antakya’da putperest asıllı ilk büyük yeni imanlılar cemaati oluştu; “Hıristiyanlar” (Mesihçiler) nitelemesi ilk kez orada kullanılmıştır (İşler II:26). Hıristiyan misyonu Helenistik dünyaya Antakya’dan yayılmıştır.³¹⁵

³¹⁰ Abdurrahman Küçük, **Misyonerlikten Diyaloga Türkiye**, Ankara: Aziz Andaç Yayınları, 1.Basım, 2008, s.3.

³¹¹ Amos Yong, **The Missiological Spirit**, Oregon, Cascade Books, 1.Basım, 2014, s.19.

³¹² Amos Yong, **The Missiological Spirit**, s.96.

³¹³ Halit Ertuğrul, **Kültürümüzü Etkileyen Okullar: Günümüzde Misyonerlik Faaliyetleri**, İstanbul: Nesil Yayınları, 9.Basım, 2005, s.23.

³¹⁴ Zafer Duygu, **Hıristiyanlık ve İmparatorluk**, İstanbul: Divan Kitap, 1.Basım, 2017, s.127-128.

³¹⁵ Mircea Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**, C.II, Ali Berktaş(Çev.), İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 1.Basım, 2003, s.393.

Hıristiyan misyonerliği gerek teolojik gerekse kavramsal boyutta kendisini günün şartlarına göre gözden geçirmektedir. Misyonerlik, günümüzde bizzat Tanrı'nın insanlığın kurtuluşuna yönelik bir eylem planı olarak değerlendirilmekte ve Tanrı'nın, insanlığın Hıristiyanlaştırılarak kurtuluşu konusunda misyonerlik faaliyetlerinin bizzat içinde olduğu kabul edilmektedir.³¹⁶

Küresel itaati sağlamak, inanç boşluğu yaratmak ve boşluğu yeni şeylerle doldurmaktan geçmektedir. Bu bakımdan küreselleşme ile misyonerlik hareketleri arasında iççelik söz konusudur. Misyonerlik küreselleştirilmek istenenleri tanınmaz hale getirmektedir.³¹⁷

Hıristiyanların gözünden misyonerlik tanımına bakıldığında zaman bildiğimiz anlamın aslında çok da uzağında olmadığı görülmektedir. Hıristiyanlar bu olguyu şu şekilde ifade etmektedir: bazı kültürlerde müjdeciler yani misyoner dediğiniz zaman bu ifade çok uzak yerlere giden ve orada müjdecilik yapan insanlar olarak algılanmaktadır. Halbuki müjdeciler hem kendi çevrelerinde hem de uzaklarda bu görevi üstlenen kişilerdir.³¹⁸

Hıristiyan olmayanlara İncil'in mesajını tebliğ Katolik Kilisesinin temel görevidir. Katolik Kilisesi bu konuda kendisinin bütün insanların vasîsi olduğuna, kurtuluşunda ancak ve ancak kilise aracılığıyla olduğuna ve hepsinin üstünde, hakikatin yalnızca kendi tekelinde olduğuna inanmaktadır.³¹⁹

Misyonerler, mensubu buldukları devletlerin öncüleridir. Faaliyet gösterilecek ülke, yıllarca önce misyonerlerin akınına uğrar. Bunlar çeşitli perdeler altında o ülkenin kültürel, siyasi, dini, askeri, ekonomik vs. gibi bütün yönlerini en ince detayına kadar araştırırlar. Kültürel, ekonomik ve stratejik envanterini çıkarıp, mensubu buldukları devletlere ulaştırırlar.³²⁰

³¹⁶ Şinasi Gündüz(Ed.), **Yaşayan Dünya Dinleri**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2010, s. 202.

³¹⁷ Erkal, s.128.

³¹⁸ Robert E. Lynn, **Misyoloji-Yüce Görev-**, İstanbul: Gerçeğe Doğru Kitapları, 1.Basım, 2012, s.7.

³¹⁹ Özemre, s.167.

³²⁰ Tozlu, s.17.

Misyonerler 13. asırdan beri çeşitli adlar altında türlü kisveye bürünerek bütün dünyayı Hıristiyanlaştırmaya çalışmaktadır. Misyonerlik esasen sömürgeci milletlerin kurduğu bir teşkilattır. Gayeleri maddi ve manevidir. Misyonerler sömürücü devletlerin silahsız akıncılarıdır. Silahsız diyorum; zira silahlı olsalar yerli halk ona göre tedbirini alır.³²¹ Misyoner teşkilatı ilk defa 13. yüzyıl'da Mayorkalı Ramon De Lull adlı bir İspanyol tarafından kurulmuştur. Bundan önce o yolda faaliyet göstermişlerse de başarı kazanamamışlardır.³²²

Evrensel kilise ve dolayısıyla ona mensup her yerel topluluk ve Hıristiyan birey belirli, tanımlanmış bir görev için dünyaya gönderildi. Verilen görev iki yönlüdür. Öncelikle ve temel olarak, dünya genelinde tanık olmak, öğrenci yetiştirmek ve kilise kurmaktır. İkinci olarak, tüm Hıristiyanlar ve yeryüzündeki her bir kilise topluluğu merhamet ve şefkat eylemleri gerçekleştirmeye, her türlü insani ihtiyaca karşı esirgemeksizin tam bir komşu sevgisi göstermeye çağrılmaktadır.³²³

Kilisenin misyonu denildiğinde, İsa'nın görevini üstlenmiş olma kastedilmektedir. Burada bir binadan veya maddi bir yapıdan değil; bu görevi yerine getiren kişi veya kişilerden söz edilmektedir. Çünkü Hıristiyan inancına göre kilise, İsa'nın ve havarilerinin güzel haberi yayma görevini devam ettirmektedir.³²⁴

Kilise misyonun konusudur- yalnızca müjdeyi ilan etmesi değil, aynı zamanda yaşadığı anlamında da.³²⁵ Hıristiyan inancına göre kilisenin misyonu, İsa'nın, insanların dünyada yapmaları için gönderdiği her şeyi kapsamaktadır. Kilise ve misyon o kadar birbirinden ayrılmaz bir şekilde tasavvur edilir ki; nasıl ateşin varlığı yanıcı maddeye bağlı ise, kilisenin varlığı da misyona bağlıdır denilir.³²⁶ Kilise, doğası gereği misyona odaklıdır. Kilisenin dört izinden birinin havariler olduğu (diğerleri teslis, kutsal ve Katolik) unutulmamalıdır. Bu hem havarilerin misyon oluşumunda temel rol aldıklarının

³²¹ Musa Çakır, **Misyonerler Memleketinize Dönünüz**, İstanbul: Genel Dağıtım, 3.Basım, 1968, s.9.

³²² Bayram Küçüköğlü, **Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri: Dünü, Bugünü, Yarını**, İstanbul: IQ Yayınları, 1.Basım, 2003, s.47

³²³ Ronald Enroth, **Tarikatler ve Yeni Dinler**, Levent Kınran(Çev.), İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 1.Basım, 1998, s.255.

³²⁴ Dursun Ali Aykıt, **Misyon ve İnciller: Misyonerliğin Tarihsel Kökenleri**, İstanbul: Kesit Yayınları, 1.Basım, 2006, s.200.

³²⁵ Johannes Nissen, **New Testament and Mission**, Oxford: Peter Lang, 4.Basım, 2007, s.27.

³²⁶ Aykıt, s.17.

hem de göreve gönderildikleri anlamına gelir, çünkü havarinin temel anlamı "gönderilen" dir.³²⁷

Genel olarak Musevilik'ten farklı olarak, Hıristiyanlık kökten dışa yönelik, Evanjelik bir dindir. Alınan inançların başkalarıyla paylaşılması amaçlanmıştır. Bütün öğrenciler İsa'nın kendi görevinde paylaşıyorlar. İnanç, kendine kalacak bir şey değildir. Aşk gibi, paylaşılmayı ister. Kilisenin Evanjelik misyonunun önemli bir kısmı inancın iletilmesinin nedeni de budur.³²⁸

Tarih boyunca misyonerler çeşitli şekil ve suretlerde İslam ülkelerine sızarak, daha ziyade dinini iyi bilmeyen Müslümanlara Hıristiyanlığı şirin göstererek kendi dinlerine çekmeye çalışmışlardır. Ancak bu yöntemle aradığı neticeyi elde edemeyen Hıristiyan dünyası, Osmanlı'ya karşı kültür emperyalizmini uygulamaya koyup sonuç almıştır.³²⁹

Misyonerler, batıl bir dini çeşitli hilelerle hedef ülke insanlarına kabul ettirdikleri, hedef ülkeleri emperyalist devletlerin sömürge yapmalarına ya da milli varlıklarına son vermelerine âlet oldukları için din yobazlarıdır.³³⁰ William St. Claire'a göre misyonerler, kültür emperyalizminin saldırgan süvarileri idiler. Bu dar görüşlü ve tahammül edilmez (fanatik) adamlar, dünyanın her yanında ilkel ve basit toplumların yok edilmesinde rol oynayacaklardı.³³¹

Misyonerler bağnazlık ve bilgisizliklerinden dolayı dinsel araştırma yaptıkları zaman hiçbirine bağlı bulunduğu dinin ya da mezhebin dışında bulunan dinlere ve mezheplere yaşama hakkı ve bir üstünlük vermez. Böyle olmasına rağmen, bu kör bağnazlığa büyük bir teslimiyetle bağlanmamızı isterler.³³²

---

³²⁷ Ronald D. Witherup, **Saint Paul and New Evangelization**, Minnesota: Liturgical Press, 1. Basım, 2013 s.49.

³²⁸ Witherup, s.51.

³²⁹ İbrahim Kara, **Batılılaşma Tarihimiz ve Kültür Emperyalizmi**, İstanbul: Gonca Yayınevi, 1. Basım, 2004, s.126.

³³⁰ Rabi Baştürk, **Dünya'da ve Türkiye'de Kültür Emperyalizmi ve Soykırımlar**, İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 1. Basım, 2006, s.68.

³³¹ Sonyel, s.231.

³³² E.W. Hopkins, G.F. Moore, M. Halidi ve Ö. Ferruh, **Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik**, Adnan Yazıcı, Nurer Uğurlu ve Kemal Demir(Çev.), İstanbul: Örgün Yayınevi, 1. Basım, 2006 , s..97.

3.2. Hıristiyan Misyonerler ve Hizmet Ettikleri Amaçlar

Hıristiyan misyoner faaliyetleri, dini olmaktan ziyade, siyasi amaçlıdır. Nitekim bugünün Avrupası'nın neredeyse yarısı Ateist/lâdini bir hâle gelmiş olmasına rağmen, Avrupalı misyonerler, Hıristiyanlığı kendi hemşehrilerine, akrabalarına değil, Müslümanlara anlatmaya çalışıyorlar.³³³ Buna benzer açıklamaları Lütfü Özşahin *Kaosun Jeopolitiği ve Dinlerarası Diyalog* adlı çalışmasında şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Misyonerlerin esas amacı Hıristiyanlaştırmak değildir. Esas amaçları Hıristiyanlık üzerinden siyaset yaparak gittikleri ülkelerin topraklarını ele geçirmek ve sömürgeleştirmektir. Yani misyonerlik de aynen Oryantlizm gibi sömürgeciliğin ve yayılmacılığın bir keşif kolu gibi çalışır. Ta Osmanlıdan itibaren ülkemizde yaygın olarak misyonerlik faaliyetleri yapan ABCFM'in üyesi Levi Parsons İzmir'e çıktığında “Bu günah imparatorluğunu çökertmek yeminim olsun” der.”³³⁴

Her ne kadar emperyalist emeller, 19. ve 20. yüzyıl'da sadece ekonomik bir sömürgecilik olarak görülüyorsa da, bunların kökeninde Hıristiyan dünyasının, kendisi için kutsal saydığı Kudüs ve çevresine egemen olan İslam varlığını ortadan kaldırma düşüncesi yatmaktadır.³³⁵ Hıristiyan misyonerlerin gayesi, yeni Hıristiyanlar kazanmak, en azından kendi mensuplarını birlik içinde ayakta tutabilmek, Batı emperyalizmi'nin nüfuz alanını genişletmektedir. Bununla birlikte misyonerlerin asıl amacını Papaz Samuel Marinus Zwemer kendi anlatımıyla şu şekilde ifade etmektedir:”Misyonerlerin, çaba ve gayretlerinin zayıf bir sonuç verdiğini gördüklerinde ümitsizliğe kapılmamaları gerekir. Çünkü bizim birinci görevimiz Müslümanları Hıristiyan yapmak değildir. Bizim birinci görevimiz ancak Müslümanları İslam'a sıkı sıkıya sarılmaktan alıkoymaktır.”³³⁶ Roma Katolikliği, Avrupa'ya hakim olduktan sonra, dünyanınher tarafını Hıristiyanlaştırmaya

³³³ Sırma, *Sömürü Ajanı Amerikalı Misyonerler*, s.39.

³³⁴ Lütfü Özşahin, *Kaosun Jeopolitiği ve Dinlerarası Diyalog*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 1.Basım, 2005, s.246.

³³⁵ İhsan Süreyya Sırma, *Sömürü Ajanı İngiliz Misyonerleri*, İstanbul: Beyan Yayınları, 8.Basım, s.11.

³³⁶ Muhammed Kutub, *Oryantalistler ve İslam*, M. Beşir Eryarsoy (Çev.), İstanbul: Beka Yayıncılık, 1.Basım, 2014, s.14.

çalışmıştır.³³⁷ Misyonerler Nakavi'nin eserinde bahsettiği gibi Müslüman hakl içinde teknoloji alanda bir batılılaşmadan önce kültürel alanda batılılaşmaya yaptıkları katkılarıyla da toplumun bu anlamda bozulmasında öncü bir rol üstlenmişlerdir.³³⁸ Mahmut Aydın, Şinasi Gündüz ile birlikte hazırladıkları misyonerlik isimli kitapta misyonerliğin temel amaçlarını:

“Hıristiyanlığın tüm insanların kurtuluşu için mutlak ve evrensel hakikate sahip olduğu anlayışı ve pavlus'un sunduğumuz bu misyon metodolojisi çerçevesinde gelişip kurumsallaşan Hıristiyan misyonerliği geleneksel olarak şu ana hedefleri öngörmektedir: Hıristiyan inancın propagandasını yapmak, İsa'nın temel mesajı olan Tanrı'nın krallığı anlayışını Hıristiyan olmayanlara da benimsetmek suretiyle onun alanın genişletmek, kafirleri (bu terim son dönemlere kadar tüm Hıristiyan olmayanlar için kullanılmaktaydı) Hıristiyan yapmak suretiyle onları hidayete erdirmek, bütün bunları yaparak dünyanın her tarafında yeni yeni kiliseler tesis etmek. Tüm bu noktaları şu cümleyle özetleyebiliriz: Hıristiyanlar ilk dönemlerden itibaren yürüttükleri misyonerlik faaliyetleriyle inançlarını tüm dünyaya yaymak suretiyle bütün dünyayı batı Hıristiyanlığının hakimiyeti altına almaya ve sonuçta da Hıristiyanlık dışındaki tüm dinsel gelenekleri ortadan kaldırmayı hedefliyordu.”

cümleleriyle tanımlamıştır.³³⁹

Misyonerlik din gerekliliklerini sade bir bildirim şeklinde halka vaaz etmekten daha öte bir yapılanmadır. Misyonerliğin özünde dinsel bir katman bulunsa da yörüngelerinde kültürel dönüşüm, toplumu değer-yargı çerçevesinde bir Hıristiyan

³³⁷ Enver Osman Kaan, **Geçmişten Günümüze Dinler ve Mezhepler**, İstanbul: Rağbet Yayınları, 1.Basım, 2010, s.129.

³³⁸ Ali Muhammed Nakavi, **Batılılaşma Sosyolojisi**, İslami Kültür ve İlişkiler Merkezi Tercüme Grubu(Çev.), Tahran: Alhuda Matbaası, 1.Basım, 1997, s.47.

³³⁹ Şinasi Gündüz ve Mahmut Aydın, **Misyonerlik: Hıristiyan Misyonerler**, Yöntemleri ve Türkiye'ye Yönelik Faaliyetleri, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1.Basım, 2002, s.66-67.

medeniyeti kalıbına sokma çabası ve Hıristiyan dünya misyonunun gerçekleştirdiği ortamı bütünleştirme gayesi yatmaktadır.³⁴⁰

3.3. İlk Dönem Misyon Öncüsü Olarak Pavlus

Pavlus'un Hıristiyanlığı anlatmak üzere en az üç yolculuk yaptığı bilinmektedir. O, 47–48 yıllarındaki ilk seyahatine Kıbrıs'tan başlamış, Anadolu'da çeşitli yerleri dolaşarak Kudüs'e gelmiştir. İkinci misyon faaliyetinde Suriye'deki kiliselerden başlayarak yine Anadolu'yu merkez seçmiş, Makedonya ve Yunanistan'daki kiliseleri içine alacak şekilde devam etmiş ve sonra Antakya'ya dönmüştür. Bu seyahat yaklaşık 49–52 yılları arasında yapılmıştır. Üçüncü seyahat özellikle Efes'e ve burası merkez alınarak Balkan kiliselerine yapılmıştır. Yaklaşık 52'de başlayan bu seyahat 57'de sona ermiştir.³⁴¹ Hıristiyanlığın ikinci kurucusu olarak nitelendirilen Pavlus kendi misyon anlayışını:

“Ben özgürüm, kimsenin kölesi değilim. Ama daha çok kişi kazanayım diye herkesin kölesi oldum. Yahudileri kazanmak için Yahudilere Yahudi gibi davrandım. Kendim Kutsal Yasa'nın denetim altında olmadığım halde, Yasa altında olanları kazanmak için onlara Yasa altındaymışım gibi davrandım. Tanrı'nın Yasası'na sahip olmayan biri değilim, Mesih'in Yasası altındayım. Buna karşın, Yasa'ya sahip olmayanları kazanmak için Yasa'ya sahip değilmişim gibi davrandım. Güçsüzleri kazanmak için onlarla güçsüz oldum. Ne yapıp edip bazılarını kurtarmak için herkesle her şey oldum. Bunların hepsini Müjde'de payım olsun diye, Müjde uğruna yaptım.”

şeklinde ifade etmiştir.³⁴² Bu cümlelerde takipçilerinin de bu anlayışla kendi düşüncelerini yaymak adına her yolu mubah kaul edip takiye yapabileceklerini ön görebilmekteyiz. Pavlus'un Hıristiyanlığı yaymaktaki ikinci yolu/metodu, bugün

---

³⁴⁰ Yeniacun, s.37.

³⁴¹ Erkan Taşçı, *Din Sosyolojisi Açısından Misyonerlik ve Günümüz İslam Toplulukları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2006), s.18.

³⁴² Korentililere I. Mektup, 9:19-22

Hıristiyanların en çok sözünü ettikleri, “sevgi”dir. Pavlus, yapacaklarını, uyanık ve imanda karalı olarak “sevgi” ile yapmalarını vaaz etmektedir.³⁴³ Hıristiyanlığın misyon anlayışını ve misyonerlik kurumunu oluşturan en önemli kişi Pavlus’tur. İşler bölümünde Pavlus, başka bir şehre gitmeden önce bulunduğu şehre kilise açar düzenler sonrasında yolculuğuna devam eder. Luke sadece iki şehirde uzun süre kalmaktan bahsetmektedir. Bunlar Kudüs ve İlyricum’dur.³⁴⁴ Hıristiyanlık tarihinde ilk sistematik misyon çalışmaları Pavlusla başlamıştır. Pavlus, “İlahi oğul Rab İsa Mesih” inancını temel alan öğretileri yaymak amacıyla Anadolu, Yunanistan ve Makedonya’ya yönelik üç önemli misyon gezisi düzenlemiştir.³⁴⁵ Bugün Pavlus'un teolojisinin yüzeysel olmadığı ve misyonunun "misyonerlik teolojisi" diyebileceğimiz genel bir fikir birlikteliği mevcuttur.³⁴⁶ Pavlus’un mektupları inançsal ve ayinsel materyallerle doludur. Bunlar Abba Father, Maranatha, Amen, hamd duası, takdis duası, amentüler ve ilahiler gibi itirafsal (günah çıkartma) söylemleri içermektedir.³⁴⁷ Ünlü düşünür ve araştırmacı Cemâleddîn Şarkavi Pavlus’a ait materyallerin içerdiği metinler için ayrıca:

“Hıristiyanlıkla ilgili bize ulaşan metinlerin en eskileri ve sayıca en çoğu Pavlus’a aittir. Pavlus bu eserlerinde Mesih İsa’nın öğretilerinden ve vaazlarından tek kelime dahi söz etmemiştir. Ayrıca Mesih İsa’nın mucizelerinden, annesi bakire Meryem ya da Mesih’in babasız olarak bir bakireden doğduğundan, Zekeriya ve Yahya’dan, İsrail dini tarihinden bilinen dostları ve akrabalarının birisinden dahi söz etmemiştir. Bu noktayı gözden kaçırmamak gerekir”

ifadelerini kullanmıştır.³⁴⁸ İlk yüzyılın sonuna gelindiğinde, Pavlus'un mektupları, Havarilerin zamanını kapsayan ve daha sonradan Hıristiyan kiliseleri arasında yoğun tartışmaları sebep olacak birçok vaka barındırmasına rağmen sonraki nesiller için çok önemli bir kaynak olarak yerini muhafaza edecektir.³⁴⁹ Pavlus’un Romalılara

³⁴³ Küçük, 193.

³⁴⁴ Trevor J. Burke ve Brian S. Rosner, **Paul As Missionary**, New York: T&T Clark international, 1.Basım, 2011, s.25.

³⁴⁵ Tuncer Günay, **Misyoner Örgütleri ve Misyoner Faaliyetleri**, Ankara: Ankara Ticaret Odası, 1.Basım, 2004, s.145.

³⁴⁶ Burke ve Rosner, s.3.

³⁴⁷ Batuk, s.444.

³⁴⁸ Cemâleddîn Şarkavi, **Hıristiyanlıkta Pavlus Gerçeği**, Selami Çaylı (Çev.), İstanbul: Ocak Yayıncılık, 1.Basım, 2008, s.61.

³⁴⁹ Orlando, s.139.

Mektup'unun görünüşteki amacı; Kudüs'teki yoksul kilise için toplanan yardımları oraya götürdükten sonra, İspanya'ya giderek bu ülkeyi Hıristiyanlaştırma tasarısında onların yardımını istemektir. Bu nedenle, Yahudi olmayanların da Hıristiyanlığa kazanılması gerektiği savını uzun uzadıya açıklıyordu.³⁵⁰ Özellikle Galatalılar'a Mektubu için ise Bas Van Os, Pavlus'un mektubunun alıcılarının kimler olduğu konusunda kafa yormuştur. Alıcılarla ilgili üç önemli soruyu yanıtladıktan sonra, alıcılar arasında Yahudi mezlemler ile Yahudi olmayan topluluklar olduğu sonucuna varıyor.³⁵¹

Birçok araştırmacı, Pavlus'un azimle çalışan bir misyoner olmasının yanısıra bir düşünür ve önemli bir teolog olduğu konusunda hemfikirdir. Örneğin Räsänen, Pavlus'un "gerçekten yaratıcı ve orijinal bir düşünür" olduğunu, ancak bununla birlikte onun öncelikle bir misyoner olarak faaliyette bulunduğunu belirtir.³⁵²

3.4. Osmanlı Topraklarında Misyonerlik Faaliyetleri

Tarih boyunca gerçekleştirilen Haçlı ordularının kuvvet kullanarak yapamadığını va'z, öğüt, kitap, broşür, okul ve hastanelerle yapmak üzere silahsız bir misyoner ordusu Osmanlı İmparatorluğuna akın etmiştir. Bunların görevi, herşeyden önce, imparatorluk sınırları içindeki yerli Hıristiyan kiliselerini islah ederek Türklerin karşısına bir kuvvet olarak çıkarmaktı.³⁵³ Haçlılığın Müslümanlara egemen olmak ve onları köleleştirmek için İslam'ı yıkmak, Müslümanların ruhlarındaki dini bağları zayıflatıp onlar arasında güçsüzlüğü ve çözümlü yaygınlaştırmak için kullandığı en büyük araçlardan biridir misyonerlik.³⁵⁴

Osmanlı İmparatorluğu'nda misyonerlik faaliyetlerinin geçmişi oldukça eskidir. Misyonerlik faaliyetleri Osmanlı topraklarında ilk olarak 1500'lü yıllarda Osmanlı İmparatorluğu ile Fransa Krallığı arasında başlayan dostluğun neticesinde, Katolik Cizvit

³⁵⁰ Tuncer Günay, **Misyoner Örgütleri ve Misyoner Faaliyetleri**, Ankara: Ankara Ticaret Odası, 1.Basım, 2004, s.141.

³⁵¹ Porter, s.5.

³⁵² Şinasi Gündüz, **Pavlus Hıristiyanlığın Mimarı**, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 4.Basım, 2014, s.12-13.

³⁵³ Hopkins, Moore, Halidi ve Ferruh, s.365.

³⁵⁴ Kutub, s.55.

mezhebi faaliyetlerine müsaade edilmesiyle bağlantılı olarak görülmeye başlanmıştır.³⁵⁵

İlk dönemlerde Osmanlı idaresi “misyonerleri” bir dost ülkenin iyi niyet elçileri olarak kabul etmiştir. Başta Sultan II: Mahmud (1808-39) olmak üzere Osmanlı idarecileri resmî ilişkilerde onlara hoşgörü ile davranmıştır. Bu dönemdeki bütün misyonerler, misyoner kurumları açmak, onları çalıştırmak, toprak satın almak gibi konularda Osmanlı idarecilerin nezaketlerinden sitayişle söz etmişlerdir.³⁵⁶ Hıristiyanların kalesi İstanbul’un fethinden sonra Türkler, hedef tahtası durumuna düşmüştür. Dışarıdan yıkılmayan Müslümanlar misyonerlik faaliyetler ile içten yıkılmaya çalışılmıştır.³⁵⁷

Anadolu, Hıristiyanlık için hem bir popülasyonun yaşam alanı olması hem de bu dinin tarihinde cereyan eden bazı önemli dinsel olayların kişi ve mekanını barındırması bağlamında önemlidir. Hıristiyanlık Hz. İsa tarafından Kudüs’te insanlığa sunulmuş ancak Anadolu’dan dünyaya yayılmıştır.³⁵⁸ Osmanlı devleti bünyesinde misyonerlik faaliyetlerinin “şark meselesi” adı altında başladığı ifade edilebilir. Osmanlı devletine yönelik olarak planlanan ve hayata geçirilen şark meselesi bağlamında değerlendirebileceğimiz misyonerlik faaliyetleri de Osmanlı devletinde bulunan yabancı devletlerin temsilcilerinin koordinesi altında özellikle yabancı-azınlık okulları aracılığı ile etnik azınlıklara yönelik olarak uygulanmış ve bu uygulamalar başarılı olmuştur.³⁵⁹ XIX. Asırda Avrupa siyasi lüteratüründe sık sık kullanılmaya başlanılan “Şark Meselesi” veya “Doğu Sorunu”, bir “Türk Meselesi” şeklinde algılanıyor, “Balkanlı Hıristiyanları Osmanlı boyunduruğundan kurtarmak” şeklinde tarif edilemekteydi.³⁶⁰

Misyoner grupların çoğu Anadolu’yu seçmiştir. Bu seçimin nedeni emperyalist emeller, siyasi sebepler ve dini nedenler olarak düşünülmektedir.³⁶¹ Uğur İnan Osmanlı

³⁵⁵ Hüseyin Canyaş ve F. Orkunt Canyaş, **Osmanlı’dan Günümüze Misyonerlerin Kültürel Alandaki Faaliyetleri**, [Electronic Version] Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 2012, Vol.31, (01 Haziran 2017), s.57.

³⁵⁶ Uçar, s.34.

³⁵⁷ Kaan, s.130.

³⁵⁸ Bayram Sevinç, **Hıristiyan olan Türkler ve Türk Misyonerler**, İstanbul: İz Yayıncılık, 1.Basım, 2006 s.52.

³⁵⁹ Barış Kerimoğlu, **Zehirli Sarmaşık Misyonerler**, İstanbul: Ulus Yayınları, 1.Basım, 2004, s.41.

³⁶⁰ Kocabaş, s.48.

³⁶¹ Özkan, s.147

döneminde yürütülen misyonerlik faaliyetlerini anlattığı doktora tezinde misyonerlerin Osmanlıya dönük faaliyetlerini:

“Misyonerlerin Osmanlı coğrafyasına duydukları ilginin sebeplerini dinî, tarihî, siyasî ve ekonomik sebepler olarak dört ana başlıkta toplamak mümkündür.

Dini Sebepler: Hz. İsa'nın doğduğu Kudüs şehri, Kudüs'ten sonraki ilk merkez olan Antakya; “bugünkü Hıristiyanlığın mimarı” Pavlus'un doğum yeri olan Tarsus, Pavlus, Petrus ve Barnabas'ın dini yayma faaliyetlerinde bulunduğu Konya ve Konya'nın İlistra ve Derbe beldeleri, İskenderiye, Selanik, Efes, Atina ve Korint ... kısaca Hıristiyanlığın ortaya çıktığı, Hz. İsa'nın ve havarilerin yaşadığı, ilk Hıristiyanların faaliyet gösterdikleri bu topraklar, Osmanlı sınırları içerisinde bulunmaktaydı.

Tarihî Sebepler: Hıristiyanlar, tarihî açıdan Osmanlı topraklarını kendilerine ait görmüşlerdir. Selçuklu ve Osmanlı Anadolu'yu yurt edinmiş ve Osmanlı İstanbul'u fethedip Doğu Roma İmparatorluğu'nu yıkarak Avrupa içlerine kadar ilerlemişti. Ancak Hıristiyan dünyası bu gerçeği bir türlü kabullenememiş ve İspanya'nın Müslümanlardan temizlenip eski sahiplerine iade edildiği gibi, bir gün Balkanlar, Anadolu ve Orta Doğu'nun da Müslümanlardan temizlenip tarihî sahiplerine, yani kendilerine iade edileceği düşüncesini taşımışlardır. Misyonerler bunu tarihî bir hak olarak iddia etmişlerdir.

Siyasî Sebepler: İngilizlerin öncülüğünde Batı dünyasının hazırladığı Şark Meselesi'dir. Buna göre Türkler Batılı değil, Doğulu bir millettir. Onların önce Balkanlardan ve Orta Doğu'dan, sonra da Anadolu'dan atılmaları ve geldikleri Orta Asya'ya sürülmeleri gereklidir. Batı dünyası bunun için, misyonerler dahil, her unsuru kullanmaktan çekinmemiştir.

Ekonomik Sebepler: Sanayileşen Batı ülkelerinin, kendilerine

pazar bulmaları gerekliydi. Osmanlı toprakları en geniş ve en uygun pazar yeri olmanın yanı sıra, dünya doğal kaynaklarının büyük bölümüne de sahipti. Yani Osmanlı Devleti emperyalist devletler için mükemmel bir sömürü bölgesiydi.” cümleleriyle ifade etmiştir.³⁶²

Anadoluya ilk gelen misyonerler, Ermeni ve rumlar üzerinde çalışılması gerektiğini belirtmiş ve bu iki millet arasında gerçek bir din cahilliği olduğunu savunmuştur. Protestanlığın ilkelerini bu iki azınlığa bildirmek için çalışmışlardır.³⁶³

Başlangıçta misyonerler büyük oranda ülkenin dili üzerine çalışmalar yapmışlar, halkı tanımaya çalışmışlar, fırsatlar mucibince okullar açmışlar ve bu okullara öğretmen temin etmişlerdir. Yayın faaliyetleri, dini kitap ve risalelerin dağıtımı, ders kitaplarının hazırlanması, Hıristiyanlığın esasları ve Hz. İsa'nın öğretisinin vaaz edilmesinde misyonerlerin sorumluluğundadır.³⁶⁴ Dini kitapların içeriği her zaman dini düşünceyle sınırlı kalmamıştır. Nitekim misyoner kitapçılar, taahhüt ettikleri gibi, sadece dini kitaplar satmıyor, dükkanlarında siyasi kitaplar da bulunduruyorlardı. Özellikle Manastır, Üsküp, Yanya ve İşkodra gibi Balkan merkezlerinde bu faaliyetlerini kolayca yürütüyor, halkı ifsad ediyorlardı.³⁶⁵ Pek çok Hıristiyan mezhebinin barındığı Osmanlı imparatorluğu, alan çalışması için zengin bir ortam sağlamaktaydı. İlk Amerikalılar, Plink Fisk Ve Levi Parsons, yeni kurulmuş olan ABCFM (Amerikan Dış Misyonaal Kurulu) adına, İngilizler de Kilise Misyoner Cemiyeti (Chuch Missionary Society) British and Foreign Bible Society temsilcileri olarak gelmişlerdir.³⁶⁶ Osmanlı imparatorluğuna yönelik misyoner faaliyetlerinin basın-yayın dalındaki çalışmalarıyla ilgili olarak, matbaalar kurarak İncil'in ve diğer propaganda broşürlerinin yayınlanmasını çalışılmıştır. Türkiye'ye yönelik ilk misyoner matbaası 1822'de Malta'da kuruldu. 1834'de Türkiye ve İran'a transfer edildi. Beyrut, İzmir, İstanbul ve urmiye'de matbaalar açıldı. Matbaa periyodunda İncil ve propaganda broşürlerinden yaklaşık 21 milyon sayfa basılmıştır.³⁶⁷ Malta'daki misyoner matbaasında yapılan yayınlar çoğunlukla, misyonerlerin Protestanlık mezhebi

³⁶² Uğur İnan, *Osmanlı Devleti 'nde Alman Protestan Misyonerlik Faaliyetleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Erciyes Üniversitesi SBE, 2013), s.39-40.

³⁶³ Yıldız, s.30.

³⁶⁴ Önal, s.49.

³⁶⁵ İhsan Süreyya Sırma, *Sömürü Ajanı Amerikan Misyonerler*, İstanbul: Beyan Yayınları, 1. Basım, 20017, s.79.

³⁶⁶ Salt, s.53-54.

³⁶⁷ Kocabaş, s.115.

öğretisini aralarında çalıştıkları halka yaymaya yardımcı olacağını düşündükleriİncil, bazı dini metinler, öğretici kitaplar ve dini gazete ve dergi yayınlarından oluşmuştur.³⁶⁸

Yukarıda bahsi geçen broşürlerle ilgili olarak Jeremy Salt eserinde örnek verdiği bir broşür içeriğinde:

“Misyonerler, batıda İstanbul’dan yaklaşık 1000 mil uzakta İran sınırındaki Van’a kadar, karadeniz kıyısında Trabzon’dan Akdeniz kıyısındaki Adana ve Tarsus’a kadar yirmi farklı bölgede bulunmaktadır. Bu yerlerin beş tanesi dışında hepsi ülkenin iç kısmındadır. Doğu Türkiye’de, van, Bitlis, Erzurum, Harput ve Mardin, herhangi bir liman kentinden 200-500 mil uzaktadır ve birbirlerine yalnızca patika ya da bozuk yollarla bağlanmaktadır, Sivas, Urfa, Antep, Maraş, Hadjin(Saimbeyli), Merzifon ve Kayseri de liman kentlerinden uzaktır ve ulaşım, bakımsız yollarda yalnızca at sırtında sağlanır. İç bölgelerdeki, Sivas dışında, hiçbir kentte Amerikan Konsolosu yoktur. Konsolos kayseri’ye ya da Merzifona çağrılabilir ve oralara at sırtında ve ihtiyaç duyulduğu hafta içinde ulaşabilir, fakat ülkenin iç kısmındaki bölgeler böyle erişilebilir değildir, kış aylarında hiç ulaşılmaz”

cümlelerine yer vermektedir.³⁶⁹ Misyonerler Anadolu coğrafyasında bir nebze olsun örgütlendikten sonra yıllık toplantılar başlatmışlardır. Bir sonraki yıla ait planlamaları yapmak ve değerlendirmelerde bulunmak için gerçekleştirdikleri ve istasyonların tamamının temsilcilerinin yer aldığı ilk yıllık toplantıda tüm istasyonlar tek bir çatı altında toplanmıştır.³⁷⁰

Nasuh Günay “Günümüz Türkiye’inde Misyonerlik Faaliyetleri” adlı eserinde Osmanlı döneminde ülkeye gelen ilk misyonerlerin bir araya gelip aldıkları kararlarının içeriğinde üzerinde önemle durulan kavramlar arasında dil öğrenme, tercüme faaliyetlerine ağırlık verme, eğitim ve öğretime öncelik verme, sağlık konularına ihtiram

---

³⁶⁸ Alan, s.190.

³⁶⁹Jeremy Salt, **Emperyalizm, Evanjelizm ve Osmanlı Ermenileri 1878-1896**, İstanbul: T&K Yayınları, 1.Basım, 2015, s.55-56.

³⁷⁰ Önal, s.51.

gösterme, mesleki eğitimler ile fakirlikle mücadele gibi konulara değinilmiştir.³⁷¹ Osmanlı ülkesine gelen misyonerler hızla Türkçe, Arapça, Ermenice, Rumca ve Süryanice gibi dilleri öğrenmiş, matbaalarında bu dillerde kitaplar neşretmişlerdir.³⁷²

Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren Gregorius XV tarafından 1622 yılında kurulan diğer 1849-1859 yılları arasında, Osmanlı imparatorluğunda Amerikan misyonerlerin nüfuzları genişleyince ve emperyalist politika için ülkenin iç işlerine karışmaları çoğalınca, Türkiye onların hepsini imparatorluktan çıkartmak istedi. Fakat ABD dış işleri bakanlığı böyle bir adımın atılmasını protesto etti.³⁷³ Farklı yerlerde ABD eliyle çıkartılan karışıklıklar nedeniye hükümet bu duruml uğraşırken mevcut sıkıntıyla ilgelenemeyip ABD lehinde bir yol açılmış oldu. Sonraki süreçte bu faaliyetlerin tamamen durdurulması yerine Osmanlı hükümeti tarafından kısmen de olsa engellenme adına bazı tedbirlere gidildi. Misyonerlerin faaliyetlerinin engellenmesi amacıyla bazı tedbirler alındı, ilk kısıtlamalar basın yayın faaliyetlerinin ve kitap dağıtımının kontrol altında tutulmaya çalışılmasıydı. Ayrıca sokakalarda dini propaganda yapılması ve ruhsatsız matbaa açılması yasaklanmıştır. Açılmış olan bazı matbaalar ise gerekli izinlerinin alınmasına kadar kapatılmıştır.³⁷⁴ Osmanlı imparatorluğu döneminde anadolu'da faaliyet gösteren misyoner ve teşkilatlarının sayısal istatistiklerine bakıldığında kaydını İskender Oymak eserinde şu cümlelerle ortaya koymaktadır:

“1893 yılından önce 550 misyoner Türkiye topraklarında görev yapmış ancak 1893 yılına gelindiğinde 1.317 amerikan misyoneri görev yapmaktaydı ve bunların 223’ü Amerikan, 1.094’ü yerli Ermeniler arasından seçilipi yetiştirilmiş yardımcılardı. Misyonerlerin Türkiye’de 436 ibadet yeri vardı. 155’i tam kadrolu kilise olup 281’i daha küçük boyutlardaki ibadet yerleriydi. Buralarda 228’i papaz olmak üzere 1006 kişi görev yapmaktaydı. Richter, 1846’dan 1895 yılına kadar geçen elli yıllık sürede protestan Ermeni misyonlarının; 14 ana, 268 de dış istasyon ve 152 amerikalı misyonerden (46

³⁷¹ Nasuh Günay, *Günümüz Türkiye’inde Misyonerlik Faaliyetleri*, Isparta: Fakülte Kitabevi, 1. Basım, 2005, s.204-205.

³⁷² Ahmet Uçar, *“Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Misyonerliğin Serencamı”*, Derin Tarih, No.68 (Kasım 2017), s.31.

³⁷³ Halidi ve Ferruh, s.125.

³⁷⁴ Ahmet Pekcan, *Osmanlı’dan Günümüze İç Siyaseti Yönlendiren Yabancı Eller*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1. Basım, 2006, s.99-100.

*misyoner, 1 sağlık misyoneri, 42 misyoner eşi ve 63 diğer bayan misyonerler) oluşan bir potensiyelinden bahsetmektedir. Yine bu dönemde protestan misyonunda yerli misyonerler olarak 90 Ermeni pastör, 117 Kateşist, 529 öğretmen, 66 diğer yardımcı olmak üzere toplam 800 Ermeni alışan, 111 kilise, 32.092 yetşikin kilise üyesi, 24.132 Pazar okulu öğrencisi ve yaklaşık 50.000 kişilik protestan cemaat bulunmaktadır.*³⁷⁵

Oymak bu cümlelerin devamında 1910 yılına gelindiğinde verilen istatistiklerin değişikliğine vurgu yaparak düşüncelerini şu cümlelerle açıklamaktadır:

*“Richter, 1910 yılı itibariyle anadolu’da protestan misyonuna ait teşkilat, kilise ve çalışanların sayısını şöyle özetlemektedir: Amerikan Board’a ait 20 ana misyon istasyonu 269 tane de şu be olmak üzere diğer misyon teşkiltleri ile birlikte toplam 35 ana istasyon ve 296 şubeye sahiptir. Protestan misyon toplulukların atanmış misyon görevlisi 61, doktor 16, misyonerlerin eşleri 72, evli olmayan bayan misyoner 141 olmak üzere toplam personel sayısı 255 kişidir. Ayrıca yerli personel olarak 118 atanmış, 931 yardımcı erkek, 108 bayan çalışmaktadır. Bölgedeki cemaat durumu da 16.472 vaftiz olan, 42.649 taraftar şeklinde verilmektedir.*³⁷⁶

Misyonerlerin Osmanlı coğrafyasında gerçekleştirdiği faaliyetlere dair rakamlar vermek gerekirse: 1831 – 1915 yılları arasında sadece basın-yayın çalışmaları için 2,804,104 Amerikan doları harcanmıştır. Bunun yanı sıra misyonerlik faaliyetlerinde 1916 yılına kadar toplam 450 Amerikalı misyoner görev almış ve bunlara da yaklaşık 4.500 kadar Osmanlı tebaası, misyoner kurumlarında görevli olarak destek vermiştir.³⁷⁷

Ömer Turan Avrasya’da Misyonerlik isimli çalışmasında Osmanlı döneminde imparatorluk içindeki misyoner kuruluşların sayısı hakkında şu açıklamayı yapmaktadır:”1990’lü yılların başlarında Osmanlı İmparatorluğu’nun Anadolu ve Avrupa Türkiye’si topraklarında, American Board, Methodist Episcopal Mission,

---

³⁷⁵ Oymak, s.91.

³⁷⁶ Oymak, s.110.

³⁷⁷ Selim Han Yenciun, **Osmanlı Suriyesi’nde Bitmeyen Mücadele**, İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 1.Basım, 2017, s.47.

Kaiserswerth Deaconessess' Homes, Lohmann's Armenian Aid Association, Dr.Lepsius' German Orient Mission, Friends' Armenian Mission, Disciples (Foreign Christian Missionary Society), American Ref.Presbyterians (Kilikya ve Kıbrıs), British and Foreign Bible Society olmak üzere 9 Congregationalist ve Presbyterian misyoner kuruluşu, toplam 35 istasyon ve 296 uç istasyonda 255 misyoner, 1157 yerli yardımcı eleman, 16.472 üye ve 42.649 sempatzana sahip idiler. Protestanların adı geçen bölgelerde 392 ilkokul, ortaokul ve kolejde toplam 25.611 öğrencileri; 29 hastane ve dispanserde 126.885 hastaları vardı.³⁷⁸ 1846 yılına kadar kırk kadar Ermeni ailesinin misyonerlik faaliyetleri sonucunda protestan olması üzerine patrik çamurciyan bu aileleri aforoz etmiştir. Bununla da yetinmeyen patrik, hükümete müracaat ederek misyonerlik faaliyetlerinin kendilerine zarar verdiğini Bab-ı Ali'ye iletmiştir.³⁷⁹

3.5. Osmanlı Topraklarında Aktif Katolik ve Protestan Misyonerler

Amerikan misyonerlerinin gelmesinden çok önce Osmanlı İmparatorluğu'nda faaliyet gösteren diğer milletlerden misyonerler vardı, örneğin sırasıyla on altıncı ve on yedinci yüzyıllardan beri İmparatorluğa giren Fransız ve İngiliz misyonerleriydi, ancak çalışmalarını, çoğunlukla, Fransız misyonerler Suriye bölgesinde, İngiliz misyonerler Mısır'da, Maronitler ve Koptik gibi gruplar ise belli bölgelerde faaliyet yürüterek varlıklarını sürdürmüşlerdir.³⁸⁰

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde yürütülen misyonerlik faaliyetleri içinde en aktif rol oynayan kuruluşlar Katolikler, Presbiteryenler, Cizvitler, Amerikan Protestanları olmuştur. Anadoluda ilk Presbiteryen misyonerliği, Amerikan Board'a bağlı Pliny Fisk ve Levi Parsons adlı iki misyonerin 15 Ocak 1820'de İzmir'e gelmesiyle başlamıştır. Bakit geçirmeden çalışmalarına başlayan iki Presbiteryen misyoner, bir müddet sonra kurula gönderdikleri raporda kendilerini Boston'daki kadar emniyette

³⁷⁸ Ömer Turan, **Avrasya'da Misyonerlik**, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 1. Basım, 2002, s.31-32.

³⁷⁹ Yıldız, s.34.

³⁸⁰ Devrim Ümit, "The American Protestant Missionary Network in Ottoman Turkey, 1876-1914" [Electronic Version], International Journal of Humanities and Social Science, 2014, Vol.4, No.6, http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_4_No_6_1_April_2014/3.pdf (03 Ekim 2017), s.17.

hissettiklerini belirtmişlerdir.³⁸¹ Mustafa Bıyık Presbiteryen misyonerlerin Anadolu falliyetleri için:

“Anadolu’ya ilk gelen misyonerler sadece bağılı oldukları dinsel anlayışın bu bölgeye ulaşmasını değil; aynı zamanda ABD’nin politik çıkarlarını da düşünmüş ve siyasi bir misyonu da üstlenmişlerdir. Türkiye’ye gelen misyonerlerin çoğunun kendi ülkelerinin siyasi mekanizmaları ile yakın ilişki içerisinde olmaları bunun açık bir göstergesidir. Presbiteryen misyonerler anadolu’da diğer Müslüman ülkelerde izledikleri yöntemleri takip ederek özellikle bölgedeki eski Doğu kiliselerini destekleyerek canlandırma ve ülkenin eğitim kurumlarına el atma yoluna gitmiştir. Bunun nededi, halkın ezici çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede yeni kiliselerin kurulmasının imkansızlığı ya da kurulması halinde gelecek tepkileri karşılayamama endişesidir.”

ifadelerini kullanmıştır.³⁸²

Osmanlı devletinde Katolik misyonerlerinin erkenden faaliyete başlamalarının sebebi, Fransa’ya verilen kapitülasyon imtiyazları olmuş, bu imtiyazlarla, katolik papazların korunacağı, ayinlerini istedikleri gibi yapacakları ve kudüsteki mukaddes yerler’e hizmet verecekleri vs. vaat edilmiştir.³⁸³ Osmanlı’nın 1536’da Fransızlara tanıdığı kapitülasyonla, ilk kez bir Hıristiyan kral, padişaha eşit bir taraf müamelesi gördü. 1583’te Fransız elçisi ve papa’nın temsilcisinin isteğini kabul ederek, egemenlik haklarını ortadan kaldırma bir karar daha aldı. Bu tarihten sonra Osmanlı coğrafyasında yüzlerce misyoner okulu, kilisesi, yetimhane vb. merkez açıldı.³⁸⁴ Kuşkusuz, diğer misyonerler gibi Katolik misyonerlerinde Osmanlı topraklarında geniş bir faaliyet sahası bulmalarına ve bir ölçüde de başarılı olmalarına en önemli neden, misyonerlerin mensubu oldukları devletlerin maddi ve siyasi desteklerine sahip olmaları ve bu devletlere verilen kapitülasyonlardaki din ve eğitim serbestlerini kendilerine göre yorumlayarak “oldu-bittilerle” genişleten misyonerler, Osmanlı topraklarında oldukça iyi bir çalışma imkânı ve zemini bulmuşlardır.”³⁸⁵ Protestan misyonerlerinin gözünde dini inançları ile

---

³⁸¹ Bıyık, s.231.

³⁸² Mustafa Bıyık, **Presbiteryenlik ve Türk Presbiteryenler**, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1.Basım, 2006, s.232-233.

³⁸³ Arkun, s.78.

³⁸⁴ Uğur Yıldırım, **Türkiye’de Misyonerlik**, İstanbul: Otopsi Yayınları, 1.Basım, 2005, s.24.

³⁸⁵ Miithat Aydın, **Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri**, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 1.Basım, 2008 , s.26.

uygarlıkları arasındaki sınır oldukça belirsizdi; daha açık bir ifade ile uygarlıkları (her türlü maddi görüntüsü de dahil olma üzere) aslında basitçe ve sadece bir Hıristiyan uygarlığı idi. Bu nedenle, 18 ve 19.yüzyılda dünyadaki gelişmelerle arasına belli bir mesafe koyan Katolik misyonerlerinden farklı bir biçimde Protestan misyonerler kendilerini bir tür uygarlık taşıyıcıları olarak görmüşlerdir.³⁸⁶

Tablo 1. 1909 Yılında Anadolu Ve Rumeli'deki Protestan Misyoner Örgüt ve Cemaatleri³⁸⁷

	MERKEZLER		YABANCI ÇALIŞANLAR					YERLİ ÇALIŞANLAR			CEMAATLER		OKULLAR			SAĞLIK MİSYONU			
	Merkezler	Şubeler	İcazetli olanlar ve Dindışı Görevliler	Tıbbi	Misyoner Eşleri	Bekâr Bayanlar	Toplam	İcazetli olanlar	İcazetli Olmayanlar	Bayan	Komünyon Üyeleri	Müntesipler	Kolejler	Öğrenci Sayısı	İlk ve Orta Okullar	Öğrenci Sayısı	Hastahaneler	Dispanserler	Hasta Sayısı
American Board	0	69	2	2	3	8	85	2	30		5748	1802		232	53	0861		1	09863
Methodist Episcopal Mission		5						7			26	47				0			
Kaiserswerth Deaconesses' Homes						2										90			430
Ixjmann's Armenian Aid Society		0				3	0		1	08				1	900				856
Dr.I-cpsius' German Orient Miss.																00			848
Friends Armenian Mission																00			
Disciples(EoreignChrist.Miss.Soc.)											00	00							
American Ref. Presbys.									3		8	00				08			888
British and Foreign Bible Soc.																			
TOPLAM	5	96	1	6	2	40	55	18	31	08	6472	2649		232	86	4279	2	7	26885

³⁸⁶ Esra Danacıoğlu Tamur, "19. Yüzyılda Çin ve Osmanlı İmparatorluğunda Protestan Misyoner Faaliyetleri", [Electronic Version] Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, 2006, Vol,5, No.12, (09 Eylül 2016), s.6.

³⁸⁷ Tamur, s.8.

Protestan misyoner örgütlerinin dünyayı aralarında paylaşmalarında Osmanlı imparatorluğu esas tibiyle ABD'nin payına düşmüş ve ilerde görüleceği gibi, Osmanlı mülkündeki faaliyetlerinde ABCFM, 1870 yılına kadar tek başına, o yıldan itibaren ise Board of Foreign Missions of the Presbyterian Church (BFMPC) birlikte çalışmıştır.³⁸⁸

Türkiye'ye gelen ilk protestan misyonerler 1804'de kurulan British and Foreign Bible Society'nin üyeleridir. Söz konusu misyonerler faaliyetlerine İzmir'den başlayarak, misyon açısından önemli olan Anadolu'nun içlerine girmeye çalışmışlardır. Protestan misyonerler Gregoryan mezhebindeki Ermenilerle birlikte, kendilerinden önce bölgede ağırlığını hissettiren Katolik ve Ortodoks mezhebine mensup Hıristiyanları da protestan yapmak için çalışmışlardır.³⁸⁹ 1831'de protestan misyonerler, William Goodell'in başkanlığı altında İstanbul'da bir misyon kurulmuştur. Üç yıl sonra Benjamin Schneider Bursa'da, bir süre sonra da Trabzon'da misyonlar kurulmuştur.³⁹⁰ Protestan misyonerler propaganda faaliyetlerinde sözlü anlatımın yanında yazılı materyalleri de kullanmışlardır. Bunların bir kısmı bölgesel şartlara göre kendileri tarafından kaleme alınan kitap ve risaleler olarak karşımıza çıkarken başkaları tarafından yazılan eserleri de kullanmışlardır.³⁹¹ Avrupa'da Protestanlık köklü olarak yerleşmiş ve yaygın biçimde egemen olan Katolikliğe karşı bir başkaldırıydı. Amerika'da ise, tam tersi, Schaff'ın dile getirdiği gibi, Protestan bir topluma "diğer mezheplerden biri olarak" katılmış, "kendine yeni bir yuva bulmuş" ve "dört bir yandan gerçek anlamda protestan kurumlarla sarılmış" durumdaydı.³⁹² İngiliz, Fransız ve Amerikan misyonerlik faaliyetleri kadar yaygın olmamakla beraber Alman misyonerleri de Osmanlı ülkesine geldiler. Bunlar daha çok Kudüs, Beyrut, İzmir ve İstanbul gibi merkezlerde açtıkları okullar sayesinde çalışmalarını sürdürdüler. Söz konusu okulların dini propagandadan ziyade Almanya'nın ekonomik ve kültürel nüfuzunun bölgede yayılmasını sağlamaya yönelik faaliyette buldukları bilinmektedir.³⁹³ Amerikalı protestan misyonerler diğer misyonerlerden çok geç bir tarihte anadoluya gelmiş olmalarına rağmen saha, çeşitlilik ve yoğunluk açısından

³⁸⁸Uyğur Kocabaşoğlu, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika**, İstanbul: Arba Yayınları, 1.Basım, 1989, s.17.

³⁸⁹ Açıkse, s.42.

³⁹⁰Salâhi R. Sonyel, **Osmanlı Devleti'nin Yıkılmasında Azınlıkların Rolü**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1.Basım, 2014, s.233.

³⁹¹ Birışık, s.75.

³⁹² Samuel P. Huntington, **Biz Kimiz? Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı**, İstanbul: CSA Global Yayın Ajansı, 1.Basım, 2004, s.97.

³⁹³ Ay, s.32.

en başarılı olanlardır. Ayrıca faaliyet gösterdiği alanlarda başarıya ulaşmışlar ve toplumların geleceğine yön vermede etkin bir rol oynamışlardır.³⁹⁴ Avrupada Protestan Kiliselerin Katoliklik karşısında güçlenip durumlarını sağlamlaştırmasından sonraki dönemlerde (özellikle sömürgecilik döneminde) bu kiliselere bağlı misyonerlik teşkilatları, dünyanın dört bir tarafında faaliyette bulunmaya başlamışlardır.³⁹⁵

Amerika'nın Osmanlı topraklarındaki varlık amacının farklı olması misyonerlerin fazla bir engel ile karşılaşmadan faaliyetlerini sürdürebilmelerini sağladı. Misyonerler toprak istemiyorlardı. Osmanlı topraklarına gelen ilk misyonerler tüm tehlikelere rağmen, sessiz bir haçlı seferini başarıyla sürdürdüler.³⁹⁶ Diğer bir misyoner grup "Dini Yayma Topluluğu" ortadoğu'da, Balkanlar'da Hıristiyan halkları arasına da Franssiken ve Cizvit misyonerler göndermiştir. Bunun amacı, Katoliklerin dikkatini Roma'nın varlığına çekmek; Ortodoksları da Katolik mezhebine döndürmek için olmasa da, ruhbanın papanın üstünlüğünü tanımalarını elde etmek içindi.³⁹⁷ 18. asra gelindiğinde, Fransa büyükelçilerinden büyük destek ve himaye gören cizvitler'in faaliyetlerini daha da artırdıkları, zorla Hıristiyanlaştırma ve katolikleştirme faaliyetlerine başvurdukları görülmüştür.³⁹⁸

Fransa Katolikleri, misyon faaliyeti bakımından İngiltere ve Amerika'dan sonra gelmektedir. Bilhassa bu iki devletin mali ve iktisadi imkânları ve gittikçe gelişen siyasi nüfuzları dolayısıyla Fransız Misyonları Orta Şark'taki müessir durumunu bunlar lehine kaybetmiştir. Daha sonra Uzak Şark'ta çalışan ve hakikaten hayret verecek bir gayret gösteren Fransızlar, 1905'deki raporlarına göre, Anadolu'ya biri İstanbul'da diğeri İzmit'te olmak üzere ancak iki misyoner göndermişlerdi.³⁹⁹

Batılı ülkelerin Osmanlı Devleti'ndeki misyonerlik faaliyetleri hakkında verilen bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere, çalışma alanları, amaçları ve metotları göz önüne alınırsa, Devlet 19.yüzyılda en yoğun ve çok yönlü bir misyoner faaliyetine sahna

---

³⁹⁴Pekcan, s.96-97.

³⁹⁵ İbrahim Erkek, **Batı'nın Öncü Gücü Misyonerler**, Ankara: Öncü Kitap, 1.Basım, 2013, s.153-154.

³⁹⁶ Pekcan, s.97.

³⁹⁷ Sedat Memili, **Vatikan Para ve Kan İmparatorluğu**, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1.Basım, 2006, s.340.

³⁹⁸ Süleyman kocabaş, **Misyonerlik ve Misyonerler**, İstanbul: Vatan Yayınları, 1.Basım, 2002, s.85.

³⁹⁹ Hasan Yel, **İnternet Ortamında Misyonerlik Faaliyetleri ve Sanal Kiliseleri Çalışma Yöntemleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, 2006), s.28.

olmuştur. Ülke adeta bir baştan bir başa misyonerler tarafından açılan okullar ve sağlık kuruluşları ve dini kurumlarla donatılmıştır.⁴⁰⁰

3.6. Hıristiyan Misyonerlerinin Çalışma Alanları

Misyonerler kendi din, dil ve kültürlerini yayabilmek için okul, matbaa ve hastane gibi kurumlar açma; kitap, gazete, dergi ve broşür gibi yayınlar yapma; İncil'i tanıtıcı kurslar açma, radyo televizyon gibi yayın araçlarında programlar düzenleme; seminer, konferans vb toplantılar tertip etme; izci teşkilatları oluşturma ve çeşitli sportif faaliyetlerle etkili olma gibi yolları denemişlerdir. Kısacası, bütün bunlar amaca ulaşmak için kullanılan önemli araçlar arasında her zaman yerini almıştır.⁴⁰¹

Misyonerlerden istenen faaliyette bulunacakları toprakların dinini, kültürünü, gelenek ve göreneklerini önceden araştırarak eksiklikleri tespit etmek ve ona göre hareket etmektir. Bu yüzden misyoner bazen bir sağlık görevlisi, bazen bir eğitmen, bazen de bir aktivist veya sivil toplum görevlisi olarak faaliyetlerini devam ettirmektedir.

XIX. Yüzyıl ve bunu izleyen dönemde Hıristiyan misyonerler, yalnızca dinsel öğretilerin anlatılması görevini yapan vaziler olarak değil, eğitim ve sağlık görevlileri ve sosyal hizmet uzmanları olarak da misyon bölgelerinde boy göstermeye başlamıştır. Bu bağlamda Hıristiyan ülkelerde yetişmiş birçok misyoner-doktor ve misyoner-öğretmen misyon bölgelerine gönderilmiştir.⁴⁰²

Çocuk kulüpleri oluşturmak, kreşler ve anaokulları açmak gibi gençlere ve çocuklara yönelik aktivitelerle düşkün evlerine ziyaretler düzenlemek, önceden belirlenen yaşlıları ziyaret etmek, onların sağlık sorunlarıyla ilgilenmek ve yalnızlık problemlerine çözüm getirmek gibi yaşlılara yönelik faaliyetler misyonerlerce önem verilen etkinlikler arasındadır.⁴⁰³

---

⁴⁰⁰ Ay, s.34.

⁴⁰¹ Ayten Sezer, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Misyonerlerin Türkiye'deki Eğitim ve Kültür Faaliyetleri", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt.16, Sayı.Özel, Ankara, Ekim, 1999, s.171.

⁴⁰² Gündüz, **Misyonerlik**, s.58.

⁴⁰³ Gündüz, **Yaşayan Dünya Dinleri**, s.203.

Büyük paralar sarfedilerek yetiştirilip, casus olarak Osmanlı devletinin her köşesine gönderilen misyonerlerin ana gayesi budur: Osmanlı Devleti'ni yıkmak.⁴⁰⁴

Daha önce belirtildiği üzere misyonerlik ve özellikle Hıristiyan misyonerliği diğer faaliyetlerden farklı olarak gayet sistematik ve planlı bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Misyonerliğin taşınacağı topraklarda daha önceden keşif amaçlı toplumun ihtiyacını ve eksikliğini ortaya çıkaracak birtakım çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Zira bu çalışmalar daha sonraki faaliyetlerin daha verimli olmasında büyük bir öneme sahiptir. Geçmiş yıllarda özellikle gelişmemiş ülkelerde eğitim, sosyal ve sağlık alanında büyük eksiklikleri çok iyi değerlendiren misyonerler bu noktada büyük kazanımlar elde etmiştir. Bununla birlikte günümüze hitaben bazı iş kollarında da kendilerini ileri bir seviyeye ulaştıran misyonerler toplumun ilgi noktası haline gelip bazı noktalarda ister istemez takdir görmüştür. Elde ettikleri teknik ve ilmi güç onların ülke içinde birçok konuda bilgilerine danışılacak bir merci haline gelmelerine neden olmuştur.

3.6.1.Eğitim-Öğretim Alanı

Osmanlı İmparatorluğuna ilk gelen misyonerler eğitim vasıtasıyla dinleri açısından ne denli büyük bir karşılık alacaklarının farkındaydılar. Zira bu minvalde misyonerlere göre eğer okullar, insanların dinlerini değiştirmeye yahut tam kalbinde Kilise'nin yer aldığı bir Hıristiyan toplumunun kurulmasına rehberlik edecekse, işte o zaman kurulmalıydı.⁴⁰⁵

Misyonerler gittikleri ülkelerde Batı tarzı eğitim sistemlerini o ülkeye aşılacak okullar kurup bu okullarda okuma yazma insanları (kadınlar dahil) Hıristiyan kültürü ile eğitmeye çalıştılar. Misyonerler tarafından yapılan bu okulların uzun vadede kültürel etkileri buldukları ülkede halen hissedilmektedir. Gittikleri ülkelerde açmış oldukları okulların sayısına bakılarak bu faaliyetlerde eğitim sektörünün ne denli önemli olduğu

⁴⁰⁴ Sırma, *Sömürü Ajanı İngiliz Misyonerleri*, s.76.

⁴⁰⁵ Stone, s.68.

anlaşılabilir. Söz konusu eğitim olduğu zaman misyonerlerin o topraklarda uzun süre kalmasını engelleyebilecek hiçbir sorun yaşanmamaktadır. Açmış oldukları okullarda verdikleri eğitimin ağırlığını oluşturan en önemli kavram tabii ki Hıristiyanlıktır. Misyonerler Hıristiyan olsun olmasın öğrencilerini kesintisiz bir şekilde kiliselerdeki ayinlere katılımı mecburi tutmuştur.

Önceki dönemlerden günümüze kadar olan süreçte eğitim faaliyetleri misyonerlerin birçok ülkede en büyük avantajı haline gelmiştir. Misyonun taşınacağı topraklarda ön çalışma gerçekleştiren misyonerler öncelikli olarak eğitim ve öğretim alanındaki boşluğu doldurarak sadece karşı dinden olanların değil kendi dinine mensup olan halkın bile gözünde çok yüksek mercilere çıkma şansını elde etmiştir.

Ortadoğu'da ve özellikle Osmanlı Döneminde misyonerlik faaliyetini büyük özveriyle yürüten ünlü misyonerlerden Henry Harris Jessup eğitim ve yabancı okullarla ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: Misyonerliğin başarısı için temel şart okullardır. Aslında bu da gaye olmayıp vasıtaadır. Bu noktadaki misyonerlerin düşüncelerini asla değişmemiştir.⁴⁰⁶

Misyonerliğin aracı okuldur. Zira okul ideolojinin devamını sağlayan toplumsallaşma sürecinin bir parçasıdır. Bu anlayışla hareket eden Amerikan Board misyonerleri Osmanlı Devleti'nin eğitim altyapısının yetersizliğinden istifade ile kısa sürede tüm Osmanlı ülkesinde okullar açmışlar ve diğer yabancı eğitim kurumlarını geride bırakmışlardır.⁴⁰⁷

---

⁴⁰⁶ Bayzan, **Misyonerin Soykırım Oyunu** s.49.

⁴⁰⁷ Abidin Temizer, **Van'da Amerikan Board Misyonerlerinin Faaliyetleri ve Van Amerikan Hastanesi**, [Electronic Version] Avrasya İncelemeleri Dergisi, 2013, Vol.2, No.2, (20 Temmuz 2017), s.178.

Tablo 2. 1845-1904 yıllarında Amerikan Misyoner okullarının sayısal görünümü⁴⁰⁸

Yıllar	Misyoner	Yerli Görevli	Okul	Öğrenci
1845	34	12	7	135
1860	92	156	71	2.742
1865	89	204	114	4.160
1875	137	460	244	8.253
1885	156	768	390	13.791
1895	177	867	449	20.604
1900	153	910	425	23.040
1904	187	1057	465	22.867

Geleneksel Osmanlı dostluğundan faydalanan Katolikler, İstanbul'da ruhban okulu adıyla misyoner mektepleri açmış ve bu misyoner okullarını diğer batılı ülkelerin açtığı misyoner okulları takip etmiştir. Özellikle tanzimattan sonra yabancılar adeta birbirleriyle yarışmasına okul açma eylemine girişmişlerdir.⁴⁰⁹

Evanjelize olmayan bölgelerdeki eğitimle ilgili üç sistem savunulmuştur. Birincisi yerel dildir. Hiçbir yabancı dil öğretilmemeliydi. Öğretmenler ve papazlar kendi dillerinden başka hiçbir şey istemezler... İkincisi hiç eğitim vermemektir. İncil vaaz edilmeli ve eğitim kendi kendine bırakılmalıdır. Misyon alanlarında hem kız hem de erkeklere mümkün olan en sağlam Hıristiyan eğitimi vermeyi savunan görüş üçüncü sistemdir.⁴¹⁰

Misyonerler tarafından kurulan ve onlarca idare edilen okulların amaçları arasında; istekli, bağlı ve fedakâr Hıristiyanlar yetiştirmek de vardır. Bu okullardan biri olan ve birçok ünlü ismi yetiştiren Avusturya Koleji, günümüzde Avrupa'da yayınlanan Kilise Kurumlarının adres kitapçığında hâlâ "Misyoner Okulu" olarak gösterilmektedir.⁴¹¹

⁴⁰⁸ İlknur Polat Haydaroğlu, **Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar**, İstanbul: Ocak Yayınları, 1. Basım, 1993, s.95.

⁴⁰⁹ Kara, s.143.

⁴¹⁰ Hamlin, s.254-255.

⁴¹¹ Küçük, s.279.

Eğitimde artırdıkları kaliteli hizmeti mümkün merteye kilise ile koordineli bir şekilde yürütmeye önem veren misyonerler buldukları bölgelerde Hıristiyanlığın güçlenmesine katkıda bulunacak müfredatı okullarında yerleştirmeye ayrı bir önem atfetmiştir. Misyonerler Osmanlı topraklarında eğitimin erkekler arasında az olmasına rağmen var olduğunu kızlar için durumun tam aksine olduğunu farketmişlerdir. Bu durumun böyle devam etmeyeceğini misyonerler biliyordu. Misyonerler, kız okulları açmayı geciktirmediler. İlk kız okulu Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1830 yılında beyrut'ta açılmıştır.⁴¹²

Amerikan ve İngiliz misyonerleri daha başka özel kolej ve kurumlar tesis etmiş ve kız öğrencilere karşı özel bir ihtiram göstermeye başlamışlardır. 1914 yılında İslam coğrafyasının çeşitli coğrafyalarında 5517 Müslüman kız Avrupalı misyonerlere bağlı öğretim kurumlarına kaydolmuşlardır.⁴¹³

İslam ülkelerinin neredeyse tamamında küçük yaştaki kızların eğitimi noktasında büyük bir eksiklik olduğunu fark eden misyonerler açmış oldukları yatılı kız okullarında Müslüman kızlarına yönelik propaganda çalışmalarını bu kurumlarda yoğun bir şekilde devam ettirmiştir. Kız öğrencilerin seçilmesinde hassas bir değerlendirmede bulunan misyonerlerin önceliği genellikle devlet kadrosunda yüksek mercilerde olan zatların kız çocuklarından yana olmuştur. Diğer yöntemlerle bu kişilere erişemeyen misyonerler eğittikleri kızları sayesinde çocukların babalarıyla aralarında bir bağ oluşturma fırsatını elde etmişlerdir. Bu misyoner okulları yalnız ruhani işlerle değil, dünyevi işlerle de yoğun bir şekilde meşgul olmuşturlar. Osmanlı devleti'nin toprakları bu gerçeği en yoğun yaşayan bölgelerden birisidir. 19. Yüzyılın ortalarında Osmanlı devleti'nin sınırları içerisinde 2000'in üzerinde misyoner okulu bulunuyordu. Bunun 500 dolayında olan bir bölümü, bugünkü Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde faaliyet gösteriyordu.⁴¹⁴

On dokuzuncu yüzyılın sonlarında kurulan Hıristiyan okulların birçoğu, küçük Hıristiyan azınlıklara sahip ülkelerde önemini korumaktadır. İlk eğitimlerini alan

---

⁴¹² E.W. Hopkins, G.F. Moore, M. Halidi ve Ö. Ferruh, **Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik**, Adnan Yazıcı, Nurer Uğurlu ve Kemal Demir(Çev.), İstanbul: Örgün Yayınevi, 1.Basım, 2006, s.161.

⁴¹³ Nakavi, s.171-172.

⁴¹⁴ Erol Manisalı, **Kapitalizimin Temel İğgüdüsü**, İstanbul: Derin Yayınevi, 2.Basım, 2004, s.19.

öğrencilerin bir kısmı üniversite eğitimini Batı ülkelerinde almaya devam etmiştir. Batı üniversitelerinde eğitimini tamamlayan bu kişiler ülkelere döndükleri zaman Hıristiyan batılı biri gibi düşünüp bu minvalde hayatını devam ettirmiştir. Emperyalist gayeleri için bağlı oldukları ülkelere kullanılan yabancı okullara karşı bu dönemde bazı düzenlemeler getirildiyse de kapitülasyonların yürürlükte olması ve ülkenin kozmopolit yapısı itibariyle tam bir başarı elde edilememiştir.⁴¹⁵

Gerek azınlıkların durumu gerekse kapitülasyonların sağladığı haklardan en iyi yararlananlar arasında misyonerler ve bazı iş adamları gayelerine ulaşmanın yollarından biri olarak gördükleri eğitim ve öğretim alanındaki faaliyetlerini yoğunlaştırmayı son ana kadar devam ettirmişlerdir.⁴¹⁶

Ancak sonuç olarak bakıldığında Anadolu coğrafyasını misyoner okullardan çok büyük ölçüde Milli mücadele kurtarmıştır. Çünkü açıkça düşman cephesinde yer aldılar ve düşmanla birlikte tasfiye edilmişlerdir.⁴¹⁷

3.6.2 Sağlık ve Sosyal Yardım Alanı

Hastalık, engellilik, bozukluk ve tehlike, mecazi birlikteliklerin karmaşık ağlarıyla ilişkilidir. Bir yandan hastalık, mecazi olarak bir saldırı ya da bir istila gibi de ifade edilebilir.⁴¹⁸

Yardım, gerçekte güçlülerin güçsüzlere karşı besledikleri bir sevgi belirtisidir. Bu sevgi çeşitli biçimlerde görülür. Yalnız bunların en belirginini ve ünlü olanı mali yardımdır. Fakat yardım parasız öğrenim, elbise, kitap, iş bulmada yardımcı olma ve benzeri diğer şekillerde de görülebilir.⁴¹⁹ Bu durumu çok iyi tahlil ve analiz edebilen misyoner örgütler saydığımız maddelerin her birinden faydalanma yoluna gitmişlerdir.

---

⁴¹⁵ Arıç, s.17.

⁴¹⁶ Arıç, s.13.

⁴¹⁷ İsmail Kara, "Misyonerlik Deyip Geçilir Mi?", Derin Tarih, No.68 (Kasım 2017), s.48.

⁴¹⁸ Esme Cleall, *Missionary Discourses of Difference*, Hampshire: Palgrave MacMillan, 1.Basım, 2012, s.79.

⁴¹⁹ Hopkins, Moore, Halidî ve Ferruh, s.35.

Misyonerlerin çalışmaları okul açmak, ders vermek, dini propaganda yapmak ve bunlar için işlerini kolaylaştıracak her türlü maddi- manevi vasıtayı kullanacak ortamı yaratmak ve bundan yararlanmak gibi faaliyetlerle sınırlı kalmamış, yetimhane, hastane, eczane ve buna benzer belli başlı kurumların oluşturulup iyileştirilmesi gibi çabaları da içine almıştır.⁴²⁰

Sağlık alanda faaliyet yürüten misyonerler gene hedef ülkelerde eksiği olan bir alan olarak görülmektedir. Zira yeterli eğitime sahip olamayan sağlık görevlilerinin yani sıra tam donanımlı hastane vb. kurumların yetersizliği yeri misyonerler tarafından doldurulan bir hizmet sektörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Misyonerler arasında doktor oranının fazla olması, zamanın şartlarına göre modern araç ve gereçlerle hizmet vermeleri tıbbi misyonunun etkili olmasının ana sebeplerinden biri olmuştur. Tıbbi misyonunun eğitim alanlarından farklı özelliği, okullar öğrenci ve öğrenci velisi ile sınırlı kalırken, tıbbi misyonun, misyoner ile hayatının hiçbir yerinde karşılaşma imkânı olmayan veya karşılaşmak istemeyen insanı yan yana getirmesidir.⁴²¹

Osmanlı topraklarında, hatta özellikle Osmanlının kalbi diye nitelendirilebilecek İstanbul'da dahi yeterli sayıda hastanenin olmayışı misyonerler açısından kaçırılmayacak bir fırsat haline gelmiştir. Misyonerler, hastanın çektiği acılar ve içinde bulunduğu çaresizlik psikolojisinden yararlanma yoluna giderek, bir taraftan şifa vermeye çalışırken, diğer taraftan hastanın Hıristiyan olması için telkinlerde bulunmaktan geri kalmamışlardır. Hatta Osmanlı toplumu ile ilgili olarak İstanbul'da görev yapan C. Hamlin üzerinde düşünülmesi gereken bir şekilde; “mahalleli her yabancıyı doktor sandıklarından kendi evine de tıbbi tedaviler için girip çıkanların sayısının çok olduğunu ve burnu kanayan bir kadını tedavi ettiğini” belirtmiştir.⁴²²

Osmanlı Devleti sınırları içerisine ilk sağlık misyonerleri, 1831'de gelmeye başlamışlardır. İlk misyoner doktorlar, bölgede gezici doktor olarak çalışmaktaydılar.

---

⁴²⁰ İlknur Polat Haydaroglu, “Osmanlı Devleti'nde Yabancı Okullarda Denetim ve Cumhuriyet Dönemine Yansımaları”, [Electronic Version] Tarih Araştırmaları Dergisi, 2006, Vol.25, No.39, (08 Eylül 2017), s.152.

⁴²¹ Meral Kuzgun ve Ebru Güher, **Amerikalı Misyonerlerin Anadolu'da Yardım Faaliyetleri Çerçevesinde Sağlık Misyonu**, [Electronic Version] Turkish Studies, 2015, Vol.10, No.9., (03 Temmuz 2017), s.515.

⁴²² Ercan Haytoğlu, **Amerikan Misyonerlerinin Anadolu Topraklarındaki Sağlık Faaliyetleri ve Ermeniler**, [Electronic Version] Yeni Türkiye, Vol.60, No.2, (12 Haziran 2017), s.3.

Kalıcı sağlık misyoneri olarak Dr. Asa Dodge, 1833 yılında Beyrut'a gelmiştir. 1835'te Amerikan Board, Dr. Ashabel Grant'ı her misyon merkezini sağlık olanaklarıyla donatmakla görevlendirmiştir.⁴²³

Tıp alanını iyi değerlendiren misyoner tıpcılar tedavi saatlerinin hemen sonrasında asıl işleri olan Hıristiyanlık propagandasını geciktirmeden yerine getirmektedirler. Hastane ve dispanserler Müslüman ahali ile sıcak ilişkiler kurmak, misyonlara ahalinin ilgi göstermesini sağlamak, destek ve yakın ilgilerini çekmek için etkin kuruluşlara dönüştürülmüştür. A. Smith, F. Jewett, H. West, D. Nutting, H. Haskell gibi hekim misyonerler kurdukları hastane ve dispanserlerde bu amaç için çalışmışlardır.⁴²⁴ Hasta ve muhtaçların duygusal yönden daha hassas olduğunu bilen misyonerler vaazlarını bu minvalde gerçekleştirmiştir. Kalplerinin açık olduğunu bilincinde olan misyonerler hastaların evlerinin de onlara açılacağını farkındaydı. Evlere İncilin mesajını ulaştırma görevi sadece doktorlarla sınırlı kalmayıp bundan sonraki aşamada özellikle hemşireler ve hasta bakıcılar devreye girmiştir. Modern tıbbın sağladığı faydalara şahit olan halk bu açıdan çok fazla din ayırımına girmeyip bundan en üst düzeyde faydalanmayı tercih etmiştir.

Dünya üzerinde insanların olduğu her yerde hastalıklar mevcuttur hastalıkların olduğu yerde hekimlerin oluşu bir zorunluluğa işaret etmektedir. Yeterli hekimin olmadığı toplumlarda bu açığı kapatmak ise büyük oranda misyonerlerin görevi olmuştur. İyileşen hastalar diğer insanlara ulaşmak için anahtar rol hükmündedir. Bu anahtar sadece evlere girmekle kalmamış insanları çoğu zaman bu kişilere bağımlı hale getirmiştir.

---

⁴²³ Misyonerlerin Osmanlı topraklarındaki sağlık faaliyetleri, 2013, <http://www.kutupyildiziderneği.org.tr/NewsDetail.aspx?id=139> (16 Ağustos 2017).

⁴²⁴ Haytoğlu, s.4.

Dolayısıyla misyoner tabiblerin bir sonrakilere en büyük nasihati onların önce misyoner sonra tabib olduğunu unutmamaları yönündedir.

Tablo 3. Osmanlı Topraklarında Kurulan Amerikan Hastaneleri ve Dispanserler ⁴²⁵

Sağlık Kurumunun Cinsi	Kaza ve Sancak	Vilayet
Hastane	Antep	Halep
Amerikan Hastanesi ve Dispanser	Talas-Kayseri	Ankara
Hastane ve Dispanser	Merkez	Bitlis
Hastane ve Dispanser	Lazkiye	Beyrut
Hastane ve Dispanser	Maamaltein	Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığı
Hastane ve Dispanser	Mardin	Diyarbakir
Hastane ve Dispanser	Harput	Mamuret'ülaziz
Hastane ve Dispanser	Merzifon-Amasya	Sivas
Hastane ve Dispanser	Merkez	Van
Hastane	Trablusşam	Beyrut
Dispanser	Sidon	Beyrut
Hastane	Şveyr	Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığı

Misyoner doktorlar, hastanede veya hastane dışında hastalarına Protestanlık

⁴²⁵ Temizer, 187.

propagandası yapmak için daha uygun fırsatlar bulmuşlardır. “Misyoner doktor” bu durumda hastanede yatan veya kliniğe tedavi için, eczaneye ilaç için gelen insanlara Protestanlığı telkin etme imkânı bulmuştur.⁴²⁶

Misyonerlerin çok önem verdikleri dallardan biri de hastanelerdir. Doktor ve hemşireler başta olmak üzere bütün hastane personeli çok iyi yetiştirilmiş kişilerdir. Buralarda geçerli olan “Hipokrat yemini” değil, onları birinci derecede bağlayan misyonerlik direktifleridir. Hedefe ulaşmak esastır. Ve bunun için her türlü uygulama câizdir.⁴²⁷

Bununla birlikte sağlık alanında faaliyetlerini sürdüren misyonerler yıllık raporlarda köylerin ihmal edildiğini, doktor ve sağlık imkânlarını kullanarak Müslümanlara yaklaşma imkânının mevcut olduğunu bildirmekteydiler. Bu raporları hazırlayan misyonerler Maraş ve Antep’te hastaneye gelenlere incil dağıtan kişilerin ta kendileriydi.⁴²⁸

3.7. Osmanlı İmparatorluğunda Dominant Bir Unsur: ABCFM

Amerikan Board Teşkilatının ne zaman teşkil edildiğine dair farklı rivayetler olmakla birlikte en sağlam bulguların 1806 yılını işaret ettiği söylenebilir. Samuel J. Mills öncülüğünde biraraya gelen bir grup öğrenci yaptıkları toplantı sonrası 1808 yılında The Brethren teşkilatını kurmuştur. William, kolejde okuyan bu öğrenciler dünyanın durumunu konuşmak, Amerika dışında yabancı topraklarda misyon kurulup kurulmayacağını tartışmışlardır.⁴²⁹

ABCFM, köken olarak İngiliz puritanizmine dayanır. İngiliz puritanizmi hem Yahudiliğe olan özel ilgisi hem de Max Weber’e göre kapitalizmin dayanağı olan protestan ahlakın öncüleri olması bakımından dikkat çekici özellikler taşımaktadır. Bu

---

⁴²⁶ Temizer, s.187.

⁴²⁷ Kahraman, s.145.

⁴²⁸ Mustafa Çabuk, “Misyonerler Müslüman Hastaların Başında İncil Okuyorlardı”, Derin Tarih, No.68.(Kasım 2017), s.50.

⁴²⁹ Muhsin Önal, **Yeni Dünyadan Eski Dünyaya: 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunda Amerikan Misyonerlik Faaliyetleri (Bursa Örneği)**, İstanbul: Metamorfoz Yayınları, 1.Basım, 2012, s.45.

durum ABCFM'nin hem Siyonist Hıristiyanlıkla hem de Amerikan kapitalizmi ile niçin eklemlendiğini açıklamaktadır.⁴³⁰

Okullar, ruhban kuruluşları, vakıflar, hastaneler vs. gibi kurumlar, birer misyoner merkezidir. Ayrıca bunların bağlı oldukları üst seviyeden idare merkezleri de vardır. Bütün strateji bu üst seviyedeki merkezlerce hazırlanır. Şüphesiz nihaî merci Amerikan Board'dır. Bu ikinci derecedeki idari merkezler, misyonerlik faaliyetleri alanlarının muayyen noktalarına yerleştirilir.⁴³¹

ABCFM, ABD'nin dış ülkelere yönelik protestan misyonerliği faaliyetlerini yürütmek için kurduğu bir örgüttür. Amerikan board teşkilatı özellikle ortadoğudaki çalışmaları ile bilinmektedir. Teşkilatın kurulduğu 1810 yılı misyonlar için en parlak dönemdir. Avrupalı ve Amerikalılar bütün dünyaya yayılmıştır.⁴³²

Amerikalı misyonerlerden Tillman C. Trowbridge; Türkleri insan ve toplumsal açıdan ilkel olarak nitelemekte ve bunun çözümü olarak Hıristiyanlaştırmakta görmüştür.⁴³³

ABCFM, “Anayasal yönetim içinde bir tür usule aykırı yönetim yaratmakla” suçlanmıştır. ABCFM'in “devlet içinde devlet” olduğu iddiası abartılmış bir iddia olabilir ama ticaret ve politikayla iç içe olduğu söz götürmez.⁴³⁴

Amerikan Dışişleri Görevlileri Komisyonu (ABCFM), Amerikan Hıristiyan misyonerlik örgütleri arasında ilk sırada yer almaktadır. 1810'da Williams Koleji'nin yeni mezunları tarafından kurulmuştur. 19.Yüzyılda Presbiteryenler, Congregationalists ve Reformed chrches gibi Reform edilmiş geleneklerin katılımcılarından oluşan Amerikan misyonerlik örgütlerinin en büyük ve en önemlileri arasına girmiştir.⁴³⁵

ABCFM misyonerleri, büyük değişim döneminde Osmanlı İmparatorluğuna

---

⁴³⁰ Ali Rıza Bayzan, **Küresel Vaftiz: Misyoner Örgütlerin Türkiye ve Türk Cumhuriyetlerini Hıristiyanlaştırma Operasyonu**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1.Basım, 2004, s.32.

⁴³¹ Necmettin Tozlu, **Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar**, Ankara: Akçağ Yayınları, 1991, s.249.

⁴³² Özgür Yıldız, **Anadolu'da Amerikan Misyonerleri**, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 1.Basım, 2015, s.25.

⁴³³ İskender Oymak, **Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri**, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1.Basım, 2010, s.62.

⁴³⁴ Kocabaşoğlu, s.17-18.

⁴³⁵ AmericanBoardofCommissionariesForForeignMissions, <http://www.0wikipedia.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvQW1lcmljYW5fQm9hcmRfb2ZfQ29tbWlze2lvbmVyc19mb3JfRm9yZWlnb19NaXNzaW9ueyNFYXJseV9oaXN0b3J5> (03 Ekim 2017).

gelmiştir. Bu dönem, bir takım insan haklarının ve Batılılaşmanın, 3 kasım 1839 tarihinde Gülhane Hatt-ı Şerifi adlı bir belgeyle resmen ilan edilmesiyle başlamıştır.⁴³⁶

1828 yılında Osmanlı-Rus savaşının başlaması ve Osmanlı topraklarındaki çalışma şartlarının çok zorlaşması Amerikan Board misyonerlerini faaliyetlerine bir m müddet ara vermek zorunda bırakmıştır. Ancak 1829 yılında şartların değişmesi ile Amerikan Board merkezinden Osmanlı topraklarında çalışmaların tekrar başlatılacağı yönünde olumlu karar çıkmasıyla, Board misyonerleri tekrar Osmanlı topraklarına gelmeye başlamış ve faaliyetlerine kaldıkları yerden devam etmişlerdir.⁴³⁷

Yunan milliyetçileri bağımsızlık için merkezi tedirgin ettiğinden Osmanlı makamları İmparatorluk'taki merkezi otoriteyi güçlendirmek için Avrupa tarzı bir reform programını düşünmeye ve uygulamaya başlamışlardı. Ayrıca bu değişiklikler, Yunan Ortodoks, Gregoryen Ermeniler ve Yahudiler de dahil olmak üzere, birkaç geniş yörede örgütlenen İmparatorluğun gayrimüslim dini azınlık toplulukların içinde de meydana gelmekteydi.⁴³⁸

Özellikle 1840'lı yıllardan sonra ABCFM, anadolu'da büyük çaplı yatırımlara girişerek misyon sahalarını genişletme ve anadolu'nun Ermenilerle meskûn stratejik merkezlerine sağlam bir şekilde yerleşme sürecine girmiştir. ABCFM Anadolu'ya yönelik çalışmalarının daha ilk 25 yılında muazzam bir başarı yakalamıştır.⁴³⁹

Amerikan board'ın bir özelliği çalışma sahası olarak seçtiği bölgelere özel talimatlarla gönderdiği misyonerlerden düzenli raporlar istemesidir. Belli periyotlarla, seçilen bölgelere misyonerler vasıtasıyla tetkik gezileri de yaptırılmıştır.⁴⁴⁰

Amerikalı misyonerler hangi tür topluluklarda ne tür faaliyetlerde bulunmaları gerektiğini belirlemek amacıyla bölgede gezmişler ve gördükleri hemen her şeyi

---

⁴³⁶ Frank A. Stone, **Sömürgeciliğin Hasat Mevsimi**, Ayşe Aksu(Çev.), İstanbul: Dergah Yayınları, 1.Basım, 2011, s.74.

⁴³⁷ Gülbadi Alan, **“Protestan Amerikan Misyonerleri, Anadolu'daki Rumlar ve Pontus Meselesi”**,[Electronic Version] Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2001, Vol.10, (14 Temmuz 2017) ,s.186.

⁴³⁸ Mehmet Ali Doğan, *American Board of Commissioners For Foreign Missions and Nominal Christians: Ellias Riggs (1810-1901) and American Missionary Activities In The ottoman Empire* (Yayınlanmamış Doktora Tezi, The University of Utah, 2013), s.3.

⁴³⁹ Aydın, s.142.

⁴⁴⁰ Erdal Açıkşes, **Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri**, Ankara: Türk Tarih kurumu Basımevi, 1.Basım, 2003, s.37.

Boston'daki merkeze bildirmişlerdir. Bilhassa bir topluluğa yönelik misyon açma amacı varsa o topluluğun dili, dini, örfü, adetleri, gelenekleri, eğitim seviyesi, yaşadığı bölgenin coğrafi özellikleri ve benzeri konular hakkında Amerikalı misyonerler ayrıntılı yazılar yazmış ve bu yazıların birçoğu ABD'deki gazete ve dergilerde yayımlanmıştır.⁴⁴¹ Bu geziler ve raporlar sonucu oluşturulan ve bir strateji haline gelen manevralar sonraki misyonerlerin işini oldukça kolaylaştırmıştır.

Kuşkusuz, ABCFM'in Osmanlı topraklarındaki misyon çalışmalarının birkaç on yılda ulaştığı saha ve olağanüstü başarı, kendi iç dinamiklerinin dışında, bazı dış faktörlerin kendilerine sunmuş olduğu olumlu ortamla da ilgilidir. Bu dış faktörlerden özellikle Osmanlı yöneticilerinin isteyerek ya da istemeyerek sergilemiş oldukları uygun tavır ve Müslümanların onlara karşı düşmanca bir reaksiyon göstermemeleri dikkat çekicidir.⁴⁴²

Cyrus Hamlin isimli misyoner hatıratında Hıristiyan yöneticiler belirli makamlara gelmesindeki birtakım nedenlerden bahseder. Ama Hamlin'in bazı Müslümanlardan aldıkları destekleri şu şekilde ifade eder:

“Bir diğer güç Müslüman unsurun bir kısmından ortaya çıkar. Bir grup eskiye sıkı sıkıya bağlı kalırken diğer güçlü bir grup ise reform yanlısıdır. Bu son bahsedilen seküler eğitimi başlatan ve onu camiden ayıran gruptur. Müsadereleri ve idamları durdurmuşlardır. Pek çok eski kanunu yürürlükten kaldıranlardır. Bir asır öncekine neredeyse hiç benzemeyen yeni bir hükümet teşkilatını inşa edenlerdir. Yine bu grubun nüfuzuyla Hıristiyanların devletin yüksek dairelerinde yer almaları mümkün kılındı. Bu grup, Türkiye'nin saf bir Müslüman hükümet olmaya bir son vermesi gerektiğini aksi halde varlığının sona ereceğini çok iyi bilmektedir...”⁴⁴³

⁴⁴¹ MehmetAliDoğan, **Misyonerlerin Osmanlı Bulgarları Hakkındaki Yazılarından Örnekler**, https://www.academia.edu/9604033/Misyonerlerin_Osmanlı_Bulgarları_Hakkındaki_Yazılarından_Örnekler_Turkish, (05 Haziran 2016), s.282.

⁴⁴² Aydın, s.149.

⁴⁴³ Cyrus Hamlin, *Türkler Arasında*, İstanbul: Kahverengi Kitap, 1.Basım, 2015, s.345-346.

Hamlin bu gruptan her ne kadar memnuniyetini dile getirirse de aslında bu grup batılıların Osmanlı topraklarını parçalamasında emperyalistlere büyük bir hizmet sunarken bir imparatorluğun son bulmasında da pay sahibi olduklarını göstermektedir.

Amerika'daki Amerikan Board ve diğer Protestan örgütleri, kademeli olarak dünyanın her bölgesinde Hıristiyanlığın farklı bir akımının kurulmasını tamamlamada öncülük etmiştir. Bununla yetinmeyen Amerikalılar, dağınık bir halde bulunan Hıristiyanlığın ilk ve tek din haline gelmesine yardımcı olan birincil güç olmuşlardır.⁴⁴⁴

ABCFM, yeniden yapılanma sürecinden geçmiş olmakla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nde de varlığını ve işlevini sürdürmektedir. Üstelik birçok akademisyen, iş adamı ve politikamız da bu sürece dahil edilerek.⁴⁴⁵

3.8. Misyon Faaliyetlerinde Entelektüel Bir Yapı: Cizvitler

Cizvitler için Hıristiyanlar arasında “dünyanın gezgin azizleri”, “kilisenin militanları” ve “Tanrı'nın şövalyeleri” gibi tabirlerle anıldıkları bilinse de Türkler arasında “cizvit” kelimesi, daha çok “hileci ve desiseci” gibi olumsuz çağrışım yapan bir kavram olmuştur. Bunun sebebi, misyonerlik faaliyetleri ile çalışmalarında gizli yöntemler kullanmaları ve görünüşleriyle asıl amaçları arasındaki farklılık yüzündendi.⁴⁴⁶ Cizvit Tarikatı askeriyeden ayrıldıktan sonra kendisini dine adayan, din ve felsefe üzerine eğitim gören Ignatius Loyola (Loyolalı Inigo Lopez, 1491-1556) tarafından altı arkadaşı ile birlikte 1534 yılında Roma'da kurulmuştur. Kısa zaman içerisinde yapılanmasını tamamlayan ve Papa tarafından 1540 yılında Katoliklik içerisinde bir tarikat olarak kabul edilen Cizvit Tarikatı Katolikliğin en mutaassıp gruplarındanır.⁴⁴⁷

---

⁴⁴⁴ Joseph L. Grabill, **Protestant Diplomacy and the Near East**, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1. Basım, 1971, s.6.

⁴⁴⁵ Bayzan, **Küresel Vaftiz: Misyoner Örgütlerin Türkiye ve Türk Cumhuriyetlerini Hıristiyanlaştırma Operasyonu** s.34.

⁴⁴⁶ Orhan Sakin(hzl.), **Cizvit Cemaati ve Gizli Talimatları**, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 1. Basım, 2017, s.17.

⁴⁴⁷ Abdülhamit Birişik, **Oryantalist Misyonerler ve Kur'ân: Batı Etkisinde Hint Kur'an Araştırmaları**, İstanbul: İnsan Yayınları, 1. Basım, 2004, s.49.

Mesih Cemiyeti, yani Cizvitler, Loyola'lı Ignacio tarafından kurulmuştur. 1540 yılında papalık tarafından geçimini yalnızca başişlarla sağlayan (mendicants) bir Katolik rahip düzeni olarak onaylanmıştır.⁴⁴⁸ Cizvitler benzersiz bir kozmopolit beceri, deneyim çeşitliliği ve oldukça gelişmiş bir iletişim sistemine sahiptirler.⁴⁴⁹ Cizvitler diğer misyoner gruplar gibi, oldukça ateşli, işlerine sadık, canla başla çalışan, kendilerini Hıristiyanlığa ve Fransa'ya adanmış bir gruptur. Girdikleri ülkeleri en kısa zamanda katolikleştirmeyi ve dolayısıyla kolonileştirmeyi pek güzel becerirler. Dini taassupta oldukça ileridirler. Bu yüzden Portekiz, İspanya, Almanya, Hollanda, İsviçre, Rusya ve hatta kendi ülkeleri olan Fransa'dan bile defalarca kovulmuşlardır.⁴⁵⁰

Cizvit misyonerleri XVIII. yüzyılın sonlarına doğru başta Asya olmak üzere bütün dünyada oldukça aktif olarak faaliyette bulunmuşlardır. “Bu dönemde çalıştırdıkları misyoner sayısı 3000 kadardır”. Ayrıca çeşitli tarikatlara bağlı misyonerler, XVI ve XVII. yüzyıllardan itibaren Asya'da yoğun bir hıristiyanlık propagandası yürütmüşlerdir. Bu faaliyetlerde bilhassa açılan eğitim kurumları etkin rol oynamıştır.⁴⁵¹

3.9. Osmanlı Dönemi Ermeni İsyânlarında Misyonerlerin Etkisi

Ermeniler, Nordik ve Alpin ırkları karışımı bir halk topluluğudur. Yani Ermeniler, yerli ve göçmen Hind-Avrupalı unsurların karışımından meydana gelmişlerdir. M.Ö. VI. asırda Yunan kaynaklarında “Armen”, Fars kaynaklarında “Armina” adı ile zikredilmektedirler.⁴⁵²

Aslında Ermeni meselesi, Şark Meselesinin bir parçasını oluşturmaktadır. Şark Meselesinin, aktörleri olan emperyalist büyük Avrupa devletleri, çıkarları doğrultusunda Osmanlı Devleti'ni parçalamak için özellikle gayri Müslim tebaa arasında vaşlayan milliyetçilik ve ayrılık hareketlerini hararetle desteklemişleridir.⁴⁵³

⁴⁴⁸ Sibel Sel ve Levent Kınran(Çev.), **Hıristiyanlık Tarihi**, İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 1.Basım, 2004, s.421.

⁴⁴⁹ Anthony Grafton, **Dipnotlar Merak Uyandıran Bir Tarih**, Fatma Acun (Çev.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1.Basım, 2012, s.155.

⁴⁵⁰ Tozlu, s.15.

⁴⁵¹ Topsakal, s.19.

⁴⁵² Mehmet Saray, **Ermenistan ve Türk-Ermeni İlişkileri**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 3.Basım, 2010, s.4.

⁴⁵³ Çaycı, s.13.

Osmanlı döneminde Ermenilere yönelik yapılan din alanındaki çalışmalarda misyonerler başrol oynamıştır. Dönem dönem Ermeniler Rusya, İngiltere, Fransa, ABD, İtalya ve Almanya gibi devletlerin etkileri altına girme eğiliminde bulunmuşlardır.⁴⁵⁴

Misyonerler, Ermeniler arasında çalışırken ilk yıllarda Protestanlığı ön plana çıkarmadılar. Bundan dolayı da Ermeniler, Protestan misyonerlere yardımcı olup kiliselerini misyonerlere açtılar. Onların bu davranışını misyonerler, Gregoryenlerin Protestanlığa olan ilgisi olarak değerlendirdiler.⁴⁵⁵

Protestan misyonerler; Ermenilerin ve diğer Protestan olmayan Hıristiyanların mezheplerini, Hıristiyanlık içinde kabul etmiyorlardı. Amerikalı Protestan Misyonerler; mektuplarında ve raporlarında yerli Hıristiyanlar için “dinsiz, Pagan ve sözde Hıristiyanlar” gibi ifadeler kullanıyorlardı.⁴⁵⁶

Batıl inançlara sahip oldukları, güneşe taptıkları, ağaçları kutsal saydıkları düşünülüyordu. Kilise ayinlerini pek soğuk ve ölü bulmuşlardı. Misyonları mevcut inanç sistemini korumak değil, yeni bir inancı uyandırmaktı. Ermenilere bu yeni inancı öğretmenin en uygun yolu çocuklarla ilgilenmek olduğu için özellikle yetim çalışmalarına büyük önem verilmiştir.⁴⁵⁷

Ermeni isyanlarında kiliseler büyük rol oynamış, kiliselerde Ermenileri isyana hazırlayan propagandalar yaptıkları gibi buraları ayrıca silah deposu haline de getirmişlerdir. Ortaya çıkan çeşitli örgütlerin ihtilal hazırlıklarının kiliselerden başlatıldığı görülmektedir.⁴⁵⁸

Amerikalılar ile Ermeniler arasındaki sosyal ilişkiler yüzeyde uyumluydu, ancak altta yatan gerilimler inkâr edilemezdi. İnsanlığın ortak bir ebeveyni kabul eden dini vaaz ederken bile, Amerikalılar kendilerini, yaşadıkları ve çalıştıkları yerleri daha üstün görüp,

---

⁴⁵⁴Ulu, s.343.

⁴⁵⁵Mustafa Çabuk, *1875-1925 Yılları Arasında Adana, Antakya, Antep, Maraş ve Mersin Bölgelerinde Misyonerlik Faaliyetleri ve Ermeni Olayları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, 2013), s.39.

⁴⁵⁶Çabuk, s.39.

⁴⁵⁷İnan, s.403.

⁴⁵⁸Ali Arslan, Halil Bal, Hasan Demirhan, *Tarihi ve Stratejik Boyutlarıyla Ermeni Meselesi*, İstanbul: İdil Yayıncılık, 1.Basım, 2012, s.23.

Ermenileri dikkatlerinden kaçmayan bir şekilde küçümseme yoluna gitmiştir.⁴⁵⁹

Amerikan misyonerlerinin bütün arzuları Protestanlığı kabul etmiş müstakil bir Ermenistan'ın ortaya çıkmasıydı. Laik bir eğitim sistemi ile Ermenilere milli kültürlerini öğreten Amerikan misyonerleri, bunnula da yetinmemiş Ermeni kilisesinin bağınazlığını kırmı, kilise dili yerine halkın anlayacağı bir Ermenice'ye İncili'i tercüme ettirmişlerdir.⁴⁶⁰ Bu durum karşısında Gregoryan cemaat da okullarını laikleştirmiş, idareyi demokratlaştırmış, kültürü canlandırma gayretine girmiştir.⁴⁶¹

Amerikalılar kendi okullarını açarken Ermenilerin yoğun olarak yaşadıkları yerleri tercih ettiler. Ermenilerin ilkokul seviyesinde açtıkları okullardan biri Amerikalı misyonerler tarafından 1834 yılında Beyoğlu'nda, yüksek okul seviyesindeki okul ise 1878 yılında Harput'ta, Osmanlıların "Fırat koleji" dedikleri "Armenian College"dir.⁴⁶²

Lloyd George, Ermeni olayını en çok Amerikalıların misyonerler aracılığıyla kışkırttığını, ama şimdi himayeye almaktan kaçındığını vurgulayıp, sorumluluktan ülkesini sıyırmaya da özen gösteriyordu.⁴⁶³ Diğer taraftan misyonerler Amerikan kamuoyu ile Ermeniler arasında kuryelik görevi üstlenmişler ve Amerikan basınında etkili Ermeni propagandası yapmışlardır. Bu bağlamda 1915 ile 1928 yıllarını kapsayan dönemde yirmiden fazla yüksek trajlı Amerikan dergisi Ermeniler hakkında öyküler yayınlamıştır.⁴⁶⁴

Ermeni meselesinin Amerika'ya taşınmasında misyonerlerin rolü büyüktür. Amerikalı misyonerler Osmanlı imparatorluğu'na, Müslümanlar dahil olmak üzere, halkı Protestan Hıristiyan yapmak amacıyla geldi. Misyonerlerle Ermeniler arasındaki ilişkilerin en önemli noktasını Amerika'da Türkler'e karşı bir kamuoyu yaratmak oluşturmuştur.⁴⁶⁵

⁴⁵⁹ Heleen Murre-van den Berg, *Studies in Christian Mission*, Vol.32, Boston: Brill, 1.Basım, 2006, s.256.

⁴⁶⁰ Saray, s.35.

⁴⁶¹ Abdurrahman Çaycı, *Türk-Ermeni İlişkilerinde Gerçekler*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 3.Basım, 2013, s.15.

⁴⁶² Cafer Ulu, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Ermeniler*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2.Basım, 2012, s.346.

⁴⁶³ Kemal Arkun, *Ermeni Mezalimine Ağtlar*, İstanbul: Akademisyen Yayıncılık, 1.Baskı, 2013, s.405.

⁴⁶⁴ Ar, s.147.

⁴⁶⁵ Kâmil Necdet Ar, *Türk-Amerikan İlişkileri Çerçevesinde Ermeni Meselesi (1918-1923)*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1.Basım, 2011, s.141.

Osmanlı dönemi Amerikalı misyonerlerin Ermenilerle olan ilişkisini Ali Rıza Bayzan eserinde Ermeni patriği Mutafyan'ın diliyle:

“Amerika, dönemin koşulları gereği uluslararası projelerinde daha çok misyoner örgütleri bir araç olarak kullanmıştır. Nitekim Ermeni Patriği Mutafyan da Cumhuriyet gazetesinden Leyla Tavşanoğlu ile yaptığı söyleşide Ermeni Olaylarında Amerikan misyon örgütlerinin başrol oynadığını vurgulamaktadır.: “Bir de misyonerliğin yurdumuz tarihine yaptığı etki vardır ki bunu görmezden gelmek imkansızdır. Kaba çizgileriyle şöyle anlatayım.”

şeklinde ifade edip şöyle devam ediyor:

“Osmanlı imparatorluğunun gerileme devri 1700'lerdedir. İşte, Pasarofça Antlaşması, sonra Kaynarca Antlaşması ve yıkılış devri yavaş yavaş başlar. Ve yine bu dönemde Batılı tarikatlara mensup olan yabancı rahipler, Anadolu'da gezinmeye başlarlar, Müslüman Türkleri Hıristiyanlaştırmaktır, ama bir de bakıyorsunuz ki Anadolu Hıristiyanlarını da Batılı Hıristiyan mezhepleri döndürmeye ilişkin faaliyetler başlıyor. Burada proselitik faaliyetle misyonerlik birbirine giriyor. Yüzyılımızın başlarındaki o kadar derin yara izleri bırakan üzücü olayları aklımıza getirdiğimiz zaman anadolu'da açılmış olan batılı yabancı misyoner okullarının faaliyetleri de küçümsenemeyecek bir faktördür... Misyonerlik faaliyetleri sonucu açılan okullar yabancılara emellerine hizmet etmiştir.”

Mutafyan'ın bahsettiği yabancı okulları kuran misyoner örgütlerin başında ABCFM gelmektedir.” cümleleriyle ifade etmektedir.⁴⁶⁶ Misyoner okulları Gregoryen ve Protestan Ermenileri aynı çatı altında bir araya getirdiğinden iki toplum dini ve sosyal alanlarda daha çok işbirliği yapmaya başladılar. Anadolu'daki Ermeniler arasındaki “Ermenilik bilinci” büyük ölçüde misyonerler tarafından verilmiştir.⁴⁶⁷

⁴⁶⁶ Ali Rıza Bayzan, **Misyonerin Soykırım Oyunu**, İstanbul: IQ Klütür Sanat Yayıncılık, 1.Baskı, 2006, s.41-42.

⁴⁶⁷ Çabuk, s.43.

Amerikalı ve İngiliz misyonerlerin dışında Ermeni olaylarının tırmanışında etkili olan diğer bir unsur ise Alman misyonerlerin yürüttükleri faaliyetlerdir. Almanya geleneksel sömürgeci ülkelere oranla, üretim teknolojisi yanında, siyasal ve ekonomik yayılma konusunda da daha modern ve değişik yöntemler izlemekteydi.⁴⁶⁸ Kuruluş amacı Müslümanlar arasında İncil'i yaymak olarak belirtilmesine rağmen, Alman Doğu Misyonu'nun asıl faaliyeti, Osmanlı Devleti'ndeki Ermenilere maddi ve manevi destek sağlamaktı.⁴⁶⁹

Bazı Ermeni yazarlar, Ermeni komitelerinin dış güdümlü olduğunu belirtmekteydiler. Ermeni yazar Ohandjanian; yabancı misyoner ve ajanların okullar açarak Hıristiyan öğrencileri okutup onlara özgürlük ve milliyetçilik fikirlerini aşıladıklarını yazmaktaydı.⁴⁷⁰

Ermenilerden başka Bulgarlar, Rum ve Hıristiyan Araplar ile Yahudiler üzerinde de etkili olan misyonerler; bazı Kürt topluluklarını Hıristiyanlaştırma gayretinde bulunmuşlardır. 1840'larda Hakkari'ye gelen misyonerler burada açtıkları yatılı bir okulla bölgedeki Nasturilerle de ilgilenmişler ve onları devlete karşı vergi vermeme konusunda kışkırtmışlardır.⁴⁷¹

3.10. Geçmişte ve Günümüzde Misyoner Teşkilatları

Misyoner teşkilatları, önceleri İslam ülkelerinde temel hedef olarak Müslüman çoğunluk da dahil buradaki bütün halkları almışlardır. Ancak müslümanlar üzerine yapılan ve yapılması planlanan çalışmaların gerek Müslüman halk, gerekse mahalli idariciler tarafından ciddi bir itirazla karşılanması misyonerlerin çalışmalarını Ermeniler, Süryaniler, Ortodokslar, Nesturiler, Kiptiler gibi yöredeki azınlıklar ve özellikle doğu

---

⁴⁶⁸ Selami Kılıç, **Türk-Alman Arşiv Belgeleriyle Ermeni Sorunu ve Almanya**, Ankara: Türk Tarih kurumu Yayınları, 1.Basım, 2015, s.1.

⁴⁶⁹ Selami Kılıç, s.93.

⁴⁷⁰ Çabuk, s.40.

⁴⁷¹ Ayten Sezer Arıç, **Atatürk Döneminde Yabancı Okullar**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2.Basım, 2014, s.14.

kilise mensupları üzerinde yoğunlaştırmalarına sebep olmuştur.⁴⁷²

Misyonerlik yapmak isteyenlere, doğunun ruhunu onlara anlatacak hususiyette hazırlanmış programlar tatbik edilir. Siyasi bir kurul misyonerlerin bu programını kontrol eder. O kurul, doğuyu geri kalmış, kötülüklerle dolmuş ve misyoneri bekleyen bir şekilde tasvir eder, misyoneri körü körüne buralara sevk etmeye uğraşır.⁴⁷³ Misyonerlik teşkilatı genellikle kiliselere bağlı resmi veya gayr-ı resmi kuruluşlardır.⁴⁷⁴ 1698'de kurulan Hıristiyan Bilgisi'ni Yayma Cemiyeti (Society for Promoting Christian Knowledge) ve 1701'de kurulan İncil'i Propaganda Cemiyeti (Society for the Propagation of the Gospel) gibi. Ele aldığımız coğrafya ve dönem bakımından iki asra yakın ömrü bulunan İngilizlerin The Society for Missions to Africa and the East (daha sonraki adıyla Church Missionary Society, en son sekiyle ise Church Mission Society) 1799 yılında kurulmuş ve hala önemini korumaktadır.⁴⁷⁵

Protestan güçlerin sömürelere ulaşması için de bir misyonerlik kurumu organize edilmiştir. Hollanda Compagnie Néerlandaise des Missions (1602) isimli misyon teşkilatının desteğiyle bu faaliyet sahasında ilk sırada yer alır.⁴⁷⁶

Günümüzde; Katolik Kilisesi bünyesinden çıkmış misyoner karakterli dominiken, Fransızken ve Cizvit oluşumları, Protestan dünyada ise 1855'te Paris'te kurulmuş "Genç Hıristiyanların Evrensel İttifakı" ile "Genç Kızlar Hıristiyan Birliği Evrensel İttifakı" gibi kuruluşlarda misyonerlik yapmaktadır.⁴⁷⁷

3.11. Misyonerlerin Hedef Kitleleri

İnternet sitelerinde misyoner grupların; çocuklar, genç kızlar, genç erkekler, yetişkin kadınlar, yetişkin erkekler, aileler, lezbiyenler, homoseksüeller, Aids hastaları,

⁴⁷² İlyas Topsakal, *Rus Misyoner Kaynaklarına Göre; İdil-Ural Bölgesinde Ortodoks Misyoner Faaliyetleri ve Türkler (1522-1917)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, SBE, 2007), s.21.

⁴⁷³ Musatafa Halidi ve Ömer Ferruh, *Misyonerler ve Tarihçeleri*, İstanbul: Araştırma Yayınları, 1.Basım, 1991, s.113.

⁴⁷⁴ Mehmet Asım Köksal, *Hıristiyan Propagandaları Münasebetiyle Açıklama*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2.Basım, 1982, s.16.

⁴⁷⁵ Ömer Turan, "Avrasya Coğrafyasında Misyonerlik Faaliyetleri", <https://dervisan.com/yazi/misyonerlik.html> (01Ekim2017)

⁴⁷⁶ Ali Erbaş, *Hıristiyanlık'ta Reform ve Protestanlık Tarihi*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1.Basım, 2015, s.91.

⁴⁷⁷ Küçük, s.61.

çeşitli meslek mensupları, ordu karşıtları, kriz mağdurları, fiziksel özürlüler, uyuşturucu bağımlıları, alkolikler, çevreciler, öğrencileri hedef aldıkları görülmektedir.⁴⁷⁸

Misyonerlerin bir başka hedefi ise boşanmış veya parçalanmış ailelerdir. Bu ailelerde ciddi ekonomik sorunlardan kaynaklanan bir arayış ve beklenti oluyor. Misyonerler kendi yardım kuruluşları aracılığıyla böylesi aileleri keşfettiklerinde, mutlaka harekete geçmektedir.⁴⁷⁹ Teorik misyonerlik dışında uygulanan misyonerliğini asıl ve nihai hedefi siyasi iktidardır. Ezelden beri herhangi bir toprak işgal edildiğinde, sömürgeleşme ile birlikte yerli halka ait, bayrağın, sınırların, iktisadi yapının, ana dilinin, kültürün ve inancın işgal gücü tarafından değişime uğradığı görülmüştür.⁴⁸⁰

Z. Arslantürk, misyonerlerin stratejik olarak yöneldiği yani hedef kitle olarak belirlediği grupları yerel yapı bağlamında şöyle kategorize eder: Tabi etnik gruplar (azınlıklar); Suni etnik gruplar (Kürtler, Lazlar ve Gürcüler vb.); Aleviler; Sokak çocukları; Problemlı aileler; Dinsizler (ateistler, sol ideolojiden kopanlar); Sağlık, eğitim ve ekonomik bakımdan ihtiyaç sahipleri.⁴⁸¹ Halidi ve Ferruh misyonerler, sosyal hayat ve Siyonizm isimli çalışmalarında misyonerlerin yapmış oldukları yardımlar için:

“Misyonerler bizim anladığımız şerefli manada yardım yapan kimseler değildir. Fakat ellerinde bulunan yardım malzemelerini gayelerine ve bunu takip eden emperyalizme ulaşmak için istismar ediyorlar. Bundan başka onlar çok tutumlu hareket eden kimselerdir... misyonerler diyor ki: Doktorluk ve eğitim misyonerlik sebeplerindedir. Ve aynı durumda kalması gerekir... önce yardım malları Hristiyanlıktan uzak olan kimselere verilmeli daha sonra bunlar kiliseye yaklaşmayı artırınca yani yeni dine katıldıklarına dair misyonerlerin ümitleri artınca tedricen bu

---

⁴⁷⁸ Kerimoğlu, s.109.

⁴⁷⁹ Cengiz Köse, **Enel Hak'tan günümüze Misyonerlik**, İstanbul: Aydıuşu Yayınları,1.Basım, 2006, s. 73.

⁴⁸⁰ Köse, s.21-22.

⁴⁸¹ Sevinç, s.333.

yardımlar azaltılmalıdır. Onlar kiliseye tamamen girince yardımlar da kesilmelidir.”

ifadelerini kullanmaktadır.⁴⁸²

3.12. Misyonerlikte Kullanılan Metodlar

Misyonerlerin uyguladığı en eski yöntemler okul açmak, tıbbî yardım yapmak, kimsesizleri barındırmak, onların yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını karşılamak olarak sıralanabilir. Misyoner kuruluşları arasında bu konularda tam bir birlik olmamasınarağmen genellikle bu faaliyetler yürütülmüştür.⁴⁸³ Hıristiyan misyonerlere göre etkili kişisel müjdecilik şans eseri oluşmaz. Bu konuda gelişmek için anlayış, iyi örnekler ve kişisel uygulama gereklidir. Başka bir deyişle müjdecilik, öğrenilen bir sanattır.⁴⁸⁴ Bu cümlelerin devamında Özşahin İngiliz Sömürgeler Bakanlığı tarafından hazırlanıp diğer misyonerlere dağıtılmak üzere gönderilen raporların içeriği için ise maddeler halinde sıralamaktadır.⁴⁸⁵

“1- Birey ve toplumların renklerinden kaynaklanan problemleri (Zenci, beyaz, sarı vb.) sürekli gündemde tutmak suretiyle, gizliden gizliye çatışma ortamının hareketli tutulması.

2- Kabile ihtilaflarına sebep olan çekişmeleri ve düşmanlıkları öğrenmek suretiyle, bu ihtilafların kullanılarak, kabileler arası kavgalar ve savaşlar oluşturmak için gerekli zeminin hazırlanması.

3- Arazi ihtilaflarının kullanılması ile, kabilelerin birbirine düşürülmesi, kabileler arası suni düşmanlıklar oluşturulması.

⁴⁸² Mustafa Halidi ve Ömer Ferruh, **Misyonerler, Sosyal Hayat ve Siyonizm**, İstanbul: Araştırma Yayınları, 1.Basım, 1991, s.90-91.

⁴⁸³ Birışık, s.66

⁴⁸⁴ John Wimber ve Kevin Springer, **Etkin Müjdecilik**, Levent Kınran(Çev.), İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 1.Basım, 1995, s.viii.

⁴⁸⁵ Özşahin, s.247.

4- bölücülüğü tirmandıracak, ırkçılık düzleminde ancak anlamını bulabilecek olan menfi Milliyetçilik fikrinin, gerekirse değişik adlar altında Müslümanlar arasında yayılmasının sağlanması ve bunun için gerekli zeminin hazırlanması.

5- Din ihtilaflarının (Tarikat ihtilafları ve farklı dine mensup azınlıkların ihtilafları) kullanılması ile, kabileler arası bir din ve mezhep savaşlarının ortaya çıkarılmasının sağlanması.”

Türklerin samimi duruşundan yaralınarak, önce onların sosyal dokularına, sahip oldukları inanışlara ve kültürel değerlerine saygılı oldukları imajının verilmesine özen gösterilmektedir. Bu yolla yaklaşıldıktan sonra sosyal yardım kuruluşlarının devreye konulmasına ve izlemeye alınmasına sıra gelmektedir. Kilise, dünyanın gelişmemiş olan ve dünya nüfusunun yarısından fazlasını kapsayan, açlık, fakirlik ve sefalet içinde yaşayan ülkelerin içinde bulunduğu durumdan faydalanma yoluna gitmiştir.⁴⁸⁶ Yaptıkları yardım ve destek ile güven verilmekte, daha sonra yavaş yavaş mesajların yerleştirilmesine geçilmektedir.⁴⁸⁷ Günümüzde özellikle Katolik Kilisesince kullanılan en belli başlı misyonerlik metotları sosyal adalet projesi, inkültürasyon ve diyalogdur.

Günümüz misyon teknikleri arasında en dikkat çekici olanı kültüre uyarlama (İnkültürasyon) yöntemidir. Kimi misyonerler, Müslümanları Hıristiyanlaştırmada en büyük başarının bu yöntem bağlamındaki çabalarla gerçekleştiğine dikkat çekmektedirler.⁴⁸⁸ İnkültürasyon Teolojisi, kültür-din ilişkisini inceleyerek modern misyon anlayışının yöntemlerini araştırmaktadır. İnkültürasyon, bir kişinin, başkalarıyla ve kendi kültürünü anlamlı bir şekilde etkileşime girebilecek bir kişi olmasını sağlayan bir süreçtir.⁴⁸⁹ Bu da muhatap kültürü çok iyi tanımakla mümkün olabilecektir. Papa II. John Paul inkültürasyon uygulaması ile ilgili olarak misyonerlere şu önemli tavsiyelerde bulunmuştur: “Misyonerler sahip oldukları kültürel sınırları aşarak, kendilerini gönderildikleri çevreye iyice uydurmalıdırlar. Çalıştıkları bölgenin dilini öğrenmeli,

⁴⁸⁶ Taşcı, s.30.

⁴⁸⁷ Küçük, s.274.

⁴⁸⁸ Şinasi Gündüz,” Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri”, Ömer Faruk Harman(Ed.), **Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri** içinde (351-379), İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005, s.363.

⁴⁸⁹ Antton Egiuren Iraola, **True Confucians Bold Christians**, New York: Rodopi, 1.Basım, 2007, s.107.

mahalli kültürün en önemli özelliklerini tanımalıdır.”⁴⁹⁰

Bir inancı ya da anlayışı yerli kültürün içine sokma, adaptasyon sağlama yöntemidir. Yerli kültürün Hıristiyan inancını etkilemesi ya da Hıristiyan inancın yerli kültürü etkilemesi olarak tanımlanan bu metot, misyonerlerin Hıristiyanlığı yaygınlaştırmasına yardımcı olmak amacıyla kullanılmaktadır. Örneğin; 2000’li yıllarda Malezya ve Endonezya’da çok tartışılan Hıristiyan grupların Allah kelimesini kullanma talebi, Müslüman halkın kafasını karıştıracığı gerekçesiyle mahkeme tarafından reddedilmiştir.⁴⁹¹

Misyonerlerin İslam dünyasında uyguladıkları önemli bir diğer misyon metodunda, müsteşrik yetiştirerek gerek İslam ülkelerindeki çeşitli seviyelerdeki okullarda, gerekse Batı üniversitelerinde İslam ile alakalı olumsuz görüşler imal etmeye çalışmaktadır.⁴⁹²

Bunların dışında farklı bir metod olan Hıristiyan yorumlama metodu yerli halkın inancı ve pratikleri Hıristiyan inancına uygun şekilde yorumlayarak halkın Hıristiyan inancını kabul etmesini kolaylaştırmak için kullanılmaktadır. Örneğin pek çok kültürde bahar bayramı olarak kutlanan Paskalya Yortusu, Hıristiyanlar tarafından dinî öğelerle desteklenerek Hıristiyan bir kimliğe büründürülmüştür.⁴⁹³

Nasuh Günay eserinde misyonerlerin Müslümanları Hıristiyanlaştırmada kullanmış oldukları metodları şu şekilde sıralamıştır:

- 1- *İnsanlarda cehalet ve manviyatsızlık teşvik edilmelidir.*
- 2- *Müslümanların yanında sürekli olarak cenneti överek dünya hayatına mükellef olmadıkları söylenerek onların şuursuz kalmaları sağlanmalıdır. Bu çerçevede dünyayı terk etmenin fazileti, ahiret ile meşgul olmanın çok büyük fazilet olduğu anlatılmalıdır.*

---

⁴⁹⁰ Demirkapı, s.73.

⁴⁹¹Sevgi Altundal Hajdari (hızl.), **Tarihi Süreç İçerisinde Misyonerlik ve Misyonerlerin Yetim Faaliyetleri**, İstanbul: İnsamer, 2016, s.20.

⁴⁹² Taşcı, s.35.

⁴⁹³Hajdari (hızl.), s.19.

3- Müslümanların zihnine “Her şey Allah’ın takdiri ile olur” düşüncesi yerleştirilerek; onların hastalıklarının tedavisini aramamaları ve hastalık içinde yaşamaları temin edilmelidir.

4- İslam’ın sadece ibadet dini olduğu vurgulanmalıdır.

5- İktisadi çöküntüyü temin etmek için mahsuller çürütülmeli, ticaret gemileri batırılmalı, çarşılar yakılmalı, ziraat alanları tahrip edilmeli ve su şebekesine zehir atılmalıdır.

6- Devlet adamları fesada sebep olacak olan içki, kumar, rüşvet, hazine mallarını kendi amaçları için harcamaya alıştırılmalıdır.

7- Alimlere ve din görevlilerine kötü isnatlarda bulunup; aleyhlerinde adi isnatlarda bulunmak suretiyle Müslümanları onlardan soğutmaları, onların çocuklarını dini okullara göndermelerinin önüne geçilmeli; onların kendi dinleri hakkında son derece cahil kalmaları sağlanmalı. Bunlara alternatif olarak yeni mektepler, kolejler açmalı. Böylece onlar Müslüman alimlerden uzaklaştırılmalıdır.⁴⁹⁴

Kuşaktan kuşağa, deneyimli misyonerlerin, deneyimsizlere öğütlediklerinin yer aldığı kitapçıklar, broşürler her zaman bol oranlarda basılıp dağıtılmaktadır. Bu el kılavızlarında Müslümanları deyim yerindeyse avlamanın yolunun “Sevgi”nin ilk önceliğe taşınmasından geçtiği vurgulanmaktadır.⁴⁹⁵

Bununla birlikte bir de misyonerlerin yapmaması gereken konular üzerinde de strateji geliştirilmiştir. Osman Cilacı Hıristiyanlık propagandası temalı eserinde Türkiye’de faaliyet gösterecek misyonerlerin misyon merkezlerinde hazırlanan uymaları gereken kuralları özellikle ilk aşamada asıl hedeflerinin gizlenerek dolaylı yollardan sonraki merhalelerde ise biraz daha açıktan empoze etmeleri gerekliliğinin önemine vurgu yapılmıştır.⁴⁹⁶

---

⁴⁹⁴ Günay, s.139-140.

⁴⁹⁵ Kuzu, s.221.

⁴⁹⁶ Osman Cilacı, **Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 6.Basım, 2005, s.98-99.

Bilgisayarın ve internetin her geçen gün yaygınlaşması misyonerlere yeni çalışma alanları kazandırmakta hızlı ve en ekonomik bir şekilde büyük bir gençlik kesimine hiçbir kanuni ve fiziki kısıtlama olmaksızın ulaşabilmektedirler.⁴⁹⁷

Misyonerlik faaliyetlerinde internet giderek artan bir öneme sahiptir. Özellikle Türkçe yayın yapan internet sitelerine girdiğinizde, bir bölümünde ilginç uygulamalarla da karşılaşılıyorsunuz. Sitelerdeki aşamalı sırayla geçtikten sonra Hıristiyan olabiliyorsunuz. Bu aşamadan sonra sizden en yakın kiliseye gidip papazla görüşüp cemaate katılmanız talep edilmektedir.⁴⁹⁸

Bununla birlikte günümüzde imkanların artık farklı seviyelerde olmasından dolayı daha değişik tekniklerin kullanılması yoluna gidilmiştir. Bu teknikler genellikle çeşitli aşamalardan oluşmaktadır. Bu aşamaları dört ayrı kategoriye bölen Bayzan birinci aşamada mektuplaşma, internet ve İncillerle tanışmaya yer vermiştir. İkinci aşama ücretsiz kurslarla devam ederken üçüncü ve dördüncü aşama ise seçilen kişinin Hıristiyanlaştırılmasıyla devam edip misyoner seviyesine gelmesiyle son bulmaktadır.⁴⁹⁹

Bunun dışında misyonerler İngilizce veya bilgisayar kursları gibi kuruluşlardan da faydalanmaktadır. Kurslarda önce Hıristiyanlığı öven sloganlar işlenmekte, İslamiyet'in kötülenmemesine özellikle dikkat edilmekte ve yavaş yavaş olgunlaştırdıkları kursiyerler işlenerek sabırla kendilerince kazanılmaya çalışılmaktadır.⁵⁰⁰

3.13. Misyonerliğin Yakın Çağ Kavramlarıyla İlişkisi

Misyonerlik faaliyet gösterdiği tarihten itibaren çağdaşı olan diğer bazı kavramlarla yakın bir ilişki içindedir. Özellikle coğrafi keşifler ve haclı seferlerinin yan ürünleri olan sömürgecilik, küreselleşme, oryantalizm gibi üçüncü dünya ülkelerini işgal

---

⁴⁹⁷ Yel, s.63.

⁴⁹⁸ Kerimoğlu, s.61-62.

⁴⁹⁹ Bayzan, Küresel Vaftiz, s.116-117.

⁵⁰⁰ Kerimoğlu, s.62.

edip yer altı ve yer üstü kaynaklarını sömüren olgularla hiç ayrılmayan bir tarih kardeşliğine sahiptir.

3.13.1. Oryantalizm ve Misyonerlik

Oryantalizm ya da oryantalizm araştırmaları genel olarak doğu toplumlarının kültür hayatını özel olarak da İslam ve Arap kültürünü inceleme ve araştırmaya yönelik fikri eğilime kullanılan özel ya da genel bir terimdir.⁵⁰¹ "Oryantalizm" terimi, örneğin, on yedinci ve on sekizinci yüzyılların "oryantal" tarz bağlamında ya da bahçe mimarisi ve resiminde oryantal üslupların taklit edilmesi gibi başka pek çok çağrışımlara sahiptir.⁵⁰²

Oryantalizm, ilk olarak 14. y. y'ın başlarında Viyana Kilise konseyi tarafından oryantal dillerin ve kültürlerin anlaşılmasını teşvik etmek için bir dizi üniversitede krs kurulmasıyla birlikte ortaya çıkan bir bilim dalıdır.⁵⁰³

Oryantalizmin amaçladığı ve temsil ettiği ciddiyetten dolayı hkmetler, parlamentolar ve kilise çevrelerince oryantalizm araştırmalarına bu denli büyük önem verilmesi, önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir.⁵⁰⁴

Tarih boyunca Hıristiyan misyonerler, dinlerini ve inançlarını ulaştırabilecek toplumları tanımaya ihtiyaç duymuşlardır. Bu inanç insanların bir kısmı hem misyoner hem de oryantalist olma durumunda kalmışlardır. Ancak güçlü ve donanımlı oryantalistler içerisinde misyoner olanlarına pek rastlanılmamaktadır. Misyonerlikle birlikte oryantalist olma özelliğine sahip insanların, doğu ve İslâm hakkında ileri derecede yetkin eserler verdiği söylemek pek mümkün gözükmemektedir.⁵⁰⁵

Batı oryantalizmi, Doğu zerindeki çıkar amaçlarını gerçekleştirmek için kullanılan bir araç olmakta; aynı zamanda, hegemonik söyleminin bir simgesi olarak

⁵⁰¹ Adnan Muhammed Vezzan, **Oryantalizm ve Oryantalistler**, Yavuz Fırat(ev.), Kayseri: Tezmer Yayıncılık, 1.Basım, 2013, s.9.

⁵⁰² Urs App, **The Birth of Orientalism**, Philadelphia ve Oxford: University of Pennsylvania, 1.Basım, 2010, s.XI.

⁵⁰³ Bryan S. Turner, **Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm**, İbrahim Kapaklıkaya (ev.), İstanbul: Anka Yayınları, 2.Basım, 2003, s.67.

⁵⁰⁴ Vezzan, s.10.

⁵⁰⁵ Bayram Ali etinkaya, "Misyonerlerin Epitemolojik Kaynağı Olarak Oryantalizm", [Electronic Version] Journal of Islamic Research, Vol.20, No.1, 2007, s.400.

kullanılmaktadır. Benzer bir ifadeyi oryantalist karşıtı çalışmalarıyla bilinen M. Hamdi Zakzuk yapmıştır. Zakzuk' a göre oryantalizm, Batının misyonerlik çalışmalarının bir ürünüdür. Hıristiyanların, Doğu kültürlerini ve dillerini öğrenme çabası bu anlayışın gereğidir.⁵⁰⁶

Oryantalist çalışmaları günümüz sömürü anlayışının önemli bir bölümünü temsil eder. Diğer bir yaklaşımla bu tür araştırmalar emperyalizmin önemli bir aracıdır. Hatta bu döneme ilişkin oryantalist araştırmaları post-oryantalizm olarak nitelendirilebilir. Bu konuda Edward Said, Batı'nın hayali bir Doğu ürettiğini ve bunu da sömürgeci niyetini meşrulaştırmak adına kullandığını belirtmiştir.⁵⁰⁷

Modern oryantalistlerin kültürel öncüleri arasında, Hıristiyanlığın değerlerini İslam tehdidine karşı korumaya çalışan orta çağdaki Hıristiyan polemikçiler vardı. Modern oryantalistler her ne kadar propagandacı olmayan tarafız bir dil benimseselerde, yine de İslam toplumunu kendi kültürleriyle kıyaslayıp onlara göre eksikliklerini de araştırmayı ihmal etmemişlerdir.⁵⁰⁸

Oryantalizm incelemelerinin ilk ortaya çıkışında oryantalistlerin çoğunluğu rahipler, papazlar ve misyonerlerdendi. Bunların bir kısmı teoloji araştırmalarıyla ilgilenen kimselerden ve yine bir kısmı da özellikle orta çağlarda kilisenin kalkınmasını eğitim ve öğretimini sağlamlaştırmak düşüncesinde olan kimselerdendi.⁵⁰⁹

Oryantalizm ve ile misyonerliğin iç içe olduğu görülür. Zira misyonerlik de Hıristiyanlaştırmak isetediği kimselerin dillerini bilmeyi zorunlu görüyordu. Kendilerine göre de Müslümanların Hıristiyanlaştırılması buna bağlıydı. Nitekim o dönemlerde oryantalistleri misyonerlikten ayırmak güçtü. Çünkü oryantalistin doğuşunda dini faktör ilk sırada yer almaktaydı.⁵¹⁰

---

⁵⁰⁶ Mehmet Şükrü Nar, “**Oryantalizm Üzerine Antropolojik Tartışmalar**”, [Electronic Version] Turkish Studies, 2014, Vol.9, No.5,(03 Temmuz 2017), s.1654.

⁵⁰⁷ Nar, s.1656.

⁵⁰⁸ Talal Asad, “Avrupalı-Olmayan Yönetimin İki Avrupalı İmgesi”, **Antropoloji ve Sömürgecilik**, Talal Asad (drl.), Ankara: Ütopya Yayınları, 1.Baskı, 2008, s.135.

⁵⁰⁹ Vezzan, s.11

⁵¹⁰ Günay, s.166.

Oryantalizm, yaptığı çalışmalarda bir yandan misyonerlere doküman hazırlanmış, bir yandan da onlara İslam ülkelerindeki faaliyetlerde yardımcı olmuştur. Özellikle rahipler ilmi araştırmalarında misyonerliğe hizmeti hiçbir zaman unutmamışlardır.⁵¹¹

Modern oryantalizm, temel önceliklerini Hıristiyan değerlerini İslam dinine karşı korumak olarak açıklar. Bu yüzden İslam'ı yererek, bu toplumlarda özgürlüğün, gelişim ve insani duygunun bulunmadığını, yönetimlerin baskıcı olduğunu ve sözde bu olumsuzlukların sebebinin İslam'ın özüne bağlayarak açıklarlar. Bu anlayış içinde Batı, Ortadoğu'daki sömürgeci güç tahakkümünü oryantalistlerin iddialarıyla meşrulaştırmaya çalışmıştır.⁵¹² Oryantalistlerin çalışmaları; Batıların bir kısmının Doğu'ya bakışlarını, İslam'a yaklaşımlarını ve Türklere yönelik amaçlarını ortaya koymaktadır. Onların yaptıkları çalışmaların "Hıristiyan Misyonerliği" için kullanılması Doğu toplumlarının tepkisini çekmiştir/çekmektedir.⁵¹³

3.13.2 Antropoloji ve Misyonerlik

Antropologların misyonerlik ilişkileri konusundaki bilinçli düşüncelerinin başlangıcına ait bir tarih vermek kolay değildir. Bu konu hakkında David Spain, "Antropologlar olarak biz misyonerler hakkında çok şey söyledik, fakat kendileri hakkında çok az şey yazıyoruz" diye bir gerçeği itiraf etmiştir.⁵¹⁴ Geçen yüzyılda Hıristiyan misyon ve antropoloji arasındaki ilişki değişik durumların bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Diğer taraftan bu iki kavram ortak bir kavramı paylaşmışlardır ve bu noktada antropologlar uzun süredir sahada yaşayan misyonerlerin yardımına bile koşmuşlardır.⁵¹⁵ İnsanı konu edinen bir öğreti olarak bilinen antropoloji sosyal bilimlerde diğer kavramlara oranla daha genç bir bilim dalı olarak kabul edilmektedir. Her ne kadar sosyal bilimlerde yeni sayılsada geçmişi bayağa eskilere dayanmaktadır. Antropoloji ve

---

⁵¹¹ Cilacı, s.45.

⁵¹² Nar, s.1657.

⁵¹³ Küçük, s.224.

⁵¹⁴ Sarah E. Ruble, *The Gospel of Freedom and Power*, Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 1. Basım, 2012, s.93.

⁵¹⁵ Paul G. Hiebert, "Mission and Anthropology" [Electronic Version], <http://home.snu.edu/~hculbert/mission.htm> 2015, (20 Ekim 2017), s.1.

misyonerlik arasında kurulacak ilişkinin tarihini ise coğrafi keşiflere ve sonrasında yaşanan sömürgecilik çağına götürmek mümkündür. Zira sömürgeci devletler işgal edecekleri ülkeleri ve topraklarını talan etmeden önce buralara öncü kuvvet olarak antropologlarını göndermekteydiler. Çoğu zaman iki kavram arasındaki benzerlikler çok fazla olduğundan antropolog ve misyoner kavramları birbirlerinin yerine kullanılmaktaydı.

Antropoloji, misyonerin kültürel anlayışla iyi bir teoloji geliştirmesine yardımcı olmaktadır. Misyon alanındaki belirli bir kültürel teolojinin özel olarak dağıtılmasını engeller ve İncil ile kültür arasında ayırım yapmaya yardımcı olur; böylece misyonerler işlerini daha net anlayabilirler.⁵¹⁶

Antropologların yüzyıllar içinde edindikleri tecrübeler batı toplumunda üniversitelerde ders olarak okutulmanın yanı sıra günümüz misyonerleri için de hareket tecrübesi olarak misyoloji alanında bunlara ışık tutmaktadır. Antropoloji, özellikle Hıristiyan misyonları için önemlidir; çünkü misyonerlik insanlarla kültürel sınırlar boyunca ilişki ve iletişim kurma konularını da kapsamaktadır. Hıristiyanlığı başka bir kültüre benimsetme süreci, kültürel engelleri aşmada somut bir yaklaşım gerektirir. Bu nedenle misyoner, insanların anladığı şekilde İncil'i iletmek için başka bir kültürle özdeşleşmelidir.⁵¹⁷ Antropoloji ve dünya misyonları arasındaki ilişki, her iki yönden de fayda sağlayan uzun ve karlı bir sürece sahiptir. Felsefi nedenlerle, son kuşaklardaki antropologların misyonerler hakkında çok eleştirel olma eğiliminde olmalarına rağmen, mesleki antropologların ilk günlerinden beri kullandıkları çok miktarda veri misyonerlerden gelmiştir. Jenell Paris Williams ve Brian M. Howell *Introducing Cultural Anthropology: A Christian Perspective* adlı eserlerinin internette yayınlanan The Discipline of Anthropology bölümünde antropoloji ve misyonerlik için:

“Misyonerler çoğu zaman aynı anda birden fazla görevde bulunurlar. Pastoral pozisyonlarda görev yapmanın yanı sıra tıbbi görevler, eğitim çalışmaları, ekonomik kalkınma projeleri vb.

⁵¹⁶ Man Soo Mok, *Anthropology from Asian Missiological Insights*, New York: Peter Lang Publishing, 1. Basım, 2013, s.5.

⁵¹⁷ Paul G. Hiebert, “What is Knowledge?” [Electronic Version], www.bethelcollege.edu, 1983, (03 Ekim 2017), s.4-5.

görevlerde de yer alabilmektedirler. Bunlardan herhangi birinde etkili olabilmek için, farklı bir kültürde nasıl iletişim kuracaklarını ve bu ortamda etkili şekilde yaşamlarını devam ettirme olgusunu bilmek zorundalar. Antropoloji genellikle bu anlayışın önemli bir parçasıdır.”

ifadelerini kullanmıştır.⁵¹⁸

Birçok üniversite ve kiliselerde birçok ders ve seminer veren misyolog ve antropolog Darrell L. Whiteman makalesinde, antropolojinin, misyonerlik faaliyetin eksikliğini hissettiği kültürler arası bilincin eksik olması durumunda antropolojinin nasıl bir katkı sunabileceğini maddeler halinde ifade etmektedir:

“Kültürler arası anlayış eksikliği ve antropolojik bakış açısının bulunmaması nedeniyle misyonerlik hatalarından bahsedilebilecek birçok "korku hikayesi" vardır. Bununla birlikte, antropolojinin, İncil'in kültüre katkısına yardımcı olabileceğine inandığım yedi maddeyi kısaca not etmeme izin verin:

1- Antropoloji, insan varlığının toplumsal, kültürel ve ekolojik boyutlarının tümüyle ilgilenir. Antropoloji, insanlar üzerinde çalışmak için bütüncül bir yaklaşım benimser.

2- Antropoloji, insanların gerçek davranışlarını, söylediklerini, nasıl düşündüklerini ve nasıl hissettiklerini ele alır. Bu bilimsel bir davranıştır ve belli bir düzeyde ilişkilere hizmet eder.

3- Antropoloji insan davranışını genelleştirmeyi amaçlamaktadır ve kültürler arası evrensel kalıpları inceler. Bu bize bir kültüre özgü olan ile tüm insanlığın daha karakteristik olanını ayırt etmede büyük bir değer kazandırmaktadır.

---

⁵¹⁸ Williams ve Brian M. Howell, “**The Discipline of Anthropology**”, [Electronic Version] Faith and Learning Forum, 2010, (03 Ekim 2017), s.34.

4- Antropoloji, kültürler arası hizmet için yararlı olan" katılımcı gözlemi "adlı bir araştırma yaklaşımı uygulamaktadır. Bu yaklaşım hizmet verdiğimiz insanlarla birlikte yaşarken, daha derin kültürel anlayışı nasıl keşfedecekleri konusunda bize araçlar sunar.

5- Antropoloji, insan etkileşiminde iletişimle ilgili unsurlara odaklanır. İnsanların dilini daha yakından tanıma ve çoğu iletişimin sözlü olmadan ziyade daha sözsüz olduğunu fark etmemize vesile olmaktadır.

6- Antropoloji, kültürel biçimler ve anlamları arasında ayırım yapmamıza yardımcı olur. Bu, özellikle Hıristiyanlık mesajının anlamlarını reseptörlerin kültürü için uygun olan biçimlerde aktarmak istediğimizde önemli bir unsur olmaktadır.

7- Antropoloji, kültürlerin nasıl değiştiğine odaklanır. Tanım gereği misyonerler, değişim temsilcileri olmalıdır, ancak sunduğumuz değişim çok fazla tekrarlanırsa yıkıcı ve ters yönde bir etki oluşturur."⁵¹⁹

Misyonerlerle antropologlar arasındaki ilişkiye ilişkin yakın tarihli bazı tartışmaları takip eden biri, bu ikisi arasındaki ilişkinin 'temel' farkla değerlendirilebileceği izlenimi edinir. Bu tartışmalarda 'misyon' kavramının asla açıkça belirtilmemesi dikkat çekicidir hem antropolojinin hem de misyonun, meslek olarak, teorik derinlikte incelenmediğini ve her iki teşebbüsün de tarihsel dönüşümlerinin göz ardı edildiğini hatta misyon konusunda açıkça reddedildiği ifade edilmektedir.

Antropologlar ve misyonerler insan olarak, içinde buldukları kültürlerin değerleri ile değerlendirilmektedir. Aynı geniş kültür akımının üyeleri olan Batılı antropologlar ve batılı misyonerler, aynı değerleri birçoğunu paylaşmaktadır. Benzer

---

⁵¹⁹ Darell L. Whiteman, "Anthropology and Mission: The Incarnational Connection", [Electronic Version] American Society of Missiology, 2003, Vol.31, No.4, (02 Ekim 2017), s.83.

kültürel koşullamanın sonucu olan bu dünya görüşü değerlerindeki benzerlikler, bazı çok temel ortak endişeleri ve yaklaşımları açıklamaktadır.⁵²⁰

3.13.3 Küreselleşme ve Misyonerlik İlişkisi

Latince “globus”tan gelen “globe” geometrik olarak yuvarlak, toparlak, küre anlamındadır. Zamanla Fransızca’da “Globe terrestre” (Yerküre) teriminin kısaltılmışı olarak da kullanıldı. “Global” ise toplu, topyekûn, bütünü kapsayan, hepsini içeren, blok halinde anlamına geliyor: Global harcama, global gelir, global bütçe, global toplam gibi.⁵²¹

Genel bir olgu olarak, küreselleşme, dünyanın coğrafyadan neredeyse bağımsız olarak, parçaların birbiriyle etkileşim kurduğu ve birbiriyle ilişkili olduğu bir bütün haline dönüşme biçimini tarif etmektedir.⁵²²

Küreselleşme kavramı günümüz akademik dünyasında, iktisat, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, tarih, antropoloji, coğrafya, işletme gibi branşlarda her an ve her alanda kullanılan bir kavram haline dönüşmüş durumdadır. Dolayısıyla da küreselleşme kavramı, her türlü tam olarak tanımlanmamasına veya farklı tanımlar içermesine karşın, 21. Yüzyılın dünyasını kavramak için kullanılabilir bir tanımlayıcı kelime haline almıştır.⁵²³

İnsanoğlu yüzyıllarca uzak mesafenin yol açtığı zorluklarla yüzyüze kalmıştır. Coğrafi keşiflerin başlamasıyla birlikte Portekiz gemilerinin İber yarım adasının güney ucundaki liman şehri Lagos’tan Batı Afrika sahillerine ulaşmasıyla, bireyler aşama aşama insanoğlunun daha geniş çaplı iletişimi önündeki engelleri kırdılar. Küreselleşmenin tarihi köklerinin coğrafi keşifler’in başladığı çağa kadar uzandığı iddiasının kanıtı,

⁵²⁰ Charles H. Kraft, “Conservative Christians and Anthropologists: A Clash of Worldviews”, [Electronic Version] *Journal of the American Scientific Affiliation*, 1980, Vol.32, No.140, (02.10.2017), s.1.

⁵²¹ Yalçın Yusufoglu, *Küreselleşme@emperyalizm*, İstanbul: Belge Yayınları, 1.Basım, 2005, s.31.

⁵²² Richard Bauckham, *Bible and Mission Christian Witness in a Postmodern World*, Cumbria: Baker Academic, 1.Basım, 2003, s.6.

⁵²³ Cem Karadeli (der.), *Küreselleşme ve Alternatif Küreselleşme*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2005, s.3.

dünyanın o tarihten sonra köklü bir değişikliğe uğramasında aranabilir.⁵²⁴ Küreselleşme hem popüler hem de akademik tartışmalarda önemli bir temadır. Bu kavram, şu anda kitaplarda ve dergilerde yaşanan son derece karmaşık bir tartışmayı başlattı ve küresel siyasetin niteliği göz önüne alındığında, önemümüzdeki 20-30 yıl boyunca devam edeceği kuvvetle muhtemel gözükmektedir. Küreselleşmeyle ilgili bilimsel tartışmalar oldukça zordur çünkü bu tartışmaların büyük bir çoğunluğu sosyoloji, antropoloji, tarih, din, ekonomi ve politik bilim gibi akademik disiplinlerden geçmektedir. Bu tartışmada şaşırtıcı olan şey, küreselleşme teriminin aslında çok yeni bir kavram olması. Ancak küreselleşme çok tartışmalı bir terim haline gelmiştir ve birçok insan bunu başka coğrafyalarda diğer toplulukları sömürmek, köleleştirmek ve kontrol etmek için bir araç olarak kullanılabilecek bir kavram olarak görmektedir. Bu nedenle küreselleşme çeşitli öngörülere dayanır ve tanımlar genellikle varsayımlarla yüklenir örneğin, "Batı'nın" kaçınılmaz egemenliğini veya hoşnutsuzluk yanlısı kapitalizmin nihai zaferini ima etmek gibi. Bazı düşünürler, küreselleşmenin, uluslararası kapitalizmin yürüyüşünü gizlemek için ileri sürülen, direnenler için faydasız olduğuna inanılan durdurulamaz bir süreç olduğuna dair bir efsane ya da yalan olduğunu savunmaktadır. Diğer teorisyenler bu önermeye, küreselleşmenin sonucunun insanların tek bir lezzet istediği değil, bireysel zevklere hitap edebilmek için çok çeşitli tatlar açtığını söyleyerek yanıt vermektedir.

Küreselleşme, coğrafi olarak dağılmış insan nüfusunun tek bir dünya topluluğuna evrildiği ve insanların birbirleriyle daha yakın olduğu, daha hızlı iletişim kurduğu bir sürece girilen durum olarak ifade edilmektedir.⁵²⁵ Burada başat faktör iletişim ve ulaşım imkanlarının gelişmesidir. Bir diğer tanımda Küreselleşme süreci, *“pratiklerin, ilişkilerin, bilincin ve toplumsal yaşamın örgütlenişin dünya çapında yayılması.”* olarak tanımlanmaktadır.⁵²⁶ Bu değişim *‘küresel toplum’* düşüncesinden ziyade karşılıklı bağımlılık ilişkilerin doğduğu sosyal eğilim olarak varlık göstermektedir.⁵²⁷ Küresel birbirine bağlılık, risk, belirsizlik ve istikrarsızlık eğilimlerini

---

⁵²⁴ Ali A. Mazrui, İbrahim M. Ebu-Rebi, M.A. Muqtedir Han, Gerald Boxberger ve Harald Klimenta, **Globalleşme Bir Aldatmaca mı?**, İstanbul: İnkılap Yayınları, s.13-14.

⁵²⁵ Anthony Giddens ve Philip W. Sutton, **Sosyolojide Temel Kavramlar**, Ali Esgin (Çev.), Ankara: Phoneix Yayınları, 2014, s.21.

⁵²⁶ George Ritzer ve Jeffrey Stephisky, **Sosyoloji Kuramları**, Himmət Hülür (Çev.) Ankara: De Ki Yayınları, 2014, s.581.

⁵²⁷ Giddens ve Sutton, s.22.

güçlendirerek 'eski' olan sağlam gerçeklerin uçup gitmesine yol açmıştır.⁵²⁸ Küreselleşmenin tanımı, kapsamı, tarihsel konumu ve geleceği konusundaki fikir çeşitliliği, küreselleşmeyi doğuran etmenler konusunda da kendini gösteriyor. Kimileri teknolojiadaki gelişmeyi, kimileri kapitalizmin yayılmacı özelliğini tek belirleyici olarak görüyor. Bu süreci Batı'nın ya da ABD'nin bir komplosu olarak görenler de var.⁵²⁹ Küreselleşme uzun vadeli ve tarihi bir süreçtir. 19. Yüzyılda Asya, Amerika ve Afrika'nın kolonyalizm ve batılılaştırmaya tâbi tutulması bugünkü küreselleşmenin önemli temellerini oluşturur.⁵³⁰ İnsanoğlu yüzyıllarca uzak mesafenin yol açtığı zorluklarla yüzyüze kalmıştır. Global kelimesi muhtemelen dört yüz yaşındadır. Küresel, küreselleşme ve küreselleşen gibi kavramlar ilk kez 1960 yılında İngilizce'de kullanılmış ve yaygın bir halde kullanılması 1980'lerde gerçekleşmiştir. Yerel bir konumda kullanılan radyonun sınırlarının gelişmesi ardından uydu cihazlı televizyonlarında kendi sınırlarını aşması ve nihayetinde kişisel bilgisayarların kullanımı küreselleşme kavramını aslında evlerden alıp sınırlar ötesi alana taşımada öncü birlik görevi üstlenmiştir. Bazıları (modern sosyolojinin babası Weber gibi) çağdaş kapitalizmin yükselişi ile Protestanlığın Kalvinistik formları arasında tarihsel olarak yakın bir bağ olduğunu varsaymışlardır. Protestanlığın küreselleşmedeki tarihsel rolü hakkında söylenmesi gerekenler bu analizlerden daha önemlidir. Robertson, 19. yüzyıl misyon hareketlerinin küreselleşmenin "kalkış" safhasındaki etkisini kabul etse de onların motivasyonları üzerinde yeterince araştırmaya gitmemiştir. Burada "çağrı" üzerine başka bir Protestan anlayışı devreye giriyor. Yedinci yüzyılın sonlarında Alman dindarlar, Tanrı'dan alınan "çağrı" anlayışını sorguladılar ve Tanrı'nın insanlarla bireysel olarak konuşabildiğini ve her müminin "mesleğini" veya "çağrısını" daha kapsamlı bir şekilde bütünsel olarak anlamaya başladığını savunmuşlardır. Bu çağrı duygusu, inananları misyona yöneltmiştir. Alman dindarlar, Hindistan'da (1706) ve uluslararası Moravya kardeşlik organizasyonunda çapraz kültür misyonu çalışması konusunda önemli şeyler yapan ilk ana akım Protestanlardandı. 1709 'da yaşanan bu gelişmeler İngilizce konuşluna coğrafyadaki Evanjelistler tarafından bir araya toplanıp kaydedilerek on dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde kamuoyuyla "Protestan misyonların büyük yüzyılı" olarak

⁵²⁸ Andrew Heywood, **Küresel Siyaset**, Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir (Çev.), Ankara: Dost yayınları, 2013, s.308.

⁵²⁹ Ulagay, s.63.

⁵³⁰ Kadir Koçdemir, **Küreselleşme: Koordinatları Okumak**, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2002, s.212.

paylaşılmaya gidilmiştir. Bu Protestanlar, Weber'in "akılcılığın demir kafesleri" ne kilitlenmiş değillerdi; Bunun yerine, Batı Avrupa Hıristiyanlığının toprak temelli devlet kilisesi modeliyle çatışan ve bu durumu protesto eden yeni gönüllü toplumlar oluşturma yolunu seçmiştir.

Weber aynı zamanda, Protestan düşüncesinde önemli bir yeri olan Kalvinciliğin insanları bu dünyaya odaklamasına yardımcı olarak maneviyat yerine materyal bir hayat üzerine yaşamlarına devam etmelerinde etkili olduğunu savunmuştur. Calvinizm (Weber'in görüşüne göre), kapitalizmi geniş, uluslararası bir güç olarak güçlendirdi ve ateşledi. Weber'in görüşüne göre, Calvinizm hem karakter hem de kaygı ürettiği fikri eserlerinde çok yoğun bir şekilde çalışılmıştır bu düşünceye göre kendileri için kendilerini Tanrı'nın seçkin insanlarıymış gibi göstermekten hiçbir şüphe duymayan seçilmişlerin arasında olduklarını onlara zengin olmalarının bunun için bir işaret şeklinde idrak edilebileceğini aşmıştır. Günlük çalışmaları ve mesleklerinin icra edilmesi bununla ilgili bir ip ucu niteliğindedir. İdeal Calvinistler, Tanrı'nın insanlarla doğrudan konuştuklarına inanmamıştır onlara göre Tanrı'yla konuşmak ya da iletişime geçmenin yolu ancak iyi bir kariyer ile sağlanabilirdi.

Küreselleşme, tarihsel olarak Vasco da Gama dönemi (1497'den 1947'ye kadar olan dönem) denilen Avrupa ülkelerinin genişlemesine dayanan bir kültürel ve ekonomik fenomendir. Vasco da Gama, 1497'de Hint Okyanusu'nda Portekiz filosuyla başlayıp devam eden küresel araştırmaya öncülük eden Portekizli kaşifti. Portekizliler öncelikli olarak ticari amaçlarla ticari sömürü alanları kurmakla ilgilenip ulaştıkları topraklara (Brezilya hariç) yerleşmek gibi bir istek duymuyorlardı. Bununla birlikte Robertson küreselleşmenin yeni bir gerçeklik olmadığını, küreselleşme sürecinin 16. Yüzyıldan beri egemen olduğunu iddia eder. Benzer şekilde Smolich ise küreselleşmenin yalnızca çağımızın bir fenomeni olmadığını, onun Roma İmparatorluğu'nun himayesi altındaki klasik çağda gerçekleşmeye başladığını ileri sürer.⁵³¹

Birçok küreselleşme teorisyeni dinin küreselleşme rolü hakkında neredeyse sessizdir. Geri kalanlar ise, dünyanın tek bir Tanrı tarafından yaratıldığı ve tüm insanların

---

⁵³¹ Kızılcılık, 2003, s.56.

Tanrı ile ilgili olduğunu ve bu nedenle ortak bir insanlığı paylaştığı fikrinin, küreselleşme yönünde birincil uzun vadeli bir itici güç olduğunu savunmaktadır. En etkili iki küreselleştirici din, Hıristiyanlık ve İslam olarak kabul edilir ve her ikisinin tarihi köklerinde Musevilik vardır. Küreselleşme olgusu da Hıristiyan misyonerliğinin dünya çapında faaliyetlerini artırmasında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sürecin, dinsel açıdan, küreselleşme sürecini yönlendiren Batı lehine bir durum yarattığı, kilisenin küreselleşme sürecini, ökümenizm iddiasını bütün dünyaya teşmil etme süreci olarak gördüğü ve bu doğrultuda bütün yeryüzünü misyonerlik aktivitesinin faaliyet alanı olarak kullandığı bilinmektedir.⁵³² Önemli bir küresel teorisyen olarak kabul edilen roland robertson küreselleşmenin "kalkış safhasının" gerçekten 1875-1925 yılları arasındaki elli yıllık dönemde geldiğini ve iki faktörün birlikte Avrupa değerlerini dünyaya yaymak için kullanıldığını savunmuştur.

Geniş Batı kapitalizmi, Avrupalı tüccarları ve satıcıları dünyanın her köşesine yeni pazarlar ve hammadde aramaya başlamaları için itmiştir. Onların yanında (bazen onlardan önce, bazen de beraberlerinde) Hıristiyan misyonerler vardı. Robertson bu misyonerlerin küreselleşme fazında önemli rol oynadıklarını savunmaktadır. Anthony Giddens Küreselleşmeyi, uzak yerellikleri birbirinden çok uzaktaki olaylarla farklı şekilde birbirine bağlayan dünya çapındaki sosyal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlar.⁵³³ Fakat "küreselleşme" teknolojik devrim yüzünden dünyanın daha küçük bir yer, dünya çapında bir köy haline geldiği fikrinin ötesinde bir olgudur. Küreselleşme tartışmasının özünde, Batı ekonomik, politik ve kültürel modellerinin giderek "küresel köyü" etkilediği fikri yatmaktadır.

3.13.4 Sömürgecilik ve Misyonerlik

Sömürgecilik ya da emperyalizm, Batılı ülkelerinin (ya da güçlü devletlerin) bir doktrini ya da düşünce akımını zayıf toplumlar üzerinde kabul ettirmesidir; diğer bir ifade ile egemenlik kurma çabasıdır. Dar anlamda, yeni bir ülkeye, toprağa yerleşmek

⁵³²Şinasi Gündüz, **Misyonerlik**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, 2005, s.107.108.

⁵³³ Anthony Giddens, **Modernliğin Sonuçları**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 6.Basım ,2014, s.67

anlamında kullanılan sömürgecilik, kendi anayurduyla bağlantıyı koparmadan gidilen ülkenin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel anlamda işgal edilmesi olarak açıklanabilir.⁵³⁴

Sömürge bölgeleri “misyon ülkeleri” olarak adlandırılmaktaydı. Latince misyon terimi, 16. Y. y’da Ignatius Loyola tarafından, kolonilere kilise görevlileri gönderilmesini ifade etmek için kullanılmıştır. Bu görevle gönderilen kişiler misyoner, bunların gittikleri ülkeler ise misyon ülkeleri olarak adlandırılmıştır.⁵³⁵

Batı sömürgeciliği, misyonerliği “sömürünün alt yapısı denilen “Kültürel ortamı doğurmak” için kullanmış, sömürülen ülke halklarının Hıristiyanlaştırılması, bu olmaz ise yerli ve milli olan neleri varsa bozularak yerine Batıya sempati doğuracak değerlerin konması “Kültür Emperyalizmi” dediğimiz bir çeşit Emperyalizmin temel işlevini oluşturmuştur.⁵³⁶ Sömürge girişiminde İspanyollar ve Fransızlar önemli oyuncular iken ; Hollanda, Belçika, İtalya ve Danimarka onlara nazaran çok daha küçük ve önemsiz aktör konumundaydılar. Bununla birlikte İngiltere (özellikle 1815'te Napolyon yenilgisinden sonra), işgal ettiği topraklara İngilizce konuşan yerlilerle birlikte yaşadıkları çok geniş bir imparatorluğa (ABD, Kanada, Yeni Zelanda ve Avustralya) sahip olmaya başladılar. Hıristiyanlığın küresel yayılımı için önemli olan nokta, yukarıda zikredilen Avrupa uluslarının hepsinin sömürü ülkelerine götürdüğü kurulu devlet kiliseleri ile bilinçli olarak oraları Hıristiyanlaştırmalarıdır. Kolonilere nakledilen bu kiliselerin asıl amacı ve toplum ile ilgili bağlantısı Hıristiyan düşüncenin de siyasal ve ekonomik güç ile birlikte yayılması ve daha fazla alanı kaplamasıydı. Bu bağlantının Hıristiyanlığın küresel büyümesine ne ölçüde katkıda bulunduğu ya da engellemesinin ne ölçüde devam ettiği tartışması coğrafi keşiflerin başından günümüze kadar devam etmektedir. Küreselleşme teorisyenleri, akademik analizin artık ulus-devlet düzeyinde değil, küresel düzeyde çalışması gerektiğini kabul etmektedir. Kültürel, politik, ekonomik ve sosyal analiz bağlamında küresel ve çağdaş dünya ile ilgili tartışmaların artık tek bir ulusun veya kıtanın kısıtlamaları dahilinde çalışılmadığı üzerinde karar kılanan bir düşünce haline

---

⁵³⁴ Mehmet Şükrü Nar, “**Oryantalizm Üzerine Antropolojik Tartışmalar**”, [Electronic Version] Turkish Studies, 2014, Vol.9, No.5, (04 Mayıs 2017), s.1655.

⁵³⁵ Muhammed Tandoğan, **Afrika’da Sömürgecilik ve Osmanlı Siyaseti**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1.Basım, 2013, s.78.

⁵³⁶ Ay, s.29

gelmiştir. Daha geniş bir perspektif dikkate alınmadıkça, bugün dünyada meydana gelen değişiklikleri anlamak bütün herkes için içinden çıkılmayacak bir hal alacaktır. Bu bağlamda, bir takım Hıristiyan tarihçiler, özellikle Hıristiyanlığın geleneksel alanlarında Hıristiyanlığın gölgede kalması konusundaki inancın küresel genişleme anlamında Hıristiyan tarihinin yeniden düşünülmesi için çağrıda bulunmaktadır.

Sömürgecilik dolaylı ve dolaysız çeşitli biçimleriyle çok kârlı bir işti. Ele geçirilecek, hâkim olunacak ve belki de yerleşilecek bölgelerin insanlarını ve kaynaklarını olabildiğince tanıyabilmeye hatırı sayılır miktarlarda para yatırılmıştır.⁵³⁷

Tarih boyunca misyonerlik sömürgecilikle eş anlamlı hale gelmiştir. Çünkü tarih içinde sömürgeciliğin keşif kolları gibi çalışmışlardır. Sömürgecilerin en önünden giderek, arkadan gelen asıl sömürge güçlerinin yol açıcıları ve öncüleri olmuşlardır.⁵³⁸

İslam ülkelerine ve üçüncü dünyaya yönelik bu faaliyetlerde misyoner teşkilatları ve bunlara bağlı misyonerler, bu yörelerde kurulu sömürge yönetimleriyle yakın ilişki içerisinde olmuşlar ve karşılıklı çıkarlar gözetmişlerdir.⁵³⁹ Batının sömürgesi altında bulunan yerlerde misyonerler, sömürge yönetimlerinin kendilerine sağladığı destekle okullar açmıştır. Bu okullarda verilen derslerde birinci gaye olarak, zannedilenin aksine onları Hıristiyanlaştırma değil, kendi kimliklerinden, kendi kültür ve değerlerinden koparmak olmuştur. Bunda da amaç, asimilasyona uğramış bir toplumda sömürülerini, uzun vadede tutabilmektedir.⁵⁴⁰ Misyonerlik emperyalizminin gizlenmesinde, şirin gösterilmesinde de önemli bir maske ödevi görmektedir ve bu aldatici durum, ne yazık ki, yüzyıllar boyunca, geri kalmış ülkelerdece gereği gibi anlaşılammıştır.⁵⁴¹ Avrupa'nın istilacı devletlerinin İslam ülkelerine saldırmada birbirleriyle yarışmasına şiddet, hırs ve tamah göstermelerinin sebeplerinden birisi de ticareti arttırma telaşdır. Sanayisi gittikçe gelişen bir millet için ticaret sağlama endişesinin adeta bir ölüm kalım meselesi olduğunu açıklamak gereksizdir.⁵⁴² Genelde

⁵³⁷ J.M. Blaut, **Sömürgeciliğin Dünya Modeli**, Serbun Behçet (Çev.), İstanbul: Dergâh Yayınları, 1.Basım, 2012, s.48.

⁵³⁸ Tuncer Günay, s.149.

⁵³⁹ Gündüz, **Yaşayan Dünya Dinleri**, s.201.

⁵⁴⁰ Tuba Arıcı Kozan, **Türkiye'de Misyonerlerin Hedef Kitleleri ve Faaliyetleri**, İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1.Basım, 2010, s.34.

⁵⁴¹ Yıldırım, s.38-39.

⁵⁴² Halil Hâlid, **Hilâl ve Haç Çekişmesi**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 3.Basım, 2014, s. 256.

İslam dünyasında özelde ise Osmanlı topraklarında sömürgeci ülkelerin öncü kuvvetleri olan misyonerlerin çok yönlü faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu misyonerler bir taraftan Müslümanları Hıristiyanlaştırma faaliyetlerinde bulunurken başaramadıkları yerlerde ise İslam fitratına sahip Müslümanların kaplarını dünyaya meyl edecek şekilde yeniden forma sokmaya çalışmıştır. Sekülerleşen Müslümanlar sömürgeci yayılmaya ve sömürüye yönelik bir tehlike oluşturmazlar. Sekülerleştirmenin gerçekleştirilebilmesi için, misyonerler eğitim görevini üstlenmişlerdir. Misyoner okulunun eğitiminden geçen öğrenciler, sömürgeciler tarafından sömürgelerde tesis edilen idari yapıda iyi işler bulabilecek şekilde, dil, tarih, edebiyat ve sömürgecilerin ideolojisi konularında oldukça bilgiliydiler.⁵⁴³

Misyonerlik faaliyetleri, en başarılı dönemine sömürgecilik devrinde ulaşmıştır. Hıristiyanlığa ikna edebilsinler diye müslümanların zihinlerinde İslam'ı lekelemeye yönelik hiçbir çabadan geri durmamışlardır.⁵⁴⁴ Misyonerlik teşkilatları, sömürge düzeninden elde ettikleri ticari menfaat ve servet ile sömürge idaresinin gerek duyduğu eğitim, sağlık ve ibadet gibi temel kamu hizmetlerini finanse edebildiği gibi, papalık veya bağlı olduğu diğer ruhban kuruluşlarına, paylaşım kavgalarına yol açacak kadar büyük miktarlarda gelirler yollamayı başarmıştır.⁵⁴⁵ Misyonerler, emperyalist Batılı devletler tarafından ülkelerin ve kıtaların işgal edilerek sömürgeleştirilmesinde ve buralarda yaşayan yerli halkların soykırımı uğratılmasında öncü görevi yapmışlardır. Amerika'da soykırımdan geriye kalan Kızılderililer, Avusturalya'da Aborjinler, Yeni Zelanda'da Maoriler ve köleleştirilerek Amerika'ya taşınan milyonlarca zenci, sömürgeci güçlerin desteği ile misyonerler tarafından zorlama dahil çeşitli yöntemlerle Hıristiyanlaştırılmışlardır.⁵⁴⁶

Hıristiyan misyonerlik tarihine bakıldığında misyonerlik ile sömürgeciliğin paralel gittiği görülür. Bir yer batılı güçler tarafından işgal edildiğinde misyonerler de oranın Hıristiyanlaştırılmasına uğraşmıştır. Yahut misyonerler sömürgeleştirilecek

---

⁵⁴³ Asaf Hüseyin, **Batı'nın İslam'la Kavgası**, Mesut Kardeşhan(Çev.), İstanbul: Pınar Yayınları, 2.Basım, 2006, s.79-80.

⁵⁴⁴ Hüseyin, s.74.

⁵⁴⁵ Kahraman, s.162-163.

⁵⁴⁶ Erkek, s.16-17.

yerlere önceden gidip Hıristiyanlaştırma ile birlikte işgale karşı gelmesi muhtemel tepkileri en aza indirgeyerek orayı sömürge için hazır hale getirmişlerdir.⁵⁴⁷

İslam ülkelerine yönelik yoğun misyonerlik faaliyetleri Batılı ulusların sömürge faaliyetlerine paralel olarak ortaya çıkmıştır. XVI. yüzyıldan itibaren başta Cizvitler olmak üzere Katolik Kilisesi bünyesindeki Hıristiyan gruplara bağlı misyonerlerin Afrika ülkelerinde, Hindistan'da, Uzak Doğu ve Orta Doğu'da yoğun bir çalışma yürüttükleri görülmektedir.⁵⁴⁸ Sömürge yönetimleri misyonerler vasıtasıyla yöredeki yönetimlerini pekiştirmeyi ve yerli halkın inanç ve geleneklerinde kendi çıkaralarına bir asimilasyon gerçekleştirmeyi hedeflerken, misyonerler ise sömürgeci güçlerin sağladığı ekonomik, askeri ve siyasi destekle yörede daha rahat faaliyet gösterme durumunda olmuşlar, kendileri için koruma sağlamışlardır.⁵⁴⁹

Çağdaş misyonerlik örgütleri, sömürgecilikle özdeşleşmiş olan imajının adı değişmişse de misyonerlerin temel düşüncesi hiç değişmemiştir. Misyoner teşkilatları Hıristiyan Batı'nın sömürge düzenine öncülük ve yardım etmeye devam etmektedir.⁵⁵⁰

3.13.5. Dinlerarası Diyalog ve Misyonerlik

Diyalog kavramı ilk defa VI. Paul'un liderliğini yaptığı II. Vatikan Konsili'nde kullanıldı. Bu çerçevede Hıristiyanlar Hıristiyan olmayanlarla diyaloga girecek daha sonra dünya barışı, çevre sorunları tartışılacak, bunlar yapılırken kendi inançları ve yaşam tarzlarını nakletmeleri teşvik edilecekti. Nostra Actate'ye göre de diyalogda Katolik Kilisesi öncü rolündedir.⁵⁵¹

Diyalog iki yönlü bir iletişimdir. Karşılıklı gelişme ve zenginleşme amacıyla konuşmayı ve dinlemeyi, vermeyi ve almayı gerektirir. Kendi imanına tanıklık etmeyi de karşısındakininkine karşı açık davranmayı da kapsamaktadır.⁵⁵² Zıt kavramı olan dışlama,

⁵⁴⁷ Günay, s.172.

⁵⁴⁸ Gündüz, **Misyonerlik**, s.65.

⁵⁴⁹ Şinasi Gündüz, **Misyonerlik**, Ankara: Diyanet Başkanlığı Yayınları, 1.Basım, 2005, s.66-67.

⁵⁵⁰ İbrahim Erkek, **Batı'nın Öncü Gücü Misyonerler**, Ankara: Öncü Kitap, 1.Basım, 2013, s.17.

⁵⁵¹ Günay, s.178.

⁵⁵² Ahmed Yüksel Özemre, **Din ve Misyonerlik**, İstanbul: Pınar Yayınları, 1.Basım, 2004, s.164.

çoğu kez beşer olarak birbirimize bağlayan ilişkinin kesilmesine yol açar ve nefretten ilgisizliğe, hatta ötekini lanetlemeye ya da öldürmeye kadar varan geniş bir alanı içeren duygusal tepkilere dahi sebep olabilir.⁵⁵³

Sistemli bir faaliyet olarak dinler arası diyalogun kaynağı Hıristiyan Katoliklerdir 1962-1965 yılları arasında üç yıl devam eden II. Vatikan Konsülü'nde Hıristiyanlık dışındaki dinlerin mensuplarıyla diyaloga girilmesini kararlaştırmışlardır.⁵⁵⁴

Protestan Evanjelik çevreler de diyalogun Hıristiyanların kendi inanç ve öğretilerini insanlara sunmaları açısından oldukça etkili bir yöntem olduğu inancındadır. Hatta bu Hıristiyanlığın yayılması için bir fırsattır da. 1967 Kandy toplantısı diyolojik ilişkiyi teşvik eder. 1974 de misyonun İsa'nın mesajını daha iyi sunmak için diyalog gereklidir anlayışı vurgulanır.⁵⁵⁵

İsmail Mutlu diyalog kavramı üzerine kaleme aldığı eserinde 22-27 Nisan 1974 tarihlerinde tayvan'da gerçekleştirilen diyalog toplantısının sonuç bildirgesini referans göstererek şu ifadeleri kullanır: “Dinlerarası diyalog, Kilise'nin İncil'in mesajını bütün insanlara ulşatırma amaçlı misyonunun dışında görülmemelidir. Bu diyalogun bizzat kendisi zaten Kilise'nin misyonunun somut bir ifadesidir. Kilise mensupları, diyalog sayesinde, diğerlerinin arasında faaliyet halinde olan kutsal ruh vasıtasıyla, Hıristiyanlığa ait kendi tecrübelerini onlarla paylaşır. Dinlerarası diyalog, geliştirici ve akıllandırıcıdır. Bu yüzden, Kilise'nin misyonuna ait bir faaliyet olarak teşvik edilmelidir.”⁵⁵⁶

Dinlerarası diyalog, Kilise'nin, bütün insanları Kilise'ye döndürme amaçlı misyonun bir parçasıdır. Karşılıklı bilgilenme ve anlayışı zenginleştirme vasıtası ve metodu olarak diyalog misyona zıt değildir, aslında misyonla ve misyonun şekilleriyle diyalog arasında özel bir bağ vardır. Bu misyon aslında Mesih'i ve İncil'i bilmeyenlere ve diğer din mensuplarına yöneliktir.⁵⁵⁷ Ülkemizde ve dünyada yürütülen misyonerlik faaliyetleriyle, kiliseler tarafından kurumsal bazda yürütülen diyalog çalışmaları

---

⁵⁵³ Aydın ve Turan(Ed.), s.318.

⁵⁵⁴ Serdar Ay, *Misyonerlik ve Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi SBE, 2007, s.15.

⁵⁵⁵ Günay, s.181.

⁵⁵⁶ İsmail Mutlu, *Dinlerarası Diyalog Nasıl Başladı Nasıl Gelişti?* İstanbul: Mutlu Yayıncılık, 1.Basım, 2009, s.288.

⁵⁵⁷ Mutlu, s.300.

birbirlerini tamalayıcı çalışmalardır. Buna göre yürütülen bu diyalog çalışmaları, Hıristiyan mesajını genelde tüm Hıristiyan olmayanlara, özelde ise Müslümanlara daha etkili ve verimli bir şekilde sunulmasını amaçlamaktadır.⁵⁵⁸

Diyalogun temel amacı, Hıristiyan olmayanlarla iyi ve dostane ilişkiler kurmak suretiyle isa'nın dolayısıyla da Hıristiyan mesajının onlar tarafından tanınip bilinmesini sağlamaktır. kısaca Katolik Kilisesinin diğer dinsel geleneklerin taraftarlarıyla diyalojik ilişki kurmak istemesinin en temel sebebi, onlara Hıristiyan mesajını sunarak onları Hıristiyanlaştırmaktır.⁵⁵⁹ Papalık tarafından 1984'de yayınlanan "Dialogue and Mission", 1991'de yayınlanan "Dialogue and Proclamation" "Redemptoris Missio" isimli genelgesinde diyalogun, misyonun ayrılmaz bir unsuru olduğu ifade edilmiştir.⁵⁶⁰ Diyalog kavramı, faaliyetlerini herkes tarafından kabul edilebilecek bir eksene oturtan Vatikan'ın konuyla ilgili uzman kişiler aracılığıyla Hıristiyanlığa faydadan çok zarar veren misyonerlik kavramı yerine oldukça temkinli bir şekilde kullanmış olduğu yumuşak ve yuvarlak bir kavramdır.⁵⁶¹ Dr. Muhammed Umara, bu yumuşak ve yuvarlak kavramın konferanslar ve toplantılarda ne türlü tavizler verilerek oluşturulduğunu eserinde şu cümlelerle ifade etmektedir:

"Haçlı sereflerinden İsrail'in kuruluşuna kadar, Batının İslam dünyasıyla olan kanlı tarihinin Hıristiyanlıkla bağlantısının Müslümanlarca bilindiğini itiraf ediyorlar. Bunun için misyonerleri, o kanlı tarihi yapanlarla ilişkilerinin kopuk olduğu görüntüsünü vermeye çağırıyorlar. Vele ki böyle yapma kendi toplumlarına ihanet çeşitlerinden birini yapmaya götürse bile. "Dolaylı yönyemlere sarılma", "Siyonistlerin Filistinlilere karşı olan teröründen uzak durma", "İsrail devletinin kurulması, Rabbin İbrahim'e olan vadinin gerçekleşmesi, diye muhafazakâr Hıristiyanlar arasında yaygın olan inançtan vazgeçme" gibi daha bir sürü tavizler. Konferans protokollerinde ve

⁵⁵⁸ Mahmut Aydın, "Diyalog Dinlerin Mensupları Arasında Olur", Türk Yurdu, No.209 (Ocak 2004), s.47.

⁵⁵⁹ Mahmut Aydın ve Süleyman Turan (Ed.), **Tek Dünya Çok İnanç**, Ankara: Hitabevi Yayınları, 2. Basım, 2013, s.308.

⁵⁶⁰ Kozan, s.45.

⁵⁶¹ Mustafa Erdem, **Misyonerlik Faaliyetleri ve Türkiye**, Ankara: Türkiye Kamu-Sen Yayınları, 1. Basım, 2005, s.167.

tavsiyelerinden gördüğümüz bütün bu tavizler, Batı Hıristiyanlığının ve ülkemizde dayanışma içerisinde olduğu kilise ve örgütlerinin niyetleri ve hedefleri konusunda bizleri yanıltmaması gerekir.”⁵⁶²

II. Dünya Savaşı’ndan sonra bağımsızlığını kazanmaya başlayan sömürge ülkelerinin kendilerine sömürgeleştirmeye birlikte uygulanan misyonerlik faaliyetlerine tepki göstermeleriyle misyonerlerin güç ve etkileri azalmıştır. Diyalog yöntemiyle başta Müslümanlar olmak üzere diğer dinlerim mensuplarıyla olumlu ve yakın ilişkiler kurarak misyonerlere duyulan tepkiyi gidermeyi ve zayıflayan misyonerliğe yeni bir enerji ve hız kazandırmayı amaçlamıştır.⁵⁶³ Müslüman, hrisityan, Yahudi ve asya’nın büyük dinlerine mensup birçok din ve ilim adamının katıldığı toplantıların gündemini, müşterek çıkarlar gibi görünse de, genelde Hıristiyan misyoner faaliyetleri için önemli sayılan konular teşkil etmiştir. Daha önemli olan tarafı ise, bu toplantılarda alınan kararların, pek azı müstesna, uygulamaya konmamış olmasıdır.⁵⁶⁴ Diyalağın misyonerlik olduğunu gösteren iki önemli kararın birisini II. Vatikan konsilinde kabul edilerek ve 28 Ekim 1965 günü ilan edilen Kilisenin Misyonu ve Misyonerlikle ilgili “Ad Gentes” adlı karardır. Bu kararın bazı bölümlerinde diyalog, misyon ve misyonerlik olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, “Misyonerlik İşİ” adlı kararın II. Kısımının 2. Bölümünde şöyle denilmektedir:” onlar (misyonerler) ekümonizm ruhuyla yetiştirilmelidirler ve hasseten Hıristiyan olmayanlarla kardeşçe diyalog için hazırlanmalıdırlar.⁵⁶⁵ Yine aynı kararın “Misyonerlik İşinin Tanzimi” adlı V. Kısımının son paragrafında şöyle denmektedir:“Misyonerlik faaliyetinin yöntemsel ve uygun icraatı, İncil için çalışanlardan amaçları için, özellikle de Hıristiyan olmayan dinler ve kültürler ile diyalog için bilimsel olarak hazırlanmış olmalarını ister; bunların başarılmasına etkin biçimde yardım etmeleri gerekir şeklinde ifadeler kullanılmıştır.⁵⁶⁶

Dinler Arası Diyalog Sekreteryası, diyalogun önce pratik hayatta daha sonra dini

⁵⁶² Muhammed Umara, **Müslümanların Hıristiyanlaştırılması**, Ali Aslan(Çev.), İstanbul: Denge Yayınları, 1. Basım, 1995, s.73.

⁵⁶³ Erkek, s.21.

⁵⁶⁴ Ahmet Kahraman, **Dinler ve Misyonerler**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1. Basım, 2006, s.171.

⁵⁶⁵ Mehmet Bayrakdar, **Dinlerarası Diyalog ve Başkalaştırılan İslam**, İstanbul: Kalam Yayınları, 1. Basım, 2001, s.80.

⁵⁶⁶ Bayrakdar, s.81.

alandanda yapılmaması gerektiğini söyler. Çünkü pratikteki diyalog dini olanı kolaylaştıracaktır. Zaten pratik alanda diyalog gerçekleştirilemiyorsa, insanların oldukça hassas olduğu dini inançlar konusunda diyalog bahis konusu dahi olamaz.⁵⁶⁷ Hıristiyanların 1964’de başlattıkları “Diyalog” u zaten baştan beri Müslümanlar özellikle Türkler diğer dinlere sıcak bakışında ve Hıristiyanları Ehli Kitap (Kitap Sahibi) görüşünde göstermiştir.⁵⁶⁸

3.14. Teoloji Bilimi Olarak Misyoloji

On dokuzuncu yüzyılda, yeni kurulan misyoner topluluklar dışarıya daha fazla eleman göndermeye başlayınca, misyoloji disiplini doğmuş oldu.⁵⁶⁹ daha sonraki süreçte yani 20. yüzyılda misyonerlik de diğer ilim dalları gibi misyoloji (missiology) adı altında bir ilim dalı olarak gelişmiştir. Yeni vaaz teknikleri geliştirilmiştir. Dünyanın her tarafında görev yapmış önemli misyonerler tecrübelerini ve biyografilerini yazıya almışlardır. Kilise ve Misyonerlik başlıklı uluslararası konferanslar düzenlenmiş, bunların hepsi de misyonerlik metotlarının geliştirilmesine yardım etmiştir.⁵⁷⁰

Misyoloji, İncil, kültür ve kilisenin kesişmesiyle sağlanır. Bu, teoloji, antropoloji/sosyoloji ve dini eğitimi içeren çok disiplinli bir araştırmadır. Misyoloji, sadece teolojik düşünceye değil, aynı zamanda antropolojik/sosyolojik araştırmalara dayalıdır. Misyoloji, teoloji ve Hıristiyan misyonunun görevi doğrultusunda insan durumuyla düşünülmüş bir angajmana ihtiyaç duymaktadır.⁵⁷¹

Hıristiyanlığın varlık sebebi olan misyon fenomenini, teorik ve pratik tüm yönleriyle ele alan, Hıristiyanlığı yayma işine yön veren prensip ve kuralların bilimsel olarak araştırıldığı ve bu doğrultuda verilerin ortaya konulduğu disiplindir. Teoloji

---

⁵⁶⁷ Döne Demirkapı, *Bir Misyon Yöntemi Olarak İnkültürasyon*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2006) , s.17.

⁵⁶⁸ Küçük, s.199.

⁵⁶⁹ J. Kevin Livingston, *A Missiology of The Road*, Cambridge: James Clarke & Co., 1.Basım, 2014, s.67.

⁵⁷⁰ Taşcı, s.28.

⁵⁷¹ EdStetser, “WhatIsaMissiologist?”, 2013, <http://www.christianitytoday.com/edstetzer/2013/june/what-is-missiologist.html> (13 Nisan 2017).

müfredatı içerisinde yer alan diğer disiplinlere oranla oldukça yeni sayılabilecek bir bilim dalıdır.⁵⁷²

Hıristiyan misyonerliğinin teolojik dayanakları ve değerlendirilmesi bağlamındaki çalışmaları ele alan bilimsel disiplin "misyon teolojisi", genelde misyonerlikle ilgili bütün faaliyetleri inceleyen bilim dalı da "misyoloji" (missiology) olarak adlandırılmaktadır.⁵⁷³ Gerald Anderson misyonun teolojisini Hıristiyan inancının bakış açısıyla Hıristiyan dünya misyonunun amaçları, yöntemleri, stratejisi ve hedeflerini belirleyen temel varsayımlar ve temel ilkeleri olarak tanımlamıştır.⁵⁷⁴ İstilah anlamında misyoloji misyonun gerçekleştirilmesinde bilinçli, kasıtlı ve devam eden düşünceyi ifade etmektedir. Misyon teorisi, misyon araştırması ve öğretimi ile misyonla ilgili eserlerin araştırılması, yazılması ve yayınlanması içermektedir.⁵⁷⁵ Bazıları, misyolojiyi neredeyse her şeye ilham veren teolojik bir unsur olarak görmektedir bu nedenle bunlar için her zamankinden daha önemli bir yere sahiptir. Diğerleri ise misyolojiyi emperyalist ve sömürge döneminin bir yan ürünü olarak çalışılması gereken bir kavram olarak kabul etmektedir. Tüm bu bakış açıları, misyoloji alanının kendi kimliğini ve anlamını bir teolojik disiplin haline getirmektedir.⁵⁷⁶

Misyoloji çalışmalarını yönlendiren ve etkinleştiren üç disiplin mevcuttur: Teoloji (temelde İncil), antropoloji (ilkel din, dilbilim, kültürel dinamikler ve kültürel değişim dahil) ve tarih. Misyoloji, İncil'i ve yaşamları kültürel açıdan uygun bir bağlamda değiştirme yetkisini akıllıca ifade etmeyi amaçlamaktadır.⁵⁷⁷ Süleyman Turan akademik bir disiplin olarak misyolojinin tarihçesi isimli makalesinde sürecin başlaması ve gelişmesi ile ilgili olarak:

“Misyoloji disiplinini ele alan çalışmalarda, girişte işaret edildiği üzere, disiplinin kökleri XIII. yüzyılda yaşayan Raymond Lull’a kadar geri

⁵⁷² **Misyoloji- Duyurma Metodolojisi**, <http://teolojinotlari.blogspot.com.tr/p/misyoloji-duyurma-metodolojisi.html> (07 Ağustos 2017).

⁵⁷³ **Misyonerlik**, <http://www.İslamansiklopedisi.info/dia/pdf/c30/c300127.pdf> (01 Temmuz 2017)

⁵⁷⁴ Charles E. Van Engen, “**What is Theology of Mission**”, [Electronic Version] *Teología y cultura*, 2004, Vol.1, No.1, (17 Temmuz 2017), s.45.

⁵⁷⁵ **Missions Dictionary**, Gailyn Van Rheenen, 2011, <http://www.missiology.org/missions-dictionary/#M> (06 Haziran 2017)

⁵⁷⁶ Stefan Paas, **Concerning the Place and Meaning of Missiology in the Theological Curriculum**, [Electronic Version] *CTJ*, 2016, Vol.51, (03 Temmuz 2017), s.37.

⁵⁷⁷ **What is missiology?** <https://www.gotquestions.org/missiology.html> (15 Mayıs 2017).

götürülmekle birlikte, disiplinin ortaya çıkışına yön veren asıl sürecin XVIII. yüzyılın sonundan itibaren oluşmaya başlayan dünya misyonuna yönelik uyanışla başladığı ve XIX. yüzyılın ilk yıllarından itibaren önemli adımlar atıldığı söylenebilir. 1800 yılında Tübingen Üniversitesi'nde J. F. Flatt tarafından misyon konusunda ilk akademik derslerin verilmeye başlanması bu adımlardan biridir. Bu derse aralarında Basel Misyon Teşkilatı'nı kuran C. Gottlieb Blumhardt'ın da bulunduğu sadece 4 kişi katılmıştır. 1825 yılında F. C. Kraft, Almanya'nın Erlangen Üniversitesi'nde misyon tarihi üzerine bir dizi dersler vermiştir. İlk defa J. T. Leberecht Danz, 1832 yılında Hıristiyan misyon bilim (Alm. die Christliche Missionswissenschaft) tabirini kullanmış, Charles Breckenridge de 1836 yılında Princeton Teoloji Seminerinde "Pastoral Teoloji ve Misyon Eğitimi" (Pastoral Theology and Missionary Instruction) profesörü olarak atanmıştır. Bu isimlerin yanında misyonu akademik çalışmalarının bir parçası yapmak isteyen çok sayıda profesör, sadece misyon üzerine özel dersler vermekle kalmamış, misyonla ilgili konuları kendi spesifik teoloji alanlarında verdikleri derslere de dahil etmişlerdir."

cümlelerini ifade etmiştir.⁵⁷⁸ Makalesinin devamında Turan misyoloji tarihinde ayrı bir öneme sahip Joseph Schmidlin ismine ayrı bir yer ayırarak bu misyolog hakkında şu açıklamalarda bulunmuştur:

"Üniversite'de misyon grupları kurmak suretiyle üniversite öğrencileri arasında misyona yönelik ilginin artmasını sağlamaya çalışan Schmidlin, öğretmenler, göreve çıkacak misyonerler ve dini gruplar için misyon çalışma haftaları düzenleyerek ve yine papazlara yönelik misyon kursları ve konferansları tertip ederek üniversite bünyesindeki Misyoloji kürsüsüne işlevsellik kazandırmaya çalışmıştır. Bu anlamda Münster Üniversitesi bünyesinde Akademik Misyon Birliği (Akademischer Missionsverein) ve Münster Misyoner Papazlar Birliği

⁵⁷⁸ Süleyman Turan, "Akademik Bir Disiplin Olarak Misyoloji'nin Tarihçesi", [Electronic Version] Marife, 2010, Vol.10, No.2, (16 Temmuz 2017), s.29.

(Missionsvereinigung des Münsterschen Diözensanklerus)'nin kurulmasına öncülük etmiştir. Aslında onun hedefi misyon tarihi, misyon teorisi, misyon metodolojisi, mukayeseli din çalışmaları, etnoloji ve linguistik gibi alanlarda eğitim-öğretim ve araştırmaların yapılabileceği bir Misyoloji enstitüsü tesis etmektir. Ancak böyle bir üniversite enstitüsü tasarısını hayata geçirememiştir."⁵⁷⁹

David Bosch genel olarak eserlerinde misyoloji tarih sürecinde altı paradigmadan bahseder ve bunları dönemseller olarak şu şekilde katagorize eder:

*"İlkel Hristiyanlığın eskatolojik nüfuzundan sonra metafizik ve komüniona dayalı Helenistik-Patristik dönem yaşanmıştır. Orta çağ paradigması, Kilise ile manastır merkezliydi ve hatta misyonerlik savaşları ve misyoner sömürgeciliğin biçimlerini kabul eden bir dönemdir. Reformasyondan sonra, Protestanlar misyonerlik faaliyetinde bulunmak için durgunluk sürecine girdi, ancak Anabaptistler ve Pietistler "Büyük Uyanış" in meydan okumasında öncü rol üstlendi. Aydınlanma Dönemi misyonerliği paradigması, Hristiyan "bilginin" tanıtımını vurgulamaktadır. Bosch'a göre ortaya çıkan çağdaş paradigma, Katolik ve Protestanların bir takım temel fikirleri paylaştıkları paradigmadır: Kilise, krallığın kutsallığı ve işareti olarak, yoksullar, kültürleşme, kurtuluş ve ortak tanık için tercih edilen seçenek olan Missio Dei'dir."*⁵⁸⁰

Misyoloji özellikle Amerika'da 20. yüzyılın başlarından itibaren bir sosyal bilim kavramı olarak üniversitelerin belli bölümlerinde ders olarak okutulmaya başlanmış böylece misyona akademik bir şekil verilmiştir. Bu okullardan mezun olan misyonerler artık okullu bir misyoner olarak dünyanın çeşitli coğrafyalarına dağılıp misyonerlik faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Süleyman Turan misyoloji üzerine yazdığı eserinde misyolojinin üniversitelerde yerini almasıyla ilgili süreçten şu şekilde bahsetmektedir:

⁵⁷⁹ Turan, Akademik Bir Disiplin Olarak Misyoloji'nin Tarihçesi, s.33.

⁵⁸⁰ **Missiology**, <http://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/missiology> (12 Mayıs 2017).

“1904 yılından itibaren Hartford Seminary bünyesinde misyon dersleri verilmeye başlanmış, 1911 yılında ise Hartford Misyon Okulu kurulmuştur.1906 yılında Yale Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde bir misyon kürsüsü tesis edilmiştir. 1914 yılında New York’taki Union Theological Seminary bünyesinde Dış Hizmet Bölümü (Department of Foreign Service) adlı bir misyon bölümü tesis edilmiştir. 1920’ li yıllarda Chicago Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bonebrake Teoloji Seminary, Berkeley Baptist İlahiyat Fakültesi, Evanjelik Teoloji Seminary ve Duke Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin de yer aldığı 11 okulda daha misyon bölümleri kurulmuştur. 1934 yılı için verilen bir istatistikte Amerika’da araştırma yapılan 57 okulun 55’inde misyon ve mukayeseli din dersleri verildiği ifade edilmektedir.”⁵⁸¹

Yukarıda da değinildiği gibi üniversitelerde yer alan misyoloji bölümüyle birlikte yetiştirilen öğrenciler vasıflı bir misyoner haline getirilmiştir. Geçmişten edinilen tecrübeler ışığında eksikliklerin farkına varan misyoner kuruluşlar bunları misyonerliğe gönderecekleri kişilerle birebir eğitim vererek gidermeye çalışmışlardır. Zira daha önceden belirtildiği üzere iyi bir misyoner olmanın olmazsa olmazlarından biri iyi bir antropolog, sosyolog veya filolog olmaktan geçmektedir. Turan kitabının ileriki bölümlerinde misyon eğitiminin öğrencilere ne tür katkı sağladığını maddeler halinde şu cümlelerle ifade etmektedir:

“ Öğrenciler;

i- Kilisenin misyoner karakterini daha iyi kavrarlar ve Biblikal, teolojik ve tarihsel bilgiye dayanan misyolojik bir arka plan kazanırlar.

ii- Misyoloji disiplinindeki kaynakları ve araştırma metodlarını kullanma becerisi kaanırlar. Bu beceri, tez yazım süreciyle ortaya konulur.

iii- Misyoloji alanındaki eğitim ve araştırmalar esnasında odaklandıkları Antropoloji, Psikoloji ve Linguistik gibi bir

---

⁵⁸¹ Süleyman Turan, **Misyoloji: Hristiyan Misyon Bilimi**, Ankara: Sarkaç Yayınları, 1.Basım, 2011, s.102-103.

yan disiplin ya da alanda uzmanlık kazanırlar. Ayrıca yoğunlaştıkları çalışma alanı ve bu alanın diğer disiplinlerle ilişkisi hakkında detaylı bilgi sahibi olurlar.

iv- Misyolojik problem ve meseleleri kavrama, bağımsız bir şekilde misyolojik araştırma yürütme ve neticede misyolojik cevap ve stratejiler üretme yeteneği kazanırlar.

v-Misyon alanında akademik tartışma ve kritik etme donanımı ve kabiliyeti kazanırlar.

vi- Aldıkları misyolojik eğitim ve stratejik teknikleri, gelecekte karşılaşacakları özel durumlara uygulayabilme bilgi ve becerisi elde ederler.

vii- Çeşitli misyon alanlarında lider pozisyonlarda çalışıp bu programa katılanlar, aldıkları eğitim sayesinde sahip oldukları liderlik vasfını çevrelerinde daha etkili bir şekilde kullanma yetisi elde ederler.

viii- Misyonerlik faaliyetlerini etkileyen antropolojik ve sosyolojik dinamikleri kavrayıp, bunun bir sonucu olarak farklı ve çok kültürlü toplumlarda daha etkili misyonerlik yapabilme kabiliyeti kazanırlar.

ix- Formel ve formel olmayan yollarla öğrenilen ve tecrübe edilen misyonerlikle ilgili hususları, alanda faaliyet yürütmek isteyen diğer insanlara öğretme bilgi ve becerisi elde ederler.”⁵⁸²

Ali Erbaş eserinde misyon ve misyoloji için:” Misyon anlayışı Hıristiyanlığın hemen hemen bütün anlayış biçimlerinde mevcuttur. Katoliklik, ortodoksluk, Protestanlık ve diğer Hıristiyanî hareketler buna çok önem verirler. Misyolojinin hem pratik hem de teorik açıdan misyona katkı sağlayan ve bir bakıma bu ilmin öncüsü veya babası olarak daha çok Almanya’da etkili olan Gustav Warneek sayılmaktadır.” ifadelerini kullanmaktadır.⁵⁸³

⁵⁸² Turan, **Misyoloji: Hıristiyan Misyon Bilimi**, s.240.

⁵⁸³ Erbaş, s.147.

Bugün Batı’da birçok üniversitede misyonerliğin teolojik dayanakları ve metodolojisi üzerine yapılan çalışmaları değerlendiren bir bilimsel disiplin olarak *misyoloji (missiology)* bölümü yer almaktadır. Çeşitli Hıristiyan kiliselerinin kurduğu üniversiteler ve ilâhiyat fakülteleri altında hizmet veren din görevlileri, özellikle Hıristiyan olmayan coğrafyalarda misyoner olarak görev alacak öğrenciler yetiştirmektedir.⁵⁸⁴

3.15. Savaş, Çatışma ve Kriz Dönemlerinde Misyonerlik

Misyonerler çalıştıkları ülkelerde “her kriz bir fırsattır” mantığı ile hareket etmişlerdir. Bu yüzden savaş, iç kargaşa, kıtlık, deprem ve sel gibi felaketler onlar için elverişli zaman dilimlerini oluşturmaktadır.⁵⁸⁵

Misyonerler insanlara din değiştirebilmek için herşeyi kullanabilmektedir. Cinsellik dahil acıyı ve sevinci kullanmakta ve istismar etmektedirler. Nitekim, 17 Ağustos büyük depreminden sonra deprem bölgesinde cirit atan misyonerler yardım örtüsü altında İncil dağıtmak dahil birçok faaliyetlerde bulunmuşlardır.⁵⁸⁶ 17 Ağustos 1999’da meydana gelen Marmara depreminden sonra Adapazarı merkezli olarak San Maritas Kampı, Cap Anamur köyü ve açılan ev kiliselerinin yanı sıra Vatikan’ın Caritas adlı örgütü de faaliyet yürütmüştür. Caritas, depremden sonra Sakarya Üniversitesi ve Körler Derneği de dahil olmak üzere kitle örgütleriyle temas kurmuştur.⁵⁸⁷ Misyonerlerin hedef kitlelerinden olan savaş, çatışma ya da doğal felaketlere maruz kalan insanlara Hıristiyanlı yaymak amacıyla kurmuş oldukları yardım kuruluşları için Şinasi Gündüz: Ülkemizde yakın geçmişte vuku bulan deprem felaketinde ABD, Avrupa ülkeleri ve Güney Kore merkezli misyonerlik teşkilatlarının örgütlediği kuruluşlar, gıda, ilaç vb. yardımlar iletmek bahanesiyle deprem yöresine gelmiş; buralarda eğitim ve gençlik kampları kurmuş böylelikle misyonerlik faaliyetlerine uygun zemin oluşturmaya çalışmışlardır.” ifadelerine yer vermiştir.⁵⁸⁸

⁵⁸⁴ Hajdari (hızl.), s.5.

⁵⁸⁵ Uçar, s.32.

⁵⁸⁶ Mustafa E. Erkal, **Küreselleşme Etkinlik Çokkültürlülük**, İstanbul: Derin Yayınevi, 2005, s.127.

⁵⁸⁷ Ali Kuzu, **Evanjelizm**, İstanbul: Kariyer Yayıncılık, 1.Basım, 2016, s.243.

⁵⁸⁸ Gündüz ve Aydın, s.48.

Irak işgalinden sonra, bugün Bağdat'ta altı Evanjelik kilise mevcuttur. Hıristiyanlar iki yüz yıldır Irak'ın bir parçası olmalarına rağmen, işgalden önce Evanjelik kilise bulunmamaktaydı. İşgal sonrası Irak'ta bulunan birçok Katolik ve Protestan, sistemli bir şekilde Evanjelizm'in parçası yapılıyor ve Amerikalı Evanjelistlerle beraber çalışıyorlar.⁵⁸⁹

Ortadoğu'da gerilimin sürmesi, Evanjelistlere inançlarının doğruluğunu kendilerince ispat etmek açısından olmazsa olmaz bir durumdur. Aramgeddon'un gerçekleşebilmesi için, ortadoğudaki kaos sürmelidir.⁵⁹⁰ Evanjelistler yaygın propagandalarla aramegedonu başlatmak için halk içinde derin duygular yaşanmasına vesile olmuşlardır. İbranice aramegedon "Megiddo Tepesi" manasına gelmektedir. Aramegedon, Yahudilerin vaad edilmiş toprakları (Eretz İsrail) ele geçirip yerleşmelerinden sonra olacaktır. Aramegedon öncesi diğer savaşlar patlak verecek ve yeryüzündeki iki kişiden biri ölecek, yani üç milyardan fazla insan.⁵⁹¹

Baptistlere ait bir haber sitesinde Ortadoğu'da yaşanan çatışma ve savaş nedeniyle ülkelerini terk eden mülteciler hakkında yaptığı bir haberde:" Baptist Kardeşliği Birliği, mevcut bakanlıklar ve kendi alan personeli aracılığıyla Orta Doğu iç savaşlarından ve diğer çatışmalardan kaçan mültecilere yardım için çalışıyor." ifadelerine yer vermektedir.⁵⁹²

---

⁵⁸⁹ Chandra Muzaffer, **Küresel Ahlak ya da Küresel Hegemonya**, Mehmet Mercanoğlu Ve Sümeyya Sarıca (Çev.), İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1.Basım, 2006, s.66.

⁵⁹⁰ Mustafa Karaca, **Evanjelizm ve Vahhabilik**, İstanbul: Nokta Kitap, 1.Basım, 2005, s.19.

⁵⁹¹ Kurtoğlu, **Hollywood Sineması ve Biliçaltı Operasyonları**, s.34.

⁵⁹² Jeff Brumley, "**Missionaries serving refugees fleeing Mid-east violence exercise extra sensitivity**", Baptistnews, 2 Eylül 2014, <https://baptistnews.com/article/missionaries-serving-isis-syria-refugees-need-extra-sensitivity/#.WfXUx63BKu4>, (29 Ekim 2017).

4. BÖLÜM: EVANJELİZM

4.1. Evanjelizm Kavramı Üzerine

Evanjelion yani “iyi haber, müjde” terimi İsa mesih’in hayat hikayesi ve mesajını konu edinen dinsel metinler içerisinde kullanılmaktadır ve Yeni Ahit metinlerinde Pavlus’un yaydığı bir iyi haberden bir müjdeden bahsedilmektedir. Dolayısıyla Evanjelizm, Hıristiyan müjdesinin yayılmasıyla ilgili tarihsel geleneğin yeniden vurgulamasını hedeflemektedir.⁵⁹³

Evanjelizm, İsa Mesih'in müjdesini kendini kaybetmiş biriyle paylaşmak demektir. Misyonlar, bir insanı ve kültürünü Mesih'i paylaşmada daha etkili olabilmesi için tanımak anlamına gelmektedir.⁵⁹⁴

Evanjelistler müjdenin insanlarıdır ve vaaz verdikleri müjde, insanların günahlarını affedebilir ve Çarmıhta İsa'nın kefaretili çalışmaları aracılığıyla Tanrı ile uzlaştırılabilir. Bu düşünce Bebbington'ın "zihniyetçilik" tezinden yola çıkılarak temellendirilmiştir.⁵⁹⁵

Bugün kiliselerde manevi bir yenilenme hareketi olan evanjelizm, liberal Hıristiyanlıkla olan tutuk ilişkisinin dışında yeterince anlaşılammıştır. Rönesans ve Aydınlanma'daki kökleri ile dinsel liberalizm, insanın sonsuz ihtimallerine vurgu yapmaktadır. Protestan Hıristiyanlığı, bunun aksine, Pavlus, Agustin ve Reformasyon'da demirlenir; insanoğlunun tamamen ahlaksızlığının altını çizer, günahın meydan okuyan gücü karşısında kendini kurtarmak için yaptığı çaresizliği vurgular.⁵⁹⁶

Evanjelic araştırmacılarının yaptığı yaygın hatalardan biri, evanjelic liderlerin sıradan evanjeliklerden temsilciler olarak konuştuklarını varsaymaktır. Aslında, evanjelist liderler milyonlarca sıradan evanjelistin düşüncelerini ve duygularını pek

⁵⁹³ Şinasi Gündüz ve Mahmut Aydın, **Misyonerlik: Hıristiyan Misyonerler, Yöntemleri ve Türkiye'ye Yönelik Faaliyetleri**, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1. Basım, 2002, s.43.

⁵⁹⁴ Alvin Reid, **Evanjelism Handbook**, Tennessee: B&H Publishing, 1. Basım, 2009, s.29.

⁵⁹⁵ Timothy Larsen ve Daniel J. Treier, **The Cambridge Companion Evangelical Theology**, Cambridge: Cambridge University Press, 1. Basım, 2007, s.9.

⁵⁹⁶ Donald G. Bloesch, **The Future of Evangelical Christianity**, New York: Doubleday&Company, 2. Basım, 1983, s.3.

önemsemez. Evanjelist elitler ve yaygın inananlar arasındaki ilişki bundan çok daha karmaşıktır.⁵⁹⁷

Evanjelikler her ne kadar yeryüzünde bazı yerleri kendilerine göre öncelikli faaliyet alanı olarak görse de asıl hedef bütün yeryüzünün Hıristiyanlaştırılmasıdır. Bu yönüyle bugün dünyada iki yönlü bir faaliyet yürütülmektedir. Bunlardan birisi ulusları kendi kilisesine çekmeyi ifade eden “centripetal hedefler”, diğer ise, bunu gerçekleştirebilmek için dünyanın neresinde olursa olsun uluslara gitmeyi ifade eden “centrifugal hedefler” dir.⁵⁹⁸

Evanjelikler geleneksel olarak Eski Antlaşma olarak bilinen otuz dokuz kitabı ve geleneksel olarak Yeni Ahit olarak bilinen yirmi yedi kitabı bir araya getiren Protestan "kanun" u kabul eder.⁵⁹⁹

Evanjelik kavramı, geniş Hıristiyan geleneği içinde bir dizi inanç, davranış ve karakteristik olguları vurgularken kullanılır. Bu geniş Hıristiyan mezhep akımı, yaklaşık iki bin yıllık Hıristiyanlık tarihinde birçok yerde birçok biçimde görünmüştür. Misyolojistler (Hıristiyanlığın gelişimini coğrafik ve demografik durumlarla inceleyen misyoner uzmanları), neredeyse tüm dünya Hıristiyan hareketleri tarafından paylaşılan bazı özelliklerin tanımlanmasının mümkün olduğunu iddia etmektedir. Her şeyden önce, Hıristiyanlar, nihai anlamın İsa Mesih'in kendisinde vuku ettiğini onaylar. Bununla birlikte Hz. İsa'nın kim olduğuna, kişiliğinin ve yaşadıklarının tüm dünyaya ne anlam ifade etmeye devam ettiğine dair güvenilir bir kaynak olması hasebiyle İncil'in yazılarına yönelirler. Doğrudan Allah'tan geldiğine inanılan Yeni Ahit ve Hz. İsa'nın içinde doğduğu İsrail toplumunun anlattığı Eski Ahit'i kapsayan İncil, Hıristiyanlar için bir önem ve kutsiyet arz etmektedir. Neredeyse bütün Hıristiyanlar, kendilerini Hz. İsa zamanında yaşayan diğer inananlarla bir arada yaşıyormuş gibi hisseder. Hıristiyan teologlar, evanjelizasyonun tüm insanlara uygulanmasının gerekliliğini ortaya koyabilmek için belli başlı bazı metinleri kullanırlar. Bu teologlara göre, Tanrı İbrahim'le yaptığı ahitte onun tüm neslinin kutsanacağı ifade edilmektedir. Tanrı'nın İbrahim'le

---

⁵⁹⁷ Christian Smith, **Christian America**, London: University of California Press, 1. Basım, 2000, s. 7.

⁵⁹⁸ Tuba Arıcı Kozan, **Türkiye'de Misyonerlerin Hedef Kitleleri ve Faaliyetleri**, İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1. Basım, 2010, s. 38.

⁵⁹⁹ Larsen ve Treier, s. 37.

yapmış olduğu bu ahdin evrensel bir önemi vardır. Bu ahit çerçevesinde önceleri İsa'nın tebliğ alanı İsrailoğulları iken çarmıh olayından sonra tüm dünyanın kurtuluşu için bütün kara kıtaya yayılmıştır.⁶⁰⁰

Evanjelistler, İncil'in bazı kısımlarının sadece Yahudiler, bazı kısımlarının da sadece Hıristiyanlar için olduğunu düşünürler. Eski ve Yeni Ahid'i ayırmak kolay değildir. Zira Evanjelistlere göre İsa'nın bir kısım ifadeleri sadece Yahudiler için söylenmiş olup ve Rab'ın duası, İsa tarafından verilse bile, sadece Yahudiler içindir anlayışı esas alınmıştır.⁶⁰¹

Nasuh günay eserinde Evanjelizm kavramı için:

“Diğer taraftan Hıristiyan geleneğinde dini yayılmayı ifade eden başka kavramlar da vardır. Bunlar içerisinde en çok kullanılan İncili vaaz etme anlamına da gelen Evanjelizm ve evanjelizasyon, Hıristiyan mesajını insanlara ulaştırmasını hedefleyen anlayışı ifade eder...Evanjelizm kelimesinin kullanılmasının temel nedenlerinden birisi, misyon kelimesinin negatif bir imaja bürünmesidir. Bu sebepten dolayı bunun yerine daha pozitif bir anlama sahip olan Evanjelizm kullanılmaktadır. Evanjelizm, “iyi haber, güzel haber sunma” anlamındadır. Fakat her ne kadar yayılmayı ifade eden kavram değişse de “Hıristiyanlığın her ne şart altında olursa olsun yayılması” bağlamındaki anlamında bir değişme söz konusu değildir. Yukarıda da değinildiği gibi kilise özellikle sömürge dönemlerinde misyonerliğin kilise ve Hıristiyanlığın şahsında sömürgeci güçlerin güç alanlarının genişletilmesi ve emperyalizme meşruiyet kazandırılması işlevine hizmet ettiği kanaatini değiştirme çabasına koyulduğu için farklı kavramlar ihdas etmiştir.”

⁶⁰⁰Muhsin Önal, **Yeni Dünyadan Eski Dünyaya: 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunda Amerikan Misyonerlik Faaliyetleri (Bursa Örneği)**, İstanbul: Metamorfoz Yayınları, 1.Basım, 2012, s.38.

⁶⁰¹Ramazan Kurtoglu, **Evanjelizm**, İstanbul: Destek Yayınları, 1.Basım, 2017, s.67.

ifadelerini kullanmıştır.⁶⁰²

Evanjelizasyon, biraz dar bir anlamda sözlü olarak İncil'in vaaz edilmesi veya insanların İsa'yı kurtarıcı olarak kabul etmelerine çağrı olarak tanımlanmaktadır. Bosch, bazı ekümeniklerin Evanjelizm'i, Hıristiyanların sosyo-kültürel ilişkileriyle sınırlandırırken; bazı Evanjeliklerin ise insanları, bireysel olan bir hayat stiline çağırmaya hasrettiklerini belirtir.⁶⁰³ 21.yüzyılın başında, Evanjelizm, Hıristiyan mezhep akımları arasında dünyadaki ikinci büyük gruplaşmayı oluşturmuştur. Birinci sıranın sahibi ise dünya genelinde edindiği takipçi sayısı ile Roma Katolik Kilisesi gelmektedir.

Birçok araştırmacı İslami kimliklerin gelişim sürecini çok yakından takip ederek bilimsel anlamda gerekli çalışmaları gerçekleştirmiştir, ancak dünyanın çeşitli yerlerinde, özellikle de Batı dışı dünyada, evanjelizmin hangi şartlarda ve tarihi süreçler ışığında bir Hıristiyan ana akım ifadesi olarak ortaya çıktığı hakkında aynı çabayı göstermedikleri gözlemlenmiştir. Bununla birlikte bir araştırma içine giren pek çok akademisyen ise Evanjelikalizm kavramını evanjelist, Evanjelik, Evanjelizm gibi temel terimleri ayırt edemeyip bu konu hakkında esasen yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermiştir. Evanjelistler, bu alanda çalışan akademisyenlerin bulgularını iletmede veya akademisyenleri Evanjelizm'in küresel anlamda önemli ve ilginç olduğuna ikna etmede çok yeterli olmadıkları konusunda çeşitli fikirlere sahiptir.

Evanjelizasyon genel olarak kilisenin misyonuna işaret etmektedir. Evangeli Nuntiandi adlı genelgesinde Papa VI. Paul evanjelisasyonu "iyi/müjdeli haberi yani İncili tüm insanlığa sunmak ve onun etkisiyle insanlığı dönüştürmek ve yenilemek" olarak tanımlamaktadır.⁶⁰⁴

İskender Oymak David Bosch'un the Transforming mission adlı eserinde alıntılama yaparak Evanjelizm'in özelliklerini bu düşünce temelinde şu şekilde özetlemektedir:

---

⁶⁰² Nasuh Günay, **Günümüz Türkiye'sinde Misyonerlik Faaliyetleri**, Isparta: Fakülte Kitabevi, 1.Basım, 2005, s.3-4.

⁶⁰³ Aykıt, s.29.

⁶⁰⁴ Mahmut Aydın ve Süleyman Turan(Ed.), **Tek Dünya Çok İnanç**, Ankara: Hitabevi Yayınları, 2.Basım, 2013, s.303.

“- *Evanjelizm Tanrı'nın geçmişte ve halihazırda yaptığını ve gelecekte yapacağına şahitliği içine alır.*

- *Evanjelizm sürecinde muhataplardan yapılan çağrıya hemen karşılık verilmesi istenmez. Çünkü o sadece iyi haberlerin insanlara sunulmasını öngörür.*

- *Evanjelizasyon sadece iyi haberleri kabul etmeye daveti içerdiği için hiçbir şekilde insanları bu haberleri benimseme konusunda zorlamaz.*

- *Evanjelizasyon faaliyetinde bulunan kişi sadece iyi haberleri insanlara sunan bir tanık ve tebliğcidir. Bu açıdan faaliyetlerde bulunan kişi öncelikle kendisinin tebliğ edeceği iyi haberleri bizzat yaşamında tatbik etmesi gerekir.*

- *Evanjelizasyon, muhatabı dinsel inancını terk etmeye zorlama değildir.*

- *Evanjelizasyon kilisenin sınırlarının genişletilmesi değildir. Çünkü evanjelizasyon sürecinde vurgu kilise üzerine değil, Tanrı'nın egemenliği üzerinedir.*

- *Evanjelizm, misyonerliğin aksine, insanların yaşadıkları bağlamları dikkate alarak hiçbir şekilde onları kendi kontekslerinden ayırmayı öngörmez.*

- *Misyon, Evanjelizm'den daha geniş bir kavramdır. Evanjelizasyon misyonu içermekle beraber, misyon sadece evanjelizasyon değildir. Bu sebeple Evanjelizm misyonla bir tutulmamalıdır.*⁶⁰⁵

Bu maddelerin devamında aslında bu kadar iyi şekilde yazıya dökülen ifadelerin misyondan kalma kötü izlenimleri silmeye yönelik olduğunu Oymak şu cümlelerle eserinde yer vermektedir:

---

⁶⁰⁵İskender Oymak, *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1.Basım, 2010, s.184-185.

- “Evanjelizm konusunda yukarda ifade edilen fikirlerin, misyon yerine Evanjelizm’in kullanılma ihtiyacının hissedildiği dönemden kalan görüşler olduğu kanısındayız. Çünkü misyon kelimesinin çağrıştırdığı olumsuz anlamları bertaraf etmek için misyon teşkilatları yıllarca Bosch’un ifade ettiği şekilde Evanjelizm’i masumane bir din tebliği olarak anlatmışlardır. Ancak 2000 yılından itibaren 11 Eylül ve sonrasında gelişen olaylar Evanjelistlerin gerçek niyetini ortaya koymuştur. Çünkü 19. ve 20. y. y’da hatta günümüzde en büyük sömürü düzenini Evanjelik misyonerlerin faaliyetlerinin katkısıyla ABD’nin gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmeye çalıştıkları bir gerçektir.”⁶⁰⁶

İlk büyük uyanış olarak isimlendirilen dinsel uyanış hareketleri 1730 ve 1740’larda Amerikan kolonilerinde Protestan mezhepler arasında yaşanmaya başladı. Amerikan Evanjelizm’inin karakterini şekillendirmeye başlayan uyanış hareketlerinin önde gelen isimlerinden biri, Massachusetts’te katı Kalvinist kökene dönmeyi arzulayan Amerikalı filozof ve teolog Jonathan Edwards (1703-1758)’idi.⁶⁰⁷ Amerika’daki ikinci büyük uyanış, 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başlarında dinsel söylemlerden yola çıkarak New York, Cumberland ve New England’da özellikle sosyal faaliyetlerle ön plana çıkan hareketlerin ortak adıdır. Dinsel uyanışlar, dönemin din karşıtı ortamına ve sekülerizmine tepkiler yüzünden bu bölgelerde yoğunlaşmıştır.⁶⁰⁸

Dünya Evanjelizm’i görüşü, Kuzey Avrupa Püritenizminde daha sonra Amerikan püritenizminde ve Kuzey Amerika’da birincil ve ikinci büyük uyanışlarda, reforma ilişkin teoloji geleneği ile derinden bağlıdır. Gerçekten de Evanjelik düşünce, köklerinden geldiği bu genel muhafazakâr geleneğe tamamen sadık kalmaya çabalamıştır.⁶⁰⁹

---

⁶⁰⁶ Oymak, s.185.

⁶⁰⁷ Şener Faruk Bedir, **Reformasyon’dan Günümüze Evanjelik Hıristiyanlık**, [Electronic Version] Birey ve Toplum Dergisi, 2013, Vol.3, No.6, (09 Eylül 2017) , s.81.

⁶⁰⁸ Bedir, s.82-83.

⁶⁰⁹ Hunter, s.7.

Evanjelizm, bireylerin kişisel inanç yoluyla Tanrı ile doğrudan ilişkisi üzerine vurgu yapıp böylece bir devlet kilisesine üyeliği değil, kişisel inancın hayatın merkezi olarak görüldüğü yeni düşünceleri ortaya atmıştır. Bu durum sonuçta kilisenin devletten ayrılmasına neden olmuş (özellikle Amerika'da ama en çok da Batı Avrupa'da) ve dolayısıyla "yer" merfumundan ayrılmış oldu. Dolayısıyla bu durum, Hıristiyanlığın kurucusunun vizyonuna özgü küresel istekleri gerçekleştirmesini mümkün kılmıştır.

4.2. Evanjelizm'in Tarihsel Arka Planı

Misyonun başlangıç yeri, Tanrı'nın kendisinin Kutsal Kitapta ifade ettiği duruma dayanmaktadır. Tanrı, misyonun yazarı ve fikir babasıdır. Evanjelizm ve evanjelizasyon hareketlerinin kökeni ile ilgili olarak şunlar söylenmektedir: "Bu hareketlerin temelleri Kitab-ı Mukaddeste bulunmaktadır. Yani Kitab-ı Mukaddes'e dayalı bir harekettir. Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanma, İsa'nın misyonuna katılma, Tanrı'nın inayetine minnettarlığı ifade etmektedir."⁶¹⁰ Tarih boyunca, Evanjelik kavram, Hıristiyan anlatılarında birçok farklı akım söz konusu olduğunda farklı anlamlarda da kullanıla gelmiştir. Kavramın kendisinde birçok farklı anlam barınmaktadır, fakat bunların hepsinin ortak ifadesi "iyi haberler" şeklinde tercüme edilebilir. "Evanjel" kelimesi müjde anlamına gelen Yunanca isim olan "euangelion" dan gelmektedir. Yeni Ahit'te birçok yerde geçen müjde kavramı, Tanrı'nın planını gerçekleştirmek ve Zavallı insanların kurtuluşunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Yeni Ahit'in çevirmenleri, Romalılar 1:16 gibi pasajlarda olduğu gibi: Müjdenden (euangelion) utanmıyorum, çünkü iman eden herkesin kurtuluşu için Tanrı'nın gücüdür.

"Gospel" eski İngilizce'de "İyi Haber" veya "Müjdeler" anlamına geliyordu. Gospel kelimesini "Euangelion" yerine kullanmışlardır. Böylece, "Evanjelik" din her zaman "Müjde" dini veya başka bir deyişle Hz. İsa tarafından günahkarlara getirilen kurtuluşun "iyi haber" kavramı üzerine odaklanan yaşam biçimi olmuştur. Mesajın

---

⁶¹⁰ Dursun Ali Aykıt, **Misyon ve İnciller: Misyonerliğin Tarihsel Kökenleri**, İstanbul: Kesit Yayınları, 1.Basım, 2006, s.26.

yayılmaya olan ihtiyacı ima eden "Haber" kavramı Evanjelik Hıristiyanlık inancında "Konuşma" ve "Söz" unsurlarını tanımlayıcı olarak kullanılmaktadır.

Hıristiyan kültür endüstrisinin hedeflediği Evanjelikleri, basit bir ifadeyle, Hz. İsa'yı gönüllerin kurtarıcısı kabul eden değişim geçirmiş Protestanlar olarak tanımlayabiliriz. Evanjelikler, "Kurtuluş sürecinde insan iradesi"ni vurgular ve Randal Balmer'in da açıkladığı gibi, "Tanrı'yı seçen ve böylelikle kaderinin kontrolünü ele alan bireysel iradeyi yüceltirler."⁶¹¹

On dokuzuncu yüzyılın kapanış yılları, Protestan Hıristiyan dünyanın her yerinde, genç erkekler ve genç kadınlar arasında görülmemiş bir şekilde misyonerlik yaşamı ve faaliyet gelişimi gözlemlenmiştir. Mesih'in Krallığı'nın genişletilmesine olan bu ilginin dikkat çeken bir tezahürü öğrenciler arasında olmuştur.⁶¹²

Sinoptik İncil'de euangelion ve euangelizomai kullanımını araştırırken, bu dilin aslen tarihsel İsa ve Vaftizci Yahya'dan türetilmesi ihtimali var gibi görünüyor.⁶¹³

Püritenler, savundukları fikirler, önerdikleri reform şekilleri ve katı hayat tarzları nedeniyle yönetimden bekledikleri desteği görememişler ve hatta gördükleri baskı nedeniyle geleceklerini İngiltere dışında aramaya başlamışlardır.⁶¹⁴ Zamanla Anglikan kilisesi tarafından dışlanan püritenelerin bir kısmı İngiltereyi terk ederek, ABD'ye göç ettiler ve Massachusetts eyaleti'nde koloniler kurdular ve zamanla bütün ABD'ni etkisi altına alçak olan Evanjelizm'i başlatmışlardır.⁶¹⁵

Evanjelizm'in tarihi süreç içinde farklılaşmasını Mustafa Karaca:

"19. Yüzyıl, Evanjelizm'in iki ayrı koldan ilerlemesine yol açtı. Bir taraftan Charles G. Finney (1792-1875) gibi Evanjelistlerin yorumlarıyla Evanjelizm kavramı, Amerikan halkının dönüşümünün

⁶¹¹ Heather Hendershot, **İsa Aşkına Dünyayı Sarsmak Evanjelizm Medya Ve Muhafazakarlık**, Güneş Ayas ve Bora Çağlayan (Çev.), İstanbul: Salyangoz Yayınları, 1.Basım, 2006, s.9.

⁶¹² John R. Mott, **The Evangelization of The World in This Generation**, New York: Student Volunteer Movement For Foreign Missions, 1.Basım, 1900, s.1.

⁶¹³ Joel B. Green, Jeannine K. Brown ve Nicholas Perrin, **Dictionary of Jesus and The Gospels**, Illinois: InterVarsity Press,2.Basım,2013, s.345.

⁶¹⁴ Ali İsmail Güngör, **Hıristiyanlıkta Evanjelik Hareket**, Ankara: Aziz Andaç Yayınları, 1.Basım, 2005, s.56.

⁶¹⁵ Şeref Mercan, **Yeryüzünün Efendileri Dünya Tarihini Etkileyen Gizli Örgütler ve Tarikatler**, İstanbul: Nokta Kitap, 1.Basım, 2006, s.284.

sağlanması ile bir devrimcilik anlamı da taşımaktaydı. Bir taraftan da radikal bir dini yorumu temsil etmekteydi. Aslında bu iki yorum, liberal ve tutucu Evanjelizm diye ayrılabilir. Bugün için Evanjelizm, ABD'deki Hıristiyan toplumunun tutucu kanadını temsil etmektedir. 1970'lere kadar demokratları desteklemelerine rağmen, bugün Cumhuriyetçilere destek vermektedirler. Evanjelistlerin, ülkenin kurucusu olan tutucu protestan mezhebi Püritenlerin bir devamı oldukları söylenebilir.”

şeklinde yorumlamıştır.⁶¹⁶

2. Dünya Savaşı sonrası yıllarda, Evanjelik kültürel bağlantıyı yeni bir aşamaya getirmesi ümit edilen bir toplumsal taban oluştu.” Neo-Evanjelikler” denilen bu kesime ait insanlar, köktenciliğin yabancılaştırıcı etkisi nedeniyle ana kültürel akımlardan kopmuş olmaktan ve özellikle de Evanjelik nitelikli akademik çalışmaların azlığından şikayet etmekteydiler.⁶¹⁷

4.3. Evanjelizm ve Misyonerlik

Evanjelik Hıristiyanlar, misyon faaliyetlerini ifade etmek için genellikle Evanjelizm, tanık olma, kişinin inancını paylaşma, ruhları kurtarma ya da müjdeyi ilan etme gibi terimlerin kullanılmasını tercih etmektedirler.⁶¹⁸ Misyonerliği Evanjelizm'den daha kapsamlı bir kavram olarak görmek mümkündür.⁶¹⁹ Misyonerler üzerine yapılan Evanjelik yansımalar savaş sonrası bir hikâyenin bir parçasını oluşturmaktaydı. Bunlar yükselen milliyetçilik, Soğuk Savaş korkuları ve gittikçe artan küresel kilise bağlamında gerçekleşmiştir. Dahası, misyonerlerin Evanjelik değerlendirmeleri, Amerikan Evanjelikleri ve Soğuk Savaş hakkında yaygın olarak anlatılan hikâyeye ustaca bir çözüm katmıştır.⁶²⁰ Şinasi Gündüz Misyonerlik adlı çalışmasında Evanjelik misyonerler ve

⁶¹⁶ Karaca, s.15-16.

⁶¹⁷ Hendershot, s.46.

⁶¹⁸ Elmer Thiessen, **The Ethics of Evangelism**, Bucks: Paternoster, 1.Basım, 2011, s.9.

⁶¹⁹ Bedir, s.76.

⁶²⁰ Sarah E. Ruble, **The Gospel of Freedom and Power**, Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 1.Basım, 2012, s.57.

kiliseleri hakkında görüşlerini şu ifadelerle açıklamaktadır:

“Günümüzde ABD siyasal hayatında oldukça etkili olan Hıristiyan sağ anlayışı temsil eden Evanjelik kiliseler, XX. Yüzyılın ortalarından itibaren ABD’nin bütün dünyada tartışılmaz bir güç unsuru olarak ortaya çıkması ve tesis etmeye çalıştığı “yeni dünya düzeni” ile eş zamanlı olarak, dünya çapında gücünü ve etkisini artırmaya başlamıştır. Hıristiyanlığın Evanjelik yorumu, bir taraftan ABD iç ve dış politikaları üzerinde etkili olurken, diğer taraftan ABD ve Batı ymnlendirmesi ve denetimindeki küresel düzenin sağladığı uygun koşullardan yararlanarak misyon faaliyetlerinde ön plana çıkmıştır. Öyle ki, bugün Hıristiyan olmayan ülkelerde misyonerlik etkinliklerini yürütenlerin büyük çoğunluğunun Evanjelik kilise grupları olması şaşırtıcı değildir. Evanjelik hristiyanlar, tüm dünyadaki etkinlikleri ve ürkütücü fundamentalist düşünce yapılarıyla geleneksel Katolikler, Ortodokslar ve sıradan protestanlar gibi Hıristiyan gruplardan da ayrılmaktadır.”⁶²¹

Reform süreciyle birlikte “Evanjelik” terimi, öğretilerini yalnızca İncillere dayandırma iddialarından dolayı protestan kiliselere atfedilmiştir. İlk zamanlardan itibaren Almanya ve İsviçre’de özellikle Lutherci gruplar için kullanılan Evanjelik terimi, günümüzde hâlâ Almanya’da Lutheran Kiliseleri ifade etmek için kullanılmaktadır.⁶²² Birinci, ikinci ve üçüncü dünya ülkelerinde yaşayan ve faaliyet gösteren din adamları ve misyonerler hem "Tanrı adamları" hem de “mütevazi mekanizmalar" olarak hareket edebilirlerdi. Mesela Çin’de Mary Andrews gibi bir misyoner, Sidney, New York ya da Londra’daki kilisenin kendisinin yapmasına izin vermediği tüm görevleri bu şekilde yerine getirebildiğini fark etmiştir.

1950-1953’teki Kore Savaşı, aynı zamanda, evanjelist bilincin de önemli bir dönüm noktasıydı. Mesihi Evanjelistlerden Bob Pierce (1914-1978), savaş sırasında

---

⁶²¹ Şinasi Gündüz, s.108.

⁶²² Özkan, 13.

Kore'yi ziyaret etti ve savaş esnasında insanların çektikleri büyük acılara şahit oldu. Bu amaçla, binlerce savaş yetimine, hastanelere ve yardım amaçlı çocukların evlerine yönelik Hıristiyan desteğini harekete geçirmek adına Dünya Vizyonunu organize etti. Dünya vizyonu adındaki organizasyon, dünyadaki kısa vadeli acil durumlara ve uzun vadeli kalkınma ihtiyaçlarına cevap vererek birçok ülkede bu programlara destek sağlayan dünyanın en büyük Protestan ajansı konumundadır. Bu misyoner organizasyonunun ardından özellikle bu dönemden sonra, çocuklara hizmet etmek, toplum gelişimi, tıbbi hizmetler ve çeşitli eğitim programlarını desteklemek üzere birçok Evanjelik ajans kurulmuştur. Zira evanjelist misyonerler özellikle savaş döneminin kendi inançlarına olumlu geri dönüşlerin olduğunun farkına varması bu gibi faaliyetlerin geliştirilerek devam etmesi noktasında dönüm noktası olmuştur. Sıklıkla bu ajanslar, Evanjelistler de dahil olmak üzere, tanınmış Evanjelik liderlerinin çabaları için destek bulmaya çalışmıştır. Evanjelizm'in köktencilikten uzaklaşması, başta bakanlık dünyasındaki insanların fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarına odaklanan programların artması bu yönde Evanjelizm'e eleştirilerin sayısının azalmasına hatta bu kötü vizyonun son bulmasına neden olmuştur.

Evanjelizm kavramı, protestan misyonerlik çalışmalarında, protestan kiliseleri diğerlerinden ayıran çok önemli bir kavramdır. Evanjelik kilisenin mensupları, günümüzde aktif olarak, dünyanın her tarafında Hıristiyanlığı yaymaya ve yoldan çıkmış inançları zayıflamış Hıristiyanların imanlarını kuvvetlendirmeye çalışmaktadırlar.⁶²³

İncil'in dünyadaki etkisi bazı bazı çatışmalar sebep olur. İncil, insan doğasının temel özelliklerine: gurur, isyan, açgözlülük ve bencillik gibi duygularına da savaş açmaktadır. Bu çatışmalar nedeniyle, İncil kadın ve erkeğin ışık tanrıçası, bu dünyanın Tanrısı olan hakikat Tanrısı ile karanlık ve hata Tanrısı Şeytan arasında seçim yapmasını isteyen krizler üretir.⁶²⁴ Bu seçimlerde insanların doğru tarafta olmasını sağlamak adına evanjelist misyonerler dünyanın çeşitli yerlerinde müjdeyi ulaştırmak için büyük bir mücadele içine girdikleri iddia edilmektedir. Evanjelik akım, Roma Katolik Kilisesi gibi örgütlü bir dini hareket değildir ve Mekke gibi "kutsal mekân" da bulunmamaktadır.

⁶²³Tuncer Günay, **Misyoner Örgütleri ve Misyoner Faaliyetleri**, Ankara: Ankara Ticaret Odası, 1.Basım, 2004, s.149.

⁶²⁴ Thom S. Rainer, **Evangelism In The Twenty-First Century**, Illinois: Harold Shaw Publishers,1.Basım, 1989, s.163.-164.

Aksine, yerel kiliseler, ulusal ve uluslararası bakanlıklar, halka açılma ağları, vaizler ve kişisel temas ağları gibi değişen bir dizi kurum ve kuruluşlardan oluşturmaktadır. Misyon kuruluşları her zaman dünya evanjelist düşüncenin dolaşımına ve yayılmasına büyük ölçüde etki etmiştir. Bu misyon kuruluşlarından en önemlileri: Çok çeşitli ülkelerden kişilerini işe almış olan ve pek çok yerde aktif olan Wycliffe İncil Tercümanları / Dilbilim Yaz Enstitüsü, eski Evrimci İttifak, Denizaşırı Misyonerlik Derneği (şu anda OMF olarak da bilinir), Operasyon Seferberliği, Erken Öğrenci Gönüllü Hareketi, Gençliğe Sahip Bir Misyon ve Evangelik Öğrencilerin Uluslararası Kardeşliği. Bununla birlikte misyon düşüncesi merkezli bir yapıya sahip olmasa da Uluslararası İncil Birliği ve Kutsal Birliği gibi kurumlar, uluslararası Hıristiyanlık üzerinde dinamik bir etkiye sahiptir. Anglikanlar, Tanrı'nın Meclisleri, Baptistler, bazı Lutheranlar ve bazı Presbiteryenler, Evanjelikler açısından uluslararası ağları ve dünya çapındaki mezhepsel bağlantıları güçlendiren mekanizma görevi görmektedir. Önde gelen vaizler, İncil müfessirleri ve Evanjelistlerin uluslararası bakanlıkları, dünya Evanjelizm'i için bir işlevlik ölçütü sağlamak için çalışmalarını devam ettirmektedir.

Evanjelic misyonerlik, Tanrı'nın bütün kullarına her yerde ve her zaman vermiş olduğu bir emridir. İsa Mesih'te Tanrı'nın tasarruf lütufunun dünyaya duyurulma iddiasıdır. Bu buyruk süresine itaat edenlere, İncilin mesajını alıp dağıtanlara nimet sözü verilmektedir.⁶²⁵

Evanjelizm kavramı özellikle protestan misyonerlik faaliyetlerinde kullanılan anahtar bir kavram olarak kullanılmaktadır. Bugün birçok Evanjelic kilise, kurduğu misyoner teşkilatlarıyla dünyanın dört bir tarafında Hıristiyanlık propagandası yapmaktadır.⁶²⁶

Tuba Arıcı Kozan küaynı isimli eserinde küresel Evanjelizm kavramı için:

“Bugün Hıristiyan misyonerliğinin küresel Evanjelizm boyutunda yürütülmesinde, başta ABD ve İngiltere olmak üzere batılı güçlerin sosyal-siyasal çıkar ve menfaatleri çerçevesinde

---

⁶²⁵ Rainer, s.169.

⁶²⁶ Özgür Yıldız, *Anadolu'da Amerikan Misyonerleri*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 1.Basım, 2015, s.21.

gelişen küreselleşme politikalarının ve bu yönde geliştirilen dünyaya yeniden şekil verme plan ve projelerinin ve uluslararası operasyonların önemli rolü vardır. Bu bağlamda küreselleşmenin estirdiği güçlü rüzgarları arkasına alan bu devletler ve ihtiva ettiği misyoner örgütler, küreselleşme çatışmalarının oluşturduğu sosyal, siyasal ve ekonomik kaos ortamından azami ölçüde yararlanmaktadır. Bu çerçevede 11 Eylül hadisesi, İslam dünyasına yönelik evanjelist hareketi açısından misyoner örgütlerine yeni bir ruh vermiştir.”

ifadelerini kullanmaktadır.⁶²⁷

Protestanlığın merkezi amerikada diğer büyük merkezler ise avustralya, İngiltere, Almanya, Kanada, İtalya, Japonya, Brezilya ve Güney Kore'dir. Dünyaya yayılan protestan misyonerler bu merkezlerden gönderilmektedir.⁶²⁸ Çok yakın bir tarihe kadar, Evanjelik Hıristiyanlığı çoğunlukla Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ile sınırlandırılırdı. Bir tahmine göre, 1900'de dünya evanjelist Hıristiyanların yüzde 90'ından fazlası Avrupa'da ya da Kuzey Amerika coğrafyasında yaşamaktaydı. Teolojik olarak muhafazakâr Protestanlığın küresel bir fenomen olarak konumu, büyük oranda Kuzey Amerika'da nasıl bir süreç geçirdiği ile ilgilidir.⁶²⁹ 1900'de, Kuzey Amerika nüfusunun yaklaşık yüzde 41'i ve Okyanus nüfusunun yüzde 35'i (Avustralya, Yeni Zelanda, Yeni Kaledonya, vb.) teolojik olarak muhafazakâr Protestanlardan oluşmaktaydı. Demografik olarak önemli bir güç olmasına rağmen, daha da önemli olan şey, Protestanlığın şu anda bu ortamlarda egemen kültürel güç olarak kalmasıdır.⁶³⁰ Batı misyon faaliyetleri, Kutsal Kitabın yerel dile tercüme edilmesine yönelik işbirliği çabaları, ulusal Hıristiyanların dünyanın birçok yerinde yürüttüğü misyonerlik faaliyetleri ve dünya ticaret ve iletişim alanındaki gelişmelere bağlı olarak yaşanan dönüşümler ifade edilen coğrafyanın bir anda genişleyerek durumun çarpıcı bir biçimde sayısal olarak artmasına vesile olmuştur. Bugün, Afrika, Latin Amerika ve Asya'daki Evanjelistlerin toplamı, Avrupa ve Kuzey

⁶²⁷ Kozan, s.39.

⁶²⁸ Kerimoğlu, s.37.

⁶²⁹ Hunter, s.6.

⁶³⁰ James Davison Hunter, **Evangelicalism The Coming Generation**, Chicago ve London: The University of Chicago Press, 1. Basım, 1987, s.4.

Amerika'daki toplamı aşmaktadır. Evanjelik Hıristiyanlığın yayılmasına en etkili biçimde katkıda bulunan insanlar Kuzey Yarımküre'den ziyade güneyden taraf olan insanlarla devam etmektedir. Evanjelist büyüme, dünyanın pek çok yerinde, özellikle Hıristiyan olmayan ülkelerde meydana gelmiştir; şimdi din özgürlüğüne izin verilen neredeyse her bölgede bulunmakta ve aktif olarak dinsel baskılara rağmen bazı bölgelerde (Mao'da Çin'de olduğu gibi) bile iyi sonuçların alındığı ifade edilmiştir. Diasporalar yoluyla küreselleşme, dönüşüm yoluyla küreselleşme ile aynı değildir Evanjelik büyüme için en önemli ve hayati olan ikinci kısımdır. Bununla birlikte, devam eden uluslararası göçün Evanjelizm yayılmasında önemli bir faktör olması muhtemel.

4.4. Evanjelizm ve Alt Dini Akımları

4.4.1. Presbiteryenler

Presbiteryen dini gruplar adını Grekçe “presbuteros” kelimesinden alır. Bu terim Filistin’de ilk dönem Hıristiyan kilisesinin görevlileri için kullanılmış ve diğer dillere” papaz” veya “yaşlı/kıdemli” anlamında çevrilmiştir.⁶³¹ Piskoposluğu reddeden, “İhtiyar Meclisi” tarafından yönetilen Kalvinist sistem Protestanlarının yer aldığı Reforme Kilise mensuplarına verilen addır.⁶³²

İhtiyarların (presbyteroi) yönetimi bütün dünyadaki Yenilikçi ve Presbiteryen kiliselerini ve birkaç değişiklikle Metodist kilisesini biçimlendirmiştir. İhtiyarlar genellikle ulusal bir konsey gibi merkezi bir yönetim oluşturmuşlardır, onların altındaki yerel ihtiyarlar da daha küçük coğrafi bölgelerden sorumludur.⁶³³

Presbiteryenler, ortaya çıkışından günümüze gelinceye değin Reform teolojisinin genel amaç felsefesi içerisinde ilk dönem hristiyanlığını yeniden ortaya çıkararak gerçek Hıristiyanlığı yaşamayı ve yaşatmayı hedeflemişlerdir. Dolayısıyla bu anlamda Presbiteryen gelenek fundemantalist bir hareket olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶³⁴

---

⁶³¹ Güngör, s.79.

⁶³² Erbaş, s.116.

⁶³³ Bruce Milne, **Tanrı Öğretisi: Hıristiyan İnançın El Kitabı**, Levent Kınran(Çev.), İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 1.Basım, 1995, s.263.

⁶³⁴ Mustafa Bıyık, **Presbiteryenlik ve Türk Presbiteryenler**, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1.Basım, 2006, s.135.

Presbiteryenlerin mabetleri oldukça sade ve basittir. Presbiteryen kiliseleri için Mustafa bıyık eserinde:

“Presbiteryen Kilisesi, kilise idaresinde Presbiteryen kilise yapılanmasını benimseyen ve kendine özgü vurguları olan bir reform kilisesidir. En belirgin özelliğini kilise idaresinde ortaya koyan bu kilisenin temelinde, Knox ile kurulan İskoç Kilisesi bulunmaktadır. Büyük ölçüde Knox tarafından şekillenen İskoç Kilisesi, kilise idaresinde günümüzdeki Presbiteryen kilise yapılanması ile Anglikan Kilisesi'nin kilise idare modeli olan Epikopal kilise idare şekli arasında bir model olup, büyük ölçüde Calvin'in izlerini taşıyordu.”

ifadelerini kullanıştır.⁶³⁵ İbadet esnasında Kitabı Mukaddes'ten derlenmiş ilahiler okurlar. Zühd ve riyazete de önem veren Presbiteryenler daha çok gizli ibadeti tercih ederler.bu kilisenin dünyada 40 milyon civarı mensubu bulunmaktadır.⁶³⁶

Rahip ve misyoner yetiştirmeye büyük önem veren Presbiteryenler, doğal olarak eğitim kurumlarıyla yakından ilgilenmişlerdir. Ameriak'da en fazla kolej açan dinsel grup presbiteryenlerdir. Yirminin üzerinde rahip okulu ve ellinin üzerinde kolej sadece ABD'deki presbiteryenlere ait eğitim kurumlarından bazısıdır.⁶³⁷

4.4.2. Methodistler

Protestan Hıristiyanlıkta bir mezhebin de ismi olan Metodizm kavramı “method” kelimesinden gelmektedir. Metot kelimesi ise; yöntem, usul, tarz, yol, tertip ve sistem anlamına gelmektedir. Ayrıca metot bazıları tarafından sanat, disiplin ve doktrin anlamlarında da kullanılmaktadır.⁶³⁸

Methodist ise kelime olarak, kurallara uyan, düzenli ve disiplinli davranan, sistemli çalışan kişi demektir. Terim olarak Methodist, John Wesley'in yolunu takip eden

⁶³⁵ Bıyık, s.44-45.

⁶³⁶ Enver Osman Kaan, **Geçmişten Günümüze Dinler ve Mezhepler**, İstanbul: Rağbet Yayınları, 1.Basım, 2010, s.113.

⁶³⁷ Gündüz, Yaşayan Dünya Dinleri, s.187.

⁶³⁸ Bayram Polat, **Evanjelik Bir Hareket Methodist Kilisesi**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1.Basım, 2008, s.18.

ve Metodist hareketin kurallarına uyan anlamına gelmektedir.⁶³⁹

Metodist kelimesi ortaya çıkmadan önce bu topluluğu meydana getiren kişilere ve onların oluşturduğu gruplara çeşitli isimler verilmiştir. Oxford'da Wesley'in telkinlerinden etkilenen dini topluluğa başlangıçtan itibaren "komünyon" ayinine katılma hususuna yaptıkları vurgudan dolayı "sacramentarians (sakramentçiler)" ismi verilmiştir.⁶⁴⁰

Metodist hareket bir dini uyanışın sonucu olarak İngilterede ortaya çıkmıştır. 18. Yüzyılda, İngiltere Kilisesi içinde bir dini uyanış hareketi olarak John Wesley ve kardeşi Charles Wesley tarafından başlatılan bu hareket, kutsal kitap çalışmalarına, kutsal metinlere metodik bir yaklaşıma ve Hıristiyanca yaşamaya odaklanmıştır.⁶⁴¹

Metodistler teslis inancını tartışmasız olarak kabul etmektedir. Onlara göre teslis, diğer bütün Hıristiyan mezheplerinde olduğu gibi Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'dan oluşmaktadır.⁶⁴²

Charles Wesley'in 'zararsız Metodist lakabı' diye tanımladığı terim, ilk olarak 1729 yılında Oxford Üniversitesi'nde Kutsal Kulüp olarak bilinen bir grup için kullanılmıştır. Bu grup, Charles'ın John tarafından yönetiliyor ve ruhsal gelişimin disiplinli bir metodunu sağlamayı amaçlıyordu.⁶⁴³

Metodizmin özünde Wesleyci öğretilerin bütün dünyaya yayılması vardır. Wesley, bunu, "Bütün dünyayı rahiplik bölgem olarak görüyorum." Diyerek özetlemiştir. Kişisel kurtuluşa vurgu, misyonerlik anlayışını geliştirmiştir.⁶⁴⁴

---

⁶³⁹ Bayram Polat, *Metodist Kilisesi Hakkında Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2006), s.3

⁶⁴⁰ Polat, *Metodist Kilisesi Hakkında Bir Araştırma*, s.4-5.

⁶⁴¹ Güngör, s.70-71.

⁶⁴² Polat, *Evanjelik Bir Hareket Metodist Kilisesi*, s.114.

⁶⁴³ Sibel Sel ve Levent Kınran(Çev.), *Hıristiyanlık Tarihi*, İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 1.Basım, 2004, s.455.

⁶⁴⁴ Gündüz, *Yaşayan Dünya Dinleri*, s.193.

Metodistler aktif, küçük bir grup olarak başladılar, fakat devamlı arttılar. İngiltere’de Metodistler arasında bölünmeler ve farklılaşmalar olmuştur. Bugün dünyada Metodistlerin toplam sayısı 25-30 milyon kadardır.⁶⁴⁵

4.4.3. Baptistler

Hollanda’da doğmul bir protestan mezheptir. 25-30 milyon mensubu vardır. Bu mezhep, eski anabaptistlerle İngiliz Kongregasyonalistlerin inanaçlarının bir karışımından ibarettir. Bazı araştırmacılar baptistlerin tarihini Hz. İsa zamanına kadar gerilere götürmeyi denerken, bazıları da gerçekçi bir yaklaşım sergileyerek Baptist tarihini 17. Yüzyılın başlangıcına dayandırmaktadır.⁶⁴⁶

Dört geleneğin arasında, Baptistler şu anda diğerlerine göre baskın durumdadır. Dolayısıyla, bu geleneğin kültürel stili ve teolojik rengi, çağdaş Amerikan Evanjelizm’in karakterini tanımlamada en etkili olanıdır.⁶⁴⁷

Baptistler kurumsal (resmi) kiliseyi tanımamaktadır. Havarilerin bildirdiğine göre üyeliği bedene dahil etmek gerektiği ve cemaatler arasındaki özellerin de buna boyun eğmesi gerekmektedir. Müstakil cemaatlerin de cemaatin üyesi olması gerektiği düşüncesine bu anlayıştan hareketle ulaşılmıştır.⁶⁴⁸

Baptistlerin en önemli özelliği, inanan bir kimsenin suya tam daldırma yoluyla vaftiz edilmesine önem vermeleridir. Onlara göre bu uygulama, Mesih’e Efendi ve kurtarıcı olarak açıkça iman ikrarından sonra yapılır.⁶⁴⁹ Vaftiz, bütün Hıristiyan gruplarda iman ikrarı, Hıristiyanlığa giriş, İsa Mesih’i kabul gibi anlamları taşımaktadır. Ancak her

---

⁶⁴⁵ Ali Erbaş, **Hıristiyanlık’ta Reform ve Protestanlık Tarihi**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1.Basım, 2015, s.113.

⁶⁴⁶ Ali Rafet Özkan, **Amerikan Evanjelicleri (Baptistler)**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1.Baskı, 2005, s.45.

⁶⁴⁷ James Davison Hunter, **American Evangelicalism: Conservative Religion and The Quandary of Modernity**, New Jersey: Rutgers University Press, 2.Basım, 1983, s.8.

⁶⁴⁸ Gündüz, **Yaşayan Dünya Dinleri**, s.165.

⁶⁴⁹ Güngör, s.63.

Hıristiyan gürp, vaftize kendi anlayışlarına göre farklı anlamda yüklemektedir.⁶⁵⁰ Bunlara göre komünyon bir hatıra işlemidir. İstenen kesin ve açık bir ikrardır.⁶⁵¹

4.4.4. Yehova Şahitleri

Yehova şahitliği, Eski Ahit'te Tanrı'nın özel bir adı olarak geçen Yehova adını kullanan Mesihçi bir dini akımdır. Bu kelimenin İbranice olması sebebiyle, çoğu kere Yahova'nın Şahitlerinin Musevilikle bir ilişkisi olduğu veya Siyonizm taraflısı oldukları zannedilmiştir. Komünist memleketlerde emperyalizmin bir kolu zannedilmiş, amerikada ise birçok kereler onlara komünist denmiştir. Kiliseler, onları fanatik bir mezhebin taraftarları olarak takdim eder.⁶⁵²

1878 yılında Ch. T. Russel (1852-1916) tarafından kurulmuştur. Bir ruhban sıfatı ve ilkokulu geçen bir tahsili bulunmayan Russel, Aemrika'nın Pensilvanya Eyaletine bağlı Allegheny'de doğmuştur. Russel yirmili yaşlarda William Miller tarafından başlatılan Adventist akımının etkisi altına girmiştir. Miller, Mesih'in gelişinin 1843 yılında gerçekleşeceğini Kutsal Kitap'tan keşfettiğine inanıyordu ancak söylediği tarih tutmayınca yanıldığını itiraf etmiştir.⁶⁵³ Bundan sonraki dönemde onu takip etmeyi bırakan Russel, 1879'da Pittsburgh'da "Siyon'un Tarassut Kulesi ve Mesih'in Huruzunun Münâdîsi" başlıklı bir dergi çıkarmaya başlamıştır.⁶⁵⁴

Müntesipleri kendilerine "Yehovanın Şahitleri" derler. Gerçek Hıristiyanların kendileri olduğunu iddia ederler.⁶⁵⁵ Halbuki Hıristiyanlar, Yehova Şahitliğinin ayrı bir din olmadığını, onların Siyonist, tekelci ve hatta Hıristiyanlığın bir tarikat kolu olduğu yolundaki suçlamamlarla tavırlarını ortaya koymaktadırlar. Bu büyük tepkilerin altında

---

⁶⁵⁰ Özkan, s.94.

⁶⁵¹ Erbaş, s.113.

⁶⁵² Samih Turgay Ünal ve Anibal Akdamar(drl.), **Türkiye'de Laiklik İlkesi ve Yahova'nın Şahitleri**, İstanbul: Kule Kitapları, 1.Basım, 1983, s.49.

⁶⁵³ Enroth, s.92.

⁶⁵⁴ Günay Tümer, **Yeni Dökümanlar Işığında Yehova Şahitleri**, İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1.Baskı,1987, s.23.

⁶⁵⁵ Mehmet Bayraktar, **Üç Dinin Tarihi: Yahudilik, Hıristiyanlık, İslam**, İstanbul: Say Yayınları, 1.Basım, 2016, s.451.

Yehova Şahithtiliğinin özellikle batı dünyasındaki Hıristiyanlığı kemirdiği izlenimi yatmaktadır.⁶⁵⁶

Yehova Şahitleri, Hıristiyan Kutsal Kitabını üç başkan ve daha sonra merkez büronun yorumladığı şekilde öğrenirler ve öylece kalıplaşmış bilgilere ulaşırlar. Kendileri ayrıca araştırma, daha doğrusu müstakil bir araştırma yapamazlar.⁶⁵⁷

Yehova şahitleri, yıllarca bu adı almamış, bu adı kullanmamışlar ancak 26 Temmuz 1931 tarihinden sonra bu adla kendilerini tanıtmaya başlamışlardır. Bu örgütün literatüründe, “Hıristiyan Yehova şahitleri”, “Hıristiyan Şahitler” olarak da sık sık geçmiştir.⁶⁵⁸

Hıristiyan inancında yer alan kutsal kitap Yehova Şahitlerinin de ana, temel mukaddes kitaplarıdır. Bundan yaptıkları yorumla, (buna yaptıkları katmalarla kendi yaptıkları çevirilere 200’den fazla Yehova adını eklemişlerdir) ayrı bir akım, ayrı bir Hıristiyanlık mezhebi şeklinde görünürler.⁶⁵⁹ Yehova şahitleri için Osman Cilaci eserinde şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Bir bakıma dini ve siyasi cemiyet sayılan Yehova Şahitliği, gerçekte Yahudiliğin tesiri altında kalmış yeni bir hristiyan Tarikati’dir. Yehova şahitlerine göre Katolik ve protestanlar doğru yoldan saptırılmışlardır. Onları doğru yola kendileri getirecektir. Bununla beraber Yehova şahitleri, Katolikler tarafından daima ciddi bir şekilde eleştirilmişlerdir. Bunlar inanç ve fikirlerini karşısındakilere empoze etmek için her çeşit yayın vasıtasını kullanırlar. Propaganda hizmetinin yürütülmesi için bütün gün çalışanlara da “yayıncı” ağını verirler.”⁶⁶⁰

⁶⁵⁶ Tufan Erbarıştıran, **Yahova’nın Şahitleri: Kim Bunlar? Ne İstiyorlar?** İstanbul: Kule Kitapları, 3.Basım, 1990, s.5.

⁶⁵⁷ Tümer, s.29.

⁶⁵⁸ Tanyu, s.12.

⁶⁵⁹ Hikmet Tanyu, **Yehova Şahitleri**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3.Baskı,1984, s.13.

⁶⁶⁰ Osman Cilacı, **Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 6.Basım, 2005, s.79.

Yehova şahitleri, teolojisindeki bazı noktaları haklı çıkarmak için kutsal Kitap'ın çeşitli çevirilerinden alıntılar yapmıştır. Ancak Kutsal Kitap onların düşüncesini genel olarak desteklemediği için kurum, Knorr'un yönetiminde kendi çevirisini çıkarmıştır.⁶⁶¹

Şahitlerin inandığı tek gerçek Tanrı, Tanrı Yehovadır. Ayrıca insanı Kâmil olan, fakat Tanrı olmayan İsa, Hıristiyan din devletini kurmak için Tanrı tarafından gönderilmiş olan bir elçidir. Yehova Şahitleri Cehennem'e inanmazlar, kötü insanların ise yok olacağına inanırlar.⁶⁶²

Yehova şahitleri, bir vaizler cemiyetidir. Bir beden olarak, bunlar bir misyonerler grubudur. Mesih'in resul ve şahitlerinin ilk cemaatinde bulunanlarında vaiz olduklarına inançları tamdır.⁶⁶³

4.5. Amerika'da Evanjelizm ve Büyük Uyanış

Batı Hıristiyanlığı, özellikle Amerikan formlarında, gelişmekte olan dünya forumunda önemli bir rol oynamaya devam etmektedir. Bu alanda Evanjelizm'in saygın ve uzun geçmişinin olmasının bu duruma katkıda bulunması göz ardı edilemez.⁶⁶⁴

Yirmi birinci yüzyıl Amerika'sında din, Anayasa'nın ve çerçeveleyicilerinin sunumuyla doğrudan bağlantılı görünmektedir.⁶⁶⁵ Amerikan tarihinin en etkili dini ve sosyal hareketi haline gelen Evanjelikciliğin Amerika'daki gelişimi, Amerikan Evanjelizm'ini hem Avrupa köklerinden hem de bu ülkedeki protestanlığın ana akımlarından ayıran oldukça özel niteliklere sahiptir.

⁶⁶¹ Ronald Enroth, **Tarikatler ve Yeni Dinler**, Levent Kınran(Çev.), İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 1.Basım, 1998, s.95.

⁶⁶² Tanyu, s.7.

⁶⁶³ Ali Arslan Aydın ve Hüseyin Atay(hzl.), **Yehova Şahitleri'nin İç Yüzü**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2.Basım, 1982, s.15

⁶⁶⁴ Amos Yong, **The Future of Evangelical Theology**, Illinois: InterVarsity Press, 1.Basım, 2014, s.37.

⁶⁶⁵ John W. Compton, **The Evangelical Origins of The Living Constitution**, London: Harvard University Press, 1.Basım, 2014, s.1.

Amerika, paylaşılan inançlar ve ortak değerlerle genel biçimde birbirine bağlı on milyonlarca evanjeliğe ev sahipliği yapmaktadır.⁶⁶⁶ 1730'lu ve 1740'lı yıllarda Amerikan kolonilerine anglikan gezgin bir vaiz olan George Whitefield'ın ziyaretleri, Büyük Uyanış olarak bilinen yaygın bir Evanjelik hareketliliği tetiklemiştir. Büyük Uyanışlar yalnızca, yüzlerce Amerikalı'nın "yeniden doğmasını" ve bu nedenle pek çok yerel kilisenin güçlenmesini ve ülkenin "Hıristiyanlaşmasını" sağlamakla kalmadı, aynı zamanda deniz aşırı misyonerliğe olan ilgiyi de uyandırmış oldu.⁶⁶⁷

Etnik ve teolojik farklılıkların devam etmesine rağmen, Büyük Uyanış'ın tüm belirtileri, bir çeşit dönüşümün, ardından sıcak ve kalıcı bir dindarlığın gerekliliğini vurgulamıştır. Böylesine geniş ve dahili olarak çeşitlilik gösteren bir hareket hakkında genelleme yapmanın tehlikeli yanlarının olmasına rağmen, Amerika'daki Evanjelizm bazı özelliklerini büyük oranda korudu: bazen "Yeniden Doğuş" deneyimi olarak da bilinen dönüşümün merkezîliği (bu cümle, Yuhanna 3'den alınmıştır); duygusal bir dindarlığın arayışılığı ve zenginliğin, dünyeviliğin ve dinsel takdisin şüpheciliği.

Öngörüldüğü üzere, İncil muhafazakârlığı, Anglo-Katolikler arasında olduğundan daha çok Evanjelikler arasında yaygındı, geniş kiliselerden insanlar ikisinin arasında bir yerde yatıyordu. Cinsiyet ya da yaşla ilgili bir durum bulunmamakla birlikte, eğitim seviyelerinin artmasıyla birlikte muhafazakarlıkta hafif bir düşüş görülmüştür.⁶⁶⁸

Evanjelizm'i protestanlığın bir kolu olarak resmîyet kazanmasının ilk süreci Amerika anayasasının yazımı, din ve devlet ayrımının yaşandığı döneme denk gelmektedir. İncile inanlar protestanizmi korumak amacıyla halkın içine nüfuz ettiler ancak başlangıçta siyasi açıdan hâkim düşünce değillerdi ve sadece halk tabanında bir yere sahiptiler. Yönetim olarak herhangi bir güce erişememişlerdi. Zamanla 18. y. y'nin sonları ve 19 y.y'nin başlarında mezhebi bir akıma dönüşmeye başladılar. Bu akım İncilin ilkeleri ve iktidarına, derin mezhebi tecrübe, haçın merkezîliğine üzerinde yoğunlaşmıştır.

---

⁶⁶⁶ Randall J. Stephens ve Karl W. Giberson, **The Anointed Evangelical Truth in A Secular Age**, London: The Belknap Press of Harvard University Press, 1.Basım, 2011, s.232.

⁶⁶⁷ Peter Pikkert, **Hıristiyan Batı Efsanesi**, Zeynep Ovalıoğlu(Çev.), İstanbul: Gerçeğe Doğru Kitapları, 1.Basım, 2009, s.215.

⁶⁶⁸ Jeff Astley-Leslie J. Francis, **Exploring Ordinary Theology**, Surrey: Ashgate Publishing Limited, 2013, s.132.

İkinci süreç ise Amerika da yaşanan iç savaştan sonra ortaya çıkmıştır. 19.y. y'ın sonları 20. y.y'ın başlarında eğitim kurum ve kuruluşları kilise ve dini kurumların egemenliğinin dışına çıktı. Ve bu İncil takipçilerinin 1925 yılından 2. Dünya savaşının sonuna kadar inzivaya çekilmesine ve sadece manevi yozlaşmanın toplumda yaygınlaşmasına şahit olmalarına sebep olan sekülerleşme düşüncesinin ta kendisiydi.

Evanjelizm ile Amerikan etkisi, gücü ve zenginliği arasındaki yakın bağlantıya ciddi bir şekilde dikkat etmek gerekiyor. Amerikan hegemonyası, Evanjelic hareketlerin yükselişini kolaylaştırmış gibi görünüyor. Bu da Afganistan ve Irak'ta, yeni başlayan misyoner çabalarla bağlantılı.⁶⁶⁹

Evanjelistler hedef olarak Amerikan halkının çoğu beyaz orta sınıf ve eğitilmiş insanlarına odaklanmaktadır. Hıristiyanlığın demografik özellikleri hem küresel hem de yerel olarak değişirken, Amerikan Evanjelizm'in liderliğinde beyaz Amerikalılar hâkim olmaya devam etmektedir. Time dergisi Şubat 2005'te Birleşik Devletler'deki en etkili 25 evanjelisi profilendirdi. Bu sıralamada sadece beyaz olmayan iki kişi yer alabilmişti.⁶⁷⁰ Heather Herndershot Evangelizm adlı kitabında, "Farklı ırklar Hıristiyan dünyasında pek görünmezler" ifadelerini kullanmaktadır.⁶⁷¹ ABD'deki Evanjelistler Protestan mezhebine akımının takipçileridir. ABD'de Protestanların arasında şimdiye kadar 1500'den fazla akım ortaya çıkmıştır. Bu sayı gün geçtikçe artmaktadır. Evanjelistler farklı akımlara mensup olmalarına rağmen ortak bir hedef gütmektedirler. Bu yüzden protestanlar Evanjelistleri kilise ötesi olarak adlandırmaktadır ve Charles Grandison Phiny, Dwight Le Muddy ve Billy Sandy gibi şahsiyetler bu hareketin öncüleri olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda 20. y.y'da liberalizm ile sekülerizmde karşısında durarak bu fikir akımlarına karşı set görevi de üstlenmişlerdir. Evanjelist muhafazakârlar ile siyasi muhafazakârlar arasında fikir anlamında benzerlikler bulunmaktadır. Evanjelistlerin en önemli öncelikli hedefi siyasi muhafazakarların da bundan faydalanabilmesi için bütün Hıristiyanların bir çatı altında toplanmasıdır. Farklı istatistiklere göre 80-100 milyon arasında Hıristiyan Evanjelistlerin yanında hareket etmektedir. Bunların mutlak çoğunluğu muhafazakâr Cumhuriyetçi Partiyi

---

⁶⁶⁹ Muzaffer, s.67.

⁶⁷⁰ Soong-Chan Rah, **The Next Evangelicalism**, Illinois: InterVarsity Press, 1.Basım, 2009, s.18.

⁶⁷¹ Ramazan Kurtoglu, **Tanrı İmparatorluğu ve Türkiye**, İstanbul: Destek Yayınları, 1.Basım, 2017, s.129.

desteklemektedir. ABD’de başkanlık yapan birçok isim dolaylı ya da dolaysız Evanjelik yapılarla irtibat halinde olmuştur. Bu başkanlardan en önemlisi Jimmy Carter’dır. Carter’in yönetimin başına geçmesiyle Evanjelistlerin önceliği geleneksel aile yapısının korunmasına yönelik olmuştur. 1980 cumhurbaşkanlığı seçiminde ise Evanjelistler Ronald Reygan‘ı desteklemiştir. Çünkü o da kendisi tekrardan doğan bir Hıristiyan olarak adlandırmış bu yönde Evanjelistlerin söyleyeceği şeyleri yerine getireceğine dair vaatlerde bulunmuştur. Nuh Gönültaş Ronald Reagan için:” Reagan’ın Evanjelik inançları, onun orta Doğu politikasını da temelden etkiledi. Halsell’in yazdığına göre, Reagan’ın Libya’yı bombalamasının nedenlerinden biri, bu ülkenin yakında Armegegon sırasında İsrail’le savaşacağını düşünmesiydi...Ronald Reagan bir örnektir; Evanjelik kültürünün amerikanın israile olan sadakatinde oynadığı rolü göstermekte, Yahudi devletinin bazı Hıristiyanları nasıl kendi Mesih planı için kullandığını ortaya koymaktadır.” ifadelerini kullanmıştır.⁶⁷²

4.6. Mesihî Siyonizm Olarak Evanjelizm

Reformla birlikte pek çok Hıristiyan Yahudilik ve Yahudilere karşı olan düşmanlıktan, Philo-Semitizm (Yahudi Sempatisi) adında bir başka ayrımcılığa yönelmiştir. Bu anlayışa göre, Yahudiler, Yahudi oldukları için ve Yahudilik dinin tatbik ettikleri için değil de, Hıristiyanların kuruluşunda bir rolleri olduğu için “Aziz” bir dost idi.⁶⁷³ Siyonizm her zaman Yahudilik için kullanılmaz. Hıristiyan siyonizmde İsa’nın geleceği düşüncesi bu kavramın temelini oluşturur. Bunun gerçekleşmesi için çalışmanın gerekliliğine inanılmaktadır. Evanjelistler Yahudilerin özel bir ırk olduğuna ve Tanrı’nın “seçilmiş halkı” olduklarına inanmaktadırlar. Kutsal topraklar olarak bilinen Nil Nehri’nden Fırat’a kadar olan yerlerin de Yahudilere ait olduğuna dair bir inanç söz konusu. Bu noktada Evanjelikler kendilerini onlara destek olmakla yükümlü kişiler olarak görmektedirler.⁶⁷⁴ Hristian siyonizmin inancı mesihin yeryüzüne döneceğine yöneliktir. Ama Yahudi siyonizmde Tevrat’ta vaad edilen mesih, kıyamete yakın gelecek olan

---

⁶⁷²Nuh Gönültaş, **Küresel Kıyametçilik: Bush ve Evanjelizm’in Mesih Planı**, İstanbul: Q-Matris Yayınları, 1.Basım, 2003, s.56.

⁶⁷³ Halsell, s.94.

⁶⁷⁴ Ali Kuzu, **Evanjelizm**, İstanbul: Kariyer Yayıncılık, 1.Basım, 2016, s.94-95.

kişidir. 2000 sene önce dünyaya gelen mesih asıl peygamber değildi. Arada bazı farklılıklar olsa bile aynı düşünce çatısı altında yer almaktadır. Örneğin beytül mükaddeste Yahudi bir devletin kurulacağı mescidil aksanın tahrip olacağı ve onun yerine Hz Süleyman'ın 3. Mabedinin kurulacağı ve Nil'den Fırat'a kadar bir Yahudi devletinin kurulacağı her iki düşüncede de ortaktır. Bunların düşüncelerine göre yukarıdakiler gerçekleştikten sonra mesih yeryüzüne dönecek armagedon savaşında Hristiyan ve Yahudi Siyonistlerin yardımıyla dünyadaki diğer toplumlar ortadan kaldırılacak ve mesih'in 1000 senelik imparatorluğu başlayacak ve Siyonist Yahudiler de Hristiyan olacak. Bu mesele Siyonist ülkelerin siyasi stratejisi olarak belirlenmiş (İsrail, Amerika, İngiltere gibi) bu durum bu ülkelerin insanları için inanç unsuru olarak görülmektedir ama bahsi geçen ülkelerin yöneticileri bu durumu kendi şeytani oyunlarına alet etmişleridir. Gerçi bu inançların doğruluğu toplum içinde gerçekliğini yitirmiştir.

Evanjelistler gerek Eski Ahit'te gerekse de Yeni Ahit'te kutsal kitabın lafzi olarak hata içermediğine inanırlar. Başta siyasi alan olmak üzere mukaddes kitabın insan yaşamının tüm alanlarında emir ve talimatlar içerdiğine inanmaktadırlar. Özellikle Ben-i İsrail'in yeniden zuhuruna mesih'in yeniden geleceğine ve şimdiye kadar bu inanca inanmayanlara hidayet edeceğine yönelik kehanetler içerdiğini kabul etmektedirler. Bu yüzden köktencilik akımı yenilikçi akım karşısında protest bir duruş sergilemektedir.

Tablo 4. Amerika'da yaşayan Hristiyanların İsrail'e sempati duyma oranları⁶⁷⁵

Evanjelistler	%61	Cumhuriyetçi Evanjelistler	%82,9
Protestanlar	%43,6	Cumhuriyetçi Protestanlar	%59
Katolikler	%44,7	Cumhuriyetçi Katolikler	%51,6
Cumhuriyetçiler	%61,1	Demokrat Evanjelistler	%53,1
Demokratlar	%47,8	Demokrat Protestanlar	%39,7
Bağımsızlar	%44,7	Demokrat Katolikler	%51,4

⁶⁷⁵ Yasin Yaylar, *Evanjelizm ve Türkiye Planı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi SBE, 2011), s.50.

Yasin Yaylar yüksek lisans tezinde yukarıda verilen tablonun ardından verilerle ilgili şu yorumlarda bulunmuştur:

“Bu tabloda en dikkat çekici olan %82,9 ile en yüksek sempati oranının cumhuriyetçi Evanjelistlerde tespit edilmiş olmasıdır. Sadece evanjelist olduğunu bildirenlerin %61 oranında sempati gösterirken, cumhuriyetçi Evanjelistlerde bu oranın çok daha yükseldiği görülüyor. Katolik ve Protestanların da aşağı yukarı aynı çıkması, oranlarından ziyade birbirlerine olan bezerlikleri nedeniyle dikkat çekicidir. Evanjelist tabirinin geçen yüzyıllar içinde anlamının dindar Hıristiyan’dan, Hıristiyan siyoniste doğru kaydığı belirtilmişti. Öyle ki Protestanlığın bir alt kolu olan Evanjelizm, zamanla Protestanlıktan ve Katoliklikten ayrı bir mezhep haline gelmiştir. Tabloda dikkat çeken bir diğer husus da Evanjelizm’in siyasi olarak demokrat partiden, cumhuriyetçi partiye doğru kaymasıdır. Woodrow Wilson, Harry Truman, Lyndon Johnson, Jimmy Carter gibi ABD’nin evanjelist başkanları Demokratken, Ronald Reagan’dan itibaren gelen evanjelist başkanların cumhuriyetçi olduğu görülmektedir. George Bush cumhuriyetçi iken, Evanjelizm’e mesafeli duran Bill Clinton ve mevcut başkan Obama’nın da demokrat partiden olması dikkat çekicidir. Bu değişim tabloya da yansımaktadır ve Evanjelik oyların, Demokrat partiden Cumhuriyetçi partiye doğru kaydığı açıkça görülmektedir. Bush’un politik danışmanı Karl Rove, İncil’in Tanrı’nın sözü olduğuna ve kıyametin yakın olduğuna inanan Hıristiyan muhafazakârların, Amerikan seçmenlerinin %20’sini oluşturduğunu iddia etmektedir. Daha ilginçiyse, bu aynı zamanda Rove’a göre Cumhuriyetçi partinin oy kullanan tabanını oluşturmaktadır.”⁶⁷⁶

Michael Kress internet üzerinden yazmış olduğu köşe yazısında Yahudi ve Evanjelik Protestan ilişkileri üzerine şu ifadeleri kullanmıştır: “Yaşanan bazı gerginliklere rağmen, Evanjelikler ve Yahudiler İsrail meselesi üzerinde hemfikirdirler. Teolojik inançları ve muhafazakâr politik eğilimlerinden dolayı, Evanjelikler İsrail’i tüm

---

⁶⁷⁶ Yaylar, s.50-51.

platformlarda kuvvetli ve sesli olarak desteklemektedir hatta çoğu durumda Amerikalı Yahudi Siyonistlerden daha savaş yanlısıdır.⁶⁷⁷

ABD’de Evanjelistlerin ilke ve esasları Siyonizmi ideolojik ve politik olarak desteklemektir. Onların inancına göre bazı olayların gerçekleşmesi İsa Mesih’in dünyaya tekrar gelmesi için gereklidir. Bu inancın takipçileri bu olayların daha erken gerçekleşmesi için bazı yükümlülükleri üstlenmek zorundadır. Protestanizm diye ifade edilen bu akım Hıristiyan siyonizmi olarak bilinmektedir. Evanjelistler İsa Mesih’in Ortadoğu vakalarında her zaman İsrail’den yana bir tavır takındığını ima etmektedir. Onlara göre aslında İsrail’in düşünceleri İsa Mesih’in düşüncelerini yansıtmaktadır. Dolayısıyla bu düşünceden hareketle İsrail ve diğer ülkeler arasındaki müzakereler beyhudedir. Nil’den Fırat’a kadar Büyük İsrail devletinin kurulmasını İsa Mesih’in bir isteği olarak gören Evanjelistler büyük Ortadoğu projesini de bu temele oturmaktadır.

Aynı zamanda Evanjelistler Amerika denen ülkenin de İsa Mesih’in bir isteği olarak oluştuğuna inanmaktadır. Amerikanın kıyamet savaşında İsa Mesih’e karşı olan kişilerle savaşmak üzere görevlendirildiğine inanılmaktadır. Bu yüzden Evanjelistler dünya üzerinde güçlü ve her zaman iktidarda olan bir Amerika rüyası peşindedir. Yaşanacak bir savaşta güçlü askeri sermayeye ihtiyaç duyulmaktadır. Askeri gücünü Amerika dışındada kendi kendine yetebilmesini gerekli görmektedirler. Dini konuşmalarda şeytani güçlerin aslında Amerika’yı yenme isteği duyduklarını sık sık dile getirmektedirler.

Kendileriyle aynı fikiri paylaşmayanları din, mesih ve ahlak karşıtı olarak görmektedirler. Kendi takipçilerine öğretilerinde karşıtlarını yeren onları düşman olarak gören düşünceleri empoze etmektedir.

Fanatik Evanjelistlerin ABD’deki sayısı yaklaşık 100 milyon civarındadır ayrıca Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Parti’de güçlü bir nüfuza sahiptir. Yahudi Siyonistlerin mevcudiyeti ile birlikte ABD’nin neredeyse bütün noktalarında etkili olmaktadır.

---

⁶⁷⁷ **Jewish-Christian Relations Today**, <http://www.myjewishlearning.com/article/jewish-christian-relations/> (27 Eylül 2017)

Pat Robertson isimli evanjelist misyoner kendi internet sayfasında İsrail ve Amerikalı Evanjelistlerin ortak görüş ve çabaları için:

“Evanjelik Hıristiyanlar olarak bizler İsraili dostlarımıza, "dünyayı hızla içine çeken Anti-Semitizm ve anti-Siyonizm'in zehirli tezlerine karşı koyarak Tanrımıza hizmet edelim" diyoruz. Sizin mücadelenizde yanınızdayız. Anti-Semitizm dalgası dünyayı sarstığı için yanınızdayız. Dörtlü düşmanın baskısı ve Birleşmiş Milletlerin inanılmaz derecede düşmanca kararlarına rağmen sizlerle birlikteyiz. Vahhabi cihadçıların, Hizbullah haydutlarının ve Hamas katillerinin tehdit ve kudurmuşluklarına rağmen sizinle beraberiz.”

ifadelerini kullanmıştır.⁶⁷⁸

İsmail vural aynı isimli eserinde İsrail lobisi ve Evanjeliklerin ittifakı hakkında Chomsky'nin fikirlerini şu şekilde yansıtmıştır:

“Öncelikle, Seth Tillman'ın İsrail lobisi dediği olgununu Amerikalı Yahudi toplumu ile sınırı olmadığı belirtilmeli. Bu olgu, liberal zihniyetin büyük bölümünü, sendika liderlerini, dinsel fundemantalistleri, içeride devlet öncülüğündeki yüksek teknoloji üretilen ile dışarıda askeri bakımdan tehditkâr, maceracı, bunun yanında bu kategorileri yatay kesen ateşli ve savaşıma hazır her renk sırmadan apoletleriyle güçlü devlet aygıtından yana tutucuları kapsar. Chomsky, İsrail yanlısı Amerikalıları böylece kategorize ettikten sonra Evanjeliklerin İsrail'e destek olmasının ardındaki mantığa da değinir. Ona göre Evanjeliklerin bu tutumunun iki nedeni vardır. Birincisi teolojik nedenlerdir (Eski Ahit kehanetleri, Yahudilerin “Seçilmiş Halk” olduğu düşüncesi

⁶⁷⁸ Why Evangelical Christians Support Israel, <http://www.patroberson.com/Speeches/IsraelLauder.asp> (27 Eylül 2017)

vs.). İkincisi ise iki tarafın da özellikle son dönemlerde ortak bir düşmana sahip olmalarıdır. Ortak düşman İslam'dır".⁶⁷⁹

Hıristiyan siyonizm'inin tarihi, aslında bugünkü İsrail devletinin kurulmasını hedef alan örgütlenmiş politik siyonizmin oluşumundan da öncedir. Teolojik altyapısını aldığı Kitabı Mukaddes'in, kilise hiyerarşisi içerisinde bulunmayan insanlar tarafından kendi dillerinde okunmaya başlamasından bir asır sonra Hıristiyan siyonizminin ortaya çıktığı görülmektedir.⁶⁸⁰

Hıristiyan Siyonistliğin doktrinini tanımlamak için sıkça kullanılan diğer bit terim ise "dispensationalisttir". Dispensation kelimesi İngilizcede şu anlamlara gelmektedir: 1-Dağıtma, bölme, idare, tertip. 2- Muafiyet, af, hariç tutma, dışında bırakma, istisna. Hıristiyanlıkta ise terim olarak 'bir dinin etkili olduğu dönem' ve 'kilise tarafından çok özel olarak verilen izin' manalarına gelmektedir.⁶⁸¹ Dispensationalism, İncil'i ve dünya tarihini yedi bölüme ayıran bir doktrindir. Kurucusu Darby'nin öğretilerine göre, Tanrı, 'Tanrı'nın Krallığı'nı temsil eden göksel insanları, kilisenin karşısında, 'cennet Krallığı'nı temsil eden 'dünyevi' insanları (İsrail) farklı ilgi göstermiş, imtiyazlar vermiştir.⁶⁸²

Evanjelistler, İncil'in bazı kısımlarının sadece Yahudiler, bazı kısımlarınınsa sadece Hıristiyanlar için olduğunun düşünürler. Eski ve Yeni Ahid'i ayırmak kolay değildir. Zira Evanjelistlere göre İsa'nın bir kısım ifadeleri sadece Yahudiler için söylenmiş olup ce rab'ın Duası, İsa tarafından verilse bile, sadece Yahudiler içindir. Çünkü daha gelmemiş bir krallıktan söz etmektedir.⁶⁸³

4.7. Medya ve Evanjelizm

İletişimdeki hızlı gelişme toplumların sosyal hayatlarının 20. y. y'da devrim niteliğinde değişimine neden olmuştur. Bu süreçte radyo ve televizyon büyük roller

---

⁶⁷⁹ Vural, s.75.

⁶⁸⁰ Karaca, s.78.

⁶⁸¹ Gönültaş, s.23.

⁶⁸² İsmail Vural, **Evanjelizm Beyaz Saray'ın Gizli Dini**, İstanbul: Karakutu Yayınları, 1.Basım, 2003, s.10-11.

⁶⁸³ Kurt, s.35.

üstlenmiştir. ABD’de radyo programlarının başlangıcında dini programların yayınlanması bu ülkenin kültürünün vazgeçilmezi olmuştur. 60’lı yıllarda mesihi misyonerler bu ülkede televizyonun gelişmesinden sonra televizyon programlara yönelmiştir. Ve şu an 100’den fazla Hıristiyan içerikli program örgütsel bir şekilde yayınlanmaktadır. Ve ABD toplumu bu konuda tam olarak doymuşlardır. 80’li yıllardan sonra uhfl ve uydu istasyonlarının gelişmesiyle birlikte Hıristiyan içerikli programlar sadece ABD de değil uluslararası ülkelerde de gösterime başlamıştır. Köktenci Hıristiyan Derneği Başkanı Ben Armstrong tv ve iletişim olanakları için: tv Allahtan gelen bir mucize olup bu vasıtayla bizler İncili bütün yeryüzüne ulaştırmamız gerekiyor şeklinde ifade etmiştir. Evanjelistler kendilerini ABD’nin kültür ve medya gelişiminde önemli birer etken olarak görmektedir. Medya Evanjelizm’i olarak adlandırılan, Hıristiyanlığın tv, radyo, gazete ve süreli yayınlarla yayılmaya çalışılması faaliyeti tüm dünyada oldukça yaygın hale gelmiştir. Dünya genelinde çeşitli hristiyan grupların kontrolünde yukarıda sayılan medya araçları aktif olarak kullanılmaktadır.⁶⁸⁴

Yazılı medya yanında Evanjelistler 20. yüzyılın başlarından itibaren dinsel Radyo-TV yayıncılığına ağırlık vermeye başlamış, ve bu çerçevede radyo ve TV misyonerliği ortaya çıkmıştır. ABD tarihine bakıldığında, radyo ve televizyon yayınlarının başlangıcından hemen sonra dini içerikli yayınların da başladığı görülmektedir.⁶⁸⁵

Evanjelistler popüler kültürün evrensel kabul gören iki çeşidi olan müzik ve filmlerden de en iyi şekilde yararlanarak İsa’yı ve İncil mesajını tüm dünyaya tanıtmaya çalışmaktadır. Örneğin, 1999 yapımı Arnold Schwarzenegger’in 'End of Days', filmi apokaliptik anlamda Kutsal Kitap temelli filmlerden biridir. *Campus Crusade for Christ International* adlı şirket tarafından yapılan İsa'nın hayatını anlatan ve 270 farklı dile çevrilen "İsa" filmi, çocukların ve gençlerin İsa'yı daha yakından tammaları için önemli, birEvanjelist misyon yöntemi olarak kullanılmıştır.⁶⁸⁶

---

⁶⁸⁴ Şinasi Gündüz, **Misyonerlik**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, 2005, s.111.

⁶⁸⁵ Mahmut Aydın, “Evanjelist Hıristiyanlığın Misyon Yöntemleri ve Türkiye’deki Yansımaları”, **Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik Sempozyumu**, Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği, 01-02 Ekim 2005, s.61.

⁶⁸⁶ Aydın, s.64.

Sinema yansıttığı sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel, sosyo-psikolojik, sosyo-politik mesajlarla küresel çapta kitlelerde ortak bir görüş meydana getirebilme özelliğine sahip olan, bu yönleriyle de ait olduğu topluma ait bir yansıma değerler sistemi ortaya koymaktadır.⁶⁸⁷ Evanjelizm'in genelde sinemada özelde Hollywood film pazarında izlerini seyirciye ulaştırdığı birçok beyaz perde çalışmaları mevcuttur. Sinema sektörü aslında Evanjelizm'in mesajını daha büyük kitlelere ulaştırma aracı olarak kullanılmaktadır. Evanjelizm'in iz düşümü olarak sinema olgusu hakkında Ramazan Kurtoğlu *Tanrı İmparatorluğu ve Türkiye* adlı çalışmasında *The Omega Code* isimli film üzerinden şu cümleleri kullanmıştır:

“Amerika çapında gösterime giren ilk apokaliptik (kıyamet) Hıristiyan filmi The omega Code (Omega Kod) 1999 yılında milenyum başlamadan hemen önce sinemalarda gösterime sokuldu. Filmde Michael York “Antichrist”tir (Deccal). Ve herjes onu Mesih sanmaktadır. Bir “New Age” (Yahudi mistizmi Kabala’ya dayanan yeni çağ tarikatı) mensubu İncil’in şifresini Deccal’dan sakları ve sonunda kendisini kurtarması için İsa’ya yalvararak “kurtuluş” a erer. Bu film apokaliptik olmasına rağmen bol aksiyon sahneleriyle doludur. Amerika’da PG-13 (izin verilen seyirci yaşı) koduyla seyirci kitesine ulaştırıldı. Hatırı sayılır bir seyirci sinemaya gitti.”⁶⁸⁸

Evangelistler, daha çok basın-yayın ve her çeşit iletişim araçlarını kullanarak halkı etkilemeye çalışmaktadırlar. Bazı televizyon kanallarında, büyük miktarda paralar vermek suretiyle, haftalık konuşma pogramlarıyla Hıristiyanlık propogandası yapmaktadırlar. Bu televizyon kanallarını, uzun vadeli belli saatlerde yayın yapmak üzere kiraladıkları için, yayınlarını durdurmak imkânı zorlaşmıştır.⁶⁸⁹

⁶⁸⁷ Kurtoğlu, *Hollywood Sineması ve Bilinçaltı Operasyonları*, s.131.

⁶⁸⁸ Kurtoğlu, *Tanrı İmparatorluğu ve Türkiye*, s.130.

⁶⁸⁹ **SovyetSonrasıDönemdetürkistan’daMisyojiveİnkültürasyon**,<http://www.sonmezcutlu.net/?pnum=118&pt=Türkistan%27da+Misyojiveİnkültürasyon> (19 Mart 2017).

4.7.1. Televanjelizm Kavramı Üzerine

Evanjelistlerin Hıristiyanlığın mesajlarını yaymadaki diğer bir uygulaması ise televizyon ve uydu reklamlarından faydanlanmasıdır. Elektronik kilise kavramı genel olarak Evanjelizm'e inan Protestanların basın faaliyetlerini kullanmasıyla ortaya çıkan bir olgu niteliğindedir. Bu gurubun tv kanallarında yaptığı propaganda ve reklamlar aslında bir nevi kilise çalışması olarak da düşünülebilir. Bu çalışmalar aynı zamanda ticari reklamlar benzerik göstermektedir. Tüketim çağı sadece emtiya ticaretiyle üzerinde etki göstermekle kalmamış aynı zamanda dini kültürü de bir tür emtiya olarak propagan aracı haline getirmiştir. Bununla beraber aslında ticari propanganda ve Hıristiyanlık propagandası arasında büyük ölçüde örtüşme gözlemlenmektedir. Tv programları üzerinden İncilin bir nevi kişilerin sağlık ve zindeliğinin kaynağı olduğu ideası sıkça tekrarlanmaktadır. Yapılan bu programlarda sadece ürün satılmamakla birlikte aynı zamanda evanjelist düşünce unsurları da berbaerinde izleyenlere empoze edilmektedir. Böylelikle bu tv kanalları izleyicilerine yeni kimlik verme noktasında aslında hedeflerine ulaşmış olmaktadır. Bunun anlamı yeniden doğuş ideasınının tvlerde beden bulmuş hali olarak da adlandırılabilir.

Televanjelizm bugün tamamen Evanjelistlerin ve fundamentalistlerin elindedir. Birçok evanjelist, uydu yayınları sayesinde vaazlarını neredeyse dünyanın her tarafına ulaştırabilmektedir. Örneğin Pat Robertson, Kutsal Kitap'a dayalı milenyumcu ve apokaliptik programlarını, Üçüncü Dünya ülkeleri başta olmak üzere haftada beş gün 43 ülkeye ulaştırmaktadır.⁶⁹⁰

Televangelizm, televizyon'da dini programlar aracılığıyla yapılan Evanjelizm'dir. Bu tür programlar genellikle sık sık bağış ve hizmet isteyen fundamentalist protestan rahipler tarafından yürütülmektedir. Billy Graham 1950'lerde dünya çapında bu tür faaliyetlerle en çok bilinen yüzlerin başında gelir. Bunun dışında Oral Roberts, Jerry Falwell ve Pat Robertson bilinen diğer televanjelistlerdendir.⁶⁹¹ Büyük bir ciddiyetle mesihin arzularını ve İncilin öngörülerinin gerçekleşmesi için

---

⁶⁹⁰ Aydın, s.62.

⁶⁹¹ **Televangelism: Christianity**, 2009, <https://www.britannica.com/topic/televangelism> (27 Eylül 2017)

faaliyet içine girmişlerdir ve şunu iddia etmektedirler: “Mesihin gelişi çok yakındır”. Mesihin gelişini hızlandırmak için İncilin bütün yeryüzüne ulşatırılması gerektiğini sıkça vurgulamaktadırlar. Bu nedenler Evanjelistler ABD’de bu düşünceyi gerçekleştirmek için dini içerikli programların yayınlanması amacıyla ilk olarak 25 Aralık 1931 Kyoto şehrinde bir tane radyo istasyonu kurup İsa’nın hayırlı Duası isimli programla yayına hayatına başlamıştır. Ve bu radyo istasyonu 1985 yılına kadar programlarını 22 latin Amerika ve karayip ülkelerinde yayınlamıştır. 1932 yılına kadar 400’den fazla dini program 80 radyo istasyonundan yayınlanmıştır. 1939 yılına gelindiğinde 152 istasyon, 1942 yılında ise 456 istasyona kadar çıkmıştı. Yayına hayatına bu şekilde başlayan dini ağırlıklı bu radyolar bu zaman zarfı içinde ülkenin en büyük radyo piyasasına sahip oldular. 1955 yılında ünlü misyonerlerden Karl May 600’den fazla radyodan Hıristiyanlık içerikli programlar gerçekleştirmiştir. Ve billy James hargis 1961 yılına kadar dini programlarını 200’den fazla radyoda ve 12 televizyon kanalında gerçekleştirmiştir. ABD’de 2. Dünya savaşından önce radyoda program yapan misyonerlerden Herbert w. Armstrong allah2ın evrensel kilisesi isimli akımın kuruculuğunu üstlenmiştir. Daha sonraki zamanlarda yapmış olduğu radyo programları büyük bir üne kavuşmuştur.

Televangelizm kelimesi 1958'de Ocak 1959'da yayınlanacak olan Güney Baptist kongresinin yapımı olan bir TV mini dizisinin adı olarak ortaya atıldı. Televanjelizm, kelime olarak, evangelizm’in en önemli sözcüklerindendir, çünkü dünyadaki en iyi bilinen Evanjelizm tekniğidir.⁶⁹²

Televanjelist kelimesi TV'deki vaizleri tanımlamak için kullanılan "televizyon" ve "evangelist" kelimelerinden üretilen bir sözcüktür. Bu fenomen, 70'lerin sonu 80'lerin başında televizyonda her zaman Tanrı ile doğrudan bağlantılı olduklarını iddia eden vaizlerin, dua ve kehanet yeteneklerini iddia etmeleri ile başladı.⁶⁹³

20.y.y’ın başlarında televanjelistler Hıristiyanlığın ilkelerini toplumun temel esasları olarak lanse etmişlerdir. 1915 yılında bu esasların detaylı anlatımını 12 ciltlik eser olarak ABD’de yayınlamışlardır. Bu çalışmalarından sonra kamuoyunda kökten dinci olarak adlandırılmışlardır. 1919 yılında bahsi geçen kökten dinci gruplar ABD’de dünya

⁶⁹² **Televangelism**, 2015, <http://www.dictionaryofchristianese.com/televangelism/> (27Eylül2017)

⁶⁹³ **Televangelist**, 2017, <https://rationalwiki.org/wiki/Televangelist> (27Eylül2017)

köktenci Hıristiyan derneği adında bir oluşum gerçekleştirdiler. Bu derneğin asıl kurucusu William Bell Riley'dir. 1951 yılında dünya evanjelist derneğini faaliyete geçirdiler. Bu süreçten sonra kendilerini köktenci tanımlaması yerine Hıristiyan muhafazakarları olarak tanıtmışlardır.

Yirmi birinci yüzyılın ilk yılları ile 1990'larda, televanjelizm, iletişim teknolojileri ve artan Amerikan din hayatının çoğulculuğu ile birlikte büyümüştür. Uydu, kablo ve internet teknolojileri, Evanjelik gelişim için yeni fırsat ve yöntemler sunmuştur.⁶⁹⁴

Yirminci yüzyılın en ünlü televanjelistlerinden Graham, mesajını yayınlamak için radyodan televizyona geçmiştir. Gerçekleşen toplumsal değişikliklerde etkisi görülen erkek televanjelistlerin yanı sıra kadın televanjelistler de bu sektörde karşı cinslerin çok da uzağında kalmamıştır.

Birçok yönden, son 20 yılda sayıları artan kadın televizyoncular bu değişikliklerin ön planında durmaktadır. 1970'li ve 1980'li yıllarda Tammy Faye Bakker, Gloria Copeland ve Marilyn Hickey'e ek olarak Joyce Meyer, Paula White ve Juanita Bynum gibi kadın Evanjelistler artan dini medyanın dikkatini çekmiştir.⁶⁹⁵

4.8. Fundamentalizm ve Evanjelizm İlişkisi

Fundamentalizm, evanjelizme yakından ilgili tarihi bir harekettir. Evanjeliciliğin bir alt kümesi veya aşırı unsuru olarak da ifade edilebilir. Ancak, yalnızca bunu söylemek yeterli değildir.⁶⁹⁶

Temel prensipler yazı dizisini neşreden Amerikalı Protestan Hıristiyanlar, 1919'da "World's Christian Fundamentals Association"ı (Dünya Fundamentalist Hıristiyanlar Birliği) kurmuşlardır. Dünya Fundamentalist Hıristiyanlar Birliği'nin ana

---

⁶⁹⁴ **Televangelism**, 2003, <http://www.encyclopedia.com/history/united-states-and-canada/us-history/televangelism> (27 Eylül 2017)

⁶⁹⁵ Marla F. Frederic, **Colored Television: American Religion Gone Global**, California: Stanford University Press, 1.Baskı, 2016, s.88.

⁶⁹⁶ Harriet A. Harris, **Fundamentalism and Evangelicals**, Oxford: Oxford University Press, 3.Baskı, 2008, s.1.

hedefi, saf bir öğretinin ve bu öğretiyle kilise disiplinine bağlanmanın gerçekleştirilmesi olmuştur.⁶⁹⁷

Birleşik Devletlerin dini tarihi bağlamında, "fundamentalizm" terimi Evanjelizm alt grubuna atıfta bulunur ve asıl olarak köktendinciler adı verilen bir dizi kitapçıktan türemiştir. Temel ilkeler doktrinal konularda muhafazakâr ifadeler içermekteydi ve bu yapılanma aslında protestanlık içinde gelişmeyi hedefleyen liberal teolojiye yönelik düşünceleri engelleme amacıyla oluşturuldu. Bu doktrinlere üye olanlara köktenci bu hareketin kendisine ise "köktencilik" adı verilmiştir.

Köktencilik adı, Hıristiyanlığın temelinde bulunan beş temel öğreden geldiği şeklinde kabul görmektedir: yazıların kelime mânâlarının doğruluğu. İsa'nın bâkir doğuşu ve ilâhiliği, isa'nın ölümünün insanların günahlarının bir bedeli olması, isa'nın fiziksel bedeninin yeniden doğacağı ve isa'nın bir an önce dönecek olması.⁶⁹⁸

Küresel köktenci Hıristiyan birliği 1919 yılında kuruldu ve başta Evanjelistler olmak üzere köktenci sağ Hıristiyanlık akımı Hıristiyanlığı savunma amacıyla ortaya çıkmıştır. Evanjelistler sekülerizmin topluma egemen olduğu 20. y.y'nin başlarındaki dönemi şeytanın ilerleyişi dönemi olarak görmekteydiler ve sadece İsa Mesihin zuhur ederek yeniden dünyayı ve beşeriyeti kurtarabileceğine inanmaktaydılar.

1960'lar, Britanya ve Kuzey Amerika'da "kökten dinci bir Hıristiyanlığın" gelişimine şahit oldu. Geleneksel hrisityanlıktan bir memnuniyetsizliği ifade etmekteydi. Ve 20. Yüzyılın taleplerini karşılamak için bunu düzeltmeyi amaçlamaktaydı.⁶⁹⁹

Fundamentalistlerin modern yaşam ve bilim karşıtı katı tutumları Amerika'daki çeşitli çevrelerde Evanjelik kavramına karşı genel bir karşı duruş ortaya çıkarmıştır. Öyle ki Amerika'daki liberal Protestanlar kendilerini Evanjelik kavramının dışında tutmaya özel bir hssasiyet göstermişlerdir.⁷⁰⁰ Fundamentalizm ayrıca bir antimodernizm biçimi olarak tanımlanmıştır, ancak bu karakterizasyon nitelikli olmalıdır. Fundamentalistler

⁶⁹⁷ Ali Rafet Özkan, **Fundamentalist Hıristiyanlık**, Ankara: Alperen Yayınları, 1.Basım, 2002, s.10.

⁶⁹⁸ Ramazan Kağan Kurt, **Hollywood ve Kabala'nın 13. Havarisi Evanjelizm Dünya İmparatorluğu ve Türkiye**, İstanbul: Birharf Yayınları, 2.Basım, 2006, s.33.

⁶⁹⁹ Pikkert, s.192.

⁷⁰⁰ Şinasi Gündüz(Ed.), **Yaşayan Dünya Dinleri**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2010, s. 157.

yenilik ya da teknolojiden şüphe duyma anlamında modernizme karşı değildir: hatta fundamentalistler (ve özellikle Amerikan Evanjelikleri) teknolojinin, özellikle iletişim teknolojisinin kullanımında ön planda olmuştur.⁷⁰¹ Bu bağlamda Ahmet Kahraman eserinde modern iletişim araçları ve evanjelist düşünce hareketi arasındaki ilişkiyi şu şekilde tanımlamıştır:

“Modern iletişim araçları olan televizyon, radyo ve internet evanjelist cemaat ve vaizler tarafından yoğun ve verimli bir şekilde kullanılmaktadır. Televizyon ve radyo kilise veya toplanma yerini evlere, arabalara ve iş yerlerine taşımaktadır. Televanjelist kavramının doğmasına yol açan da bu strateji olmuştur. 1990’ların ortasından itibaren ise televizyon ve radyodaki kullanım oranı aynı paralelde internet ortamına taşınmış, sohbet odaları, web siteleri ve şahsi elektronik posta zincirleri ile haberleşme ve dolayısıyla teşkilatlanma kendiliğinden yer altına taşınmış, kontrolü daha güç bir hal almıştır. Taşınabilir cihazların (cep bilgisayar ve cep telefonu) getirdiği kabiliyetlerle artık bu iletişim ağı plajlara, stadyumlara, mahalle arasındaki basketbol sahalarına ulaşmış bulunmaktadır.”⁷⁰²

Fundamentalizm kavramı, bugün daha ziyade radikal İslamcı zihniyet ve hareketlerle birlikte anılıyorsa da kavramın kökleri Hıristiyan Protestanlığına dayanmaktadır. ABD’de ortaya çıkan bu radikal dinî cereyanın başlangıç noktası genelde 1910 ile 1920 arasında yayınlanan ‘The Fundamentals’ isimlere dayanmaktadır.⁷⁰³

1920’lerde Fundamentalistlerin modernistlere veya liberallere karşı savunduğu doktrinsel mücadelelerin bir yansıması niteliğindeki *Fundamentals*’da yayınladıkları yazılar, 1930 ve 1940’lar boyunca farklı muhafazakâr grupların birlikte hareket etmesini

⁷⁰¹ Randall Balmer, **Blessed Assurance: A History of Evangelicalism in America**, Boston: Beacon Press, 1.Basım, 1999, s.112.

⁷⁰² Ahmet Kahraman, **Dinler ve Misyonerler**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1.Basım, 2006, s.153.

⁷⁰³ Kemal Görmez, **Küreselleşme ve Yerelleşme**, Ankara: Odak Yayın ve Dağıtım, 2005, s.92.

sağladı. Fakat onlar için genel anlamda ‘Evanjelicler’ tabiri kullanılmaya devam edildi.⁷⁰⁴

Ali Rafet Özkan Fundamentalist Hıristiyanlık isimli eserinde Fundamentalizmi:

“Fundemantalizm kavramı; sözlük anlamı olarak temel, esas, esaslı gibi anlamlara gelen Lâtinçe “Fundament” kelimesinden türetilmiştir. Latince türetilen fundamentalizm kelimesine sadece Amerikan İngilizcesi’nde rastlanmaktadır ve terim olarak; Kutsal Kitap’a sıkı sıkıya bağlı olan Amerikan Protestanlığı’nın teolojik bir kolu olup, İncil kritiğine ve modern tabiat bilimlerine karşı olan bir grup manasına gelmektedir”

cümleleriyle tanımlamıştır.⁷⁰⁵ Köktencilik kavramı ahlaki ve akidevi konularda dini radikal akımları tanımlamakta kullanılır. Mukaddes kitabın ilkelerine dönüş düşüncesine dayanan ve mesihin yeniden zuhuruna yönelik bir beklenti içinde olan düşünce akımını tarif etmektedir. 2. Dünya savaşı sağ hıristiyanlık tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Zira 2. Dünya savaşıdan sonra bir dini reform akımı ortaya çıkmıştır. Jerry Fallow gibi sağ Hıristiyan liderler İncilin herkese ulaştırılmasının kendilerinin ilk görevi olarak kabul etmekteydiler. Bu ve benzeri şahıslar ahlaki ilkelerin yaygınlaşması konusunda da kendilerini sorumlu hissetmekteydiler. 1960 ve 70’li yıllarda sağ Hıristiyanlıkta köklü bir değişim meydana gelmiştir. Kamuoyuna yeni sağ Hıristiyanlık olarak tanıtılan bu akım daha çok sosyal ve toplumsal meseleler üzerinde durmuştur.

ABD’de sayılan 50 milyonu bulan Fundamentalistler sayısız Hıristiyan mezhepleri arasında dağılmış durumdadır. Armagedon Teolojisinin en hararetli savunucuları Evanjelic ve Karizmatik hareketler içinde yer almaktadır. Bu hareketler şu anda Kuzey Amerika Hıristiyanlığındaki fundamentalizmin en hızlı büyüyen kolunu temsil etmektedir.⁷⁰⁶

Her ne kadar Evanjeliclerin çoğunluğu, kendilerini fundamentalist Evanjeliclerin 20. Yüzyıl başlarında toplum genelinde oluşturdukları olumsuz imajdan

---

⁷⁰⁴ Bedir, s.85.

⁷⁰⁵ Özkan, s.9.

⁷⁰⁶ Grace Hallsell, **Tanrı’yı Kıyamete Zorlamak**, Mustafa Acar ve Hüsni Özmen(Çev.), Ankara: Kim Yayınları, 2.Basım, 2003, s.21.

uzak tutmaya çalışsalar ve bu çerçevede modern yaşamla barışık olmaya özen gösterseler de modernizmden kaynaklandığını düşündükleri çeşitli durumlara karşı mücadele etmekten de geri durmamaktadırlar.⁷⁰⁷

4.9. Evanjelizm ve İslam'a Bakışı

ABD'de Evanjelistlerin ülke çapında düzenledikleri seminerlerde, komünizmden sonra yeni tehdidin ve düşmanın İslam olduğu işlenmekte. Söz konusu seminerlerde haçlı savaşları savunulmakta, Filistin ve Irak'ın işgali ile Yahudi ve Hıristiyanlar için kutsal topraklara dönüşün başladığı belirtilmektedir.⁷⁰⁸ ABD ve diğer protestan ülkelerde 1500'e yakın protestan akımı armededon savaşı ve mesihin zuhuru için propaganda görevi üstlenmektedir. Ve bu akımlar bir anca kıyametin gelmesi için çalışmalar yürütmektedir. Batılı yazarlar bu düşünceleri kutsal terörizm olarak adlandırmaktadır. Son seçimlerde uluslararası siyonist lobisi cumhuriyetçi parti adayı fanatik bir evanjelist olan George Bush'u göreve getirmiştir. din eksenli mistik bir savaşın başlama tarihi olan 11 Eylül, seçilmiş bir tarihe, bu tarihi Usame Bin Ladin'in seçmediği kesindi. Usame Bin Ladin'in adamlarının Afganistan'ın mağaralarından ve dağlarından cin gibi gizlice gelip tarihteki en güçlü imparatorluğun en yüksek kulelerine ateş olup yağdıkları söylenmişti.⁷⁰⁹ İslami kaynaklar açısından 11 Eylül bir kıyamet alametiydi.⁷¹⁰ Amerika'nın dış siyaseti Amerika'ya karşı ülkelere saldırı üzerine kuruludur. 11 Eylül saldırılarından sonra ABD dünya Müslümanlarına karşı mücadelesini terörizm olarak adlandırıp savaş başlatmıştır. 11 Eylül 2001'de İkiz Kuleler'den onlarca kişiyi kurtaran ve daha sonra Müslüman olan temizlik işçisi William Rodriges, "Saldırıları ABD'nin Irak'a girmesini haklı göstermek için yapıldı" demiştir.⁷¹¹ Aslında terörizm adı altında başlatılan bu hareket evanjelist teolojisinin bir gereği olarak başlamış ve gene bu görüşlere uygun olarak Müslümanların tamamen yeryüzünden silinmesine kadar devam edecek kutsal bir terörist eylem misyonu üstlenmektedir.

⁷⁰⁷ Gündüz, Yaşayan Dünya Dinleri, s.160.

⁷⁰⁸ Bayzan, s.310.

⁷⁰⁹ Muhammed Hasaneyn Heykel, **Amerikan İmparatorluğu**, İsmail Yaşa (Çev.), İstanbul: Pınar Yayınları, 1.Basım, 2008, s.192.

⁷¹⁰ Kuzu, s.150.

⁷¹¹ Kurtoğlu, Evanjelizm, s.233.

ABD devlet adamları 21. yüzyılı ABD'nin yüzyılı olarak değerlendirmiştir. Danışmanlar meclisi İslam topraklarına nüfuz etme konusunda yapılan araştırmalar sonucu “Cumhuriyetten İmparatorluğa” paradigmasını üretmişlerdir. ABD ve uluslararası Siyonist lobisi İslam ve Müslümanların yok olması konusunda yoğun faaliyet içindedir. Böylece İslam dünyasına hâkim olarak İslam karşıtı söylemleri dayatmışlardır. Kuzey Carolina'daki Wake Forest Üniversitesi öğretim üyesi Charles Kimball, “İslam, Hıristiyanlığı tehdit eden tek din. Bu bizim bilinçaltımıza işlemiş; kültürümüzde yer almış.” diyerek İslam düşmanlığının asıl kaynağını da açıklamaktaydı.⁷¹²

Evanjelizm kamuoyunda insan haklarına yaptığı vurgularla insanların güvenini kazanarak yayılma sahasını gerçekleştirmektedir. Evanjelizm Latin Amerika, doğu Avrupa, bazı İslam coğrafyalarında gerçekleştirilen diktatör rejimleri halka şikâyet edip toplum içinde kendi düşüncelerini yayma fırsatı yakalamıştır. Yirminci yüzyılın sonlarında, küresel eğilim çoğunlukla din özgürlüğünden ziyade dini özgürlükten uzak bir tavır sergilemekteydi. Küreselleşme kısmi olarak insanların özgürlük yolunu açsada din konusunda daha baskıcı bireylerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu baskıcı ortamlar, diktatör yönetimler bu sayede Evanjelistlerin buldukları bütün ortamlarda daha fazla kabul görmesine ve hareket alanlarının genişlemesine vesile olmaktadır.

Evanjelistler, 11 Eylül olaylarını Müslümanlara mal ettikleri için, İslam'ı “Küresel Tehdit” olarak görmekteler. Ulusal Evanjelistler derneği sözcüsü Richard Cizik görüşünü şöyle açıklıyor:” İslam günümüzde, kötülük sembolü Sovyet imparatorluğunun yerini almıştır. Müslümanlar, modern çağda şer imparatorluğu ile eşdeğer hale gelmişlerdir.”⁷¹³

Kendini Evanjelist olarak tanımlayan Amerikalıların oranı 11 Eylül 2001'den sonra yüzde 46'ya, Irak'ın işgalinden sonra da yüzde 50'nin üzerine çıkmıştır.⁷¹⁴

---

⁷¹² Kuzu, s.128.

⁷¹³ Ali Rıza Bayzan, **Küresel Vaftiz: Misyoner Örgütlerin Türkiye ve Türk Cumhuriyetlerini Hıristiyanlaştırma Operasyonu**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1.Basım, 2004, s.313.

⁷¹⁴ Kurtoğlu, Tanrı İmparatorluğu ve Türkiye, s.135.

4.10. Ticari Proganda Ürünü Olarak Din

Hem din hem ticari propaganda kimlik ve kimlik mefhumunu elde edebilmesi için insanlığı ikna amacıyla çözüm yolları sunmaktadır. Bu iki sembolik perspektiften kapsamlı idrak, değer kazandırma ve davranış sistemleri olarak bahedilebilir. Aslında İncil kim olduğumuz, sahip olduğumuz arzuları, davranış şekillerimizi, neyin önemli ve değerli olduğu gibi sorulara bir cevap niteliğindedir. İncil hayatımız içinde Tanrı'nın kim ve ne olduğu sorularına da cevap vermektedir. Ticari reklamlar da usulen bu soruların cevaplarıyla uğraşmaktadır. Ticari reklamlar kimiz, neyi istemeliyiz, değerli olan nedir gibi sorular karşısında bize cevaplar verir. Bunu yaparken gündeme bazı sorular getirip propagandası yapılan ürünle olan ilişkimiz kapsamında ilgili cevapları sunarak bu süreci gerçekleştirir. Bu sistemde var olan Tanrı emtiya ile ilişkilerimizi düzenleyen öznedir; yani para. Evanjelistler, Yahudi Siyonistlerin, 3. Milenyum başında Mescidi Aksa ve Beytül Mukaddes'deki taşı yok edip onun yerine büyük mabedi inşa edeceklerine inanmaktadır. Göre Evanjelistlere Bu taşın yok edildiği gün armegedon Amerika ve İngiltere öncülüğünde başlayacaktır. Bu konuda evanjelist dini liderler tarafından armegedon isimli çok sayıda dini kitap basılmıştır. Aynı zamanda bu düşünceleri desteklemek amacıyla video kasetleri, kitap ve çeşitli materyaller satarak yaklaşık 1 milyar dolarlık bir bütçe elde etmişlerdir. Edebiyat alanında evanjelist izlerini eserinde ifade eden Ramazan Kurtoğlu bu durumu şu örnekle ifade etmektedir:

“Evanjelistlerin, fikirlerini yaymada radyo, televizyon, gazete ve internet gibi iletişim ağlarını maharetle kullandıkları görülüyor. bir diğer propaganda metodu ise, İncil ve eski ahid kaynaklı kehanetlerin omurgasını oluşturduğu romanları kullanmak. Türkiye’de bir kitap ne kadar satar? Size şimdi amerika’da 66 milyon adet satan 12 ciltlik bir romandan bahsedeceğim. Romanın adı Left Behind (Geride Kalanlar). Serinin Mayıs 2003’te çıkan kitabının adı Armegedon. Çizgi filmlere ve sinema filmlerine ilham kaynağı olmuş bu kitaplar, iki düzineden fazla dile çevrilmiştir. Bu romandaki kıyamet

öngörüsü Evanjelik ve Yahudi Armagedon savaşında öngörülene uygundur.”⁷¹⁵

Peter Pikkert eserinde Hıristiyanlık ile ilgili verilerle ilgili olarak şu açıklamaları yapmaktadır:

*“2005’in ortalarında 2.135.783.000 kişi Hıristiyanlığın bir kısmına inanmıştır. 2.026.072.000 kilise üyesi vardı, bununla birlikte 1.431.573.000 kişi de kiliseye devam etmekteydi. Yaklaşık 25.000 misyon organizasyonu, her bir yıl için yaklaşık 210 milyar dolar topladı ve tam gün hizmette 5.347 milyon insan çalışmakta.”*⁷¹⁶

---

⁷¹⁵ Ramazan Kurtoğlu, **Hollywood Sineması ve Bilinçaltı Operasyonları**, İstanbul: Destek Yayınları, 1.Basım, 2017, s.21-22.

⁷¹⁶ Peter Pikkert, **Hıristiyan Batı Efsanesi**, Zeynep Ovalıoğlu(Çev.), İstanbul: Gerçeğe Doğru Kitapları, 1.Basım, 2009, s.288.

5. BÖLÜM: GÜNEY KORE VE KORELİ MİSYONERLERİN TÜRKİYE'YE YÖNELİK FAALİYETLERİ

5.1. Genel Hatlarıyla Güney Kore

Kültürel ve genetik olarak, Koreliler dünyadaki en homojen toplumlardan biridir. Mançurya ve Moğolistan'daki Tungus halkının birçok kolu birbiriyle ırksal bir şekilde karışmış ve kültürel olarak Çinliler tarafından asimile edilmiştir, ancak Koreliler kendi etnik ve kültürel kimliğini korumayı başarmıştır. Sık sık kültür alışverişi yapmalarına rağmen, Koreliler nadiren Çinlilerle evlenmiştir. Çin anakarasındaki uzaklığı da dahil olmak üzere yarımadanın coğrafi koşulları, Koreliler arasında bir teklik hissi geliştirmiş güçlü milliyetçiliği ve yabancı egemenliğe direnme arzusunu kamçılamıştır. Korelilerin çoğunda "anavatan" ve vatanseverlik kavramı neredeyse her şeyi geçersiz kılar. Aşırı milliyetçi ve aşırı yurtsever olmakla birlikte, Koreli insanların çabuk huylu, hatta düşünmeden hareket eden bir millet olduğu ifade edilmektedir. Olası sonuçların sakin ve rasyonel olarak hesaplanması yerine, Koreliler duygusal eylemler, reaksiyonlar ve etkileşimlere yatkındır.

Kore, 20. yüzyılın ortalarında Soğuk Savaş'taki önemli bir sorun noktası olduğu haberi duyulmadan önceye kadar diğer ülkeler tarafından az bilinen bir devlettir. 1950-1953 yılları arasında üç yıl süren Kore Savaşı, Kore'yi demokratik kapitalizm ile komünizm arasındaki dünya çapındaki çatışmada bir savaş alanı olarak meydana getirmiş ve komünizmin Avrupa'da dağılmasından sonra da gerginliğin sürdüğü bir yer olmaya devam etmiştir.⁷¹⁷

Kore, ilköğretimin zorunlu, %90'dan fazla okur-yazara sahip olduğu dünya genelinde ortaokullar seviyesinde matematik ve fende birinci sırada yer aldığı eğitim seviyesinin çok yüksek olduğu bir ülkedir.⁷¹⁸

⁷¹⁷ Donald N. Clark, *Culture and Customs of Korea*, London: Greenwood Press, 1. Basım, 2000, s.1.

⁷¹⁸ Clark, s.5.

5.2. Coğrafi Yapısı

Çoğu diğer devlette olduğu gibi coğrafya ve iklim de Kore tarihinde kilit rol oynamıştır. Kore, Asya kıtasının kuzeydoğu kenarında yer alan bir yarımadadır. binlerce yıldır Kore halkını ayakta tutan Kore yarımadası ve komşu adaları, 33° ila 43° kuzey enlem aralığı ve 124° ila 131° doğu boylam aralığı içinde yer almaktadır. Kuzey Kore'de yer alan Yalu ve Tumen nehirleri Kore yarımadasını Çin ve Rusya'dan ayırmaktadır. Kore yarımadasının yaklaşık yüzde 70'i dağlıktır. Toplam arazi kütlesi içinde, deniz seviyesinin 1000 metre üzerindeki yüksekliklerin oranı yüzde 10'dur. Yüksek dağlar çoğunlukla Kore'nin kuzey ve doğu bölgelerinde bulunur. Nispeten kısa ve sık olsa da, Kore'nin nehirleri ülke tarihinde önemli bir rol oynamıştır. Doğu-batı yönünde akan nehirler, yabancı işgalcilere karşı fiziksel engeller sağlamıştır. Konumu gibi, Kore'nin iklimi de geçmişinin gidişatını önemli derecede etkilemiştir. Kore'de mevsimsel farklılıklar çarpıcıdır; yıllık yağış 40 inç (1000 milimetre) civarındadır ve yaz mevsiminde yoğunlaşır; Kore'deki yağış grafiği Haziran'dan Eylül'e doğru bir düşüş göstermektedir. Kore yarımadasında yazlar sıcak ve kışlar Avrasya kıtasındaki batı kıyılarında aynı enlemlerde daha soğuktur. Kışın özellikle, Kuzey Kore'de, Sibirya iklimi karakteri görülür ve ısı -40 dereceye kadar düşse de Güney Kore, kuzeye göre daha ılıman geçer.⁷¹⁹

5.3. Tarih Öncesi Dönemi Kore Yarımadası

Tarihöncesi dönemlerde (M.Ö. 30.000- M.Ö. 20.000) göç eden insanlar Kore yarımadasını sadece bir ev olarak değil, aynı zamanda Asya anakara ve Japonya arasındaki kara köprüsü olarak kullanmıştır. Erken dönem Çin kayıtları, Mançurya'da ve Kore yarımadasında birçok kabile devletinin var olduğunu ortaya koymaktadır. İlk yerli Kore krallığı olan Eski Chosön'un M.Ö. 2.333 yılında geliştiği ifade edilmektedir.

---

⁷¹⁹ Turhan Seçer, **Kore Savaşı'nın Bilinmeyenleri**, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1. Basım, 2008, s.64.

5.4. Üç Krallık Dönemi Kore Yarımadası (M.Ö. 53- M. 668)

M.Ö. ilk yüzyılda Kore'de üç krallık ortaya çıkmıştır: Koguryö, Bekçe ve Şilla. Kuzeyde Koguryö Krallığı Mançurya'ya kadar uzanır. Çinli ve diğer istilacılarla sürekli kavga etmek zorunda kaldığı için Koguryö, savaş konusunda yetenekli bir ülke haline gelmiştir. Kore'nin merkezinde bulunan Bekçe Krallığı ise en verimli tarım alanları üzerinde kurulmuştur. Bekçe hem Budizm hem de Konfüçyonizmden etkilenmiştir. Güneydoğuda bulunan Şilla Krallığı nispeten küçük boyutlara ulaşmış ancak sonunda yarımada'nın çoğunu yönetir hale gelmiştir. Şilla kralları ölen hükümdarları onurlandırmak için büyük toprak höyükler inşa etmiş ve bu mezarları değerli taşlar ve altın taşlarla doldurmuştur.

5.5. Birleşik Şilla Krallığı Kore Yarımadası (668 - 918)

Yedinci yüzyılın ortalarında Şilla, Çin'in Tang hanedanı ile ittifak kurdu. Birlikte, 660'da Paekche'yi ve 668'de Koguryö Krallığı'nın çoğunu yok ettiler. Şilla bölgesinin genişlemesi hükümet organizasyonlarının düzeltilmesini ve artırılmasını gerekli kılmıştır. Şilla, yalu ve nehir nehirleri boyunca kuzey bölgelerinin kontrolü altına almadan önce, taedong nehrinin güneyindeki tüm bölgeyi kontrol etmiştir. Bu çizginin kuzeyinde kalan alanın çoğu her durumda dağlık ve nüfusu seyrek olduğundan herhangi bir tehlike arz etmeyecekti.⁷²⁰ Genişletilmiş alanını etkin bir biçimde yönetmek için birleşik Şilla, genişletilmiş bir eyalet ve yerel yönetim sistemi oluşturmuştur. Yerel yönetim, Çin hatları boyunca, özellikle 9 il ve 5 ikinci derece illerle yeniden yapılandırıldı. Böylece, 685 yılında Kral Sinmun, dokuz ili ifade eden chu (-ju) ile 5 ikinci derece illeri ifade eden so-gyeong'ları kurmuştur.⁷²¹ Şilla Krallığı'nı yenmeyi umut eden Tang, Şilla'yı açtı, ancak 676'da yenildi. Yaşanan birçok savaş ve işgale rağmen Şilla, 891 yılına kadar bir krallık olarak varlığını devam ettirmiştir.

⁷²⁰ Han Woo-Keun, *The History of Korea*, Seoul: The Eul-Yoo Publishing Co., 1. Basım, 1970, s.90.

⁷²¹ Jin Wung Kim, *A History of Korea*, Indiana: Indiana University Press, 1. Basım, 2012, s.94.

5.6. Koryö Krallığı Kore Yarımadası (918 - 1392)

Kral T'aejo, ülke çapında dağılmış bulunan yerel tarikat üyeleri ile ittifaklar kurup Koguryö ve Parhae'nin eski topraklarını da kurtararak ulusal entegrasyon sağlamaya çalışmıştır. Devletini Koguryö'un halefi olarak gören Kral T'aejo kuzeyde bir genişleme politikası izledi. Böylelikle Koryö'un sınırlarını Pyongyang'un 45 mil kuzeyindeki Ch'öngch'ön Nehri'ne kadar genişletmiştir.⁷²²

Koryö askeri güç tarafından kurulmuştur ve neredeyse ilk günden itibaren kuzey sınırındaki kabilelerle çatışma hali hep devam edegelmiştir. Bu, askeri meselelerin büyük önem taşıdığı silahlı kuvvetlerin sürekli güçlendirildiği ve genişletildiği anlamına gelmekteydi.⁷²³ On yıllardır süren mücadeleden sonra, yarımadayı yeniden bir araya getiren Wang Kön yeni kurulan Koryö İmparatorluğu Krallığının ilk kralı olmuştur. Koryö hükümdarı başkentlerini Kaesong'ta kurmuş ve Budizmi devlet dini haline getirmiştir, ancak bürokrasiyi Konfüçyüs yönetim modellerinden uzak bir biçimde modellemeyi ihmal etmemiştir.

5.7. Chosön Krallığı Kore Yarımadası (1392 - 1910)

Chosön egemenliği altındaki Kore, Konfüçyüs devleti haline gelmiştir. Neo-Konfüçyüsçü okullar ülke çapında yaygınlaşmış, titiz bir inceleme kurulmuş, kraliyet sarayı Konfüçyüs öğretisine uygun olarak törenler gerçekleştirmiş ve Konfüçyüs ahlak temelli öğretiler günlük yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Chosön hanedanının erken dönemlerinde Kore'nin yabancı ülkelerle ilişkileri, Çin ile vassal bir seyirde devam ederken diğer uluslarla eşit koşullar altında sürdürüldüğü söylenebilir. Diğer uluslarla olan ilişkiler, konfüçyüs temelli hükümetin özel ticareti onaylamamasından dolayı sadece komisyon ve hediyeler kapsamındaki ticarete dayalıydı.⁷²⁴ Joseon'un ana endüstrisi tarımdı; çünkü köylüler nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktaydı. Temel ürünler, arpa, darı

---

⁷²² Jin Wung Kim, s.22.

⁷²³ Han Woo-Keun, s.136.

⁷²⁴ Han Woo-Keun, s.227.

ve soya fasulyesi iken daha az öneme sahip pirinç bu endüstrinin hammedeleri arasında yer almaktaydı.⁷²⁵ Chosön krallığı döneminde ülke toprakları neredeyse en uzun barış ortamını yaşamıştır ancak 1592 yılının ilkbaharında 200 yıllık görece barışın ardından, Toyotomi Hideyoshi, yüzbinlerce silahlı Japon samurayı ve ayak askeri ile Kore'yi işgal etmiştir.

5.8. Japon İşgali Döneminde Kore Yarımadası (1910 - 1945)

Japon sömürgeci yönetimi 1910'dan 1945'e kadar sürmüştür. Genel olarak Japon işgal baskıcı bir dönem olarak kabul edilmektedir. Ancak işgalin asıl gerçekliği çok daha dinamiktir. Japonlar, özellikle zoraki ad değişikliği ve "rahatlama kadınları" (zorla fuhuş) gibi zalimane eylemlerle geleneksel Kore yaşam biçimini yok etmek için çaba sarf eden heybetli bir güç olarak görülmüşlerdir. Japon işgali ateşli bir bağımsızlık hareketine yol açmıştır. 1910 yılından itibaren Kore Savaşına kadarki zaman diliminde Japon işgali altındayışamak zorunda kalmış bir milletin bağımsızlık mücadelesi sivil toplum oluşumu gündemini bastırmıştır. Milli egemenliğin tehdit altında olduğu ve bağımsızlık mücadelesinin verilmesi gerektiği bir dönemde demokratik çeşitlilikten daha ziyade milli birlik ve milliyetçilik ön planda olmuştur.⁷²⁶ 1 Mart 1919'da Koreli milliyetçiler bağımsızlık ilan ederek Japon yönetimine karşı yaygın gösteriler düzenlemiştir.

5.9. Bağımsızlık ve Bölünme (1945 - 1953)

15 Ağustos 1945'te Kore, II. Dünya Savaşı'nın sonunda Japonya, Müttefikler'e teslim olduğuktan sonra bağımsızlığına kavuşmuştur. Japonya teslim olmadan birkaç hafta önce az miktarda Sovyetler Birliği Japonya'ya karşı saldırıya geçmiştir. Japonya üzerindeki Sovyet arzusundan dolayı Birleşik Devletler, Sovyet Rusya ile Kore yarımadasını 38. paralel boyunca kabaca iki yarım bölmek üzere anlaşmıştır. Her iki ülke de işgalin Kore'ye kendi kendini yönetme yeteneğine sahip olması için geçici bir vasilelik

---

⁷²⁵ Michael D. Shin, **Everyday Life in Joseon-Era Korea**, Boston: Global Oriental Publishing, 1. Basım, 2014, s.5.

⁷²⁶ Jeong Won Nah, Erhan Atay ve Adem Özder, "Kore'de Sivil Toplum düşüncesinin Gelişimi ve İşçi Hareketleri", Gökhan Karsan ve Erhan Atay (Ed.), **Süreklilik ve Değişim Bağlamında güney Kore ve Türk Modernleşmesi** içinde (17-41), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Avrasya Enstitüsü Yayınları, 2014, s.20.

olduğunu kabul etmiştir. Kısa bir süre sonra, kuzeydeki komünistler ve güneydeki komünist olmayan kişilerle birlikte, bu iki yarımın daha da uzağa sürüklendiği belli anlaşılmıştır. 1948 baharında Birleşmiş Milletler güneyde seçim gerçekleştirdi. 15 Ağustos 1948'de, Syngman Rhee başkanlığında Kore Cumhuriyeti kuruldu. Ardından Sovyet destekli kuzeyde seçimler yapıldı ve 9 Eylül 1948'de Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti (DPRK) kuruldu ve Kim Il Sung başkan oldu. Anlaşma gereği, hem Sovyet Rusya hem de ABD kuvvetleri Kore'den çekildi. Ancak adadaki yabancı varlıkların yokluğu kısa sürdü. 6 Haziran 1950'de Kuzey Kore kuvvetleri Güney Kore'ye bir saldırı düzenledi. Kuzey Koreliler Birleşmiş Milletler güçlerinin daha fazla alan kazanmalarını engelleyip Pusan'a kadar ilerleyişini devam ettirdi. Yaşanan uzun soluklu çatışmalardan sonra her iki taraf da ateşkes çalışması yapmak için belli aralıklarla bir araya geldi. 1953'te sonunda ateşkes anlaşması yapılmış ve bu savaşın sonunda iki milyonun üstünde kişi hayatını kaybetmiştir.

Kore'deki misyonerlik hareketi dünyadaki diğer ulusal misyoner hareketlerden daha hızlı büyümeye devam ediyor. 1979'da 93 Koreli misyoner vardı; 2006'da 168 ülkede 14905 Koreli misyoner ve 174 misyon ajansı vardı. Ancak ortaya konan bu veriler bağımsız misyoner sayılarını kapsamadığından tam rakamları karşılamamaktadır.⁷²⁷

5.10. 1950 Kore Savaşı ve Müttefik Olarak Türkiye

Kore bol toprak mahsülleri ve zengin madenleriyle siyasi ve iktisadi yönden olduğu kadar askeri yönden de Japonya için bir köprübaşı, rusya ve çin için bir çıkış mevzii olarak görülmekteydi. İkinci dünya savaşından Japonların mağlûp çıkmasını fırsat bilen rusya Kore'yi bütünüyle hakimiyetine almak istemişse de Amerika'nın müdahalesiyle ancak bir bölümünü eline geçirebilmiştir.⁷²⁸

Türkiye, Kore Savaşına, BM kararı çerçevesinde, ABD'den sonra asker gönderme kararı alan ilk devlettir. Tuğgeneral Tahsin Yazıcı komutasında, 17 Eylül 1950

---

⁷²⁷ Kyung Hwan Oh, *A discussion and evaluation of Korean missionary activity in Southern Africa, 1980-2006*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Pretoria Üniversitesi, Din ve Misyonoloji Bilim Dalı, 2008), s.21-22.

⁷²⁸ Ali Denizli, *Kore Savaşı Uzaktaki Kahramanlar Ve Zaferleri*, İstanbul: Başlık Yayın Grubu, 1. Basım, 2010, s.25.

tarhinde İzmir'den hareket eden türk tugayı, 17 Ekim'de Pusan Limanı'ndan Güney Kore topraklarına çıkmış ve 20 Ekim'de Taeg'e vararak BM birliklerine katılmıştır. Söz konusu tugay, 4.414'ü er ve erbaş, 395'i astsubay, 259'u subay ve 22'si memur olmak üzere 5.090 mevcuttuydu.⁷²⁹

Türk askeri Kore'de sadece alan savunması yapmayıp acımasız savaşın anne-babasız bıraktığı Koreli çocuklara da yardım elini uztmıştır. Türk subayları kimsesiz çocukları Suwon'daki tugay karargahında kurdukları bir çadırda toplayıp kimsesiz çocukların hem güvenliğini hem de bakımını üstlenmiştir. Ancak kimsesiz çocukların sayısı 100'ü aşınca, karargahın içindeki yıkık bir bina yeniden inşaa edilir okul ve yetimhaneye çevirilen bu mekana "Ankara Okulu ve Yetimhanesi" adı verilir.⁷³⁰

Üç yıl süren savaşta çok büyük kayıplar yaşanmıştır. Kore Savaşına toplamda 14.936 kişilik üç tugayla katılan Türkiye'nin zaiyat tablosunda 721 şehit, 2147 yaralı ve 234 esir mevcuttur.⁷³¹

Kore savaşı, 91 yıllık genç Türkiye Cumhuriyetinin uluslararası savaş ortamında ilk imtihanıdır. Türk ordusu, 1950-1953 yılları arasında meydana gelen bu savaşta katıldığı tüm muharebelerden zaferle çıkmayı başarmıştır.⁷³²

Türk Tugayı, Kore'ye ayak bastığından ateşkes antlaşmasına kadar muharebenin hep en can alıcı bölgelerinde görevlendirilmiştir. Mehmetçiğin üç yıl içinde kazandığı ondört başarılı muharebeden dördü, Kore Savaşı'nın kaderini ve seyrini değiştirmiş, Güney Kore'nin kurtarılarak egemenliğine kavuşmasında etken olmuş; Birleşmiş milletler Kuvvetlerinin de onurunu korumuştur.⁷³³

Bugün bile Türkler Kore Savaşı'na katılımlarını muazzam bir gurur ve duygusallıkla anmaktalar. Ayrıntılara hakim olmasalar da bilirler ki Kore'de vatandaşları

⁷²⁹ L.Hilal Akgül, "DP Hükümeti'nin Kore Savaşı'na Asker Gönderme Kararı Karşısında CHP Muhalefeti", **Kore Savaşı Uzak Savaşın Askerleri**, Mehmet Ali Tuğtan(drl.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s.100.

⁷³⁰ Ali Denizli, **Kore Savaşı Uzaklardaki Kahramanlar Ve Zaferleri**, s.314.

⁷³¹ Seçer, s.309-310.

⁷³² Ali Denizli, **Kore Savaşında Türk Askerinin Kore Halkına Yardımları ve Kore'de Ankara Okulunun Açılması**, Ankara: Pelikan Kitabevi, 1.Basım, 2015, s.7.

⁷³³ Ali Denizli, **Kore Kahramanı Şehit Bnb. Lütfü Bülgin Hayatı ve Kahramanlığı**, Ankara: Berikan Yayınevi, 1.Basım, 2010, s.278.

uluslararası alanda dikkatleri üzerine çekmiştir. Türkler orada becerilerini özellikle süngüyle sergilerken, diğer ülke askerlerini katbekat aşan bir sadakat göstermişlerdir.⁷³⁴

5.11. Kore Yarımadasında Dinler

Tek bir dinin baskın olduğu kimi kültürlerden değişik olarak, Kore kültürü insanların düşünme ve yaşama biçimlerini düzenleyen çok sayıda dinsel öge içermektedir. Kore tarihinin erken dönemlerinde, dinsel ve siyasal faaliyetler birken sonradan ayrılmıştır.

Kore toplumunun en önemli karakteristik özelliklerinden biri de ülke içindeki din özgürlüğüdür diyebiliriz. Çoğu zaman aynı aile içinde aile fertlerinden birinin Hıristiyan diğerinin budist olma ihtimali çok yüksektir. Ülke içinde ellerinde broşürlerle dolaşıp insanlara bilgi vermek isteyen farklı dinlere ve inanışlara davet eden yüzlerce gönüllü çarşı, pazar, alışveriş merkezlerinde ya da şehrin en merkezi köşelerinde görülebilmektedir.

Bu başlıkta Kore'nin ilk dönemlerinden beri çeşitli krallıklarda yönetim dini olarak görülüp günümüzde halen varlığını hissettiren dinler anlatılmaktadır.

5.11.1. Şamanizm

Kore şamanizmi doğal dünyadaki her nesnede, hatta kayalar, ağaçlar, dağlar, ırmaklar ve gök cisimlerinde yaşadığına inanılan ruhlara ve cinlere tapınmayı içermektedir. Eski Kore'de Şamanizm bir korku ve boş inanç diniydi, ama günümüz kuşakları için kültürlerinin renkli ve sanatsal bir ögesidir. Ruh çıkarma ögeleri içeren bir şamanlık töreninde, tiyatrosal ögelerin yanında müzik ve dans da vardır.⁷³⁵

Şamanizm tarihinde bir zamanlar kral ve ülke tarafından büyük bir saygı gören mudang (şaman rahip), açgözlülük, aldatma ve hırsızlık suçlamasıyla toplumun alt kademelerine atılmıştır. Bu şekilde Mudang'ın ruhlarla iletişim kurma, gelecekte haber

⁷³⁴ Gavin, D.Brockett, "Kore'de "Türk" Efsanesi: Kore Savaşı'na Dair Popüler Algılar ve Türk Ulusal Kimliği Bağlamında Önemi", **Kore Savaşı Uzak Savaşın Askerleri**, Mehmet Ali Tuğtan(drl.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s.141.

⁷³⁵ Kore Enformasyon Ajansı, **Kore Gerçeği**, Hüseyin İçen(Çev.), 1.Basım, 2002 s.143.

verme, hastalıkları iyileştirme ve ruhları kovma becerileri gibi toplumda değer görmelerine vesile olan statüleri devalüasyona uğramıştır.⁷³⁶

Şamanizm, Budacılık, kofisyusçuluk gibi dinlerin etkisinde kalmış ve modern çağda da Hıristiyanlık topluma önemli etkiler yaparak insanların manevi görüntüsünü değiştirecek önemli bir öge olmuştur.⁷³⁷

Yerli bir Kore dini olan şamanizm, çoğunlukla kadınlar tarafından şekillendirilmiştir. Şaman ya da mudang Kore'deki dinsel sembollerin en eskilerinden biridir. Bazı bilim adamları, Kore şamanizminin belirli ritüellerinin M.Ö. 6000 ve M.Ö. 5000 yıllarına dayandığına inanmaktadır.⁷³⁸

Kore Şamanizm'i, egemen sınıflar ve diğer örgütlü dinler tarafından nadiren halka açık ya da resmi olarak kabul edilmiş ve genellikle eğitimsiz ve alt sınıf insanlardan oluşan bir din olarak varlığını hissettirmiştir.⁷³⁹

Şamanizm, sistematik bir yapıya sahip olmayan ilkel bir dindir; ancak gelenek ve görenek yoluyla Koreli insanların günlük yaşamlarına nüfuz etmektedir.⁷⁴⁰ Şamanizm, halkları yönetme bir aracı olarak Konfüçyüsçülüğe veya Budizm'e kademeli olarak yol vermiş ancak Kore halkının kendi kültürünün hayati bir yönü olarak kalarak etkisini sürdürmüştür.⁷⁴¹

5.11.2. Budizm

Devlet ile Kore Budist kurumu arasındaki ittifak, Kore'de Chosön hanedanından önce uzun bir geçmişe sahip olmakla beraber Chosön'un kuruluşuyla reddedilmiş ve sömürge döneminde Japonlar tarafından yeniden başlatılmıştır.⁷⁴²

---

⁷³⁶ Hong, s.15.

⁷³⁷ Kore Enformasyon Ajansı, s.142.

⁷³⁸ Christine J. Hong, **Identity, Youth, and Gender in The Korean American Church**, New York: Palgrave MacMillan, 1.Basım, 2015, s.14.

⁷³⁹ Hak Joon Lee, "Sacral Authority and Pastoral Ministry: A Shamanistic Inculturation of the Protestant Church in Korea", **Gesa Elsbeth Thiessen (Ed.), Ecumenical Ecclesiology** içinde (205-222), New York: T&T Clark Publishing, 2009, s.207.

⁷⁴⁰ Kahp Chin Chung, *The Missionary Strategy Of Korean Churches In South Africa*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Pretoria Üniversitesi, Din ve Misyonoloji Bilim Dalı, 2005), s.35.

⁷⁴¹ Kahp Chin Chung, s.35.

⁷⁴² Emily Anderson, **Belief and Practice in Imperial Japan and Colonial Korea**, Georgia: Palgrave MacMillan, 1.Basım, 2017, s.43.

Kore tarihi boyunca hükümdarlar kraliyet otoritesini ve devletin güvenliğini sağlamak adına Budizm'in toplum içindeki gücünden faydalandığından Budizm devlet desteğinden yararlanmıştır.⁷⁴³

Kore'de bugün Budacılık bir yenedendoğuş süreci yaşıyor ve günümüz toplumunun değişimlerine kendini uyarlamak için çaba göstermektedir. Budacı keşişlerin çoğu dağlık alanlarda kalıp kendini disipline alma ve derin düşünmeyle uğraşırken, bir bölümü kentlere inip Budacılık inancının yaygınlaşması için çaba göstermektedir.⁷⁴⁴

Budizm ilk kez 372'de Çin keşiş Shundao (Korece Sundo) tarafından Çin erken dönem hükümdarlığı zamanında kuzey Çin'in kontrolündeki Koguryö'ya taşınmıştır ve Sundo kendisiyle beraber Buda ve Budist tarikatlarına ait resimleri de getirmiştir. On iki yıl sonra, 384 yılında bir başka keşiş olan Marananta (Maluanantuo Çinlilerde) Budizm'i Çin Doğu Jin'den Bekçe'ye getirmiştir. Şilla Budizmi ise ilk kez beşinci yüzyılda Koguryö'dan krallığa geçiş yapan keşiş Mukhoja'nın (Ado olarak da bilinir) vasıtasıyla toplum tarafından tanınmıştır. Budizm, Şilla kral ve kraliyet evi tarafından kuvvetle desteklenmiştir.

Erken Kore Budizmi, popüler ve seryeriolojik olarak saf ülkede doğmuştur fakat Koryö hanedanı zamanında Kore'nin yerleşmiş dini olarak daha manastır yönelimli bir Budizm gelişimi göstermiş 12. y.y'da yükselişini sürdürmüştür. Budizmin dönüm noktası, Budizmi yıkan, Konfüçyüsçü öğrenmeyi ve etkiyi teşvik eden Chosön (Yi) hanedanı döneminde gerçekleşti ve daha sonra çeşitli Hıristiyan gruplarla karşılıklı ilişkiler içine girmiştir.⁷⁴⁵

5.11.3. Konfüçyonizm

Konfüçyonizm bireyi, bağımsız bir varlık olarak görmeyip, ilişkiler ağında bulunan, dahil olduğu grupla birlikte bir anlam kazanan, yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi bazı kıstaslarca belirlenen seviyeye göre kendinden alt ve üst seviyedeki grup üyelerine karşı

---

⁷⁴³Anderson, s.43.

⁷⁴⁴Kore Enformasyon Ajansı, s.145.

⁷⁴⁵Ho Youn Kwon, Kwang Chung Kim ve R. Stephen Warner, **Korean Americans and Their Religions**, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 1.Basım, 2001, s.6.

sorumlulukları ve ortak hedefleri gerçekleştirmeye yönelik ödevleri olan bir kişilik olarak değerlendirilir.⁷⁴⁶

Kore'nin konfüçyonizmle olan ilk etkileşimi M.Ö. ikinci yüzyılda başlasa da asıl etkilerini 12. Yüzyılın ortalarında Koryö Krallığı zamanında hissettirmeye başlamıştır. 500 yıl boyunca devam eden Chosön Krallığının da resmi dini felsefesi olmuştur. Uzak Doğu Asya'da ilk kez devletin yönetim sistemi olarak konfüçyonist felsefeyi kabul eden devlet Chosön krallığı olmuştur.⁷⁴⁷

Konfüçyüs geleneği olarak bilinen kavram, Kore'de kalıcı hiyerarşik cinsiyet düzeni ve ataerkil aile sisteminin arkasındaki önemli bir neden olarak görülmektedir. Konfüçyüs geleneğini, toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin devamı için yeterli bir açıklama olarak görmek yerine, Moon, erkek gücüne dayalı hegemonik üretiminin, Kore'nin ordu ve sanayileşme bağlamında cinsiyet hiyerarşisinin yeniden yapılandırılmasına katkıda bulunduğunu savunmaktadır.⁷⁴⁸

5.11.4. İslam

Kore'nin İslam Dünyası ile ilk teması, başlangıçta uluslararası ticaret yoluyla gerçekleşmiştir ancak müslümanların kitlesel akını ve geniş çapta Kore toplumundaki etkisi, 13. yüzyıla kadar, Koryö hanedanı zamanında yaşanan Moğol ve Yüan saldırılarına kadar olan zaman diliminde hissedilememiştir.⁷⁴⁹

Kore'de bulunan dokuz akademisyen'den İbn Hurdâdbih, Masûdî ve diğerlerinin yaklaşık on eseri, Orta Asya'daki on bir müslüman alimin Şilla dönemi yaşanan Kore yarımadasındaki İslami faaliyetlerine ilişkin ilerleme kayıtlarını içeren ilk yazılı kaynaklar olarak bilinmektedir. Kore adasındaki müslüman yerleşimcilerinde

⁷⁴⁶ Erhan Atay ve Gökhan Karsan, "Kore Ekonomik Gelişiminin Sosyo-Kültürel Dinamikleri: Yeni-Devletçi Yaklaşım", Erhan Atay ve Gökhan Karsan(Ed.), **Kore ve Türkiye'de Yönetim** içinde (209-239), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Avrasya Enstitüsü Yayınları, 2013, s.218.

⁷⁴⁷ Erhan Atay ve Gökhan Karsan, s.218.

⁷⁴⁸ Nami Kim, s.20.

⁷⁴⁹ Hee-Soo Lee, **The Advent of Islam in Korea**, İstanbul: Research Centre for Islam History Press, 1.Basım, 1997, s.59.

anlatıldığı bilinen en eski kayıtları içeren İbni Hudadbi'nin Yollar ve Krallıklar Üzerine İncelemeler isimli eseri Kore hakkında da çeşitli bilgiler aktarmaktadır.⁷⁵⁰

Kore'ye Mançurya döneminde gelip yerleşen Türkler (Kazaklar), Kore'lilerin mevcut dini anlayışlarını değiştirmeye yönelik herhangi bir teşebbüste bulunmamışlardır. Ancak ticari anlamda yanında çalıştıkları ustalarından etkilenip Müslüman olan bazı Koreliler istisna oluşturmaktadır.⁷⁵¹

Tarihsel olarak İslam'ın Kore yarımadasına ulaşması İslam'ın erken dönemlerinde, Arap tacirler vesilesi ile gerçekleşmiş olsa da İslamlaşma süreci 20. yüzyılın ortalarına tekabül etmektedir. 1950-53 yılları arasında yaşanan Kore Savaşı sırasında BM barış kuvvetleri olarak ülkeye gönderilen Türk askerlerinin vesilesiyle de İslam'a karşı yeni bir yönelimin başladığı Güney Kore'de 45.000'i Koreli, 105.000 civarında yabancı uyruklu olmak üzere yaklaşık 150.000 Müslüman yaşamaktadır.⁷⁵²

Maalesef Korelilerin İslam hakkındaki düşünceleri pek müspet değil, zira buraya gelen misyonerler İslamiyet'i kasıtlı olarak kötü tanıtmışlar: Onlar Müslümanların Allah Tealaya değil de Allah Şin'e yani Allah putuna taptıklarını zannediyorlar. İslam'daki Tanrı anlayışının bütün kainatı yaratan, eşi ve benzeri olmayan Yüce Yaratıcı Allah Teala olduğundan habersizler.⁷⁵³

Kore Müslümanlığının ilk dinsel töreni 1955 Eylül'ünde yapılmış ve bunu ilk Koreli imamın seçilmesi izlemiştir. Kore Müslümanları derneği genişleyerek 1967'de Kore Müslüman Federasyonu adı altında yeniden örgütlenmiştir.⁷⁵⁴

---

⁷⁵⁰ Hee-Soo Lee, s.48.

⁷⁵¹ Hee-Soo Lee, s.199.

⁷⁵² **Güney Kore'de İslamiyet ve Müslümanlar**, http://insamer.com/tr/guney-korede-islamiyet-ve-musulmanlar_245.html, (17 Nisan 2017).

⁷⁵³ SüleymanDerin, "GüneyKoreveİslâm", Altınoluk, 2003, No.209, <http://dergi.altinoluk.com/index.php?sayfa=yillar&MakaleNo=d209s015m1> (11 Kasım 2017), s.1.

⁷⁵⁴ Kore Enformasyon Ajansı, s.151.

5.11.5. Hıristiyanlık

Hıristiyanlık, Batı medeniyetinin Batı dışı coğrafyaya doğru genişlediği bir dönemde Kore topraklarına giriş yapmıştır. Birçok Koreli hâlâ Hıristiyanlığın hızla büyümesinin Batı'nın, özellikle de Birleşik Devletlerin genişlemesinin bir sonucu olduğunu düşünmektedir. On sekizinci yüzyılda Katoliklik ilk ortaya çıktığında, Pratik Öğrenme Okulu diye adlandırılan küçük bir Konfüçyüs entelektüel grubu, onu Batı entelektüel düşünce akımlarından biri olarak ifade etmiştir.⁷⁵⁵

Hıristiyanlık, yabancı misyonerlerin faaliyetlerine pasif bir tepki olarak değil, ülke içindeki gerçeğe yönelik aktif ve gayretli bir araştırmanın sonucu olarak 18. yüzyılın sonlarında Koreliler tarafından benimsenmiştir.⁷⁵⁶

Hıristiyanlığın, ilk olarak Çin'de bulunan Lee Seung-hoon'un (vaftiz adı Peter) vaftiz edilmesinden sonra Lee Seung-hoon tarafından Kore'ye ulaştırıldığı bilinmektedir. Evine döndüğünde diğer Korelileri Hıristiyanlığa davet ve vaftiz etme girişiminde bulunmuştur. Yaklaşık 15 yıl sonra, papazlar ilk önce Çin'den sonra Fransa'dan geldi. Bununla birlikte, yabancı papazların aksine yerel "işçiler" in uzun süredir var olması, Hıristiyanlığın bir kök salımı hareketi olarak doğduğunu ve dolayısıyla "yabancılar" tarafından tanıtıldığından daha hızlı yayıldığı anlamına gelmekteydi.

Kore Hıristiyanlığı, savaş sonrası dönemde, özellikle 1960'lı ve 70li yıllar boyunca hızla büyümüştür. 1945 yılında yarımadanın tamamında üç yüz bin Protestan (ve daha az oranda Katolik) vardı. 1960 yılına gelindiğinde, Güney Kore Protestan nüfusu altı yüz bin'e ulaşmıştır. Ancak 1974 yılına gelindiğinde, nüfusun yaklaşık yüzde 13'ünü oluşturan 3.5 milyon Protestan ve sekiz yüz bin Katolik vardı. Protestanların sayısı 1983'e gelindiğinde yaklaşık 8,9 milyona ulaşmıştır.⁷⁵⁷ Bu konuyla ilgili olarak Darell L. Whiteman yayınlamış olduğu bir makalesinde Koreli hıristiyanlar için şu ifadeleri kullanmıştır:

---

⁷⁵⁵ Okyun Kwon, **Buddhist and Protestant Korean Immigrants**, New York:LFB Scholarly Publishing, 1.Basım, 2003, s.61.

⁷⁵⁶ Antton Egiguren Iraola, **True Confucians Bold Christians**, New York: Rodopi, 1.Basım, 2007, s.179.

⁷⁵⁷ Lumsdaine, s.198.

“Hıristiyan Kilisesi'nin ağırlık merkezi güneye ve doğuya doğru ilerlediğinden, Batılı olmayan misyonerlerin sayısı arttıkça Avrupalı ve Kuzey Amerika misyonerleri azalmaktadır. Örneğin, günümüzde dünyanın dört bir yanında 10,000'den fazla Koreli misyoner bulunmaktadır. Misyonerlik eğitimi ve oryantasyonunun bir parçası olarak, kültürlerarası etkileşimin ve hizmetin doğasını keşfetmelerine yardımcı olacak antropoloji anlayışına şimdiye kadar hiç girilmemiş olsa bile nadiren karşılaşmışlardır. Ve Kore, dünyadaki en homojen toplumlardan biridir, çünkü Koreli misyonerler, Hıristiyanlıkta var olan ibadet biçimlerini Kore kültürü ile kolayca harmanlama kabiliyetine sahiptir ; bu nedenle, dininden dönenler Hıristiyan olmak için Kore kültürünü de benimsemek zorundalar.”⁷⁵⁸

Kore Hıristiyanlık gücü, tipik olarak hem o olağanüstü derecede büyük, hem de olağanüstü başarılı protestan mega kiliseler ile ülke çapında küçük ve orta büyüklükteki kiliselerin çok daha yaygın olarak varlığını vurgulayan sembollerle gösterilmektedir. 2005 Kore Nüfus Sayımı'na göre, nüfusun neredeyse yarısı (%46.5) dini köken bildirmeyip %29.3'ü kendini Hıristiyan olarak tanımlamış geri kalan % 22.8'i ise Budist olarak görüş bildirmiştir.⁷⁵⁹

5.11.5.1. Katoliklik

Kore Katolikliği, 18. yüzyılın sonlarında Batı edebiyatında akademik ilgiye son vermeden Katolikliği kabul etmek isteyen akademisyenler tarafından büyümeye başlamıştır. İlk Katolik inananlar, yabancı kız kardeşlerinin gelmesinden önce Kore Katolik Kilisesi'ni ve kendine güvenmeye dayalı inanç temelini kurmuşlardır.⁷⁶⁰

⁷⁵⁸Darell L. Whiteman, “**Anthropology and Mission: The Incarnational Connection**”, [Electronic Version] American Society of Missiology, 2003, Vol.31, No.4, (02 Ekim 2017), s.82.

⁷⁵⁹ Ju Hui Judy Han, *Contemporary Korean/American Evangelical Missions: Politics of Space, Gender, and Difference*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of California, 2009), s.9.

⁷⁶⁰한국기독교역사, http://www.ssu.ac.kr/web/museum/exhibit_b (10 Ekim 2016).

Kore, Katolik misyonerlik tarihinde Asya'da eşsiz bir yere sahiptir. Songjo döneminden (1568-1608) kalan Katolik kitapları ve kutsal resimler, Pekin'deki Çin imparatorunun sarayından saray çalışanları tarafından Kore'ye getirilmiştir. Zira bu materyaller, Kore bilim adamlarının gerçeğe ulaşma alanında ilerlemelerine vesile olan değerli belgeler niteliğindedir. Bu belgeler ayrıca Konfüçyüsçü düşünürler Seong-ho Yi Ik, Jeong Yak-yong ve An Jeong-bok gibi önde gelen figürleri de içermektedir.⁷⁶¹

Kore Savaşı'ndan sonraki on yıl içinde Güney Kore'de Katolik bir büyüme dönemi yaşamıştır. Cizvitler tarafından 1952'de Taegu'da Hyosong Kadın Koleji ve 1960'da Seul'da Sogang Koleji (şimdi Sogang üniversitesi) olmak üzere iki üst düzey üniversite kurulmuştur. 1953'te sayısı 6 olan piskoposluk, 1963'te 14'e; 1953'te 166.000 olan komünyon nüfusu 1963'te 575.000'e yükselmiştir.⁷⁶²

Katolik misyologlar, 20. yüzyılın son çeyreğinde en hızlı sayısal büyümeyi yaşayan ulusal kilise olarak Kore'deki kiliseyi işaret etmektedir. 1994 yılı Kore Katolik Kilisesi kayıtlarına göre, 3.209.494 üye ve 2.174 papaz mevcut. Ayrıca Kiliseye ait, üç başpiskopos himayesinde bölge, on altı piskoposluk ve 947 kilise bulunmaktadır.⁷⁶³

On sekizinci yüzyılın sonunda Kore'de bir Katolik topluluğu ortaya çıkmış, ancak Kore Katoliklerinin inançlarını on dokuzuncu yüzyılın sonuna kadar açıkça uygulamasına izin verilmemiştir. On dokuzuncu yüzyılın büyük bir bölümünde Katoliklerin katledilmesine neden olan resmi zulüm, Katolik toplumunu zayıflatıp ve hırpalayarak Katolikleri yabancı misyonerler aracılığıyla hayatta kalmaya bağımlı kılmıştır.⁷⁶⁴

5.11.5.2. Protestanlık

Protestanların Kore'ye girişi Batı'ninkinden (Katolik) çok daha yavaş gerçekleşmiştir. Katolik Kilisesinde Cizvitler oryantal misyonlarda aktifti, ancak ana

---

⁷⁶¹ Iraola, s.181.

⁷⁶² James Huntley Grayson, **Korea A Religious History**, Oxon: RoutledgeCurzon, 2.Basım, 2002, , s.174-175.

⁷⁶³ James Huntley Grayson, s.176.

⁷⁶⁴ Don Baker, **The Transformation of The Catholic Church In Korea: From a Missionary Church To An Indigenous Church**, [Electronic Version] Journal of Korean Religions, 2013, Vol.4, No.1, (09 Kasım 2017), s.11.

Protestan kiliseleri olan İngiltere, Hollanda, Almanya ve Birleşik Devletlerin Kuzey ülkeleri, 18. yüzyıla kadar denizaşırı misyonlarda pasiflik göstermiştir.⁷⁶⁵

Protestanlık Kore'ye kralların yapmadığı okulları, hastaneleri ve üniversiteleri inşa eden Amerikan misyonerlerinden, Horace Grant Underwood ailesi (daktilolarıyla ünlü) ile gelmiştir. Bu dönemde Kutsal Kitap misyonerler tarafından, çoğu kişinin okuyamadığı Çince karakterlerden ziyade , basit fonetik yazı sistemi olan Hangul'a çevrilerek basıldı.⁷⁶⁶

Protestanlık yaklaşık 100 yıl sonra Katolikliği 1884'ten sonra bir Metodist (Henry Appenzeller) ve diğeri Presbiteryen (Horace Grant Underwood) ABD'li iki misyonerin, çalışmaları ile takip etmiştir. 1884'de Kuzey Amerika Metodoloji Kilisesinden R. S. Maclay, Kral Gojong ile bir araya gelerek bir hastane ve bir okul kurma izni aldı. O sırada, Chosun hükümeti, Batı'nın modern uygarlığına ihtiyaç duyduğundan misyonerlik olanaklarını misyonerlerin hizmetine tahsis edip hastanelerin ve okulların kurulmasına izin verdi. 1885'te ilk modern hastane olan Jejungwon kuruldu.⁷⁶⁷

19. yüzyılın sonlarında, Protestan misyonerler, Kore'nin ilk modern eğitim kurumlarını kurmuştur. Bu okulların kurulması halk arasında protestan sayısının Katoliklere oranla hızlı bir şekilde artmasına vesile olmuştur.

Kore Yarımadası'nda özellikle 1960'lı yıllarda hızla yükselişe geçen Protestan Hıristiyanlık, 1994 yılı verilerine göre 35.000 kilise ve 50.000 papaza sahip olan Güney Kore'yi, dünyanın en dinamik kilise yapısına sahip bir ülke haline gelmiştir.⁷⁶⁸

Kore'deki davete ve müjdenin yayılmasına cevap veren ilk Protestan misyonerler Amerika Birleşik Devletleri'nden Metodistler ve Presbiteryenler olmuştur.⁷⁶⁹

Bununla birlikte Kore Protestanlığının Şamanizm kaynaklı güçlü bir sakral tarafı

---

⁷⁶⁵개신교/대한민국, <https://namu.wiki/w/개신교/대한민국> (26 Ekim 2017).

⁷⁶⁶Dave Hazzan, “Christianity and Korea”, The Diplomat, 07 Nisan 2016, <https://thediplomat.com/2016/04/christianity-and-Korea/> (10 Kasım 2017), s.2.

⁷⁶⁷도입기...교육과의료통간접적선교, <http://tip.daum.net/question/39574244> (22 Temmuz 2017).

⁷⁶⁸Emrah Eker, *Güney Kore'de Evanjelik Hareket, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi SBE, 2013) , s.79.

⁷⁶⁹Antony William Alumkal, *Asian American Evangelical Churches*, Texas: LFB Scholarly Publishing, 1.Basım, 2003, s.29.

da mevcuttur. Bu düşünce bazı kutsal nesnelere diğer ilkel ve sıradan kavramlardan kesin olarak ayrılmasını vurgular. Sakral olan bu anlayış ayrıca sakral varlıklara yakınlığın Tanrı'ya yakınlığı anlamına geldiğine ve böylece daha ilahi nimetlere eriştiğine inanmaktadır.⁷⁷⁰

Protestan Hıristiyan topluluğu hem Koreli vaiz sayısı hem de kilise sayısı olarak Katoliklerden daha fazla olması hasebiyle Koreliler içinde cazibe unsuru haline gelmiştir. 1901 yılında bile Kore'de Katoliklerin 42 tane olan kilisesine oranla Protestanların 216 tane kilisesi mevcuttu ki bu sayı 1907 yılına gelindiğinde 642 ile 647 arasında bir yükseliş sergilemiştir.⁷⁷¹

Protestanlık, özellikle güney tarafında sömürge sonrası önemli bir büyüme göstermiş ve 1970 yılında güney tarafının nüfusunun yaklaşık yüzde 4'ünden 2000 yılına kadar yüzde 10'a çıkmıştır. Buna karşın aynı coğrafyada aynı periyod diliminde Katoliklik yüzde 13'den yüzde 14'e yükselirken, İslam dini bu topraklarda yüzde 19'dan yüzde 23'e yükselmiştir.⁷⁷²

Kore'de Protestanlık çalkantılı zamanlara denk gelmiştir. Dolayısıyla kuruluşundan bu yana, eğitim, bilgi, eşitlik ve özgürlük de dahil olmak üzere modernitenin değerleri ile bağlantılı olmuştur. Japon sömürsü altında (1910-1945) Kore hıristiyanlığı, Kore milliyetçiliği ile güçlü bir bağlantı kurmuştur. İlk dönem Japon valisine suikast yapma planıyla suçlanan 105 Hıristiyan liderinin tutuklanmasıyla sonuçlanan 1911'in rezil "komplo Vakası" Japon baskıcı dayatmacılığının göstergesi olmuştur.⁷⁷³ Bu vaka Japonların işgal dönemindeki tutumlarını ortaya koyarken Hıristiyan Kore topluluğu için ise milliyetçiliğin ne denli yer edindiğini gözler önüne sermektedir. İlk dönemlerden beri, aydınların olağandışı bir yüzdesi Protestanlardan oluşmaktaydı. Bunun üzerine Japon hükümeti önlem olarak milliyetçiliği teşvik eden Protestan entelektüelleri ülkeye almayı reddetmiştir.⁷⁷⁴

---

⁷⁷⁰ Hak Joon Lee, s.209.

⁷⁷¹ Baker, s.18.

⁷⁷² David H. Lumsdaine, **Evangelical Christianity and Democracy in Asia**, New York: Oxford University Press, 1. Basım, 2009, s.x.

⁷⁷³ Peter H. Lee, **Sourcebook of Korean Civilization**, Vol.II, New York: Columbia University Press., 1. Basım, 1996, s.491.

⁷⁷⁴ Lumsdaine, s.186.

Protestanlık yaklaşık yüzyıldan fazla bir süre Kore’de mevcudiyetini devam ettire gelmiştir. Genel olarak, ilk elli sene Japonların gölgesi altında, ikinci elli sene komünizmin gölgesinde ve Soğuk Savaşla gücünü korumayı başarmıştır. ne pahasına olursa olsun, birleşim (ve bunun sonuçları), evanjelik politikasının gündeminde belirginleşecek üçüncü bir aşamaya geçilmektedir.⁷⁷⁵

Protestanlık, Kore toplumunda ve Kore siyasi arenasında çok önemli bir yere sahiptir ancak uzun dönemli diktatörlük dönemi nedeniyle çok da ön plana çıkamamıştır. Kore tarihi boyunca sadece seçilmiş 2 protestan cumhurbaşkanı mevcuttur. Güney Kore yüzde yirmi oranında protestan bir nüfusa sahiptir. Bu Protestanların yüzde 62’si Presbiteryen, yaklaşık yüzde 11’i metodist, yüzde 10’u Pentakostal, yüzde 8’i Holiness ve yüzde 7’si de Baptistler’den oluşmaktadır.⁷⁷⁶

5.12. Kore’de Evanjelizm ve Misyonerlik İlişkisi

Birçok misyoner için misyoner kurumlarının tek amacı insanların Hıristiyanlaştırılmasıdır. Evanjelizme odaklanan misyonerler Kore’de belirgin bir başarı elde etmişlerdir. Komşu ülkelerle karşılaştırıldığında Hıristiyan olan kişilerin sayılarındaki büyüme oldukça dikkat çekicidir. İlk yılların bazı dönemlerinde 20.000 kadar insan Hıristiyanlığı kabul etmiştir. Bu büyüme yirmi birinci yüzyıla kadar sürmüştür.⁷⁷⁷

Misyonerler, Kore’yi, hükümete danışmadan evanjelize etmeye çalışmıştır; zira misyonerler, yabancı ülkelerin bu misyonerleri bahane ederek Kore’nin iç meselelerine müdahale edebileceğinden korkuyorlardı. Bu nedenle, misyonerler öncelikle etraflarındaki mahalleleri evanjelize etmeye başlamışlardır. Bu noktada Evanjelik

---

⁷⁷⁵ Paul Freston, **Evangolics and Politics in Africa**, Asia and Latin America, Cambridge: Cambridge University Press, 1. Basım, 2004, , s.69.

⁷⁷⁶ Freston, s.62.

⁷⁷⁷ Cody Thiel, **Protestant Missionaries**, <http://ChosönKorea.org/index.php/history/encounters-with-the-west/protestant-missionaries>, (02 Haziran 2017).

misyonerler Evanjelik çalışmaları üç kategoriye ayırmıştır: Kutsal kitap çalışmaları, Kiralık ev kiliseleri ve gezici misyonerlik faaliyetleri.⁷⁷⁸

Kore Hıristiyanlığı ve misyon faaliyetleri, 100 yıldır dünyada çok nadir görülen bir canlanma ve büyüme göstermiştir. Kore Dünya Misyon Derneğine (KWMA) göre, Kore misyonerlerinin sayısı 2012 yılının Aralık ayında (169 ülke) 24.742 olarak tahmin edilmektedir.⁷⁷⁹

Kutsal kitap çalışmalarında Kore dili konusunda tecrübesiz olan misyonerler için en etkili evangelik faaliyeti, Korece yazılmış olan İncil, broşür ve kutsal kitapların dağıtımındı.⁷⁸⁰ Sokaktaki misyonlara resmi olarak izin verilmediğinden, çoğu misyoner Sarangbang(ev veya oda kiralama) yöntemini Korelileri evanjelize etmek için kullanmıştır. Ki bu yöntem evanjelistlerin ikinci yöntemi olarak bilinmektedir. Üçüncü yöntem ise misyonerlerin ülke içindeki şehirleri gezerek yapmış oldukları misyonerlik propagandasıdır. Ulaşım şartlarının yetersizliği ve misyoner sayısının az olmasına rağmen Hıristiyanlığa kazandırılan kişi sayısı epey fazla olmuştur.⁷⁸¹

Kore Hıristiyanlığı araştırmacılarının da ifade ettiği gibi, Protestanlık ve evanjelilik, evanjelizmin hakimiyeti nedeniyle eşzamanlı olarak kullanılmıştır. Kore Protestanlığı, dünya Hıristiyanlığının ayrılmaz bir parçasıdır ayrıca Presbiteryen kiliselerinin hakimiyeti ile karakterize edilmiş bir unsura dayanmaktadır.⁷⁸²

Güney Kore'de Protestanlık içinde farklılıklara ve evanjelizm teriminin basit genellemelerle kullanılmayacağına dikkat çekilmesine rağmen, Güney Kore Protestan kiliselerinin çoğunluğunun muhafazakâr evanjelikçi ya da "doğulu köktenci" olarak nitelendirilmesi de abartı olmayacaktır.⁷⁸³

---

⁷⁷⁸ Jong Teack Oh, *The Roots Of Puritanism In The Korean Presbyterian Church*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, University Of Pretoria Faculty Of Theology, 2007), s.86.

⁷⁷⁹ 한국선교평가원, <http://kmes.egloos.com/206229>, (10 Haziran 2016).

⁷⁸⁰ Jong Teack Oh, s.86.

⁷⁸¹ Jong Teack Oh, s.87-88.

⁷⁸² Nami Kim, *The Gendered Politics of The Korean Protestant Right*, Georgia: Palgrave MacMillan, 1.Basım, 2016, s.9.

⁷⁸³ Nami Kim, s.9.

Evanjelizm, Kore'de güçlü milliyetçi kimlik unsurlarına sahiptir. Evanjelizm batının emperyalist bir parçası olarak görülmesine rağmen Çin ve Japonya'dakinin aksine, bu kavram, ülkenin milliyetçiliği ile pozitif ilişkiye sahiptir. Zira Kore'de emperyalist unsur olarak kabul edilen tek unsur Şintoist Japon ülkesiydi.⁷⁸⁴

Evanjelizmin Kore'deki vizyonu sade ve basitti: Evanjelizm sayesinde Korelileri Hıristiyanlaştırmak. Bunu yaparak, birçok Korelinin ruhu kurtarılacaktı. Bu vizyon birçok kişiyi büyüledi ve Kore'ye Hıristiyanlaştırma arayışı başlatıldı. Bu araştırmada özellikle Koreli evanjelistlere Avustralya birlikte diğer birçok Avrupa ülkelerinin misyonerleri de eşlik etmiştir.⁷⁸⁵

Kore, Amerikan Protestan misyonerlerin egemen olduğu bir misyon sahasıydı. Brezilya istisnası dışında hiçbir misyon sahası, Amerika'nın ana akım Protestanlığının Kore'de hakim olduğu kadar güç sahibi olmamıştır. 1884-1910'da Kore'ye gelen Protestan misyonerlerinin üçte ikisinden fazlası Amerikalılardan oluşmaktaydı ve Amerikan misyonerlerinin yüzde 95'inden fazlası ana akım mezheplerine bağlı kişilerden oluşmaktaydı. Dolayısıyla Amerikan misyonerlerinin Kore'deki kiliselerde etkisi çok fazlaydı.⁷⁸⁶

Amerikan misyonerlerinin "evanjel" karakteri, 1905'te kurulan Kore Protestan Görevliler Genel Konseyi tarafından şekillenmiştir. Kore'deki yedi Protestan misyonun altısı bu konseye katılmış ve İngiltere Kilisesi, üye olmasa da, amaç ve düşünceleri ile bu oluşuma sempati duymaktaydı. Bu konseyin amacı, çeşitli Protestan misyonları arasındaki işbirliğini ilerletmek ve sonuçta Kore'de "Protestan bir Hıristiyan Kilisesi" kurmaktı.⁷⁸⁷

---

⁷⁸⁴ Timothy S.Lee, **What Should Christians Do About a Shaman-Progenitor?: Evangelicals and Ethnic Nationalism in South Korea**, [Electronic Version] Church History, 2009, Vol.78, No.1, (12 Haziran 2007), s.67.

⁷⁸⁵ Timothy S.Lee, s.69.

⁷⁸⁶ Dae Young Ryu, "The Origin and Characteristics of Evangelical Protestantism in Korea at the Turn of the Twentieth Century", [Electronic Version] Church History, 2008, Vol.77, No.2, (20 Eylül 2017), s.373.

⁷⁸⁷ Ryu, s.376.

5.13. ABD’de Hıristiyan Kore Diasporası

Sekiz yüz bin civarında Koreli, 1965-1990 döneminde ABD'ye gelmiştir. 2000 yılında gerçekleştirilen Nüfus sayımı rakamları ABD'de 1.25 milyondan fazla Korelinin yaşadığını göstermektedir.⁷⁸⁸

Koreli göçmen kilisesi, Koreli göçmen topluluğunda, Koreli Amerikan kimliğini şekillendiren bir kurum olan en etkili, en sağlam ve istikrarlı kurum olmuştur. Kutsal Ruh'un gücünün, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Koreli kilisenin büyümesinde işe yaradığı kanıtlanmıştır. Koreli Amerikan kilisesinde bu olağanüstü büyümeye neden olan şey için basit ama doğru cevap: dua ve Tanrı'nın inayeti.⁷⁸⁹

Koreli göçmenler arasındaki Hıristiyanların Kore'deki yaklaşık yüzde 50'sinden Amerika Birleşik Devletleri'nde yüzde 70'e yükselmesi, Hıristiyan olmayan Kore kökenli göçmenlerin kabaca yüzde 40'ının göçlerinden bu yana Hıristiyan olduğunu göstermektedir.⁷⁹⁰

5.14. Kore Tarihinde Modern Kadın Algısında Misyonerlik Etkisi

Cinsiyete dayalı Hıristiyan modernitenin biçimi ve Kore'deki modern kadın algısında misyoner söylemleri dikkat çekmektedir. gerçek kadınlık tanımında laik ve siyasi maneviyata dayalı kadın bir takım ayrıcalıklara sahiptir. Hıristiyanlığın Batı'daki kadınların "ileri" statüsünün önemli bir nedeni olduğuna inanan kadın misyonerlerinin bakış açısından, Koreli kadınların yaşamı içler acısı bir durumu yansıtmaktadır. Kore'de kadınların sefil ve "geriye dönük" yaşamına yönelik sert eleştirilerin başında Kore'deki kadınların, eğitim imkânlarından yoksun olmaları, genel olarak erkeklerden ve toplumdan düşük bir konum ve hijyen eksikliği gelmektedir. Bu eleştirileri gerçekleştiren misyoner kadınlar bunu mutlak bir feminist düşünce üzerinden gerçekleştirmemiştir. Aksine batı'da

⁷⁸⁸ Soong-Chan Rah, *The Next Evangelicalism*, Illinois: InterVarsity Press, 1. Basım, 2009, s.166.

⁷⁸⁹ Rah, s.167.

⁷⁹⁰ Rah, s.170.

yetişen eğitimli kadınlar daha muhafazakar ve daha geleneksel bir düşünce yapısına sahiptirler.⁷⁹¹

Koreli çağdaş kadınlığın bir diğer belirgin yanı, Kore milliyetçiliğinin ortaya çıkmakta olan hareketi ile mevcut ilişkisidir. Milliyetçilik ile modern kadınlık arasındaki yakın bağlar, dünyanın herhangi bir yerinde gözlemlenebilir. Ancak;Kore'de milliyetçilik ile modern kadınlık arasındaki karmaşık ilişki, Çin'in azalan etkisi ile Japonya'nın ve Batı'nın yükselen gücü bağlamında şekillendirilmiştir.⁷⁹²

Misyonerler, Müjde'nin yayılmasını, Kore toplumunda "köle, köpek, oyuncak, erkeklerin kolaylığı" olarak görülen geri kalmış kadınının halini duyurmakla eş değer görüp bunu manevi bir yükümlülük olarak görev saymıştır. Misyonerler Konfüçyüs felsefesini ve uygulamalarını kadınların ayrımcı muamelesinin temel nedeni olarak tanımlamıştır. Zira misyonerler tarafından incelenen metinlerde bu kavramlar üzerinde durulmuş ve nihayetinde kadınlardan olumlu dönüşler alınmıştır.⁷⁹³

Kadınlar misyoner toplumlarında önemli bir rol oynamış ve Amerikan misyonlarının ilk aşamasını desteklemiş olmakla birlikte, pek çok kadın görevlilere misyoner eşi olarak katılmak zorunda kalmıştır. "Kadınlar için kadın çalışması", kadın misyonerler için, özellikle Hıristiyan olmayan kadınların evanjelize edilmesi ve medeniyetlerinde önemli rol oynamaktadır. Örneğin, Kuzey Metodistlerden bir misyoner olan Mary Scranton (1832-1909), 1886'da Kore'de ilk modern kız okulunu kurmuş ve Koreli kızlara Kore kilise ve toplumunun liderleri olmayı öğretmiştir.⁷⁹⁴

5.15. Kore Sinemasında Hıristiyan Motifleri

Sinema sektörü bugün dünya genelinde büyük bir ticaret piyasasına sahip olmakla birlikte çoğu zaman ideolojilerin, düşüncelerin ve görüşlerin kendi ifadelerini

---

⁷⁹¹ Hyaeweol Choi, *Gender and Mission Encounters in Korea*, Los Angeles: University of California Press, 1. Basım, 2009, s.12.

⁷⁹² Choi, s.14.

⁷⁹³ Choi, s.23.

⁷⁹⁴ KoreanAmericanChurchesandverseasMissions, <http://place.asburyseminary.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1080&context=firstfruitpapers>, (13 Eylül 2017), s.7.

peyaz perdeye yansıtıkları bir araç haline gelmiştir. Bu sektörden fazlasıyla yararlanan ve geri dönüşünde çok iyi gelirlerin elde edildiği diğer bir alan ise motiflerin ince elenip sık dkounduğu dini akımlar olmuştur.

Kore sineması, çoğu zaman dramatik, komedi ve aksiyona dayalı filmleri izleyicileriyle buluştursa da Hıristiyan temalı filmlere de gereken önemi fazlasıyla göstermektedir. Zira bu şekilde vermek istedikleri mesajları kapı kapı gezmek yerine televizyon ekranlarının ya da beyaz perdelerin yardımıyla kolayce gerçekleştirmektedirler. *그사람그사랑그세상*(adam, sevgi, dünya) isimli film yukarda irdelenen türlere bir örnek niteliği taşımaktadır. 2014 yapımı olan filmde yönetmen Hıristiyan terminolojisinin temel taşlarından sayılan sevgi, hoşgörü vb. kavramları intikam duygusunun karşısında kullanarak Hıristiyan dünya görüşünün sabit mesajını izleyiciye ulaştırmayı hedeflemiştir.

2014 yapımı” *Secret Christians*” isimli diğer bir filmde ise yönetmen son zamanlarda Kuzey Kore yönetimi tarafından yakalanıp idam cezasına çarptırılan 33 misyonerin hayatı ve faaliyetleri anlatılmaktadır. Hem Güney Korelilerin hem de diğer coğrafyada yaşayan Hıristiyanların dikkatini bu ülkeye çevirmeyi amaçlayan yönetmen ve yapımcılar filmin farklı ülkelerde de vizyona girmesi için büyük çaba göstermiştir.

Dramdaki sahnelerin çokça işlendiği farklı bir Kore menşeiili “*Secret Sunshine*” isimli filmde, oğlu öldürülen bir anne ile oğlunun katili arasında geçen diyaloglar geniş yer tutmaktadır. Tanıtımı yapılan ilk film gibi bu filmde de affetmenin büyük bir erdem olduğu ve Hıristiyanların sevgi kavramının dünya görüşlerinde nasıl bir yere sahip olduğu konu edilmektedir.

5.16. Koredeki Çeşitli Hıristiyan Kuruluşlar

Çeşitli mezheplere bağlı farklı Hıristiyan misyonerlerinin Kore’ye ayak basmasından bu yana geçen süre ülke içinde çok çeşitli Hıristiyan topluluklar kurularak faaliyetler bu oluşumlar üzerinden sürdürülmüştür.

Aralarında yeni tarihli oluşumlar olmakla birlikte geçmişi 19. y.y'ın başlarına kadar dayanan birçok Hıristiyan menşeli kuruluş mevcuttur. ayrıca bir kısmı zaman içinde isimlerini değiştirerek farklı adlarla hizmetlerine devam etmiştir. Bununla birlikte bu kuruluşlar ülke içinde faaliyet yürüttükleri gibi sınırları aşp asya, afrika gibi gelişmişlik olarak daha düşük seviyelerde bulunan ülkelerde de yoğun olarak çalışmaktadır.

5.16.1. İncil Araştırmaları ve Misyon (BISAM)

Biblical Studies and Mission (İncil Araştırmaları ve Misyon) (BISAM), International Association For Mission Studies (uluslararası misyon araştırmaları Derneği) IAMS'nin en eski çalışma gruplarından biridir. 1976 yılında Marc Spindler (1976-1988), John Pobee (1988-1996), Teresa Okure SHCJ (1996-2004) John Mansford Prior, SVD (2004-2012) ve vanThanh Nguyen biraraya gelerek oluşturulan etkili örgütlenmelerin başında gelmektedir.⁷⁹⁵

5.16.2. Uluslararası Misyon Araştırmaları Derneği (IAMS)

Uluslararası Misyon Araştırmaları Derneği, Hıristiyan misyonerlerin dünyadaki etkilerini ve kültürlerarası teoloji alanındaki akademik çalışmalarını araştırmak üzere kurulmuş uluslararası, interaktif misyon örgütüdür. Merkezi Kore'de yer almamasına rağmen bu ülkede kuruluna birçok örgütün ana kuruculuğunu üstlenmiştir.⁷⁹⁶

5.16.3. Çocuklar, Gençlik Ve Misyon

IAMS çalışma grubunun diğer bir kolu olan Çocuklar, Gençlik ve Misyon, Ağustos 2016'da Seul'de yapılan 14. IAMS Meclisinin organizasyonu esnasında kurulmasına karar verilmiştir. Diğer IAMS çalışma gruplarının önemine rağmen, genç kuşakların kilise misyonu ile olan ilişkilerinin göz ardı edildiği intibasına binaen kurulmuş

⁷⁹⁵ **BISAM**, <http://missionstudies.org/index.php/study-groups/bisam/>, (10 Kasım 2017).

⁷⁹⁶ **Home**, <http://missionstudies.org>, (09 Kasım 2017).

yan gruplardan biridir.⁷⁹⁷

5.16.4. Kore Dünya Misyonları Derneği

Kore Dünya Misyonları Derneği (KWMA) 1990 yılında Somang kilisesi olarak kurulmuş 1991’de düzenlenen 1. Ulusal ve Dünya Evanjelizasyonu Konferansı sonrası Kore Dünya Misyonları Derneği adını almıştır.⁷⁹⁸

5.16.5. Kore Misyon Değerlendirme Hizmetleri

Kore Misyon Değerlendirme Hizmetleri Kore Dünya Misyon Derneği (KWMA) altında faaliyetlerini sürdüren oluşumlardan biridir. Bu dernek dünya geneline gönderilecek misyonerlerinden daha fazla verim elde etmek için gerekli oryantasyon sürecine katkıda bulunmaktadır.⁷⁹⁹

5.16.6. Busan Dünya Misyon Konseyi

Busan Dünya Misyon Konseyi, 20 Mart 1989’da kurulmuştur. Konsey özellikle Busan ve Gyeongnam’daki 5.000 kilise için Busan Misyon Forumu adı altında çeşitli misyonerlik konferansları, seminerler düzenleyerek faaliyetlerini aralıksız devam ettirmektedir.⁸⁰⁰

5.17. Kore Hıristiyan Üniversiteleri

Kore eğitim sisteminde Hıristiyanlık ve öğretileri önemli bir yere sahiptir. 1950 Kore savaşı sonrası yeniden yapılanmaya giren ülke ekonomik yönden toparlanmaya

---

⁷⁹⁷ **Children, Youth and Mission**, <http://missionstudies.org/index.php/study-groups/children-youth-and-mission/>, (14 Eylül 2017)

⁷⁹⁸ **KWMA 연혁**, http://kwma.withch.kr/bbs/board.php?bo_table=sub1_2d, (12 Ekim 2017).

⁷⁹⁹ **한국선교평가원**, <http://kmes.egloos.com/206229>, (11 Haziran 2016).

⁸⁰⁰ **BWMA 소개**, http://bwma.kr/skin/page/About_BWMA.html, (08 Şubat 2017).

çalışırken bir yandan da sağlık ve eğitim potansiyelini yükseltmeye önem vermiştir.

Kore’de eğitim alanında büyük devrimlerin gerçekleştiği ama bunun sadece yerli düşüncelerle yapılmadığı özellikle Amerika Protestan akımına üye misyonerler desteğiyle bina edildiği görülmektedir. Misyonerlerin bizzat kendi girişimleri sonucu hayata geçirdikleri üniversite projeleri aşağıda başlıklar altında ifade edilmiştir.

5.17.1. Busan Presbiteryen Üniversitesi

Busan presbiteryen Üniversitesi, Güney Gyeongsang'da bulunan küçük bir şehir olan Gimhae (nüfusu 250.000-499.999 arasında değişen)'de 1953'te kurulmuş özel bir yüksek öğrenim kurumudur. Busan Presbiteryen Üniversitesi (BPU), Kore Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı tarafından resmi olarak akredite edilmiş bir üniversite olup, karma eğitim yüksek öğretim kurumudur.⁸⁰¹

5.17.2. Katolik Kwandong Üniversitesi

Incheon Piskoposluğu tarafından kurulan Incheon Katolik Vakfı yönetimindeki Katolik Kwandong Üniversitesi, 1 Eylül 2014'te kurulmuştur. Katolik Kwandong Üniversitesi, Katolik Ruhaniyetleri kapsamında eğitim liderleri, ülkenin ve dünyanın büyümesine katkıda bulunacak profesyonellerin geliştirilmesi ve paylaşılan insanlığı benimseyen entelektüel öğrencilerin yetiştirilmesi üzerine kurulmuştur.⁸⁰²

5.17.3. Daegu Katolik Üniversitesi

Daegu Katolik Üniversitesi (DCU) tarihi 1914'de başlar. DCU, Kore'deki en büyük Katolik Üniversitesi'dir. Yaklaşık 14.500 öğrenci var. DCU, Hıristiyanlık ilkeleri üzerine kurulmuştur ve kendisini ve bütün programlarını bu Mesih merkezli ruh

⁸⁰¹ **Busan Presbyterian University**, <http://www.4icu.org/reviews/8815.htm> (03 Ekim 2017).

⁸⁰² **Introduction**, http://www.cku.ac.kr/mbshome/mb/CKU_eng/subview.do?id=CKU_eng_010101000000 (06 Ekim 2016).

aracılığıyla tanımlamaktadır. Öğretim üyeleri akademik, bilimsel araştırma, yayın, toplum hizmeti ve kampüs yaşamında aktiftir.⁸⁰³

5.17.4. Daejeon Katolik Üniversitesi

Daejeon Katolik Üniversitesi, 1992 yılında kurulmuş olup, Yeongi-gun'un (nüfusu 50.000-249.999 nüfuslu) Güney Chungcheong'da bulunan özel bir yüksek öğrenim kurumudur. Daejeon Katolik Üniversitesi, resmi olarak Hıristiyan-Katolik dinine bağlı bir karma eğitim yüksek öğretim kurumudur.⁸⁰⁴

5.17.5. Pusan Katolik Üniversitesi

1964 yılında Hemşirelik Bölümü ile eğitim-öğretime başlayan Pusan Katolik üniversitesi son 50 yıl içinde oldukça büyüyüp şu an itibariyle 5 kolej ve 19 bölüm içermektedir. Üniversite, insanlığın kurtuluşuna katkıda bulunan liderler üretmesi adına Busan Katolik Piskoposluğu tarafından kurulmuş ve işletilmiştir.⁸⁰⁵

5.17.6. Gwangju Katolik Üniversitesi

Gwangju Katolik Üniversitesi, 26 Temmuz 1964'te, ilk adı olan Daegan Özel Okulu olarak gerekli izinler alındıktan sonra okulun kurucusu olan mevcut Başpiskopos tarafından açılışı gerçekleştirilmiştir.⁸⁰⁶

5.17.7. Incheon Katolik Üniversitesi

2 Mart 1996'da açılan Incheon Katolik Üniversitesi, Ganghwa kampüsünde bir teoloji koleji ve "Hıristiyan bir yaşam kültürü yaratma" eğitim felsefesi altında Songdo

⁸⁰³ Overview, http://global.cu.ac.kr/home/us/about_us/overview/overview.html, (08 Haziran 2017).

⁸⁰⁴ Catholic University of Daejeon, <http://www.4icu.org/reviews/8856.htm>, (10 Kasım 2017).

⁸⁰⁵ A message from the President of the Catholic University of Pusan, https://eng.cup.ac.kr/about/about_01.asp, (10 Kasım 2017).

⁸⁰⁶ 대학비전, <http://www.gj catholic.ac.kr/?sid=59>, (06 Kasım 2017)

International City kampüsündeki bir formasyon sanatları koleji ve hemşirelik üniversitesine sahiptir. Teolojik yüksekokullar kapsamında faaliyet gösteren üniversite, kendilerini modern evangelizasyona adayan insanları yetiştirmeyi hedeflemektedir.⁸⁰⁷

5.17.8. Kore Baptist Teoloji Üniversitesi

1953'te kurulan Kore Baptist Teoloji Üniversitesi, Kore'nin büyük şehirlerinden biri olan Daejeon'un merkezi muhitinde (1.000.000-5.000.000 nüfuslu nüfus aralığı) bulunan özel bir yüksek öğrenim kurumudur.⁸⁰⁸ KBTU, insanı ve dünyayı "Gerçek, Yenilik, Özgürlük" eğitim prensibi temelinde değiştirmek için maneviyat ve zekayı birleştirerek eğittiğini iddia eden Baptist teoloji üniversitesidir.⁸⁰⁹

5.17.9. Kore İncil Üniversitesi

1952'de kurulan Kore İncil Üniversitesi, Seul metropolünde (nüfus aralığı 5 milyondan fazla olan) özel bir yüksek öğrenim kurumudur.⁸¹⁰ KIÜ, okulun çalışanları ve öğrencilerinden her dönem başında inanç eğitimine katılmaları istemektedir. İnanç eğitimi, yeni dönemi Tanrı'nın sözü ve duası ile hazırlamasına yardımcı olduğuna inanılmaktadır. Ayrıca yarıyıl boyunca her Çarşamba öğleden sonra evanjelik uygulamasına ayrılmıştır. Bir öğretim üyesi, yaklaşık 25 öğrenciyle Evanjelik uygulama ekibi oluşturmak için eşleştirilir.⁸¹¹

5.17.10. Presbiteryen Üniversitesi ve Teoloji Kurumu

1903 yılında kurulan Kore Presbiteryen Kilisesi Genel Kurulunun bir teolojik eğitim kurumu olan Presbiteryen Üniversitesi ve Teoloji Kurumu'nun amacı, Kore Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı nezaretinde, Presbiteryen Kilisesi Anayasasına bağlı

---

⁸⁰⁷ **총장실**, https://www.iccu.ac.kr/hq/php/president_a.php, (01 Ekim 2017).

⁸⁰⁸ **Korea Baptist Theological University**, <http://www.4icu.org/reviews/8825.htm>, (11 Kasım 2017).

⁸⁰⁹ **Mission & Vision**, <http://eng.kbtus.ac.kr/mission&vision.html>, (11 Kasım 2017).

⁸¹⁰ **Korean Bible University**, <http://www.4icu.org/reviews/8830.htm>, (07 Temmuz 2017).

⁸¹¹ **Unique Education**, <http://www.bible.ac.kr/eng/mission/education.aspx>, (07 temmuz 2017).

kalınarak İncil'in teolojisinin temelindeki bir kilisenin ve Yüksek Öğretim Kurumunun öncülerini yetiştirmektedir.⁸¹²

5.18. Kore Misyonerlik Tarihindeki Önemli Kişiler

Kore tarihinin büyük bölümünü savaşlar, işgaller ve iç çatışmalarla geçirmiş ve toplumsal manada birlik arayışına girmiştir. Bağımsızlık alanında verdiği mücadelede bile çoğu zaman kendilerinden olmayan daha çok batılı isimlerle birlikte çalışmıştır. Bahsi geçen bu kişiler daha çok Kore'de uzun süre yaşamış misyoner kurumlarına bağlı misyonerlerden oluşmaktadır.

Bağımsızlığını kazandıktan sonra bu isimlerin yetiştirdiği misyon birikimli takipçileri toplumun yeniden şekil alma sürecinde gene aktif rol almıştır. Özellikle eğitim alanında üniversite, kolej gibi kurumlarda hem kuruculuk hem de yöneticilik yaparak misyon düşüncelerini yeni yetişen nesillere bu vasıta ile aktarmışlardır.

Bu başlık altın yukarıda bahsi geçen Kore tarihinde özellikle Kore Hıristiyanlık tarihinde önemli yeri olan misyonerler anlatılacaktır.

5.18.1. John Rose

1842 yılında Kuzey İskoçya'da doğan Ross, 1872'de Çin'e gitmeden önce Birleşik Presbiteryen Kilisesi bünyesinde bulunan Keltce konuşulan birkaç kilisede görev yapmıştır.⁸¹³ Luka incilini ilk defa Koreceye çevirtip Mançurya'da 1882 yılında yayınlanmasında öncülük yapan Hıristiyan misyonerlerin başında gelmektedir. Sonraki dönemlerde Koreli gezici kitapçılar ve evanjelistler Luka Yuhanna incilini Kore'ye getirmiştir. Japon gezici kitapçılar ise bazı kopyaları Pusan'da dağıtmıştır.

---

⁸¹² PUTS's Establishment Spirit, <http://www.puts.ac.kr/english/renew/sub.asp?m1=1&m2=2&m3=1>, (12 Temmuz 2017).

⁸¹³ Scottish Presbyterian missionary in Manchuria, <http://www.bu.edu/missiology/missionary-biography/r-s/ross-john-1842-1915/>, (15 Kasım 2016).

5.18.2. Horace Grant Underwood

Horace Underwood Londra'da doğmuş ve 13 yaşındayken ailesiyle birlikte Birleşik Devletler'e göç etmiştir. 1881 yılında New York Üniversitesi'nden mezun olan Underwood Misyon kurulu tarafından 1884'te hakkında çok şey bilinmeyen Kore Krallığına öğretmen olarak gönderilmiştir. Eğitimci vasfıyla Kore'de 31 yıl misyonerlik yapan Underwood bilinen en eski İngilizce-Korece sözlüğü yazmış sonrasında Kore'de önde gelen eğitim kurumlarından biri olan Yonsei Üniversitesinde kurucu başkanlık görevini yürütmüştür.⁸¹⁴

5.18.3. John F. Goucher

John Franklin Goucher, 7 Haziran 1845'de Pennsylvania'nın güneybatısındaki John ve Eleanor Townsend Goucher çiftinin çocuğu olarak doğdu. John Goucher, Dickinson Koleji'nden 1868 yılında mezun olduktan sonra, Baltimore Konferansı'nda hizmet veren Metodist Piskoposluk Kilisesi papazlı olarak görevlendirilmiştir.⁸¹⁵ Baltimore Kadınlar Koleji Başkanı John F. Goucher, Chicago'dan New York'a giderken yolda Kore elçisi ile görüşüp bir araya gelmiştir. Goucher, Maclay'in 1884'te Kore'ye olan yolculuğunu desteklemiş ayrıca ilk misyonerlerden Appenzellers ve Scrantons'a Methodist Piskoposluk Kilisesi bağlı Kore Misyonu'nun kurulması için 2000 dolar vermiştir.

5.18.4. Anna P. Jacobson

Jacobson 1868'de Norveç'te dünyaya gelmiş ve hemşirelik eğitimini Portland, Maine, ABD'de almıştır. ilk Presbiteriyen Hemşire olan Anna P. Jacobson, emşire Eğitim Okulu'ndan mezun olduktan sonra Dr. Georgiana Whiting ile Seul'e gelmiştir. Jacobson, Jejungwon'un hijyen departmanında yayılmış olan kolera salgını ile mücadele için çalışmaya başlamıştır. 1896 yılının ağustos ayında ciddi bir dizanteri hastalığına

⁸¹⁴Horace G. Underwood, http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Horace_G._Underwood, (8 Temmuz 2017).

⁸¹⁵JOHN FRANKLIN GOUCHER, <http://www.goucher.edu/library/special-collections-and-archives/exhibits/building-a-greater-goucher-the-history-of-the-towson-campus/honored-individuals/john-franklin-goucher>, (08 Mart 2017).

yakalanmış Hastanede tedavi altına alınmışsa da ertesini yılın 20 Ocak'ında hayatını kaybetmiştir.⁸¹⁶

5.18.5. Gregorio de Céspedes

Japonya'da bir Portekiz Cizvit rahibi olan Gregorio de Céspedes (1550-1611), kendisi de bir Hıristiyan olan Daimyo Konishi Yukinaga'nın komutasında bulunan Japon kuvvetlerine eşlik ederek 27 Aralık 1593 ile Nisan 1594 yılları arasında Pusan'daki Japon askerler arasında misyon faaliyetleri yürütmüştür. Céspedes, yerli Korelileri Hıristiyanlaştırmak ile ilgili bir evanjelik vizyonla geldiği iddia edilen ilk Avrupalı olarak bilinsede aslında Céspedes, İspanya sömürge döneminde sömürgeci güçlere yardım amacıyla faaliyet yürüten biri olarak tarihteki yerini almıştır.⁸¹⁷ Doğrudan Koreli nüfusla etkileşime girdiğine dair çok az kanıt mevcut, ancak Koreliler arasında Japonlar tarafından tutsak tutulan insanlar arasında dini propaganda yaptığı bilinmektedir.

5.18.6. Antonio Correa

Francesco Carletti'nin Koreli öğrencileri arasında Nagasaki'ye getirilen Antonio Correa (1578? -1626), Carletti ile birlikte Hollanda'ya, ardından Roma ve İtalya'ya giderek orda yaşamaya başlamıştır. Antonio Correa Avrupa'yı ziyaret eden ilk Koreli olarak bilinmektedir.

5.18.7. Mark Trollope

Mark Trollope, 28 Mart 1862'de Londra'da doğmuştur. Babası profesyonel bir araştırmacı ve mimardır. Annesi bir Presbiteriyendi, ancak daha sonra Kore'deki İngiliz misyon kilisesinin öncüsü olarak bilinen Bishop Corfe tarafından İngiltere Kilisesi'nde

⁸¹⁶ Jacobsen, Anna P., http://m.yanghwajin.net/m_mission/m_mission_C01.html#eng, (06 Kasım 2017).

⁸¹⁷ Seung Ho Bang, "An Assessment of the Role of Gregorio de Céspedes", [Electronic Version] Journal for the Study of Religions and Ideologies, 2015, Vol.14, No.40, (10 Kasım 2017), s.186.

vaftiz olmuştur.⁸¹⁸ Anglikan Piskopos Mark Trollope İngiliz Kilisesi Piskoposu olarak kendini Kore'deki Misyona adanmış etkili ve faal misyonerlerden biridir.

5.18.8. Henry G. Appenzeller

Henry G. Appenzeller, Gideon ve Maria Gerhard Appenzeller çiftinin ikinci oğlu olarak 1858'de Pennsylvania'daki Souderton'da doğmuştur. Yaşamı boyunca bir metodist olarak eğitim alan Appenzeller 1885'te öğretmen vasfıyla Kore'ye gelen ilk metodist olmuştur.⁸¹⁹ İncil'in değerlerine sadık kalacak ve Kore halkına hizmet edecek birçok yetenekli kişinin yetişmesini sağlayan Paichai Hakdang'ı (Paichai Okulu) kurmuştur. Appenzeller, Kore'de kurulacak ilk Metodist kilise olan Chungdong First Methodist Kilisesi'ni kurdu ve İncil'in Korece çevirisine katılmıştır. Ayrıca Seul'daki kolej misyonu ve başkanlığında müfettiş olarak birkaç yıl hizmet veren Henry G. Appenzeller, Methodist Episkopal Kilisesi Kore Misyununun kurucusu ve geliştirici olarak görev yapmıştır.⁸²⁰ 1902'de Mokpo'ya giderken bir deniz kazasında hayatını kaybetmiştir.⁸²¹

5.19. Koreli Evanjelistler ve Hedef Ülke Olarak Türkiye

Güney Kore, Hıristiyanlık tarihinde misyonerlerin kısa bir zaman diliminde toplumun önemli bir bölümünü Hıristiyanlaştırdıkları ve bu yönüyle örnek gösterilen bir ülkedir. Günümüzde Güney Kore nüfusunun üçte biri Hıristiyan olmasına rağmen, dünyada misyonerlik faaliyetlerine en yoğun katılımı gerçekleştiren ABD'den sonra ikinci ülke haline gelmiştir. Hıristiyan olanlardan misyonerlik faaliyetleri için farklı ülkelerde yaşayan Koreliler'in sayısı da azımsanmayacak oradadır.⁸²²

⁸¹⁸ **TheRightReverendMarkNapierTrollopeD.D. BishopinCorea**,<http://hompi.sogang.ac.kr/anthony/BishopTrollope.htm>, (06 Mayıs 2017)

⁸¹⁹ **HenryG.Appenzeller**,http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Henry_G._Appenzeller, (13 Kasım 2017).

⁸²⁰ Henry G. Appenzeller, **The Korea Mission Of The Methodist Episcopal Church**, New York: Open Door Emergency Commission, s.4.

⁸²¹ **교육선교사로서대대로헌신한가족선교사**,http://m.yanghwajin.net/mhtml/m_mission/m_mission_C11.html, (08 Mayıs 2017).

⁸²² Eker, s.v.

Bugün Asya'nın en büyük Hıristiyan gücü haline gelen ülke, 16 binden fazla misyoneriyle dünyada Hıristiyanlığı yaymaya çalışıyor. Asyalı bir yüzle, başta Çin olmak üzere özellikle Doğu Asya ülkelerinde faaliyet gösteren misyonerler, arkalarında devlet desteği olmamasına rağmen Batılı dindaşlarından çok daha aktif ve hevesli. Kore Dünya Misyonerlik Cemiyeti Başkanı Samuel Kang, Koreli misyoner sayısının 2030 itibariyle 100 bine ulaşmasını hedeflediklerinden bahsetmektedir.⁸²³

Güney Koreli misyonerler de diğer yabancı menşeli misyon üyeleri gibi Türkiye'yi Asya'da diğer İslam ülkelerine geçişlerinde bir köprü olarak görmektedir. Diğer İslam ülkelerine oranla Türkiye'de seküler zihniyete sahip nüfus oranının fazla olması diğer misyonerler gibi Güney Korelilerin de ilgisini bu ülkeye çekmektedir. Fakat Güney Korelilerin Türkiye tercihlerini farklı bir perspektiften yorumlayan İstanbul presbiteryen baş pastörü olan Turgay Üçal Koreli misyonerler için:

”Koreli Hıristiyanlar Türkiye'yi düşünürken yalnızca iman açısından düşünmektedir. Allah müjdesinin yayıldığı Anadolu'da yaşayan dost Türk milletinin Mesih İsa'ya İncil'de anlatıldığı gibi tanımaması onları iman açısından tedirgin etmektedir. Bu nedenle yüzde otuz Hıristiyan olan Kore kiliseleri ya da bazı Koreli misyon grupları misyoner göndermeye çalışmaktadır. Yalnızca Türkiye'ye değil, onlar Çin'e, Japonya'ya, Kazakistan'a, hatta Amerika'ya bile misyoner gönderme ya da kilise açmaya, din adamı göndermeye çalışmaktadırlar.”

ifadelerini kullanmaktadır.⁸²⁴

Bu faktörlerin dışında ülke içinde mevcut farklı etnik kökenlere sahip vatandaşların bulunması ve her an olabilecek çatışmaların körüklenebilme ihtimali misyonerler tarafından fırsata çevrilebilecek bir unsur olarak görülmektedir. Zira Güney Koreli misyonerlerin sık sık ülkenin çatışmalara sahne olan güney ve doğu bölgelerinde

⁸²³ Hıristiyanlığın Asyalı yüzü Güney Koreli misyonerler, <http://ahmetdursun374.blogcu.com/hiristiyanligin-asyali-yuzu-guney-koreli-misyonerler/7947815>, (11 Kasım 2017).

⁸²⁴ Turgay Üçal, **Hıristiyan İnançna Göre Misyonerlik**, İstanbul: Gerçeğe Doğru Kitapları, 1. Basım, 2002, s.88.

Kürt kökenli ailelerin bulunduğu mahallelere girip çıkarken kameralara yakalanması bu görüşü desteklemektedir.

5.20. Türkiye’de Güney Koreli Misyonerlerin Faaliyetleri

Müslümanlarla irtibat halinde iken din dilini kullanmak; diyalogda Hıristiyan teolojisiyle uyum içerisinde olan Kur’an’dan ve İslam kültüründen pasajlar sunmak; müslümanları iyi tanımak ve onlarla giyim, kuşam, yaşam, dil gibi konularda özdeşleşmek⁸²⁵ sadece batılı misyonerlerin değil Güney Koreli misyonerlerinde üzerinde hem fikir olduğu metotlardır. Bu kavramların teolojik ve misyolojik stratejilerin ilerleme kaydedebilmesi için değişik faaliyet üzerinden harekete geçilmiştir.

Koreli misyonerlerin oranı yüksek olduğu kadar, faaliyet yöntemleri de çok çeşitlidir. Günümüzde faaliyet bölgeleri genişleyen Koreli misyonerler, Türkiye’de artık toplumsal bir sorun olarak değerlendirilmektedir.⁸²⁶

Aşağıda belirtilen başlıklar Güney Koreli misyonerlerin faaliyetlerinden özlü olarak bilgiler sunmaktadır.

5.20.1. Yayın Faaliyetleri

Ülkemizde Hıristiyan misyonunu gerçekleştirmek amacıyla birçok matbaa, yayıncılık ve kitabevi faaliyet göstermektedir. Kitabı mukaddes şirketi ve Müjde Yayıncılık misyon amaçlı basılı yayınların merkezini oluşturmakla birlikte daha başka merkezlerde bulunmaktadır.⁸²⁷

Genelde bütün misyonerlerin tercih etmiş olduğu bu metod Güney Koreli misyonerlerin de bizzat uyguladığı yöntemlerden biridir. Kutsal metinler yerel dil vehçelere çevrilerek insanlara ücretsiz olarak dağıtılmaktadır. Kutsal metinlerin yanı

---

⁸²⁵ Mustafa Cancer, *Medyaya Yansıyan Şekliyle Misyonerlik Faaliyetleri (1999-2005)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2006), s.11

⁸²⁶ Je Hyun Lee, *Türkiye’deki Misyonerlik: Güney Koreli Protestan Misyonerlerin Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, 2004), s.87.

⁸²⁷ Selami Kurt, *Mesih İnanları ve Türkiye’deki Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2002), s.58.

sıra hitap edilen her seviyeye uygun kitap, broşür ve benzeri materyal de etkili bir şekilde kullanılmaktadır.⁸²⁸ Sokakta veya okulda görülebilen bir ilan insanları kiliseye veya misyonu yayma amacıyla düzenlenen herhangi bir toplantıya davet edebilmektedir.⁸²⁹

5.20.2. Ev Kiliseleri Faaliyetleri

Ev Kilisesi (house church) tabiri ise amaca uygun bir bina yapmak yani resmi bir kilise kurmak yerine, düzenli ya da rasgele bir şekilde bir evde toplanan Hıristiyan gurup için kullanılan gayriresmi bir kavramdır. Aynı anlamda kullanılan diğer bir terim ise “home church“ ifadesidir. Ev Kilisesi, Hıristiyan yaşamını gayriresmi mekânlarda diğer bir ifadeyle sıradan evlerde toplumsal olarak sürdürmenin bir şeklidir. Hıristiyanlar bu evlerde yaşamlarını potansiyel Hıristiyan adayı diğer din mensubu komşularıyla paylaşırlar.⁸³⁰

Hıristiyan misyonerlerinin faaliyet gösterdikleri ülkelerde gerçekleştirmek istedikleri ilk hedef kiliseler açarak bunlara yerli cemaat kazandırabilmektir. Bu amaçla ülkemizde çeşitli Hıristiyan mezheplerine mensup Hıristiyanlarca kurulmuş birçok yerel⁸³¹ ve ev kilisesi bulunmaktadır.

Güney Koreli misyonerler ikamet edip faaliyetlerini sürdürdükleri şehirlerde halkın tepkisini çekecek tavırlardan uzak durmak adına kiliseler yerine ev kiliselerini tercih etmektedir. Kurmuş oldukları bu kilise düzeni, çok da göz önünde olmaması hasebiyle dikkat çekmeyip aynı zamanda mahalle içinde yer alarak toplumdan da kopuk bir yaşam sürmemelerine vesile olmaktadır. Kiliselerde yapılabilecek bütün etkinlikler bu ev kiliselerinde de eksiksiz bir şekilde yürütülmektedir. Kutsal Kitap çalışması ve tartışması Ev Kilisesi ibadetinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu işin nasıl yapılacağıyla ilgili kurumsal kiliselerdeki gibi resmi bir prosedür yoktur, takip edilecek yöntem Ev Kilisesi

---

⁸²⁸ İbrahim Çetin, *Türk Medyasının Misyonerlik Algısı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi SBE, 2007), s.55.

⁸²⁹ Kurt, s.61.

⁸³⁰ Mahmut Aydın, “Dünyayı Hıristiyanlaştırmanın Yeni Yolu: Ev Kiliseleri”, [Electronic Version] Journal of Islamic Research, 2007, Vol.20, No.3, (12 Ekim 2017), s.349.

⁸³¹ Kurt, s.64.

liderine veya katılımların taleplerine bağlıdır. Kutsal Kitap çalışmasında en fazla dikkat edilen husus katılımcıları sıkmadan ve bıktırmadan bu işin yapılmasıdır.⁸³²

5.20.3. Sinema Unsurlarından Yararlanma

Hıristiyanlık propagandası amacıyla hazırlanan film ve diziler, özellikle üçüncü dünya ülkelerinde etkili şekilde kullanılmaktadır.⁸³³ Koreli misyonerler propaganda unsuru olarak farklı dillerde hazırlanan Hıristiyanlık unsurları içeren filmleri Türkçe, Kürtçe ve Arapça Cd veya DVD olarak gittikleri her yerde dağıtmanın yanısıra düzenledikleri bazı oturumlarda toplu mekanlarda da izelebilmektedir.

5.20.4. Dernek ve Kurs Bazındaki faaliyetler

Yabancı dil kursları, müzik kursları vb. kurslar aracılığıyla misyonerler hedef kitlelere daha kolay ve basit şekillerde ulaşabilmektedir. Bu araçları her zaman hedef kitleye ulaşmak için kullanmayan misyonerler özellikle dil kurslarına kaydolarak veya bu kurslarda öğretmen olup ikamet izni alarak kendilerini kamufle etmektedir.⁸³⁴

İstanbul'da bulunan Müjde Kilisesi ile birlikte faaliyet yürüten Heenyon Kültür Merkezi, 12 alanda çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Hıristiyan kaynaklı kitabevi işletmeciliği, kafe işletmeciliği, danışmanlık, kültür faaliyetleri (konser, tiyatro, sinema), eğitim (Hıristiyan Teolojisi, ev seminerleri), dernek ve kurs faaliyetleri (gitar, yabancı dil, tiyatro, dans) gibi etkinlikler bu faaliyetleri kapsamaktadır.⁸³⁵

Misyonerler aracılığıyla yürütülen her bir faaliyet aslında öncekinin bir tamamlayıcısı olarak görülmelidir. Ülkemizde son yıllarda ulusal kanallarda yayınlanan Kore dizileri ve filmleri başta gençler olmak üzere birçok vatandaşın ilgisini çekmektedir. Gençler arasında önemli bir izleyici kitlesi bulunan Kore dizileri aracılığıyla birçok kişi Korece dil kurslarına başlamaktadır. Ancak bu kurslar görüldüğü gibi çok da

---

⁸³² Aydın, s.357.

⁸³³ Çetin, s.56.

⁸³⁴ **Misyonerlik faaliyetleri üzerine**, <http://www.hurriyet.com.tr/misyonerlik-faaliyetleri-uzerine-38682770>, (06 Ocak 2017).

⁸³⁵ Je Hyun Lee, s.89.

masum bir faaliyet yürütmemektedir.

Dil kursları sadece Koreceyle sınırlı kalmayıp İngilizce, Fransızca hatta Arapça dil kurslarıyla faaliyetlerine devam etmektedir. Nitekim Gaziantep'te mahalle arasında faaliyet gösteren arapça dil kursunda misyonerlik çalışmaları yürütülmektedir. Ulusal bir haber ajansının videolu gerçekleştirdiği haberde üniversiteli genç gittiği kursta edindiği izlenimleri aktarmaktadır.⁸³⁶

5.20.5. Gezerek Yapılan Misyonerlik Faaliyetleri

Güney Koreli misyonerlerin Türkiye'de neredeyse ayak basmadıkları şehir kalmamıştır. Faaliyetlerini genellikle gruplar halinde gerçekleştiren güney Koreliler gittikleri şehirlerde etnik yapıya göre iletişime geçmektedir. Doğu ve güney doğu Anadolu bölgesinde kürt etnik yapısına sahip insanlarla kürtçe konuşabilmeleri dikkat çekicidir. Bu bölge dışında ise insanlarla Türkçe konuşup propaganda faaliyetlerini Türkçe üzerinden sürdürmektedirler.

Güney Koreli misyonerler kürtlere diğer ülke vatandaşlarına nazaran daha fazla ilgi göstermektedir. Sırf bu yüzden kürtlere yönelik çalışmalar için Türkiye'nin güney ve doğu bölgelerinde yaşayarak hazırlık aşamasında bulunan bazı misyonerler bile mevcuttur. Her yaz ve kış döneminde kısa süreli misyoner gruplar kürtlerin yoğun olduğu bölgelere seyahat ederek halka broşür ve incil dağıtır.⁸³⁷

5.21. Ulusal ve Yerel Basında Güney Koreli Misyoner Algısı

Güney Kore ile ilişkilerimizin dönüm noktası olarak kabul edilen 1950 Kore Savaşı'ndan bu yana gerek Türkiye'den gerekse Kore tarafından birçok kişi turizm, sağlık, eğitim gibi durumlarla gidiş gelişler yaşamıştır. Bu olguların dışında özellikle son yıllarda Güney Koreli misyonerlerin Türkiye'ye misyonerlik faaliyetleri için

---

⁸³⁶ "Üniversiteli öğrencilere misyoner kışkırtıcı", <https://www.youtube.com/watch?v=NDObmFPwmR4>, (12 Ekim 2017).

⁸³⁷ Je Hyun Lee, s.90.

gelmeleri hem ulusal basında hem de Yerel basında sık sık gündeme getirilip kamuoyuyla paylaşılmıştır.

“Gaziantep'te Koreli turistler misyonerlik yapıyorsunuz diye kovuldu” başlıklı ulusal bir haber sitesinin verdiği haberde yaşlı bir vatandaşın Güney Korelilere göstermiş olduğu Misyonerlik tepkisinden bahsedilmektedir.⁸³⁸

30 Temmuz 2007 tarihli van'ın yerel gazetelinden Van Gölü Ekspres'in “Güney Koreli 51 kişilik grup Van'ın Bostaniçi Beldesi'nde kadınlara ve çocuklara yönelik etkinlikler gerçekleştiriyor” temalı haberinde ise Güney Koreli heyetin yerel belediye ile ortak yürüttüğü faaliyetlerden rahatsız olan Vanlıların tepkisinden bahsetmektedir.⁸³⁹

İnternet üzerinden yayın yapan bir başka ulusal haber sitesinde ise “Hakkâri'de Koreli Misyoner!” başlıklı bir haber yayınlanmıştır. Bu haber sitesinin verdiği bilgilerde Koreli misyonerlerin özellikle Kürt gençleri üzerinde gerçekleştirmiş olduğu misyonerlik faaliyetlerinden söz edilmektedir. Bu bölgede çalışan misyonerlerin özellikle halka Kürtçeye çevrilmiş İncillerin dağıtılması ve özellikle kiraladıkları evlerde toplantı ve çeşitli ayinlerin düzenlenmesi dikkat çekici bir ayrıntı olarak ifade edilmektedir.⁸⁴⁰

24 Ocak 2016 tarihli özel bir ulusal haber ajansının paylaştığı haberde Batman'da gruplar halinde gezinen misyonerlerin ‘Rabbimiz İsa Mesih'in Yaşam Sözü' adlı kitabı dağıtmasına ise halkın tepki gösterdiği vurgulanmaktadır.⁸⁴¹

“Şanlıurfa'da misyonerlik skandalı” başlığıyla yayınlanan haberde ise Güney Koreli misyonerlerin vatandaşlar arasında gezerek propagandalarda bulunması halk arasında fitne olarak algılanıyor şeklinde ifadelere vurgu yapılmaktadır. Artan misyoner

---

⁸³⁸ **Gaziantep'te Koreli turistler misyonerlik yapıyorsunuz diye kovuldu**,<http://www.hurriyet.com.tr/gaziantep-te-koreli-turistler-misyonerlik-yapiyorsunuz-diye-kovuldu-40202576>, (06 Kasım 2017).

⁸³⁹ **Türkiye'deki 51 Güney Koreli Misyoner nerede ne yapıyor?**,<http://ahmetdursun374.blogcu.com/turkiye-deki-51-guney-koreli-misyoner-nerede-ne-yapiyor/7947859>, (10 Mart 2017).

⁸⁴⁰ **Hakkâri'de Koreli Misyoner**, <http://www.habervaktim.com/haber/361557/hakkaride-Koreli-misyoner.html>, (16 Temmuz 2017),

⁸⁴¹ **Artış gösteren misyonerlik faaliyetleri dikkat çekiyor**, <https://www.ilkha.com/haber/29646/artis-gosteren-misyonerlik-faaliyetleri-dikkat-cekiyor>, (25 Mayıs 2016).

sayısının anormal seviyelere ulaştığı ifade edilen haberin devamında bunların resmi mercilerce dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir.⁸⁴²

Bölge illerinde yaşanan sokağa çıkma yasakları ve temizlik operasyonlarını fırsat bilen misyonerler Diyarbakır'da da görüldü şeklinde başlayan “Koreli misyonerler Diyarbakır'da da görüldü” başlıklı haberin devamında, kentte onlarca otelde konaklayan Koreli misyonerler, yoğunluklarını Yenişehir ve Kayapınar ilçelerinde gösteriyor. Kız ve erkeklerden oluşan ve gruplar halinde gezen misyonerlerin arasında iyi Türkçe ve Kürtçe bilenler de bulunuyor şeklinde ifadeler kullanılmıştır.⁸⁴³

21 Ocak 2016 tarihinde “Ergani'de Misyonerler iş başında” başlıklı haberde bir süredir Diyarbakır ve çevresinde yaşanan gerginlikleri fırsat bilen Güney Koreli misyonerlerin ilçede faaliyet yürüttükleri ifadelerine yer verilmiştir. Haberin devamında Ergani ilçesinde misyonerlik faaliyeti için bulunan iki Güney Koreli bayan, merkez Ziya Gökalp Caddesi üzerinde vatandaşlara Hıristiyanlık propagandası yaparak Hıristiyanlığa davet etti. Yaklaşık iki aydan bu yana Türkiye’de bulduklarını belirten Koreli misyonerler, bir aydan bu yana bölgede dolaşarak insanlara Hazreti İsa’nın öğretisini anlattıklarını belirttiler şeklinde bilgiler aktarılmaktadır.⁸⁴⁴

“Misyonerler işi azıttı” başlıklı haberde, daha önceden mektupla yapılan Hıristiyanlık propagandasının sonrasında bizzat kendilerinin gelip vatandaşları Hıristiyanlığa davet etmesi halkın tepkisine yol açtı şeklinde ifadeler yer almaktadır. Haberin devamında, ellerindeki broşürleri vatandaşlara dağıtan ve içeriği hakkında bilgiler veren grup, Hz. İsa’nın son peygamber, Hıristiyanlığın da asıl hak din olduğunu, sonsuz ve mutlu bir yaşama kavuşmanın Hıristiyanlıktan geçtiğini söylediler şeklinde cümlelerin yer alması dikkat çekicidir.⁸⁴⁵

---

⁸⁴² **Sanlıurfa'da misyonerlik skandalı**, <http://www.yeniakit.com.tr/haber/sanliurfada-misyonerlik-skandalı-125204.html>, (12 Kasım 2017).

⁸⁴³ **Koreli misyonerler Diyarbakır'da da görüldü**, <http://www.trturkhaber.com/Koreli-misyonerler-diyarbakir-da-da-goruldu/11012/>, (12 Kasım 2017).

⁸⁴⁴ **Ergani'de Misyonerler iş başında**, <http://www.erganihaber.net/haber-3311-Erganide-Misyonerler-is-basinda.html>, (08 Ağustos 2017).

⁸⁴⁵ **Misyonerler işi azıttı**, http://www.haymanagazetesi.org/index.php?sayfa=haberler_icerik&id=3048#.Wghmn63BKu5, (18 Mart 2017).

Görüldüğü üzere Güney Korelilerin Türkiye'deki misyonerlik faaliyetleri belli bölgelerle sınırlı kalmayıp ülkenin her ilinde çalışma yürütebildikleri aşikardır. Ama özellikle faaliyetlerini güneydoğu ve doğu Anadolu bölgesinde yoğunlaştırmaları dikkate değerdir. Zira Güney Koreli misyonerler, yaşanan çatışma ve kaos dönemlerini fırsata çevirip özellikle Kürt kökenli vatandaşların dinsel anlamda kafalarını karıştırmada önemli rol oynamaktadır.

Güney Koreli misyonerler kürtlere diğer ülkelere nazaran daha fazla ilgi göstermektedir. İlk defa 1998 yılında kürtlere yönelik faaliyetlerde bulunan Koreliler bir misyoner aile ve iki bekardan oluşmaktaydı. Her yaz ve kış döneminde kısa süreli misyoner gruplar kürtlerin yoğun olduğu bölgelere seyahat ederek halka broşür ve incil dağıtmaktadır. bu çalışmalar Türkiye'de bulunan kürtlerle sınırlı kalmayıp İran'daki kürtlere kadar uzanabilmektedir.⁸⁴⁶

5.22. Güney Koreli Misyonerlere Karşı Halkın Tepkisi

Türkiye'de misyoner faaliyetlerine karşı kendi dini aidiyetlerine bağlı vatandaşlar tarafından büyük tepkiler gösterilmektedir. Büyük şehirlerde olduğu gibi nüfus olarak daha küçük olan şehirlerde de insanlar yapılan faaliyetlere sessiz kalmayıp birçok defa anlık reaksiyonlar ortaya konmaktadır. Zaman zaman bu vatandaşlar ile misyonerlik faaliyetlerinde bulunanlar arasında büyük kavgalar bile yaşanmaktadır.

Diyarbakır'da yaşanan bir olayda mahallede kiralık ev arayan misyonerlere verilen tepki halkın misyonerliğe bakış açısını göstermektedir. Mahallede yaşayan kişi misyonerlerin burada ev kiralamayacağını onların asıl gayelerinin ne olduğunu bildiğini ve bir an önce mahalleyi terk etmeleri gerektiğini yüksek bir sesle dile getirmektedir.⁸⁴⁷

İzmir Hasmane semtinde yaşanan başka bir olayda misyonerlik faaliyeti için girdikleri bir evden çıkarken bir vatandaşın onları cep telefonuyla görüntüleyip

---

⁸⁴⁶ Ji Hyun Lee, s.90.

⁸⁴⁷ **Misyonerlerin yeni hedefi Kaynarstepe Mahallesi**, <https://www.youtube.com/watch?v=OdO47s7VTQc&t=2s>, (01 Mart 2017).

kendilerinin misyonerlik için burada olduklarını bildiğini söylemesi Güney Koreli misyonerleri tedirgin etmiştir.⁸⁴⁸

Sosyal paylaşım sitesinden yayınlanan başka bir videoda Trabzon'da bulunan bir vatandaşın cep telefonu ile orda bulunan Güney Koreli misyonerleri görüntülemesinden tedirgin olan misyonerler tepki olarak kendilerini görüntüleyen kişiyi kayda alması dikkat çekicidir.⁸⁴⁹

---

⁸⁴⁸İzmir Hasmane de misyoner kaynıyor Koreli birde, <https://www.youtube.com/watch?v=xU6zJkcU6sE&t=16s>, (12 Eylül 2017).

⁸⁴⁹Trabzon'da olay görüntüler! Misyonerlik, https://www.youtube.com/watch?v=aIGQC_386Ks, (12 Temmuz 2017).

SONUÇ

Din olgusu insanoğlu ile varolmuş ve büyük ihtimalle son anına kadar var olmaya devam edecek en etkili kavramlardan bir tanesidir. İnsan ve toplum ilişkisinin düzenlenmesinden aile içi kurallar bütünlüğüne kadar en ince detaya kadar müdahale edip şekillendirme vasfına sahip din, hayatın her alanında ritüellerle kendini ifade etmeye olanağına sahip olmuştur. Her ne kadar ölçü olarak kutsal olup olunmadığıyla ilgilenilse de din insanoğlunun sığınağı haline gelmiştir.

Tarih boyunca hemen hemen hiçbir dinsiz topluma rastlanılmadığı gibi çeşitli materyaller bile olsa tapınılarak huzura erişileceğıne olan inanç insanların yaşama umudu olmaya devam etmiştir. Zira her insan bir şeye veya şeylere inanma ihtiyacı duyar. Bunun nasıl bir şey olduğunun hiçbir önemi olmamakla birlikte kendisini huzura, psikolojik olarak rahata erdiren herhangi bir şey onun için bir ilah hükmündedir. Bir kişi yalnızca akademik sıralamasını belirtmek, Tanrı'nın kutsal bir elçi olduğunu belirtmek için ya da soğuktan kurtulmak için cübbe giyebilir. Aynı şekilde uzak bir şehre seyahat etme, iş görüşmesinde bulunma veya manzara seyretme amacıyla gidilebilirken aynı şekilde farklı bir şehre yaşamı boyunca en az bir kez hacı olma yükümlülüğünü yerine getirmek içinde gidiyor olabilir. Bu anlamların yüklenmesi toplumun bakış açısıyla ilgili bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

İlahi kaynaklı dinlerde ise insanların bu dünya sınırları dışında metafizik aleminde sonsuz cennet yaşam inancını da gene dini inanışlardan, sorumluluklarını yerine getirmesinden geçmektedir. Dini vecibelerini yerine getirerek manevi bir huzur yaşayan fert, bu şekilde cehennem ateşinden de kurtulup cennete girme düşüncesini içselleştirerek yaşamının her anına bu duyguyu yayar.

Dinin başka bir özelliği ise, evrensel olarak normatif beklentilere yanıt olarak belirli pratikleri uygulamaları, ibadet ve ritüelleri içeriyor olmasıdır. Herhangi bir dinin en belirgin özelliklerinden biri, inanç, tutum ya da bakış açılarından ziyade eylem ve davranış biçimlerinden olduğu ortadır; çünkü gerçekleştirilen bu ritüel ve uygulamalar davranışlar tarafından içselleştirilmektedir. İbadet için toplanma, yağmur dansı, hayvan ya da kişinin kurban edilmesi, törenle ayak yıkama, vaftiz sırasında suya dalma, namaz

için uyanmak gibi durumlar örnek olarak gösterilebilir.

Din toplumsal bir fenomendir ve toplumu oluşturan diğer toplumsal birimlerle etkileşim halindedir. Din sosyolojisinin temelinde yatan görünüşte açıkça ifade edilen bu iddianın aslında neredeyse o kadar basit olmadığı ve başka biri tarafından kolayca kabul edilemeyeceği görülmektedir. Birçok kişi, özellikle de dini vazife olarak algılayan bazı insanlar, dini tamamen farklı bir şekilde düşünmektedir. Bazıları, dinin, insanlığın kozmik güçlere karşı içgüdüsel tepkisinin bir ifadesi olarak görürken bazıları da dini, sıradan tecrübenin dışında doğaüstü ve dini tecrübeyle insanın kendini koruma bağlamında etkileşim halinde olma hali olarak görmeyi tercih eder. Bunların dışında kalan grup ise dini, bir Tanrı'dan gelen açık bir mesajlar dizisi olarak kabul etmektedir. Bu bakış açısı kesinlikle dinin sosyolojik boyutlarını önemsemiyor, yok sayıyor veya reddediyor. Halbuki genel olarak dinden bahsettiğimizde ya da özelde İslamiyet, Hıristiyanlık veya Budizm gibi kavramları konuştuğumuzda, din fenomeni, toplumdaki diğer toplumsal kurumlar ve kuvvetlerle etkileşime girerek, sosyolojik ilke ve yasalar ışığında kendini sosyolojik bir kavram olarak kabul ettirir.

Bununla birlikte günümüzde yaşanan gelişmeler ışığında dinsel anlamda farklılıklar, şekil değişiklikleri de gözlemlenmektedir. Büyümekte olan şiddet, siyasi baskı, yoksulluk daha iyi bir gelecek vaat eden yeni dini hareketlerin ortaya çıkmasına katkıda bulunabilir, ancak bu da başlı başına ciddi yeni çatışmalara neden olabilir. Dinlerin çoğu, barış ve kurtuluş için zafer kazanmış örnek kişilerin, yarı ölümlü figürlerin veya Tanrıların geleneklerine sahiptir. Bu figürlerin birçoğu insanların birbirlerine yaptıkları kötülüklerin aynası görevini görürken bazıları ise barışı, huzuru ve güveni temsil eder.

Bu noktada çalışmamızın temelini oluşturan Hıristiyanlık konu başlığında vurgulanan misyon faaliyetlerinin yegâne temelini oluşturur.4. yüzyılın sonlarında Roma İmparatorluğunun resmi dini olarak Hıristiyanlığın kabul edilmesini izleyen dönemde, Hıristiyanlık Batı Avrupa siyasetine direk müdahalede bulunmasının ardından yedinci yüzyıldan itibaren İslam'ın yükselişi ile gerilemeye başlamıştır. Daha sonraki dönemlerde İslam, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'nun çoğunluğunda yayılmaya başladı ve böylece Hıristiyan Avrupa'yı Hindistan'dan ve Doğu'dan uzaklaşmak zorunda kaldı. Hıristiyan

misyonerler günümüz Hindistan, Çin ve Rusya'nın bir bölümünde kiliseler açarak bu handikaptan kurtulma yollarını aramıştır. Bunlar daha önce bahsetmiş olduğumuz İspanyol ve Portekiz sömürgelerinin genişlediği 19 yüzyıla kadar Hıristiyan kültüründen büyük ölçüde kopmuştur. Hıristiyanlık, kıtalar arası bir dindir. Hıristiyanlar, yeryüzünde Kolombiya'dan Vanuatu'ya kadar bir alanı doldurmaktadır. Şu an itibarıyla insanlığın üçte birini oluşturan 2,2 milyar civarında Hıristiyan yaşamaktadır. Hıristiyanlık aynı zamanda, yaklaşık 38.000 çeşit tarikata sahip dünya dinlerinin içinde en yoğun takipçiye sahip olan dindir. Dinler arasında en eskisi değil, fakat birçok büyük imparatorluğa kıyasla, karmaşık hikayelerle daha uzun bir ömre sahip olmuştur. Hıristiyanlık tek renkli monolit bir yapıya sahip değildir. Aksine yaklaşık 20. yüzyıla kadar uzanan çok çeşitli kültürlerle sahip insan topluluklarını içinde barındırmıştır.

Hıristiyanlık yayılmacılığında, haçlı seferlerin organizasyonu ve stratejilerin belirlenmesinde, sömürgecilik faaliyetlerinde hep en önde görünen kişilikler misyonerler olmuştur. Hıristiyan misyonerler, on dokuzuncu yüzyılın başında ve dünyanın çeşitli yerlerinde Batı eğitiminin yapılmasına ek olarak, yirminci yüzyılda kendi Hıristiyanlık biçimlerini şekillendirmek adına ulusal Hıristiyanların kullanabileceği materyalleri de üretmek için çok şey yapıyorlardı. Talimatlar, ilahi kitaplar, eğitim materyalleri ve hepsinden önemlisi İnciller dünya çapında kendi dillerinde insanlara tercüme edilerek sunulmuştur. Bu kaynaklar, 20. yüzyılda Hıristiyan olmada insanların kendi düzenlerini kurmalarını sağlamıştır. 1930'lu yıllarda, algılayıcı gözlemciler, iki paralel olgunun yükselişini fark ediyorlardı: Çabuk (çoğunlukla Batı karşıtı) ulusalcılık ve Batı misyonlarından bağımsız olan Hıristiyan hareketlerin hızla genişlemesi. Her ikisi de misyoner mirasa borçluydu.

Bu anlamda daha önce de farklı bölümlerde belirtildiği gibi genelde Orta Doğu coğrafyası özelde Osmanlı İmparatorluğu adeta kendisini sarmaşık gibi örtüp yaşamasına izin vermeyen misyoner teşkilatlardan nasibini almıştır. Her türlü iyi niyeti suiistimal eden misyonerler yüzyıllardır barış içinde yaşayan farklı milletlerin bulunduğu topraklarda gitne tohumlarını ekip karşılığında İmparatorluğa isyan semerelerini toplamıştır. Osmanlı topraklarında çeşitli vasıflarla bulunan misyonerler Müslüman hanelerin içine girebilmek için insanların bütün zaaflarından yararlanmayı bilmiştir. En

elzem ihtiyaçları misyonerlik faaliyetleri için fırsata çevirip kendi propagandalarını empoze etmek için uygun zemin oluşturmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasında büyük rolleri bulunan batılı misyonerler, İmparatorluk sonrası kurulan yeni devletin de yakasında düşmeyerek faaliyetlerini günümüze kadar devam ettirmiş bu işi yarıda bırakmayı hiçbir şekilde düşünmemişlerdir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında Hıristiyanlığın büyümesinin büyük bir kısmı, Batı dünyasında Evanjelizm'ingenişlemesinden kaynaklanmaktadır. Evanjelik Misyonerler, Evanjelizm'i öncelikle bir bildiri olarak kabul eder. Bir kişinin Tanrı ile olan ilişkisi öncelikli olarak görülmektedir. Evanjeliklere göre misyon/misyonerlik anlayışı ilk defa Hıristiyanlaştırılanlar/din değiştirme tecrübesi yaşayanlar için söz konusuyken; Evanjelizm ise inancından uzaklaşmış Hıristiyan bir bireyin yeniden ihtida etmesi ya da yeniden Hıristiyanlaştırılması faaliyetlerini de kapsamaktadır.

Türkiye'de evanjelist misyon düşüncesini devam ettirmek bunu çok çeşitli stratejilerle bütün bölgelerde uygulamak, etüd etmek ve olabildiğince etkili olmasını sağlamak için bütün çabayı göstermek de Güney Kore Cumhuriyeti vatandaşlığına bağlı Koreli evanjelist misyonerlerce gerçekleştirilmektedir. Çalışmamızda Türkiye'de Evanjelist düşüncenin temsilcileri olarak faaliyet gösteren Güney Koreli Evanjelist misyonerleri ayrıntılı olarak ele alıp kaynaklarıyla çalışılmaya özen gösterdik.

Özelte çalışmanın genelinde din kavramından başlanmak suretiyle Hıristiyanlığın genel tarihçesi, misyonerlik düşüncesinin doğuşu ve gelişimi, Osmanlı İmparatorluğuna gelişi, faaliyetleri ve yıkıcı sonuçlarına değinildikten sonra günümüzde Güney Koreli Evanjelist misyonerlerin eliyle sürdürülen Hıristiyanlık propagandası konu edilerek imkanlar dahilinde işlenmeye çalışılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

- Açıkses, Erdal. *Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri*. 1.Basım. Ankara: Türk Tarih kurumu Basımevi, 2003.
- Aasgaard, Reidar. *The Childhood of Jesus*. 1.Basım. Cambridge: James Clarke & Co, 2010.
- Adamczewski, Bartosz. *The Gospel of the Narrative 'We'*. 1.Basım. Frankfurt: Peter Lang, 2010.
- Akgül, L.Hilal. «“DP Hükümeti'nin Kore Savaşı'na Asker Gönderme Kararı Karşısında CHP Muhalefeti”» *Kore Savaşı Uzak Savaşın Askerleri*. Dü. Mehmet Ali Tuğtan. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013. 97-112.
- Akseki, A. Hamdî. *İslam Fitrî Tabî ve Umumî Bir Dindir*. 1.Basım. İstanbul: Diyanet İşleri Reisliği Yayınları, 1943.
- Aktay, Yasin. «Sosyolojinin Nesnesi Olarak Din.» *Din Sosyolojisi*. Yasin Aktay ve M. Emin (drl.) Köktaş. Ankara: Vadi Yayınları, 2007. 10-22.
- Allen, Roland. *Missionary Methods: St. Paul's or Our's?* 1.Basım. Cambridge: The Luttherworth Press, 2006.
- Alumkal, Antony William. *Asian American Evangelical Churches*. 1.Basım. Texas: LFB Scholarly Publishing, 2003.
- Anderson, Emily. *Belief and Practice in Imperial Japan and Colonial Korea*. 1.Basım. Georgia: Palgrave MacMillan, 2017.
- App, Urs. *The Birth of Orientalism*. 1.Basım. Philadelphia ve Oxford: University of Pennsylvania, 2010.
- Appenzeller, Henry G. *The Korea Mission Of The Methodist Episcopal Church*. New York: Open Door Emergency Commission.
- Ar, Kamil Necdet. *Türk-Amerikan İlişkileri Çerçevesinde Ermeni Meselesi (1918-1923)*. 1.Basım. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2011.
- Arığ, Ayten Sezer. *Atatürk Döneminde Yabancı Okullar*. 2.Basım. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- Arkun, Kemal. *Ermeni Mezalimine Ağutlar*. 1.Basım. İstanbul: Akademisyen Yayıncılık, 2013.

- Armstrong, Karen. *Tanrı'nın Tarihi*. Çev. Oktay Özel, Hamide Koyukan ve Kudret Emiroğlu. 1.Basım. İstanbul: Pegasus Yayınları, 2017.
- Arslan, Ali, Halil Bal ve Hasan Demirhan. *Tarihi ve Stratejik Boyutlarıyla Ermeni Meselesi*. 1.Basım. İstanbul: İdil Yayıncılık, 2012.
- Arslantürk, Zeki. *Araştırma Metot ve Teknikleri*. 1.Basım. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999.
- . *Din Sosyolojisine Giriş*. 2.Basım. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2015.
- Asad, Talal. «“Avrupalı-Olmayan Yönetimin İki Avrupalı İmgesi”» *Antropoloji ve Sömürgecilik*. Talal Asad. Ankara: Ütopya Yayınları, 2008. 122-139.
- Aslan, Halide. *Tanzimat Döneminde Din Değiştirme Hareketleri (1839-1876)*. 1.Basım. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Astley, Jeff ve Leslie J. Francis. *Exploring ordinary Theology*. Surrey: Ashgate Publishing Limited, 2013.
- Atasağun, Galip. *Dinler Tarihi*. 1.Basım. Konya: Sebat Ofset, 2012.
- . *Dinler Tarihi*. 1.Basım. Konya: Sebat Ofset, 2012.
- Atay, Erhan ve Gökhan Karsan . «“Kore Ekonomik Gelişiminin Sosyo-Kültürel Dinamikleri: Yeni-Devletçi Yaklaşım”» *Kore ve Türkiye’de Yönetim* . Dü. Erhan Atay ve Gökhan Karsan. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Avrasya Enstitüsü Yayınları, 2013. 209-239.
- Aydın, Ali Arslan ve Hüseyin Atay. *Yehova Şahitleri'nin İç Yüzü*. 2.Basım. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1982.
- Aydın, Fuat. *Pavlus Hıristiyanlığına Giriş*. 1.Basım. Ankara: Eskiyeeni Yayınları, 2011.
- Aydın, Mahmut. *Anahatlarıyla Dinler Tarihi*. 1.Basım. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.
- . *Anahatlarıyla Dinler Tarihi*. 1.Basım. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.
- . «“Dünyayı Hıristiyanlaştırmanın Yeni Yolu: Ev Kiliseleri”» *[Electronic Version] Journal of Islamic Research* 2007: 348-364 (12 Ekim 2017).
- . «“Diyalog Dinlerin Mensupları Arasında Olur”» *Türk Yurdu* Cilt.25.Sayı.209 (2005): ss.45-49.
- . «“Evanjelik Hıristiyanlığın Misyon Yöntemleri ve Türkiye’deki Yansımaları”» *Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik Sempozyumu*. Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği, 01-02 Ekim 2005.

- . *Tarihsel Hz. İsa: İmanın Mesih'inden Tarihin Hz. İsa'sına*. 1.Basım. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002.
- Aydın, Mahmut ve Süleyman Turan. *Tek Dünya Çok İnanç*. 2.Basım. Ankara: Hitabevi Yayınları, 2013.
- Aydın, Mehmet. *Dinler Tarihine Giriş*. 1.Basım. Konya: Din Bilimleri Yayınları, 2008.
- . *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*. 1.Basım. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Aydın, Mithat. *Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri*. 1.Basım. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2008.
- Aykıt, Dursun Ali. *Misyon ve İnciller: Misyonerliğin Tarihsel Kökenleri*. 1.Basım. İstanbul: Kesit Yayınları, 2006.
- Bıyık, Mustafa. *Presbiteryenlik ve Türk Presbiteryenler*. 1.Basım. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006.
- Başgil, Ali Fuad. *Din ve Laiklik*. 11.Basım. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2016.
- Baştürk, Rabi. *Dünya'da ve Türkiye'de Kültür Emperyalizmi ve Soykırımlar*. 1.Basım. İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2006.
- Balmer, Randall. *Blessed Assurance: A History of Evangelicalism in America*. 1.Basım. Boston: Beacon Press, 1999.
- Batuk, Cengiz. *Pavlus'u Düşünmek*. 1.Basım. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006.
- Bauckham, Richard. *Bible and Mission Christian Witness in a Postmodern World*. 1.Basım. Cumbria: Baker Academic, 2003.
- Bayraktar, Mehmet. *Dinlerarası Diyalog ve Başkalaştırılan İslam*. 1.Basım. İstanbul: Kelam Yayınları, 2001.
- . *Üç Dinin Tarihi: Yahudilik, Hıristiyanlık, İslam*. 1.Basım. İstanbul: Say Yayınları, 2016.
- Bayzan, Ali Rıza. *Küresel Vaftiz: Misyoner Örgütlerin Türkiye ve Türk Cumhuriyetlerini Hıristiyanlaştırma Operasyonu*. 1.Basım. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004.
- . *Misyonerin Soykırım Oyunu*. 1.Baskı. İstanbul: IQ Klütür Sanat Yayıncılık, 2006.
- Berg, Heleen Murre-van den. *Studies in Christian Mission*. 1.Basım. Cilt 32. Boston: Brill, 2006.

- Birişik, Abdülhamit. *Oryantalist Misyonerler ve Kur'an: Batı Etkisinde Hint Kur'an Araştırmaları*. 1.Basım. İstanbul: İnsan Yayınları, 2004.
- Bird, Michael F. *Jesus is The Christ: The Messianic Testimony of The Gospels*. 1.Basım. Milton Keynes: Authentic Media Limited, 2012.
- Birkett, Kirsten. *Reform'un Özü*. Çev. Onur Yöş. 1.Basım. İstanbul: Bütün Dünya Kitaplığı, 2003.
- Blaut, J.M. *Sömürgeciliğin Dünya Modeli*. Çev. Serbun Behçet. 1.Basım. İstanbul: Dergah Yayınları, 2012.
- Bloesch, Donald G. *The Future of Evangelical Christianity*. 2.Basım. New York: Doubleday&Company, 1983.
- Bohn, Archie J. *The World's Living Religions*. 1.Basım. New York: Dell Publishing Co., 1964.
- Borchert, Gerald L. *Jesus of Nazareth*. 1.Basım. Macon: Mercer University Press, 2011.
- Brothers, Joan. *Readings in The Sociology of Religion*. 2.Basım. Oxford: Pergamon Press, 1969.
- Brumley, Jeff. 2014. *Missionaries serving refugees fleeing Mid-east violence exercise extra sensitivity*. <<https://baptistnews.com/article/missionaries-serving-isis-syria-refugees-need-extra-sensitivity/#.WfXUx63BKu4>, (29 Ekim 2017)>.
- Burke, Trevor J. ve Brian S. Rosner. *Paul As Missionary*. 1.Basım. New York: T&T Clark international, 2011.
- Burridge, Kenelm. *In the Way: A Study of Christian Missionary Endeavours*. 1.Basım. Canada: University of British Columbia, 1999.
- Choi, Hyaeweol. *Gender and Mission Encounters in Korea*. 1.Basım. Los Angeles: University of California Press, 2009.
- Chryssides, George D. *Christianity Today*. 1.Basım. New York: Oxford University Press, 1995.
- . *Christianity Today*. 2.Basım. London: Continuum International Publishing Group, 2010.
- Cilacı, Osman. *Günümüz Dünya Dinleri*. 1.Basım. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1995.
- . *Genel Hatlarıyla Dinler Tarihi*. 1.Basım. Konya: Mimoza Yayınları, 1994.

- . *Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri*. 6.Basım. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2005.
- Cipriani, Robert. *Din Sosyolojisi Tarih ve Teoriler*. Dü. Ali Coşkun . 1.Basım. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2011.
- Clark, Donald N. *Culture and Customs of Korea*. 1.Basım. London: Greenwood Press, 2000.
- Clarke, Howard. *The Gospel of Matthew and Its Readers: A Historical Introduction to The First Gospel*. 1.Basım. Indiana: Indiana University Press, 2003.
- Cleall, Esme. *Missionary Discourses of Difference*. 1.Basım. Hampshire: Palgrave MacMillan, 2012.
- Compton, John W. *The Evangelical Origins of The Living Constitution*. 1.Basım. London: Harvard University Press, 2014.
- Çakır, Musa. *Misyonerler Memleketinize Dönünüz*. 3.Basım. İstanbul: Genel Dağıtım, 1968.
- Çapçioğlu, Niyazi Akyüz ve İhsan. *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2011.
- Çaycı, Abdurrahman. *Türk-Ermeni İlişkilerinde Gerçekler*. 3.Basım. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2013.
- Çetinkaya, Bayram Ali. «“Misyonerlerin Epitemolojik Kaynağı Olarak Oryantalizm”» [Electronic Version] *Journal of Islamic Research* 2007: 399-420 (11 Haziran 2016).
- . *Geçmişten Günümüze Papalık*. 1.Basım. İstanbul: İnsan Yayınları, 2009.
- Dönmezer, Sulhi. *Sosyoloji*. 1.Basım. Ankara: Savaş Yayınları, 1984.
- Davis, Winston. *Din Sosyolojisi, Din, Toplum Kültür*. Dü. Ali Coşkun . 1.Basım. İstanbul: İz Yayıncılık, 2005.
- Dawson, Christopher. *Religion and Culture*. 2.Basım. Washington: The Catholic University of America Press, 2013.
- Demirci, Kürşat. *Bir Hıristiyan Mezhebi Olarak Ortodoksluğun Teolojisi*. 1.Basım. İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2005.
- Denizli, Ali. *Kore Kahramanı Şehit Bnb. Lütfü Bülgin Hayatı ve Kahramanlığı*. 1.Basım. Ankara: Berikan Yayınevi, 2010.

- . *Kore Savaşında Türk Askerinin Kore Halkına Yardımları ve Kore'de Ankara Okulunun Açılması*. 1.Basım. Ankara: Pelikan Kitabevi, 2015.
- Denizli, Ali. *Kore Savaşı Uzaklardaki Kahramanlar Ve Zaferleri*. 1.Basım. İstanbul: Başlık Yayın Grubu, 2010.
- Dewitt, Norman Wentworth. *St. Paul and Epicurus*. 1.Basım. Minneapolis: University of Minesota Press, 1954.
- Dowley, Tim ve Pat Alexander. *Hıristiyanlık Tarihi*. Çev. Sibel Sel ve Levent Kınran. 1.Basım. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2004.
- Doğan, Mehmet Ali. (t.y.). *Misyonerlerin Osmanlı Bulgarları Hakkındaki Yazılarından Örnekler*.
<https://www.academia.edu/9604033/Misyonerlerin_Osmanlı_Bulgarları_Hakkındaki_Yazılarından_Örnekler_Turkish, (05 Haziran 2016)>.
- . *American Board of Commissioners For Foreign Missions and Nominal Christians: Ellias Riggs (1810-1901) and American Missionary Activities In The ottoman Empire*. Yayınlanmamış Doktora Tezi: The University of Utah, 2013.
- Drane, John W. *Paul*. 1.Basım. Oxford and New York: Oxford University Press, 2001.
- Duygu, Zafer. *Hıristiyanlık ve İmparatorluk*. 1.Basım. İstanbul: Divan Kitap, 2017.
- Earle, Ralph, A. Elwood Sanner ve Charles L. Childers. *Beacon Bible Commentary*. Kansas City: Beacon Hill Press of Kansas City, 1964.
- Earle, Ralph, Harvey J. S. Blaney ve Carl Hanson. *Exploring The New Testament*. 1.Basım. Kansas City: Beacon Hill Press, 1955.
- Eco, Umberto. *Orta çağ: Barbarlar, Hıristiyanlar, Müslümanlar*. 1.Basım. İstanbul: Alfa Basım Yayın, 2014.
- Eliade, Mircea. *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*. 1.Basım. Cilt II. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2003.
- Enroth, Ronald. *Tarikatler ve Yeni Dinler*. Çev. Levent Kınran. 1.Basım. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 1998.
- Er, İzzet. *Din Sosyolojisi*. 1.Basım. Ankara: Akçağ Yayınları, 1998.
- Erbaş, Ali. *Hıristiyanlık'ta Reform ve Protestanlık Tarihi*. 1.Basım. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.
- . *Hıristiyanlık'ta Reform ve Protestanlık Tarihi*. 1.Basım. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.

- Erbarıştıran, Tufan. *Yahova'nın Şahitleri: Kim Bunlar? Ne İstiyorlar?* 3.Basım. İstanbul: Kule Kitapları, 1990.
- Erdem, Mustafa. *Misyonerlik Faaliyetleri ve Türkiye*. 1.Basım. Ankara: Türkiye Kamu-Sen Yayınları, 2005.
- Erdem, Tevfik. *Feodaliteden Küreselleşmeye Temel kavram ve Süreçler*. 1.Basım. Ankara: Lotus Yayınevi, 2006.
- Erkal, Mustafa E. *Küreselleşme Etkinlik Çokkültürlülük*. 1.Basım. İstanbul: Derin Yayınevi, 2005.
- Erkek, İbrahim. *Batı'nın Öncü Gücü Misyonerler*. 1.Basım. Ankara: Öncü Kitap, 2013.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet. «“Hıristiyanlık”» *Dinler Tarihi*. Dü. Baki Adam. Ankara: Grafiker Yayınları, 2015. 130-194.
- . «“Hıristiyanlığın Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış”» *[Electronic Version]* *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2000: 309-325 (20 Haziran 2017).
- Ertuğrul, Halit. *Kültürümüzü Etkileyen Okullar: Günümüzde Misyonerlik Faaliyetleri*. 9.Basım. İstanbul: Nesil Yayınları, 2005.
- Frederic, Marla F. *Colored Television: American Religion Gone Global*. 1.Baskı. California: Standford University Press, 2016.
- Freston, Paul. *Evangelicals and Politics in Africa, Asia and Latin America*. 1.Basım. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Freston, Paul. *Evangelical Christianity and Democracy in Latin America*. 1.Basım. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Freyer, Hans. *Din Sosyolojisi*. Çev. Turgut Kalpsüz. 1.Basım. Ankara: Doğu Batı Yayıncılık, 2013.
- Furseth, Ian ve Pal Repstad. *Din Sosyolojisine Giriş: Klasik ve Çağdaş Kuramlar*. Çev. İhsan Çapcıoğlu ve Halil Aydınalp. 1.Basım. Ankara: Birleşik Yayınevi, 2011.
- Gavin, D.Brockett. *Kore Savaşı Uzak Savaşın Askerleri*. Dü. Mehmet Ali Tuğtan. 1.Basım. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Gönültaş, Nuh. *Küresel Kıyametçilik: Bush ve Evanjelizm'in Mesih Planı*. 1.Basım. İstanbul: Q-Matris Yayınları, 2003.
- Görmez, Kemal. *Küreselleşme ve Yerelleşme*. Ankara: Odak Yayın ve Dağıtım, 2005.
- Günay, Ünver. *Din Sosyolojisi*. 1.Basım. İstanbul: İnsan Yayınları, 1998.

- Günay, Nasuh. *Günümüz Türkiye'sinde Misyonerlik Faaliyetleri*. 1.Basım. Isparta: Fakülte Kitabevi, 2005.
- Günay, Tuncer. *Misyoner Örgütleri ve Misyoner Faaliyetleri*. 1.Basım. Ankara: Ankara Ticaret Odası, 2004.
- Gündüz, Şinasi. *Hristiyanlık*. 3.Basım. İstanbul: İsam Yayınları, 2008.
- Gündüz, Şinasi. «"Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri"» *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*. Dü. Ömer Faruk Harman. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005. 351-379.
- . *Pavlus Hristiyanlığın Mimarı*. 4.Basım. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014.
- Gündüz, Şinasi ve Mahmut Aydın. *Misyonerlik: Hristiyan Misyonerler, Yöntemleri ve Türkiye'ye Yönelik Faaliyetleri*. 1.Basım. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002.
- Gündüz, Şinasi. *Yaşayan Dünya Dinleri*. 3.Basım. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010.
- Güngör, Ali İsmail. *Hristiyanlıkta Evanjelik Hareket*. 1.Basım. Ankara: Aziz Andaç Yayınları, 2005.
- Giddens, Anthony. *Modernliğin Sonuçları*. 6.Basım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Giddens, Anthony ve Philip W. Sutton. *Sosyolojide Temel Kavramlar*. Çev. Ali Esgin. 1.Basım. Ankara: Phoneix Yayınları, 2014.
- Goodman, Martin. *Judaism in the Roman World*. 1.Basım. Boston: Brill Co., 2007.
- Grabill, Joseph L. *Protestant Diplomacy and the Near East*. 1.Basım. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1971.
- Grafton, Anthony. *Dipnotlar Merak Uyandıran Bir Tarih*. Çev. Fatma Acun. 1.Basım. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2012.
- Grayson, James Huntley. *Korea A Religious History*. 2.Basım. Oxon: RoutledgeCurzon, 2002.
- Green, Joel B., Jeannine K. Brown ve Nicholas Perrin. *Dictionary of Jesus and The Gospels*. 2.Basım. Illinois: InterVarsity Press, 2013.
- Green, Joel B., K. Jeannine Brown ve Nicholas Perrin. *Dictionary of Jesus and The Gospels*. 2.Basım. Illinois: InterVarsity Press, 2013.
- H.Lee, Peter. *Sourcebook of Korean Civilization*. 1.Basım. Cilt II. New York: Columbia University Press., 1996.

- Hüseyin, Asaf. *Batı'nın İslam'la Kavgası*. Çev. Mesut Karaşahan. 2.Basım. İstanbul: Pınar Yayınları, 2006.
- Hâlid, Halil. *Hilâl ve Haç Çekişmesi*. 3.Basım. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2014.
- Hajdari, Sevgi Altundal. *Tarihi Süreç İçerisinde Misyonerlik ve Misyonerlerin Yetim Faaliyetleri*. İstanbul: İnsamer, 2016.
- Halidi , Musatafa ve Ömer Ferruh. *Misyonerler ve Tarihçeleri*. 1.Basım. İstanbul: Araştırma Yayınları, 1991.
- Halidi, Mustafa ve Ömer Ferruh. *Misyonerler, Sosyal Hayat ve Siyonizm*. 1.Basım. İstanbul: Araştırma Yayınları, 1991.
- Hallsell, Grace. *Tanrı'yı Kıyamete Zorlamak*. Çev. Mustafa Acar ve Hüsnü Özmen. 2.Basım. Ankara: Kim Yayınları, 2003.
- Hamlin, Cyrus. *Türkler Arasında*. 1.Basım. İstanbul: Kahverengi Kitap, 2015.
- Harbison, E.Harris. *Christianity and History*. 1.Basım. New Jersey: Princeton University Press, 1964.
- Harris, Harriet A. *Fundamentalism and Evangelicals*. 3.Basım. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- . *Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar*. 1.Basım. İstanbul: Ocak Yayınları, 1993.
- Hazzan, Dave. «“Christianity and Korea”» 2016. *The Diplomat*.
<<https://thediplomat.com/2016/04/christianity-and-Korea/> (10 Kasım 2017)>.
- Hendershot, Heather. *İsa Aşkına Dünyayı Sarsmak Evanjelizm Medya Ve Muhafazakarlık*. Çev. Güneş Ayas ve Bora Çağlayan. 1.Basım. İstanbul: Salyangoz Yayınları, 2006.
- Heykel, Muhammed Hasaneyn. *Amerikan İmparatorluğu*. Çev. İsmail Yaşa. 1.Basım. İstanbul: Pınar Yayınları, 2008.
- Heywood, Andrew. *Küresel Siyaset*. Çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir. 1.Basım. Ankara: Dost Yayınları, 2013.
- Hillerbrand, Hans J. *The Protestant Reformation*. 2.Basım. New York: Harper&Prennial Co., 2009.
- Hong, Christine J. *Identity, Youth, and Gender in The Korean American Church*. 1.Basım. New York: Palgrave MacMillan, 2015.

- Hooton, Michael. *Four Gospels, One Christ*. 1.Basım. Eugene: Resource Publications, 2016.
- Hopkins, E.W., ve diğeri. *Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik*. Çev. Adnan Yazıcı, Nurer Uğurlu ve Kemal Demir. 1.Basım. İstanbul: Örgün Yayınevi, 2006.
- Hunter, James Davison. *American Evangelicalism: Conservative Religion and The Quandary of Modernity*. 2.Basım. New Jersey: Rutgers University Press, 1983.
- . *Evangelicalism The Coming Generation*. 1.Basım. Chicago ve London: The University of Chicago Press, 1987.
- Huntington, Samuel P. *Biz Kimiz? Amerkia'nın Ulusal Kimlik Arayışı*. 1.Basım. İstanbul: CSA Global Yayın Ajansı, 2004.
- Iraola, Antton Eiguren. *True Confucians Bold Christians*. 1.Basım. New York: Rodopi, 2007.
- Iraola, Antton Eiguren. *True Confucians Bold Christians*. 1.Basım. New York: Rodopi, 2007.
- Köksal, Mehmet Asım. *Hıristiyan Propagandaları Münasebetiyle Açıklama*. 2.Basım. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1982.
- Köse, Ali. *Neden İslam'ı Seçiyorlar*. 1.Basım. İstanbul: İsam Yayınları, 1997.
- Köse, Cengiz. *Enel Hak'tan günümüze Misyonerlik*. 1.Basım. İstanbul: Ayduşu Yayınları, 2006.
- Küçük, Abdurrahman. *Misyonerlikten Diyaloga Türkiye*. 1.Basım. Ankara: Aziz Andaç Yayınları, 2008.
- Küçükoğlu, Bayram. *Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri: Dünü, Bugünü, Yarını*. 1.Basım. İstanbul: IQ Yayınları, 2003.
- Kılıç, Selami. *Türk-Alman Arşiv Belgeleriyle Ermeni Sorunu ve Almanya*. 1.Basım. Ankara: Türk Tarih kurumu Yayınları, 2015.
- Kaan, Enver Osman. *Geçmişten Günümüze Dinler ve Mezhepler*. 1.Basım. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2010.
- Kahraman, Ahmet. *Dinler ve Misyonerler*. 1.Basım. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006.
- . *Mukayeseli Dinler Tarihi*. 10.Basım. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013.
- Kanaatlı, Hasan. *Dünya Dinleri ve İnanç Mezhepleri Tarihi*. 1.Basım. İstanbul: Evrensel Değerler Yayıncılık, 2011.

- Kara, İbrahim. *Batılılaşma Tarihimiz ve Kültür Emperyalizmi*. 1.Basım. İstanbul: Gonca Yayınevi, 2004.
- Karaca, Mustafa. *Evanjelizm ve Vahhabilik*. 1.Basım. İstanbul: Nokta Kitap, 2005.
- Karadeli, Cem. *Küreselleşme ve Alternatif Küreselleşme*. 1.Basım. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2005.
- Keck, Leander. *Christ' First Theologian*. 1.Basım. Texas: Baylor University Press, 2015.
- Keefer, Kyle. *The New Testament As a Litarature*. 1.Basım. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Kennedy, Philip. *Christianity An Introduction*. 1.Basım. London: I.B. Tauris& Co Ltd., 2011.
- Kerimoğlu, Barış. *Zehirli Sarmaşık Misyonerler*. 1.Basım. İstanbul: Ulus Yayınları, 2004.
- Kim, Jin Wung. *A History of Korea*. 1.Basım. Indiana: Indiana University Press, 2012.
- Kim, Nami. *The Gendered Politics of The Korean Protestant Right*. 1.Basım. Georgia: Palgrave MacMillan, 2016.
- Koçdemir, Kadir. *Küreselleşme: Koordinatları Okumak*. 1.Basım. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2002.
- Kocabaş, Süleyman. *Misyonerlik ve Misyonerler*. 1.Basım. İstanbul: Vatan Yayınları, 2002.
- Kocabaşoğlu, Uyğur. *Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika*. 1.Basım. İstanbul: Arba Yayınları, 1989.
- Kore Enformasyon Ajansı. *Kore Gerçeği*. Çev. Hüseyin İçen. 1.Basım. 2002.
- Kozan, Tuba Arıcı. *Türkiye'de Misyonerlerin Hedef Kitleleri ve Faaliyetleri*. 1.Basım. İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2010.
- Kurt, Abdurrahman. *Din Sosyolojisi*. 1.Basım. Bursa: Doara Yayınları, 2011.
- Kurt, Ali Osman. *Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Din Değişirme*. 1.Basım. İstanbul: Bilimevi Basın Yayın Ltd. Şti., 2004.
- Kurt, Ramazan Kağan. *Hollywood ve Kabala'nın 13. Havarisi Evanjelizm Dünya İmparatorluğu ve Türkiye*. 2.Basım. İstanbul: Birharf Yayınları, 2006.
- Kurt, Selami. *Mesih İnanları ve Türkiye'deki Faaliyetleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Ankara Üniversitesi SBE, 2002.

- Kurtoğlu, Ramazan. *Evanjelizm*. 1.Basım. İstanbul: Destek Yayınları, 2017.
- Kurtoğlu, Ramazan. *Evanjelizm*. 1.Basım. İstanbul: Destek Yayınları, 2017.
- . *Tanrı İmparatorluğu ve Türkiye*. 1.Basım. İstanbul: Destek Yayınları, 2017.
- Kutub, Muhammed. *Oryantalistler ve İslam*. Çev. M.Beşir Eryarsoy. 1.Basım. İstanbul: Beka Yayıncılık, 2014.
- Kuzu, Ali. *Evanjelizm*. 1.Basım. İstanbul: Kariyer Yayıncılık, 2016.
- Kwon, Ho Youn, Kwang Chung Kim ve R. Stephen Warner. *Korean Americans and Their Religions*. 1.Basım. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 2001.
- Kwon, Okyun. *Buddhist and Protestant Korean Immigrants*. 1.Basım. New York: LFB Scholarly Publishing, 2003.
- Lamb, Christopher ve M. Darrol Bryant. *Religious Conversion*. 1.Basım. London and New York: Cassel, 1999.
- Larsen, Timothy ve Daniel J. Treier. *The Cambridge Companion Evangelical Theology*. 1.Basım. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Leaman, Oliver. *Judaism An Introduction*. 1.Basım. London-New York: I.B.Tauris & Co Ltd, 2011.
- Lee, Hak Joon. «“Sacral Authority and Pastoral Ministry: A Shamanistic Inculturation of the Protestant Church in Korea”».» *Ecumenical Ecclesiology*. Dü. Gesa Elsbeth Thiessen. New York: T&T Clark Publishing, 2009. 205-222.
- Lee, Hee-Soo. *The Advent of Islam in Korea*. 1.Basım. İstanbul: Research Centre for Islam History Press, 1997.
- Lietzmann, M. Hans. *Eski Kilise Tarihi*. 1.Basım. Cilt I. Konya: Litaratürk Academia, 2016.
- Lindberg, Carter. *A Brief History Of Christianity*. 1.Basım. Oxford: Blackwell Publishing, 2006.
- Livingston, J. Kevin. *A Missiology of The Road*. 1.Basım. Cambridge: James Clarke & Co., 2014.
- Luckmann, Thomas. *Görünmeyen Din*. Çev. Ali Coşkun, Fuat Aydın ve Osman Coşkun. 1.Basım. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2016.
- Lumsdaine, David H. *Evangelical Christianity and Democracy in Asia*. 1.Basım. New York: Oxford University Press, 2009.

- Lynn, Robert E. *Misyoloji-Yüce Görev-*. 1.Basım. İstanbul: Gerçeğe Doğru Kitapları, 2012.
- M.Lewis, Donald ve Richard V. Pierard. *Global Evangelicalism*. 1.Basım. Illinois: Intervarsity Press, 2014.
- Macmillan, Gilleasbuig. *Understanding Christianity*. 1.Basım. Edinburgh: Dunedin Academic Press, 2004.
- . *Understanding Christianity*. 1.Basım. Edinburgh: Dunedin Academic Press, 2004.
- Manisalı, Erol. *Kapitalizimin Temel İçgüdüğü*. 2.Basım. İstanbul: Derin Yayınevi, 2004.
- Martin, Dale B. *New Testament History and Literature*. 1.Basım. New Haven and London: Yale University Press, 2012.
- Memili, Sedat. *Vatikan Para ve Kan İmparatorluğu*. 1.Basım. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2006.
- Mercan, Şeref. *Yeryüzünün Efendileri Dünya Tarihini Etkileyen Gizli Örgütler ve Tarikatler*. 1.Basım. İstanbul: Nokta Kitap, 2006.
- Milne, Bruce. *Tanrı Öğretisi: Hıristiyan İnancın El Kitabı*. Çev. Levent Kınran. 1.Basım. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 1995.
- . *Tanrı Öğretisi: Hıristiyan İnancın El Kitabı*. Çev. Levent Kınran. 1.Basım. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, tarih yok.
- Mok, Man Soo. *Anthropology from Asian Missiological Insights*. 1.Basım. New York: Peter Lang Publishing, 2013.
- Morris, Brian. *Din Üzerine Antropolojik İncelemeler*. Çev. Tayfun Atay. 1.Basım. Ankara: İmge Kitabevi, 2004.
- Mott, John R. *The Evangelization of The World in This Generation*. 1.Basım. New York: Student Volunteer Movement For Foreign Missions, 1900.
- Mullin, Robert Bruce. *A Short World History of Christianity*. 2.Basım. Kentucky: Westminster John Knox Press, 2014.
- Mutlu, İsmail. *Dinlerarası Diyalog Nasıl Başladı Nasıl Gelişti?* 1.Basım. İstanbul: Mutlu Yayıncılık, 2009.
- Muzaffer, Chandra. *Küresel Ahlak ya da Küresel Hegemonya*. Çev. Mehmet Mercanoğlu ve Sümeyya Sarıca. 1.Basım. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2006.
- Nah, Jeong Won, Erhan Atay ve Adem Özder. «“Kore’de Sivil Toplum düşüncesinin Gelişimi ve İşçi Hareketleri”» *Süreklilik ve Değişim Bağlamında güney Kore ve*

- Türk Modernleşmesi*. Dü. Gökhan Karsan ve Erhan Atay. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Avrasya Enstitüsü Yayınları, 2014. 17-41.
- Nakavi, Ali Muhammed. *Batılılaşma Sosyolojisi*. 1.Basım. Tahran: Alhuda Matbaası, 1997.
- Nissen, Johannes. *New Testament and Mission*. 4.Basım. Oxford: Peter Lang, 2007.
- Oh, Kyung Hwan. *A discussion and evaluation of Korean missionary activity in Southern Africa, 1980-2006*. Yayınlanmamış Doktora Tezi: Pretoria Üniversitesi, 2008.
- Okumuş, Ejder. *Din ve Toplumsal Çatışma*. 1.Basım. İstanbul: İnsan Yayınları, 2017.
- . «“Toplumsal Değişme ve Din”» [*Electronic Version*] *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 2009: 323-347 (06 Ekim 2017).
- Olgun, Hakan. *Luther ve Reformu Katolisizm’i Protesto*. 1.Basım. Ankara: Fecr Yayınları, 2001.
- Orlando, Robert. *Apostle Paul: A Polite Bribe*. 1.Basım. Cambridge: James Clarke&Co, 2015.
- Oymak, İskender. *Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*. 1.Basım. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2010.
- Önal, Muhsin. *Yeni Dünyadan Eski Dünyaya: 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunda Amerikan Misyonerlik Faaliyetleri (Bursa Örneği)*. 1.Basım. İstanbul: Metamorfoz Yayınları, 2012.
- Özşahin, Lütfü. *Kaosun Jeopolitiği ve Dinlerarası Diyalog*. 1.Basım. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2005.
- Özay, Mehmet. *Sekülerleşme ve Din*. 1.Basım. İstanbul: İz Yayıncılık, 2007.
- Özemre, Ahmed Yüksel. *Din ve Misyonerlik*. 1.Basım. İstanbul: Pınar Yayınları, 2004.
- . *Din ve Misyonerlik*. 1.Basım. İstanbul: Pınar Yayınları, 2004.
- Özkan, Ali Rafet. *Amerikan Evanjelicleri (Baptistler)*. 1.Baskı. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005.
- . *Fundamentalist Hıristiyanlık*. 1.Basım. Ankara: Alperen Yayınları, 2002.
- Packer, J.I. *Teolojiye Giriş: Tarihsel Hıristiyan İnanç Rehberi*. Çev. Alper Özharar. 1.Basım. İstanbul: Via Christus Yayınları, 2017.
- Pekcan, Ahmet. *Osmanlı’dan Günümüze İç Siyaseti Yönlendiren Yabancı Eller*. 1.Basım. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006.

- Pikkert, Peter. *Hristiyan Batı Efsanesi*. Çev. Zeynep Ovalıoğlu. 1.Basım. İstanbul: Gerçeğe Doğru Kitapları, 2009.
- . *Hristiyan Batı Efsanesi*. Çev. Zeynep Ovalıoğlu. 1.Basım. İstanbul: Gerçeğe Doğru Kitapları, 2009.
- Pokorny, Petr. *From the Gospel To The Gospels*. Berlin: Hubert & Co., 2013.
- Polat, Bayram. *Evanjelik Bir Hareket Metodist Kilisesi*. 1.Basım. İstanbul: IQ Kùltür Sanat Yayıncılık, 2008.
- Porter, Stanley E. *Paul: Jew, Greek, and Roman*. 1.Basım. Boston: Brill Press, 2008.
- Rah, Soong-Chan. *The Next Evangelicalism*. 1.Basım. Illinois: InterVarsity Press, 2009.
- . *The Next Evangelicalism*. 1.Basım. Illinois: InterVarsity Press, 2009.
- Rainer, Thom S. *Evangelism In The Twenty-First Century*. 1.Basım. Illinois: Harold Shaw Publishers, 1989.
- Reeves, Rodney. *Spirituality According to Paul*. 1.Basım. Westmond: Intervarsity Press, 2011.
- Reid, Alvin. *Evangelism Handbook*. 1.Basım. Tennessee: B&H Publishing, 2009.
- Renan, Ernest. *The History of the Origins of Christianity*. 1.Basım. London: Christian Classics Ethereal Library, 2005.
- Ritzer , George ve Jeffrey Stephisky. *Sosyoloji Kuramları*. Çev. Himmet Hùlùr. Ankara: De Ki Yayınları, 2014.
- Robert, Dana L. *Christian Mission: How Christianity Became a World Religions*. 1.Basım. Oxford: Wiley-Blackwell, 2009.
- Rosen, Rabbi Jeremy. *Understanding Judaism*. 1.Basım. Edinburgh: Dunedin Academic Press, 2003.
- Rousseau, Philip. *The Early Christian Centuries*. 2.Basım. New York: Routlage Press, 2013.
- Ruble, Sarah E. *The Gospel of Freedom and Power*. 1.Basım. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2012.
- Russello, Gerald J. *Christianity and European Culture*. 1.Basım. Washington: The Catholic University of America Press, 1998.
- Sartre, Maurice. *The Middle East Under Rome, Cambridge*. 1.Basım. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 2005.

- Sönmez, Zekiye. «"İnciller ve Kur'an Işığında Hz. İsa"» *Dinler Tarihi Araştırmaları-III Sempozyumu*. Ankara: Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 09-10 Haziran 2001. ss.137-166.
- Sırma, İhsan Süreyya. *Sömürü Ajanı Amerikan Misyonerler*. 1.Basım. İstanbul: Beyan Yayınları, 2017.
- . *Sömürü Ajanı İngiliz Misyonerleri*. 8.Basım. İstanbul: Beyan Yayınları, tarih yok.
- Sakin, Orhan. *Cizvit Cemaati ve Gizli Talimatları*. 1.Basım. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2017.
- Salt, Jeremy. *Emperyalizm, Evanjelizm ve Osmanlı Ermenileri 1878-1896*. 1.Basım. İstanbul: T&K Yayınları, 2015.
- Saray, Mehmet. *Ermenistan ve Türk-Ermeni İlişkileri*. 3.Basım. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi,, 2010.
- Schimmel, Annemarie. *Dinler Tarihine Giriş*. Çev. Recep Kibar. 1.Basım. İstanbul: Külliyyat Yayınları, 2016.
- Schröter, Jens. *From Jesus to the New Testament*. 2.Basım. Texas: Baylor University Press, 2013.
- Seçer, Turhan. *Kore Savaşı'nın Bilinmeyenleri*. 1.Basım. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2008.
- Sevinç, Bayram. *Hıristiyan Olan Türkler ve Misyonerler*. 1.Basım. İstanbul: İz Yayıncılık, 2006.
- Sezen, Yümni. *Sosyoloji Açısından Din*. 1.Basım. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1998.
- Sherbok, Dan Cohn. *Judaism Today*. 1.Basım. London: Continuum International Publishing Group, 2010.
- Shin, Michael D. *Everyday Life in Joseon-Era Korea*. 1.Basım. Boston: Global Oriental Publishing, 2014.
- Smith, Christian. *Christian America*. 1.Basım. London: University of California Press, 2000.
- Solomon, Norman. *Historical Dictionary of Judaism*. 3.Basım. London: Rowman & Littlefield Publishers, 2015.
- Sonyel, Salâhi R. *Osmanlı Devleti'nin yıkılmasında azınlıkların Rolü*. 1.Basım. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.

- Stanton, Graham. *The Gospels and Jesus*. 2.Basım. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Stauffer, Richard. *Reform*. Çev. Cem Muhtaroglu. 1.Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 1993.
- Stayer, James M. *The Dream of a Just Society*. 1.Basım. Minneapolis: Fortress Press, 2007.
- Stefon, Matt. *Judaism: History, Belief and Practice*. 1.Basım. New York: Britannica Educational Publishing, 2012.
- Stephens, Randall J. ve Karl W. Giberson. *The Anointed Evangelical Truth in A Secular Age*. 1.Basım. London: The Belknap Press of Harvard University Press, 2011.
- Stone, Frank A. *Sömürgeciliğin Hasat Mevsimi*. Çev. Ayşe Aksu. 1.Basım. İstanbul: Dergah Yayınları, 2011.
- Strelan, Rick. *Luka The Priest: The Authority of The Author of The Third Gospel*. 2.Basım. New York: Routledge, 2016.
- Şarkavi, Cemâleddîn. *Hıristiyanlıkta Pavlus Gerçeği*. Çev. Selami Çaylı. 1.Basım. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2008.
- Şeriati, Ali. *Kapitalizm*. Çev. Yakup Arslan. 1.Basım. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1994.
- Tümer, Günay. *Yeni Dökümanlar Işığında Yehova Şahitleri*. 1.Baskı. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1987.
- Taşpınar, İsmail. *Dinler, Tarih ve Sembolizm*. 1.Basım. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017.
- Tandoğan, Muhammed. *Afrika'da Sömürgecilik ve Osmanlı Siyaseti*. 1.Basım. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.
- Tanyu, Hikmet. *Yehova Şahitleri*. 3.Basım. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1984.
- Tevfiki, Hüseyin. *Büyük Dinleri Tanımak*. Çev. Muhammed Karaduman. 1.Basım. İstanbul: el-Mustafa Yayınları, 2013.
- Thiessen, Elmer. *The Ethics of Evangelism*. 1.Basım. Bucks: Paternoster, 2011.
- Thompson, Ian. *Odadaki Sosyoloji*. Çev. Bekir Zakir Çoban. 1.Basım. İstanbul: Birey Yayıncılık, 2004.

- Tokarev, Sergei Aleksandrovich. *Dünya Halklarının Dinler Tarihi*. Çev. Rauf Aksungur. 1.Basım. İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2006.
- Tozlu, Necmettin. *Kültür ve Eğitim Tarihimize Yabancı Okullar*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1991.
- Turan, Ömer. tarih yok. “*Avrasya Coğrafyasında Misyonerlik Faaliyetleri*”.
<<https://dervisan.com/yazi/misyonerlik.html> (01Ekim2017)>.
- . *Avrasya’da Misyonerlik*. 1.Basım. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002.
- Turan, Süleyman. «“Akademik Bir Disiplin Olarak Misyoloji’nin Tarihçesi”»
[*Electronic Version*] *Marife* 2010: 27-41 (16 Temmuz 2017).
- . *Misyoloji: Hıristiyan Misyon Bilimi*. 1.Basım. Ankara: Sarkaç Yayınları, 2011.
- Turan, Osman. *Tarihî Akışı İçinde Din ve Medeniyet*. 1.Basım. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1998.
- Turner, Bryan S. *Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm*. Çev. İbrahim Kapaklıkaya. 2.Basım. İstanbul: Anka Yayınları, 2003.
- Üçal, Turgay. *Hıristiyan İnancına Göre Misyonerlik*. 1.Basım. İstanbul: Gerçeğe Doğru Kitapları, 2002.
- Üçal, Turgay ve Derek Malcolm. *Kilise-Başlangıç Tarihine Giriş*. 1.Basım. İstanbul: Haberci Basın Yayın, 2005.
- Ünal, Samih Turgay ve Aniba Akdamar. *Türkiye’de Laiklik İlkesi ve Yahova’nın Şahitleri*. 1.Basım. İstanbul: Kule Kitapları, 1983.
- Ulu, Cafer. *Türkiye Cumhuriyeti’nde Ermeniler*. 2.Basım. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2012.
- Umara, Muhammed. *Müslümanların Hıristiyanlaştırılması*. Çev. Ali Aslan. 1.Basım. İstanbul: Denge Yayınları, 1995.
- Valantasis, Richard , Douglas K. Bleyle ve Dennis C. Haugh. *Gospels and Christian Life in History and Practice*. 1.Basım. Maryland: Rowman& Littlefield Publishers,Inc., 2009.
- Vural, İsmail. *Evanjelizm Beyaz Saray’ın Gizli Dini*. 1.Basım. İstanbul: Karakutu Yayınları, 2003.
- Wach, Joachim. *Din Sosyolojisine Giriş*. Çev. Battal İnandı. 1.Basım. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1987.

- Weber, Max. *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhü*. Çev. Latif Boyacı. 10.Basım. İstanbul: Yarın Yayınları, 2015.
- Wenham, David ve Steve Walton. *Exploring The New Testament*. 2.Basım. Illinois: InterVarsity Press, 2011.
- Wiley, H.Orton. *Christian Theology*. 1.Basım. Kansas City: Beacon Hill Press of Kansas City, 1940.
- . *Introduction to Christian Theology*. 1.Basım. Kansas City: Beacon Hill Press of Kansas City, 1946.
- Williaime, Jean-Paul. *Dinler Sosyolojisi*. Çev. Ramazan Adıbelli . 1.Basım. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2017.
- Wimber, John ve Kevin Springer. *Etkin Müjdecilik*. Çev. Levent Kınran. 1.Basım. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 1995.
- Witherup, Ronald D. *Saint Paul and New Evangelization*. 1.Basım. Minnesota: Liturgical Press, 2003.
- Woodhead, Linda. *Hıristiyanlık*. 1.Basım. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006.
- Woo-Keun, Han. *The History of Korea*. 1.Basım. Seoul: The Eul-Yoo Publishing Co., 1970.
- Yıldırım, Uğur. *Türkiye’de Misyonerlik*. 1.Basım. İstanbul: Otopsi Yayınları, 2005.
- Yıldız, Özgür. *Anadolu’da Amerikan Misyonerleri*. 1.Basım. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2015.
- Yıldız, M.Cengiz. *Din Sosyolojileri Okumaları*. 1.Basım. İstanbul: Çıra Yayınları, 2015.
- Yaylar, Yasin. *Evanjelizm ve Türkiye Planı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Ahi Evran Üniversitesi SBE, 2011.
- Yeşilyurt, Thomas A.Idinopulos ve Temel. «Din Nedir?» *Harran Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi* (1999): 155.
- Yel, Çiğdem. «“Akdeniz Havzasında Katolikliğe Bakış”» *Din ve Toplum*. Dü. Hâle Okçay. İzmir: Duvar Yayınları, 2014. 137-163.
- Yeniacun, Selim Han. *Osmanlı Suriyesi’nde Bitmeyen Mücadele*. 1.Basım. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2017.
- Yong, Amos. *The Future of Evangelical Theology*. 1.Basım. Illinois: InterVarsity Press, 2014.

- . *The Missiological Spirit*. 1.Basım. Oregon: Cascade Books, 2014.
- Yusufoğlu, Yalçın. *Küreselleşme@emperyalizm*. 1.Basım. İstanbul: Belge Yayınları, 2005.
- Zümrüt, Osman. *İslam'da Kamuoyu Oluşturma*. 1.Basım. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Zavalsız, Y. Sinan. «“Türkiye’de Hıristiyan Olan Müslümanlar: Psikososyolojik Bir Araştırma (1990-2010)”» *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi*. İstanbul: İlmî Etüdler Derneği, 2012-2015. ss. 169-182.
- Zuckerman, Phil. *Din Sosyolojisine Giriş*. Çev. İhsan Çapcıoğlu ve Halil Aydınalp. 1.Basım. Ankara: Birleşik Kitapevi, 2006.

MAKALELER

- A.İdinopulos, Thomas ve Temel Yeşilyurt. «"Din Nedir?"» [Electronic Version] *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1999: 151-166 (13 Kasım 2017).
- Alan, Gülbadi. «"Protestan Amerikan Misyonerleri, Anadolu'daki Rumlar ve Pontus Meselesi"» [Electronic Version] *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2001: 183-208 (14 Temmuz 2017).
- Baker, Don. «"The Transformation of The Catholic Church In Korea: From a Missionary Church To An Indigenous Church"» [Electronic Version] *Journal of Korean Religions* 2013: 11-42 (09 Kasım 2017).
- Bang, Seung Ho. «"An Assessment of the Role of Gregorio de Céspedes"» [Electronic Version] *Journal for the Study of Religions and Ideologies* 2015: 186-208 (10 Kasım 2017).
- Bedir, Şener Faruk. «"Reformasyon'dan Günümüze Evanjelik Hıristiyanlık"» [Electronic Version] *Birey ve Toplum Dergisi* 2013: 73-97 (09 Eylül 2017).
- Canyaş, Hüseyin ve F. Orkunt Canyaş. «"Osmanlı'dan Günümüze Misyonerlerin Kültürel Alandaki Faaliyetleri"» [Electronic Version] *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi* 2012: 55-75 (01 Haziran 2017).
- Cezayirli, Gülay. «"Dini Grup ve Toplumsal Grup"» [Electronic Version] *A.Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1997: 365-375 (06 Ekim 2017).
- Çabuk, Mustafa. «"Misyonerler Müslüman Hastaların Başında İncil Okuyorlardı"» *Derin Tarih* 2017: ss.50-55.
- Çoban, Bekir Zakir. «"Bir Yahudi Olarak Hz. İsa"» [Electronic Version] *Deüifd* 2007: 43-58 (15 Nisan 2017).
- Engen, Charles E. Van. «"What is Theology of Mission"» [Electronic Version] *Teología y cultura* 2004: 45-54 (17 Temmuz 2017).
- Güneş, Abdurrahman. «"Sosyolojik Olarak Din ve Toplum İlişkileri"» [Electronic Version] *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2014: 153-164 (12 Haziran 2017).
- Haydaroğlu, İlknur Polat. «"Osmanlı Devleti'nde Yabancı Okullarda Denetim ve Cumhuriyet Dönemine Yansımaları"» [Electronic Version] *Tarih Araştırmaları Dergisi* 2006: 149-160 (08 Eylül 2017) .

- Haytoğlu, Ercan. «"Amerikan Misyonerlerinin Anadolu Topraklarındaki Sağlık Faaliyetleri ve Ermeniler".» [Electronic Version] *Yeni Türkiye* 2014: 1-16 (12 Haziran 2017).
- Hökelekli, Hayati ve Celal Çayır. «"Gençlerin Din değiştirip Hıristiyan Olmasında Etkili Olan Psiko-Sosyal Etkiler" .» [Electronic Version] *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi* 2006.
- Kara, İsmail. «" Misyonerlik Deyip Geçilir Mi?" .» *Derin Tarih* 2017: ss.44-48.
- Keskin, Y. Mustafa. «"Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme".» *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* Cilt.4.Sayı.2 (2004): ss.7-21.
- Kılıç, Ahmet Faruk. «"Din Sosyolojisinde Dini Gruplar" .» [Electronic Version] *Değerler Eğitimi Dergisi* 2007: (07 Ekim 2017).
- Kınsün, Abdulbaki. «"Dini Gruplar Sosyolojisi" .» [Electronic Version] *Bingöl Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi* 2016: 210-227 (28 Eylül 2017).
- Kirman, Mehmet Ali. «"Batıda Ortaya Çıkan Yeni Dini Hareketlerin Bazı Özellikleri ve Toplumsal Tabanları" .» [Electronic Version] *Dini Araştırmalar* 1999: 223-233 (12 Ağustos 2017).— «"Küresel Bir Olgu Olarak Din Değerştirme ve Aile Kurumu Üzerine Etkisi" .» [Electronic Version] *Dini Araştırmalar* tarih yok: 269-280 (10 Mart 2017). —.«"Din Değerştirme Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım" .» [Electronic Version] *Dini Araştırmalar Dergisi* 1999: 75-88 (08 Temmuz 2017).
- Kraft, Charles H. «"Conservative Christians and Anthropologists: A Clash of Worldviews" .» [Electronic Version] *Journal of the American Scientific Affiliation* 1980: (02.10.2017).
- Kuzgun, Meral ve Ebru Güher. «"Amerikalı Misyonerlerin Anadolu'da Yardım Faaliyetleri Çerçevesinde Sağlık Misyonu" .» [Electronic Version] *Turkish Studies* 2015: 505-534 (03 Temmuz 2017).
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi ve Heon Choul Kim. «"Koreliler'in Din Değerştirme Motifleri" .» [Electronic Version] *M.Ü İlâhiyat Fakültesi Dergisi* 2001: 175-191 (16 Kasım 2017).
- Nar, Mehmet Şükrü. «"Oryantalizm Üzerine Antropolojik Tartışmalar" .» [Electronic Version] *Turkish Studies* 2014: 1661-1669(03 Temmuz 2017).

- Paas, Stefan. «"Concerning the Place and Meaning of Missiology in the Theological Curriculum".» [Electronic Version] *CTJ* 2016: 37-54 (03 Temmuz 2017).
- Ryu, Dae Young. «"The Origin and Characteristics of Evangelical Protestantism in Korea at the Turn of the Twentieth Century".» [Electronic Version] *Church History* 2008: 371-398 (20 Eylül 2017).
- S.Lee, Timothy. «"What Should Christians Do About a Shaman-Progenitor?: Evangelicals and Ethnic Nationalism in South Korea".» [Electronic Version] *Church History* 2009: 66-98 (12 Haziran 2007).
- Sezer, Ayten. «"Osmanlı'dan Cumhuriyete Misyonerlerin Türkiye'deki Eğitim ve Kültür Faaliyetleri".» *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* Cilt.16.Sayı.Özel (1999): ss.169-183.
- Smart, Ninian ve Günay Tümer. «"Tarih Öncesine Ait Dinlerle İkel Dinler".» [Electronic Version] *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1982: 297-323 (06 Ekim 2017).
- Stetser, Ed. 2013. "WhatIsaMissiologist?".
<<http://www.christianitytoday.com/edstetzer/2013/june/what-is-missiologist.html> (13 Nisan 2017)>.
- Tamur, Esra Danacıoğlu. «"19. Yüzyılda Çin ve Osmanlı İmparatorluğunda Protestan Misyoner Faaliyetleri".» [Electronic Version] *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi* 2006: (09 Eylül 2016).
- Temizer, Abidin. «"Van'da Amerikan Board Misyonerlerinin Faaliyetleri ve Van Amerikan Hastanesi".» [Electronic Version] *Avrasya İncelemeleri Dergisi* 2013: 169-204 (20 Temmuz 2017).
- Uçar, Ahmet. «"Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Misyonerliğin Serencamı".» *Derin Tarih* 2017: ss. 30-38.
- Ümit, Devrim. «"The American Protestant Missionary Network in Ottoman Turkey, 1876-1914".» [Electronic Version] *International Journal of Humanities and Social Science* 2014: 16-51 (03 Ekim 2017).
- Whiteman, Darell L. «"Anthropology and Mission: The Incarnational Connection".» [Electronic Version] *American Society of Missiology* 2003: 397-415 (02 Ekim 2017).

Whiteman, Darell L. «“Anthropology and Mission: The Incarnational Connection”» [*Electronic Version*] *American Society of Missiology* 2003: 397-415 (02 Ekim 2017).

Yıldız, Muharrem ve Mehmet Mekin Meçin. «“Din Fenomenolojisi ve Belli Başlı Öncüleri”» *Electronic Version*] *Ekev Akademi Dergisi* 2012: 437-465 (10 Temmuz 2017).

Yüçetürk, Orhan Seyfi. «"Hıristiyanlık İnançlarının Doğuşu"» *Dokuz Eylül İlâhiyat Fakültesi Dergisi* Cilt.4 (1987): ss.350-361.

—. «"Katolik, Ortodoks ve Protestan Mezhepleri Arasındaki Farklar"» *Dokuz Eylül İlâhiyat Fakültesi Dergisi* Cilt.1 (1983): ss.411-422.

TEZLER

- Ay, Serdar. *Misyonerlik ve Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Niğde Üniversitesi SBE, 2007.
- Cancer, Mustafa. *Medyaya Yansıyan Şekliyle Misyonerlik Faaliyetleri (1999-2005)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Marmara Üniversitesi SBE, 2006.
- Chung, Kahp Chin. *The Missionary Strategy Of Korean Churches In South Africa*. Yayınlanmamış Doktora Tezi: Pretoria Üniversitesi, 2005.
- Çabuk, Mustafa. *1875-1925 Yılları Arasında Adana, Antakya, Antep, Maraş ve Mersin Bölgelerinde Misyonerlik Faaliyetleri ve Ermeni Olayları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, 2013.
- Çetin, İbrahim. *Türk Medyasının Misyonerlik Algısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Sakarya Üniversitesi SBE, 2007.
- Demirkapı, Döne. *Bir Misyon Yöntemi Olarak İnkültürasyon*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Ankara Üniversitesi SBE, 2006.
- Eker, Emrah. *Güney Kore’de Evanjelik Hareket*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İstanbul Üniversitesi SBE, 2013.
- Ergezen, Efsun. *Günümüz Ateistlerinde Hayatı Anlamlandırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Ankara Üniversitesi SBE, 2004.
- Han, Ju Hui Judy. *Contemporary Korean/American Evangelical Missions: Politics of Space, Gender, and Difference*. Yayınlanmamış Doktora Tezi: University of California, 2009.
- İnan, Uğur. *Osmanlı Devleti’nde Alman Protestan Misyonerlik Faaliyetleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi: Erciyes Üniversitesi SBE, 2013.
- Lee, Je Hyun. *Türkiye’deki Misyonerlik: Güney Koreli Protestan Misyonerlerin Faaliyetleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Hacettepe Üniversitesi SBE, 2004.
- Oh, Jong Teack. *The Roots Of Puritanism In The Korean Presbyterian Church*. Yayınlanmamış Doktora Tezi: University Of Pretoria Faculty Of Theology, 2007.
- Taşcı, Erkan. *Din Sosyolojisi Açısından Misyonerlik ve Günümüz İslam Toplulukları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Marmara Üniversitesi SBE, 2006.

Topsakal, İlyas. *Rus Misyoner Kaynaklarına Göre; İdil-Ural Bölgesinde Ortodoks Misyoner Faaliyetleri ve Türkler (1522-1917)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi: Marmara Üniversitesi SBE, 2007.

Yel, Hasan. *İnternet Ortamında Misyonerlik Faaliyetleri ve Sanal Kiliseleri Çalışma Yöntemleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Selçuk Üniversitesi SBE, 2006.

WEB

2003. *Televangelism*. <<http://www.encyclopedia.com/history/united-states-and-canada/us-history/televangelism> (27 Eylül 2017)>.
2009. *Televangelism: Christianity*. <https://www.britannica.com/topic/televangelism> (27 Eylül 2017).
2010. *Türkiye'deki 51 Güney Koreli Misyoner nerede ne yapıyor?* <<http://ahmetdursun374.blogcu.com/turkiye-deki-51-guney-Koreli-misyoner-nerede-ne-yapiyor/7947859>, (10 Mart 2017)>.
2013. *Misyonerlerin Osmanlı topraklarındaki sağlık faaliyetleri*. <http://www.kutupyildizidernegi.org.tr/NewsDetail.aspx?id=139> (16 Ağustos 2017).
2014. *Hakkari'de Koreli Misyoner*. <<http://www.habervaktim.com/haber/361557/hakkaride-Koreli-misyoner.html>, (16 Temmuz 2017)>.
2015. *Misyonerlik faaliyetleri üzerine*. <<http://www.hurriyet.com.tr/misyonerlik-faaliyetleri-uzerine-38682770>, (06 Ocak 2017)>.
2015. *Televangelism*. <<http://www.dictionaryofchristianese.com/televangelism/> (27 Eylül 2017)>.
2015. *Üniversiteli öğrencilere misyoner kışkırtıcı*. <<https://www.youtube.com/watch?v=NDObmFPwmR4>, (12 Ekim 2017)>.
2016. *Artış gösteren misyonerlik faaliyetleri dikkat çekiyor*. <<https://www.ilkha.com/haber/29646/artis-gosteren-misyonerlik-faaliyetleri-dikkat-cekiliyor> (08 Ağustos 2017).
2016. *Ergani'de Misyonerler iş başında*. <<http://www.erganihaber.net/haber-3311-Erganide-Misyonerler-is-basinda.html>, (08 Ağustos 2017).
2016. *Gaziantep'te Koreli turistler misyonerlik yapıyorsunuz diye kovuldu*. <<http://www.hurriyet.com.tr/gaziantep-te-Koreli-turistler-misyonerlik-yapiyor-sunuz-diye-kovuldu-40202576>, (06 Kasım 2017). >.
2016. *Misyonerlerin yeni hedefi Kaynaratepe Mahallesi*. <<https://www.youtube.com/watch?v=OdO47s7VTQc&t=2s>, (01 Mart 2017). >.
2016. *Şanlıurfa'da misyonerlik skandalı*. <http://www.yeniakit.com.tr/haber/sanliurfada-misyonerlik-skandalı-125204.html>, (12 Kasım 2017).

2016. *Trabzon'da olay görüntüler! Misyonerlik.* <
https://www.youtube.com/watch?v=aIGQC_386Ks, (12 Temmuz 2017). >.
2017. *izmir hasmane de misyoner kaynıyor Koreli birde.*
<<https://www.youtube.com/watch?v=xU6zJkcNUsE&t=16s>, (12 Eylül 2017). >.
2017. *Televangelist.* <<https://rationalwiki.org/wiki/Televangelist> (27Eylül2017)>.
- A message from the President of the Catholic University of Pusan.*
(t.y.)https://eng.cup.ac.kr/about/about_01.asp, (10 Kasım 2017).
- American Board of Commissioners For Foreign Missions.*
(t.y.)<http://www.0wikipedia.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvQW1lcmljYW5fQm9hcmRfb2ZfQ29tbWlzc2lvbmVyc19mb3JfRm9yZWlnbl9NaXNzaW9ucyNFYXJseV9oaXN0b3J5> (03 Ekim 2017)>.
- BISAM.* (t.y.)<http://missionstudies.org/index.php/study-groups/bisam/>, (10 Kasım 2017).
- Busan Presbyterian University.* (t.y.)<http://www.4icu.org/reviews/8815.htm> (03 Ekim 2017)..
- BWMA 소개*. (t.y.)http://bwma.kr/skin/page/About_BWMA.html, (08 Şubat 2017)..
- Catholic University of Daejeon.*(t.y.)<http://www.4icu.org/reviews/8856.htm>, (10 Kasım 2017).
- Children, Youth and Mission.* (t.y.)<http://missionstudies.org/index.php/study-groups/children-youth-and-mission/>, (14 Eylül 2017).
- Derin, Süleyman. 2003. *Güney Kore ve İslâm.*
<<http://dergi.altinoluk.com/index.php?sayfa=yillar&MakaleNo=d209s015m1>
(11 Kasım 2017)>.
- Din sosyolojisinde Dini Grup Tipolojileri.* (t.y.) <http://sosyolojisi.com/din-sosyolojisinde-dini-grup-tipolojileri/242.html> (22 Temmuz 2017). >.
- Güney Kore'de İslamiyet ve Müslümanlar.* (t.y.)http://insamer.com/tr/guney-Korede-İslamiyet-ve-musulmanlar_245.html, (17 Nisan 2017).
- HenryG.Appenzeller.*(t.y.)http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Henry_G._Appenzeller, (13 Kasım 2017).

Hiristiyanlığın Asyalı yüzü Güney Koreli misyonerler. (t.y.) <http://ahmetdursun374.blogcu.com/hiristiyanligin-asyali-yuzu-guney-koreli-misyonerler/7947815>, (11 Kasım 2017).

Home. (t.y.) <http://missionstudies.org>, (09 Kasım 2017).

Horace G. Underwood. (t.y.) http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Horace_G_Underwood, (8 Temmuz 2017).

Introduction. (t.y.) http://www.cku.ac.kr/mbshome/mbs/CKU_eng/subview.do?id=CKU_eng_010101000000 (06 Ekim 2016)..

Jacobsen, Anna P. (t.y.) http://m.yanghwajin.net/m_mission/m_mission_C01.html#eng, (06 Kasım 2017).

Jewish-Christian Relations Today.
(t.y.) <http://www.myjewishlearning.com/article/jewish-christian-relations/> (27 Eylül 2017).

JOHN FRANKLIN GOUCHER. (t.y.) <http://www.goucher.edu/library/special-collections-and-archives/exhibits/building-a-greater-goucher-the-history-of-the-towson-campus/honored-individuals/john-franklin-goucher>, (08 Mart 2017).

Hiebert, Paul G. 2015. “*Mission and Anthropology*”.
<<http://home.snu.edu/~hculbert/mission.html> (20 Ekim 2017)>.

—. 1983. “*What is Knowledge?*”. <www.bethelcollege.edu (03 Ekim 2017)>.

Korea Baptist Theological University. (t.y.) <http://www.4icu.org/reviews/8825.htm>, (11 Kasım 2017).

Korean American Churches and verseas Missions.
(t.y.) <http://place.asburyseminary.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1080&context=firstfruitspapers>, (13 Eylül 2017).

Korean Bible University. (t.y.) <http://www.4icu.org/reviews/8830.htm>, (07 Temmuz 2017).

KWMA 연혁. (t.y.) http://kwma.withch.kr/bbs/board.php?bo_table=sub1_2d, (12 Ekim 2017).

Missiology. (t.y.) <http://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/missiology> (12 Mayıs 2017).

Mission & Vision. (t.y.) <http://eng.kbtus.ac.kr/mission&vision.html>, (11 Kasım 2017).

- Misyoloji-Duyurma Metodolojisi.* (t.y.)<http://teolojinotlari.blogspot.com.tr/p/misyoloji-duyurma-metodolojisi.html> (07 Ağustos 2017).
- Misyonerlerişiazıttı.* (t.y.)http://www.haymanagazetesi.org/index.php?sayfa=haberler_icerik&id=3048#.Wghmn63BKu5, (18 Mart 2017).
- Misyonerlik.* (t.y.)<http://www.İslamansiklopedisi.info/dia/pdf/c30/c300127.pdf> (01 Temmuz 2017).
- Overview.* (t.y.)http://global.cu.ac.kr/home/us/about_us/overview/overview.html, (08 Haziran 2017).
- PUTS's Establishment Spirit.*
(t.y.)<http://www.puts.ac.kr/english/renew/sub.asp?m1=1&m2=2&m3=1>, (12 Temmuz 2017).
- Scottish Presbyterian missionary in Manchuria.*
(t.y.)<http://www.bu.edu/missiology/missionary-biography/r-s/ross-john-1842-1915/>, (15 Kasım 2016).
- Sovyet Sonrası Dönemde türkistan'da Misyoloji ve İnkültürasyon.*
(t.y.)<http://www.sonmezkutlu.net/?pnum=118&pt=Türkistan%27da+Misyoloji%26İnkültürasyon> (19 Mart 2017).
- Koreli misyonerler Diyarbakır'da da görüldü.* <http://www.trturkhaber.com/Koreli-misyonerler-diyarbakir-da-da-goruldu/11012/>, (12 Kasım 2017).
- Thiel,Cody.(t.y.).*ProtestantMissionaries.*<<http://ChosönKorea.org/index.php/history/en-counters-with-the-west/protestant-missionaries>, (02 Haziran 2017)>.
- TheRightReverendMarkNapierTrollopeD.D. BishopinCorea.* (t.y.)<http://hompi.sogang.ac.kr/anthony/BishopTrollope.htm>, (06 Mayıs 2017).
- Unique Education.* (t.y.)<http://www.bible.ac.kr/eng/mission/education.aspx>, (07 temmuz 2017).
- What is missiology?* (t.y.)<https://www.gotquestions.org/missiology.html> (15 Mayıs 2017).
- Why Evangelical Christians Support Israel.*
(t.y.)<http://www.patroberson.com/Speeches/IsraelLauder.asp> (27 Eylül 2017).
- Yeni Dini Hareketler.* (t.y.)<http://www.bingol.edu.tr/media/231530/1DiN-SOSYOLOJiSi-Yeni-Dini-Hareketler-14-sayfa.pdf> (12 Temmuz 2017). >.
- 개신교/대한민국.* (t.y.)<https://n.amu.wiki/w/개신교/대한민국>(26 Ekim 2017).

교육선교사로서대대로헌신한가족선교사. (t.y.)http://m.yanghwajin.net/mhtml/m_mission/m_mission_C11.html, (08 Mayıs 2017).

대학비전. (t.y.)<http://www.gj catholic.ac.kr/?sid=59>, (06 Kasım 2017).

도입기...교육과 의료를 통한 간접적 선교.

(t.y.)<http://tip.daum.net/question/39574244> (22 Temmuz 2017).

총장실. (t.y.)https://www.iccu.ac.kr/hq/php/president_a.php, (01 Ekim 2017).

한국 기독교 역사.(t.y.) http://www.ssu.ac.kr/web/museum/exhibit_b (10 Ekim 2016).

한국선교평가원. (t.y.)<http://kmes.egloos.com/206229>, (10 Haziran 2016).

한국선교평가원. (t.y.)<http://kmes.egloos.com/206229>, (11 Haziran 2016).

